

LIBRO DE
HISTORIAS BRIBRIS
CONTADAS
POR AWÁPA

Agradecimientos

Al pueblo Bribri en representación de los kékëpa Awápa Ricardo Morales y Lizandro López por compartir tan ancestral sabiduría.

A la Regional Sulá de Talamanca/MEP, Limón, por facilitar permisos para que las y los maestros de Lengua y Cultura Bribri participaran en los talleres para la construcción de actividades didácticas (Ver lista al final del libro), en especial al Coordinador Taurino Morales Segura.

Al Proyecto de Alfabetización Crítica (ahora Programa) de Educología/CIDE/UNA por facilitar el proceso de recolección, mediación didáctica, construcción y edición y, en especial, a las y los estudiantes asistentes que colaboraron en dichos procesos (Ver lista de colaboradores/as al final del libro).

A Isaura Astorga Sánchez como diseñadora gráfica, por su dedicación, paciencia y gran calidad artística.

A la decana del CIDE/UNA Sandra Ovares y al director de Educología/CIDE/UNA Jerry Murillo por colaborar con la consecución del financiamiento para el diseño editorial y publicación del presente libro.

Awá Ricardo Morales

Awá Lizandro Méndez

.....

Tabla de contenido

1. Alákölpa awa	10
2. Di'namu	14
3. Dayè tsikìne	18
4. Ditsöwö tsikìne	24
5. Ditsöwö tsikìne	28
6. Ditsöwö tsikìne	36
7. Dolóriwak	44
8. Dìwö tsikìne	48
9. Kádiöshet	54
10. Káyöne	60
11. Dawâlök	66
12. Wim ena namù.....	76
13. Sulàyöm	80
14. Nés Kapàke	94
15. Se' wöularke	100
16. Se' balërke	106
17. U Kapake	112

18. Tsawì	124
19. Se' wímbly	128
20. Di' yöne	134
21. Iyök	140
22. Yësili	148
23. Bribriwak	156
24. Kąbata	160
25. Kąbata	164
26. Kąbata	170
27. Ù Sulë	176
28. Ù Sulë	184
29. Ù Sulë	188
30. Tkabëköl tsikine	196
31. Tsulë' sjwé.....	204

Indicaciones generales

Algunas actividades en este libro requerirán sacar copia de a su página, por ejemplo: rompecabezas, sopas de letras y crucigramas.

1. Alákölpa awa

Awá Lizandro Méndez

I cha aishet tã se' tsikinẽtke e' ukòkĩ Sibò rø iyi ulitane Ajkáyẽat se' a, pãkanõ íjkẽ tã se' a iujchen. Se' tsítsir mĩtkene kã kamĩẽ e' tã se' wã ibitãla mi'tkeka, tã se' wã imĩnĩa, e'rø blẽ' kẽkẽpa bak ânĩk e'køl se' tsã tsikinẽ ditsẽwø kie Tu'bølwak e' bak år alákölpa e'r awá. E' ajkáyẽ bẽrbẽrla èmẽ wãrø às se' wã kãpãke i' tã kã íjkẽtã se' ichẽat iã tã ìàìà iwamblẽne. Wãr i kũekĩka tã ie' iyẽatne e' ukòkĩtane tã se', enã íeri ànã wa'ñe se' tsikinane bulékal tã, miik se' skã manẽnã étkuõne tã ie' iyẽat tø alákölpa kè yõne awá ie sa'erkewa e' kũekĩka e' ditsẽwø érkewa e' kũek, e' kũek Sibò dør iyẽat ie'pa en a íeri ànã tø kè skãwõtã alákölpa yawóie, blẽ'kẽkẽpa bulùbulupa tso' e' itø youlétsã bua'èmĩ tø kèr bua' Sibò wak ie' a iche tø kè iyawar, kè iyawar e' tã wẽ e' ditsẽwøpa e' érkewa e' kè isũne bua'. Miikã e' wamblẽne kewe e' tã kékølchke tã kewe e' chẽ bak år wak e' dør, sibøkãmã e' dør awá, e' tã kè ie' wã àknãmã ulitane bak alákölpaie awá e' iwĩ manẽtwã kewe, e' tã ñe' ajkachẽ ie' se' ditsø a èmẽ, pãkanõ wãrø tø às se' rø idalõiø e' kũekĩta.

E' ukòkĩ tã é se' ditsópala ése ditsøwøpala tso'ia i' tã wealẽ shãbøs e' pájte blẽ'kẽpa dør tã e'r iãmã'wẽ, iwà amãwẽ e' rø se' ditsøwøpa tso' e'kulu wès blẽ'kẽkẽpa e' sũẽ iyi køs siwã' kĩ iyi ie'pa ujtẽche køs àknãmã ulitane wõuño køs chẽ ie' dør, ére ie' kè a blẽ'kẽkẽpa a kãwø amẽne idiø yèrø e'

isulúie, é ie' kápàke e' klö'wèmi éré tã kè ie' a káwötã iwàwö iókkãie, e' kèro
bua'. E' kùkù Sibò dör e' yétsãñé tséskua bét se' a jéri ànãwãñé tã kèr bua',
e' kè mènè bua'.

E' kùkù wépa a e' àtã jàtã e'r icha i e' mäsö. E' kùkükã tã tö mükã awápa
yórke duláduatã i kùkükã tã kè skáwötã aláköl tsówa, e'tã mìk se' yõnã
dékatke e' ukòkù se' aláköl tsùwami e' jànã tö kè ikipòjã. E' tã se' yõnã éri e'
kùkükatã e' tã mika spá'utke tã, mã se' diò yànã ukòkükã smi'ke sènuk si' e't
wa'ñé e'körla kè kütker s mäsö wörkù wé úla yawé e' se' mija sènuk, se' pájte,
e'pa tso' mükã e' batsòtká e' tã se' de'wãñé wéshkè smäsö sãk.

► **I wà kanèwoje**

E'tk. Kanè e'tk: Aláköl Awá e' ujtè apàkòk, e' àritsök.

Bòtk. Kanè bòtk: Dióköl dapa'uk wès i ujtè apàkana ès.

Mañàtk. Kanè mañàtk: Dióköl sauk tö wès i kiàna yéno.

TkéI. Kanè tkéI: Ujtè apàkana e'apàkòkne.

SkéI. Kanè yôna e' ajkáchök.

► **Tàyè yône awá ie e' ujtè apàkòk**

E'tk. ¿Yì yône Awá ie kéwe?

Bòtk. ¿Aláköl yône Awá ie, íma e' ditséwö kiè?

Mañàtk. ¿Yì è yórmí Awá ie?

TkéI. ¿Ká wéjké e' sène Awá ie?

SkéI. ¿Íma Sibò dör i yêat tö ì kuék kè alákölpa yône Awá ie?

Tèröl. ¿Wéjké wépa yórke?

Kúl. ¿Wès wépa yórke e' káwöta sènuK?

Pàköl. ¿Mìk Awá diò yàna wès ie' e' wé?

Sulìtu. ¿Wès Awápa yórke e' bitsé dör?

Dabòp. ¿I apàkòk êkè íma Awá a siwá' apàkana e' bitsé dör?

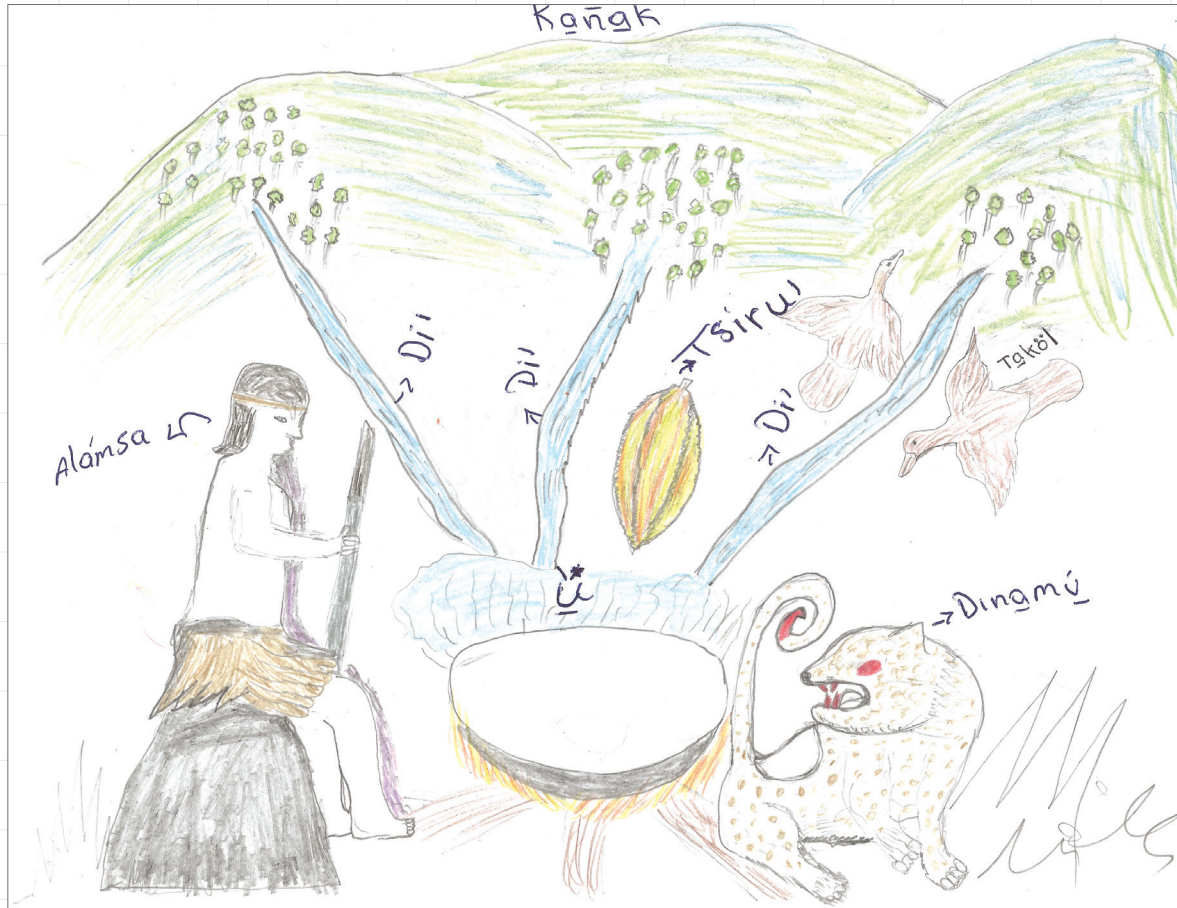

2. Di'namù

Awá Ricardo Morales

E'tá se' tso' e' patkemì Sibò dör michôwá dîwö tsikírke wì e dayè ajkò wì shék pàtkemì e' wak wé pa e' pàtkemì Sibò rö itò yawétke wè ie' icha yö'kà í sù kè kiàna yé nò ñe' wì shetka di' namù ie' a i-yè tö a' naù ye'rö be' kí me' ù yawök e' tá ì wa bö ye' kí mè mî, ye' kîka tsiru' kiàna. Yé nò tö ì kuék ie'pa ie' tulékatke wîe e' tá namù ñe' tkaka, tá ñe' tké rka wè s' í se' tulur ì sù è, mî kà ie' isawé, ie' kapa' kuatkë'nîk, ì ké ska ie' kapò kewá uka' e' yö kîkà e' tá se' ie' itké rke ñe' e' kapó wá e' daléwa namù tkabitù, mî chô ài mîka ie' tkinù nà tá ie' isawé tá i tkamì ie' en a ià nà ie' mí a tsiru' yök aie, tá ìe bulárke kà ñak bularke diàe, e' ie' sa' a ibiyó che tö íyi sulù tkákà namù tkakà, bità tkakà a' tso' tsé'ka í yö kî wò shua tö yì dawò kewá. Mî kà ie' tkamì se' kà a iè kà, dayè ajkó iè kà dí' tso' e' a, e' tá dí' kîka ie' yé rka chôë, ie' dí' dâtsé kò s e's e' klö'wè ke ie'rö dò wé ye' ikuè mî. Mîkà ie'r se' chò wéketke ie'rö tá kà lî yè rke dí' râtse tá' se' ie' tá sa' ikie ie' tso' dí' wò kir ie, e' wa se' mî'ketser ie'rö, sö ichò e' kuék e' mîkà se' dawò kewátke tá kè se'wá iujchen, yì dawò kewá tá éré s-dâmi bö l ö mañá l éri wé ie' iche e' mîchô ie' wá. Mî kà ie' isawé tá iè t kè kî ì tá'ia tá ie' mî'ke dí' ikuâki, râtse e' kî iskà wéblök itso'. Mî kà ie' tso' ké kkrâ tá ie' rö ikuké tö wá ie' kî ikiàna yè tsiru' ie' ké kkrâë kè ie' dé nè e' tá yì râtse ie' yö ktsá sa' ikie alà msa wak se' ie, e' pàtkèke wîe tkër e'rö baró kö ie' yö ktsá wè s shkékpa se' yètsá e's a' yú ie' tsuk tsubitù wò wak ùá, e' la rò mî ké we se' ikie tá köl, íyiwak blùblu

ichó k ie' râmĭ e' wèbleke ukò kĭ ie' mĭ ane e' chò k iwó kĭ a tò ñee itso' e' ta
 ikakö' ñe' e' râtse e' kĭ mò kòl muëkamĭ ie'rö. Mĭ kâ ukò kĭ e'rö ibiyó chèkene
 tö di' wé kĭ ie' ikue, e' ta wĕrö se' iki e' i-yé rmi ialár a e' wak se' ie e'a wĭ
 iche tö barökó itsuk aierö. Mĭ kâ e' bite wĕrö ta ie' râtse sulüë kĭ mò kòl kĭka
 di' a ie' kuewâ ta ie' wâ imĭ'ketser tsë'ka, ajkâche tö ie'bakka wĕrö mĭkalê ie'
 tió k ta dipò a ie' itétèke chöweshka e' dale ie' kalö'wetër dió shèka. Mĭ ka
 ie' wâ imĭ'tser wĕrö tsë'ka, mĭ kâ ie'rö wé itké rkâ ie' ajkó nuk itso'e' kiàna
 yé nò tö e' a ie' iameka, ie' ibitàre di'ba mé rkâ ie'rö mō'tër è ie' wâ wò telor
 ie'r itkewâ ie'rö e' katèkewa ie' a ta i-katàna e'rö iské se' nawĭ sawó ie. Sa'
 ikie di' namù , se' ulitàne kè a ie' dawò pawâ enâ se'r ie' ujtéwâ yì rö iujtewâ
 e' dawò wârâë, erë yì rö se' ské a nawĭta'ia, se' bùne pôô, ie' wâ se' mĭ'tser
 erëâ ie' iské chôrâ, kè ie' a kâ wöta ió ie sè noie e' ukò kekata ie' sé rkeĭâ
 kè e's. Sö ichò mā e' ta sö iamêat ta mĭ kâ ie'r se' ujtéwâ ta ie' se' klö'wewâ
 ikarè kicha chò ke se' wò blö e' wa se' kalò kĭka e' kĭ se' tée se' kuché wö
 shâ , se' pé è yètsâ ie'rö, ie' se' tée se' wó kir kĭ ka, kiàna yé nò tö wâ se' pé
 è mĭ'ke, ie' kè kĭ se' chkà kiàne, e'rö ie' atâ ajkuó lit kè rö bua' ie' a. Kiàna
 yé nò tö mĭ kâ ése apàkanatke sa'rö mĭ kâ sa' e' yawò ke kè këpa awá ie e' ta
 íyi e'rö apàke e' rökare ñĭe, kè sĭâ iapàkane, e' sa' e' yawò ke kâ taĭ dawás
 wa. E' kuëk sa' e' yawò ke í etâ sa' kè yawèku yé jkuö kĭ wè s a' icha tso' e's,
 sa' e'yawò ke sa' wó ki a, sa' enâ sa' kanè blöke ì kuëk sa' iklö'wë Sibò wak
 kanè blëbitu sa' wé tsi e' kuëk sa' rö ujtò klö'wë í mā ie' iche e's.

➤ **Kānè skà**

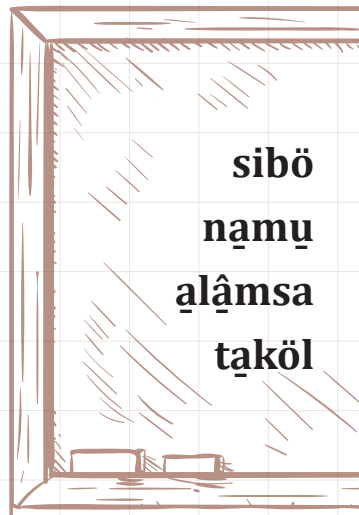
E'tk. Ulát ká apàke e' wakpa wa.

Mañàtk. I wà ie.

Bòtk. Ulát wà ie.

Tkél. Wókir batsök.

u	a	y	p	w	h	y
k	j	s	i	b	ò	i
o	n	à	m	ù	b	h
p	l	a	l	à	m	ñ
l	t	b	m	k	l	ù
s	l	ö	k	à	t	a

► **Se' ditsò siwà' brìbri dalòìök, wès i apàkanè ká ià'chiki, se' siwà' daki'tko ie. E' amíka se' sérke ì tso' se' apámik e' ta añíjkê ë.**

E'tk. ¿Yì dör alâmsa?

Bòtk. ¿Ì kuék se' káwöta dí' dalòìök, i apàkó?

Mañàtk. ¿Ì kuék se' káwöta ujtè apàkanà e' dalòìök?

Tkél. ¿Táköl dióköl yôna e' apàkö ì chè idir?

Skél. ¿Yì è dör alâmsa kalépa?

Tèröl. ¿Ì dör se' a i biyóchèke tö mìk bità tkakà tsiru' yók?

Kúl. ¿Ì kanéuk alâmsa me'ka Sibö dör?

3. Dayè tsikìne

Awá Lizandro Méndez

Dulùitami e' tsikine, ie' wak aláköl.Mìkà akékè anìk kièke shulàkama, e'rö ie' tkè'nìk ie' ù i' es è kipò a ie' mì'kà, ie' blèkèpa awá taì bikàkla e' wà kéköl tkè'nìk tkétöm e' kichàmìk, iè iâr e'töm, wìèkà iâr e'töm, kipòkichà a pè' tàyè ñe' róà e'köl chò kékèpa ñe' anìk ta ie' isawè, tàyè e' kie Dulùitami, idóa, ie' isawé ta ujkòà iró a ta ibitsòketkèr. Tàyè ie' a iche tö ye' bitea a' kékèpa be' wéblök, kékèpa iùte ajà èkèkè be' e'tkösèn sé e ujkòà kère élkè ta e' ie' tkèr ie' tkèr dò wéjkèta ie' kìkà ie' kalòjkue kì tsa'wak iènakà. Ie' iche kékèpa a tö ye'ró be' wónìk se'erö, tsa'wak iènakà ye' kì e' kuèki, kékèpa iche se' e be' e's kóu kula' skòu e'tkóie, ie' e'skeu e' shà bérber, mìkà ie' remì e'rö ta ie' tkèr, ie' dò skà iejkè ta ie' isawè ta ie' kì paléñà iènakà. Ie' iche tö kékèpa a ye' ró se' e be' wónìk, e' ie' remì ta ie' ajkòàna icha taì ye' kìkà bukula' iènakà, kékèpa ie' a iche, méskó wòwó aishke, ta ie' ré mañat, tkè'tkokicha ta ie' iche tö a' kékèpa taì ye' kìkà kàlì déwà ùà kàlì yèñawà ùùù, kuèkì ie'r iche tö ye' dótke'nìk be' wónìk séé. Méskókà ye' wónìk, Sibò rö màsopa yuletke.

Sibò rö màsopa pàtkemì, pàtkebitù ie' tiók sík wòblèla a ikuòwö líwa. E' ie' ikatèke sík kì bèr, Sibò ie' a iche mìk be' chkòke ta be' wòbla tkè'nìk iwéblök kè be' wòbla skók kè be' e'skók, be' ké iwéblök, be' tso' iwéblök. Mìk ie' ikuetka a wèalè ta ikuòwòla burùtolòna mìretkè'ter íski. Dékà e'tökicha,

bòtökicha tã sulù ie' dawéwãtke balíwã, tã Sibò e' blewã, màso e' baléwã kè re ie' tiók bòt dâtse, diwö tkáan. Ie' wòblañak wa ie' isawetke tã ie' wòbla tköke tã ie' démi e' ie' wòblañak wa íski iwéblök tö ikuòwöla tkè'ter e' tã ie' dawéwã sulù balíwã tã ie' ibikéitse, dékã tkétökicha tã ñee ie' ibikéitse kè iro, kè iro, ie' tker en a ibikéitsök sú ye' e' póó dòtsã íski ikuòwö dià katókkua bétchã, tã bét ye' rókãne tã kè itsikinukwã. Míkã ie' e'pepáj íski tã. Ie'rö ikué, e' kué pój e' Dulùitãmi dékã.

Ie' tkérkã iwéblök èk, e' tã ie' isawé tö wòbla ñakwa ikuòwö tkè'ter e' dalérmí ie' épee rö ikuóla kyé pá j daléwa ie' wòewa ikuò kuök daléwa sík , kè ie' kú iwéblök daléwa ie' itse sík tsikirwã pú. Míkã ie' túnekãne bét kál uköla kíkã dó étkòkãne tã wake' itsikinawãtke. Sibò dó klá ie' wò kíkã tã icha ie' iche tö yö be' ame'at sík ajkónuk tã ie bö íameat kè sawé e'tö itö itsinawã. Ie' iche tö ye' dawéwãtke sulù balíwã e' kúek ikuòwöla dalérmí ye' e'pee e' bitámik itsikinawã, Sibò ie' kal'wewã kacha'chka wa ie' apàtiékã serãã, e' kúekí ie' ajkã me'kã kacha' bukuë', ie' kl'wewã Sibò rö tkéwã kál uköla a míkã e' kúek tã ie' kãwö kekkrã tã ie'pa sérke tulur kál míkã. E' tã ñees Sibò rö ie' a iche e'tã e' ie' àtã, ie' tã ñee itsikinawã ñe' wak tsinawã e' tsikinakãbitú kál ie' ù shùshà mìchô. Ièkã tã iwíköl tso' se' wã kie kál pulí. Ése tsikinakã mìchôkã tã ie' én a ìanã tö ye' ù ujtö wí tcheerã irir. Sibò rö e'költë iskã tkër e'köl kúkã' akéköl wak se' ie e' wã o' tã', ie'ã iche be' rökóñã iulà ñúk kájke. Ie' míã, ie' ñé kó,kó,kó pãnãnã manênê pùn détsã í'skí, Sibò míã tsawö' akéköl a ichök tö be' míã ù yawök itsákã aierö, ialála tsekélorka tãî m'otkërkíkã tã iulà tkérloñã pùn, pùn ískí às kè italar.

Ukòkì tã ie' mǐá màsopa yulök, o' yulök , ie' mǐá Òkama káska iñóo imàsopa a. Kue' ie'rö tã ie'rö màsopa tso' ie' tã kanèblök e' wakpa a iche tö a' shkó ye' tã kàl ñük. E' kuekì mǐka kàl ñe' wìdro' tso' tã wès kà ñe' sùë icha iwìdro' dör, e' ñük ie'pa tuléwa shkítka . E' ñee ie' iche tã tö imǐ'keshka e' tã ie' mǐá sulì akéköl wak se' ie, e' a iche tö ye' tsa' buà amé ie' ja e'töm tkèwa imàsopa aie ibatàa e' tã be'r e' kú ye' a wíe imìchô e'r iwì. Ie' e'mé túnük iwétsi chõe tkótsa shkítkö. Mǐka ie' tso' túnük tã kàl mǐtke e' daléwa Sibò dör ie' a iche icha butúnü darêrêë iwétsi daléwa màsopa iñèke tã às jandö buàë. Ie' káwötã kàl ñe' mònawa e' tsómì wíe tkótsa shkítkö dó mèkane wé iwìwö tkër e'. E' ie' détsa iwétsi dò e'rö e' tã ñee e' ibatà wòshtiri'wëre ie' rö. E'rö dayè mérka wí, e' ñe se' isawe, wak tkétöm, iwak dör.

20

E' kuekì tã se' ditsò blè'kèpa iche tö aìèka dayè wíwö tkër ká aishet, e'rö tã ák tulúnük kòs ák tso' bê wíwíë, e' wìdro' wès kàl wìdro' sùë, e' sulì kape tso' wíwíë bàka éjkë, e' tso' iwì apámik. Kàl wíwö kǐka e'rö tã kuè tsowaie wíwíë alólöë, e'rö kàl wòtak té ie'rö di' wa e'rö ie'rö, e' yawélor ie'rö àta kuè ie tsë'ka. E' rö Dulùitamì bak ése, e' kuekì se' Brìbriwak àta, dayè wak aláköl.

► **I wà kiar séjka:** Añíjkê è dulâdulapa dör i shtëmî ena i wak yawemî wès i apàkana ês.

E'tk. Imà i apàkana e' shtëk e' ukòkî ta i dióköl yawè idir.

Bòtk. Dayè tsikìne e' dióköl yawók bit i dòka éjkè.

Mañàtk. Dayè tsikìne e' apàkòk wósuk i amà'uk wès i shtëke.

► **Iwà kiar:** i kanè wà ajkáche tö i è kanèormî kacha' wa, ena i è tso' íyi wòa ta'wo.

E'tk. Wò a mât, kacha' wa bukuè' ta'wèke.

Bòtk. Ikuò wò a tsikirîrî, dalôlô, mât, mâsh mâsh.

Mañàtk. Kuku' wò a dör dalôlô, mât.

Tkél. Kacha' wa stè wès alê tarmî, mèwö, sku', kula', sawíyök.

Skél. Mík alê ta késik baló ie, sawíyök ta'wo i kanèwo ie.

Tèröl. Kacha' tso' mík alê ta chkò aló ie.

Kúl. I apàkemî tö kacha' dör kàl ie.

Pàköl. I tso' bóltè kañìru ena ûru

Sulìtu. Íyiwak kòs mât, bukuè', a's, íyök.

Dabòp. Íyi kòs tarmî i wa wès: datsi', stè, i kí ta ia.

I wà kiar séjka: i tso' síwa' a e' apàkòk ena i shtëk.

Tkél̄tēpa ɛn̄a skél̄tēpa a.

► **I ajkáche idir:** Ujtè i ùtò s̄iwa' apàkana be' a e' wa.

E'tk. ¿Ì k̄uék̄i bukuë' kiè kacha' bukuë'?

Bòtk. ¿Ì dör kàl pulí?

Mañat. ¿Ì dör kuka' akéköl?

Tkél. ¿Ì dör òkama?

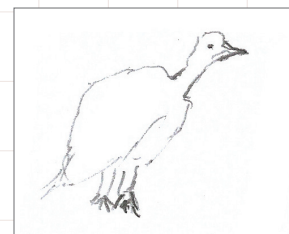
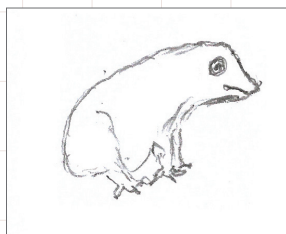
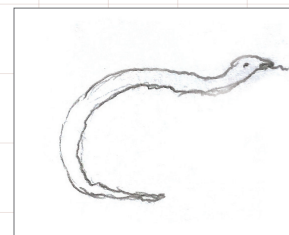
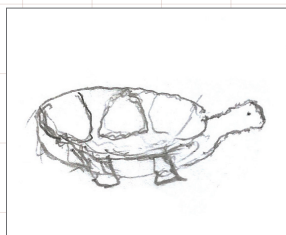
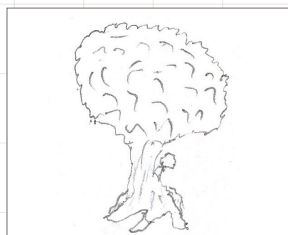
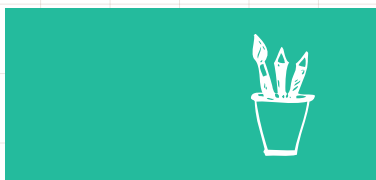
Skél. ¿Ì dör sulì akéköl?

Tèröl. ¿Ì dör Dulùitamì?

► **I wà kiar:** dayè tsikìne e' wíköl ujté amèna yéjkuö tak k̄i e' sauk wès i apàkana ès.

23

► **I ajkáchö:** dayè wíköl ta'u, i tó ɛn̄a i batsó yéjkuö k̄i.

4. Ditsöwö tsikinē

Awá Ricardo Morales, Kéwe

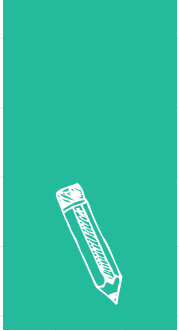
Élke élke tã sô ichèmi tō, ì ie'r ìyö'k a ye' atã sô ichò tō kanèwa tō ye'r a' shkë'wëtö ìsa' shkëna, sù ye'r a' a ìñe stso' kápàkòk akèkëpa tã.

Sô ichò mã rö kékëpa awá kie Ricardo Morales López ye' ditséwö tã', ye' rö yéyëwak ye' a tã i' diwö dé tsáli ski, sù sô Sibò dör ujtè amêat, i kuëk, ye' kápake kékëpa tã sulitane tã ye' déka béré béré tã ye' tsë'r bua' ése pàkòk, syàmipa wétsi. Sô iwà chòja tō mika se' tsikinē e' tã Sibò; e' sô itkòwami, è tã e' rikì amêat sô iétö kicha.

Sô ichòmã sô ichòtö mika Sibò se' tsekèketke tã ie' se' ikie Sibò e'r i-yé, ialà e'r ialà e'rö se' tsekèketke tã ie' rö se' sawë tō wës se' tsekèkemì ie'rö tã se' alórmì, wës se' tsikírmì tã ie' isawë tō kè alónuk wës. Ie' ichè sô tō ie'rö ibikeitse tō sù ye'rö ditsò e' a iwé yawe, wës ye' a iyórmì e's.

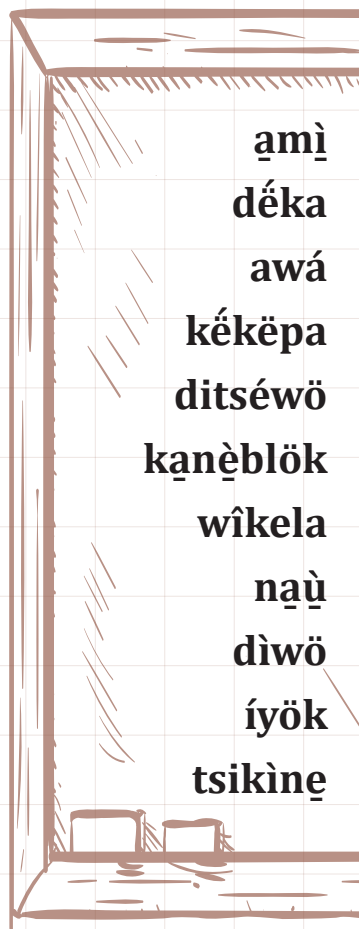
E' yòkì tã i-yé rö ie' amì e' a iche ká tke'k tã ialê bua' e' sawèrà se'rö kâ i'kika. E'kuëk kabéla ñe' e'rö Sibò i' se' wã, ie'rö ibikeitso tō iyok dió tär darêê ák è wì e's kè se' ie' isawë se' alónuk wës, ie' mäsopa tso' taî kanèblök ie' kalépa, ie, mäsopa e'köl a iche a'rö i-añì kiòta naù icha a' naù ye' be' patkemì ká pàkòlkuò diàerö a'rö ditsò e' katà kiàna yawè e' yulök tō wës tō wës sulá dòmmì iska. E' ñérpatã ie'wã ie' isawëtke tō e'rö tã iyök dió bak ja se' ie i-wíkela

tą i-ąmĭ tą ie' alálatër bêrie buluka, sŭ bak ie'r éritą ulàwa ie'r e'köl wĭsi ą iche
tö be' ikö wĭę, be' rémĭtą e'kuéwa bö batŭtsęę ká ĩę kipö kichà kĭ mę' mŭęką
ĭe tą ie'wak dör dukúr ie sŏ isąwę tą.

➤ Ujtè wòmule

Ujtè i' yuló:

amì

déka

awá

kéképa

ditséwö

kanèblök

wíkela

naù

dìwö

íyök

tsikìne

i	t	p	ö	w	i	d
k	y	n	ä	ù	k	i
ä	w	ö	j	ñ	a	t
n	d	ë	k	ä	b	s
è	p	d	è	m	ë	e
b	s	d	k	ì	l	w
l	m	k	ë	n	ä	ö
ö	ö	u	p	n	ñ	k
k	b	r	a	w	á	l
s	w	i'	k	e	l	a
t	s	i	k	i	n	e

Ì wa se' e' wóulâuke: Itótkök tō wēs sō ditsōwō tsikìne, i' pàkewa ajkòki, i chakèwa, wé i sīwé kítule a yéjkuö ki e' wa ena i chàkêke sō balë'kèkèpa a, i ujchénogie tō se' dör yì, wè se' ditséwō manétwo.

➤ **Wès kanèblèke:**

E'tk. Si'wö apàke kiè se' ditsōwō tsikìne, e' apakèke swóulâuk wak dör ena balë'kèkèpa dör e' ujtò tsö me' ie, dalò taîe wa, e' ta i wa küké balök buàë.

Bòtk. Ujtè pàkanö, wé kè òne a' én a e' tō i chakóné swóulâuk wak o.

Mañàtk. Ujtè i chàkêke swóulâuk wak dör ajkòki eno kítule e' iutó yêsye's è wès i pàkanö ès.

Tkéi. S mī'ke bül iklók (wépa mī'ke kéwe e' tsīki alákölpa mī'ke wépa ulà dikì, aláköl e'köl è a alaála mī'ke tsīki).

.....

➤ **Se' mī'ke iúk, swóulâuk wak o ajkó mī'ke, skótke ù, tsawì dióköl, ikuòwö wò a mātík, dalólô, sarûrû, bachùchù, Sibò dióköl eno sula'.**

5. Ditsöwö tsikìne

Awá Ricardo Morales, Shùshà

Se' tsekêke ie' rö tã ie' se' ichók ditsò e' che rö tö ditsò e' kɪ ie' kɪkã ùla kiàna, ie' iche ye' kɪ pókò wé muɫùsik wèla kiàna ye' kika, e' kuɛk ie' mäsö kalöwɛ e' kanɛyuk bulékal tã mäsopa dapànɛ tãïë, masöpa dapàna ukòkɪ ɔ ie'pa rö ñéla kanè kekã e' rö kanè tãï, kè ù ku ì ku kã i' ɔ kàl ku ie' mɪã wé brô bánɛt icha wɪɛ sö ichö mã kã pàköl dià wak, ɛ' ie mäsö pátke e' tsyuk, tã ie'rö i-amäsopa ɔ iche a' naùpa a' mɪã ñã dù tøk, dù tøk, dù Kiàna ye' kichà e' ì kie ie'rö, e'rö ie'r ùkò wɪse kie ie'rö. E' ukòkɪ tã mɪkã ie' bitêkatke dià ɛ iwètsi, i-amäsopa e'tã ie'pa wã iró wès se'ùkò tsyuk e's, dòkã kã i' kɪkã e' ie' i-dapawɛ shurüëi'tã sö ichö mã e' dióköl àtã se' Bribri wak ɔ tã dù râtse, se' wòblö tsikírke bánɛt râtse wòioɔk tãïë tròkekã aîèkã ɛ'rö ie' ù e' débitu ie' wã tsikirí Késka tã dù e' râtse tãïë, se'r ikie dù e'rie' ɔtã ùkò árke. Ukòkɪ tã ie' iche ye' ɔ tã a' naùpa e'tã wé ibikó wɪ kër e' kiarmɪ ikɪ, kuákö kiarke éri ñée tã ie' isawɛ tã e'itso'.

Kie se' ie tã nés, mɪkã e' râtse se' wòblö wéswa ie' shkòke e' tã e' tsèrö ie'pa kuli'kɪ e' kèwër se' wóã mɪchô ie wã dò kàmuyk aïɛ. Mɪkã e' rãmɪ ie' wã tã di' sí, se' ikie éjkètã dɪba árke e' ɔ ie'pa wã i dãmɪ, e's i e'pa bitùkekã iweétsi dià ɛ se' wòblö mɪtseka aïɛ dayè ajkò tã tsírlala ye' ɔ tã kè iwètã kè sawã isùne èritã mɪkã se' di' kɪ imɪatke tã italàna dé tãɪk tãɪk. Ése hie se'r se' ujtòwatö ne's ie'rö, kiàna yèno tö wès se' ùkò bakö tã mɪkã se' ùkò bakéwã wɪɛrö tã ichale wɪse i wèrke mɪkã pãlɪ ibàna tã surûrû, surûrû a' kè wa isùne tã e' sù nèsla ñɛ' râtse tã ie' wòala kro' kro, kiàna yèno tö e' rö i' se' ibànaɔwatke e' tã. Mɪk e' dapa'wɛ ie' rö shurüë mäsopa rö, tã kékè wak yéar se' ujtò wa tã ibikeitsök, bakök ie' tso' kie ɛ'rö mäsopa wókir ie ése kie

ie'rö. Mìkà ie'rö kàl ulitane dapa'we sefa, e' ta ie'r ichetke tö iwókir klówe ierö ibatsókka ma e' ta namù, sijnì', tsawì, tkabè, sàl...

Débitu ñée, e'ta ie'pa iwórwekamítke shkè'ka. Yì dör icha ibuki mo'wa kéwe skékèpa kibí, se' ujtòwa ta, se' kékèpa ichók e e'rö iche tö sibò yèar ák kíkà e' ta ie' e' batseká. E' rö kéwetké ie' e'uye tkél se' ujtòwa ta se' iche e' ta kékèpa iskà iche tö ie' batsòkà mítsekà yéska ròkàtkè ie' batsekà e' ierö ibrò, isa'kicha wa imuèloya wà che ie'rö i-yàmipa atò ie a' ke i-wòshki'uk e's. Sò ichò ma ie' bö iche diàe itkewabitutke, e' ròkà ie ta ikéka tkèl, tkèlkuò, tkèlkuò ta ie' e'batsekà tkél skaè rèka pàkòlkuò ta itkakanè mítsekà ài kíkà e' kuèk wès sò iapàkeke dióshet, tkél aishet dör tkél. Kaè bak ie'pa kímuk íyi ulitane bak taí ie'pa kímuk, bak kékèpa Sibó kímuk iyàmipa ése bak taí. E' kuèk ká íjkè ta ie'pala e' bulárke ie sò iajkáche ma e' bulárta söma e'rö kaè, mikalé kaè tka'wö ta íseà mâtke che blékèkèpa tö kàlwöla tso' kie ie se'rö wè ése che kékèpa iàta ie'pa se' tsí tsirpa míatke ta e'la akà shùkuèke se'r uíjkè iòjkè ta iárke e' tsè kaèpa e' blèkà kájcho kítà ie'pa kuli'ña bulárke, míkà e'wà kanèblè' sibò iù iùchök e' tso' ie'pa balane.

E' kuèk kàlwöla ñe' mâtke e' sù kaè tcha'wöla dör mâtke e' sù. E' ukòkì ta ie'pa kanèblè' e' tkayalka ie' ù yawókka ù apà shtuniwemíkà ie'pa chô wòwo wà rekà yéska. Míkà ù rékà ta ie' i-yàmipa ñe' kòs kanèblè' a iche a' iche a' shkòwà wéshkè sérâa. Ie'pa iwà rpéla yawékatke e' wà iùchök ie'pa tso' kòs ie'icha dalôlô ñe' wé yö' wí e' ta se'wà iyèno ie' tsa'kicha íse ukóla kòs e' r pawè, ie jamàsopa a iche a' e' rpaú ye' ù shùshà e' ta kékèpa iche tö ie'rö tö akékèwak dör iche ibalà ñawèke dapa'wòkà s-yàmipa mäsopa ù shùshà e'ta kékèpa iche tö ie'rö tö akékè wak dör iche ibalà ñawèke dapa'wòkà s-yàmipa mäsopa ù shùshà e' ta kékèpa iche tö ie'rö kékèwak débitu iñawèke wóikeke ie' sanèné dòkà tkél, ta mäsopa kanèblè' kòs e' ulà mèke ie'r rikíà ta iré ie'wà, ta ie' wà iré dipa', ie' wa i dé dawàkö kuátke se'r iòìòta.

Ditsòwö tsikìṅe

I wà kiar: I saṅk tò wès se' ditsòwö tsikìṅe, ká i' kṅ, yì wà i dēkà ɛnà wès i blàtè'tso e' wà kànèwemṅ ie'pa dör ujtè ichàke wa, e' wà dör tò às alàttsítsipa dör se' ujtò klö'wè yēsýēs è wès Sibò dör i améat ès.

➤ Wès i wà yawèkè.

E'tk: S wóulâuk dör alàttsítsipa kēmṅ yéjkuö óritsök élke élke aṅṅ i tòkj.

Bòtk: S wóulâuk dör alàttsítsipa a ayéjkuö tak amēmṅ êköl êköl às ie'pa dör kànè kie i ulát wàiök e' wa.

Mañàtk: S wóulâuk dör alàttsítsipa a i pàkana e' dióköl amè tè, i kànèblömṅ mañàl mənàt.

30

Ì wa se' e' wóulâuke: Itótkök tò wès sò ditsòwö tsikìṅe, i' pàkewa ajkòki, i chakèwa, wè i siwé kítule a yéjkuö kṅ e' wa ɛnà i chàkèke sò balè'kèkèpa a, i ujchénòie tò se' dör yì, wè se' ditséwö manétwo.

➤ Wès kànèblèkè:

E'tk. Si'wö apàke kiè se' ditsòwö tsikìṅe, e' apakèkè swóulâuk wak dör ɛnà balè'kèkèpa dör e' ujtò tsö me' ie, dalò tafè wa, e' tṅ i wa kṅké balök buàè.

Bòtk. Ujtè pàkana, wè kè òṅe a' én a e' tṅ i chakóṅe swóulâuk wak o.

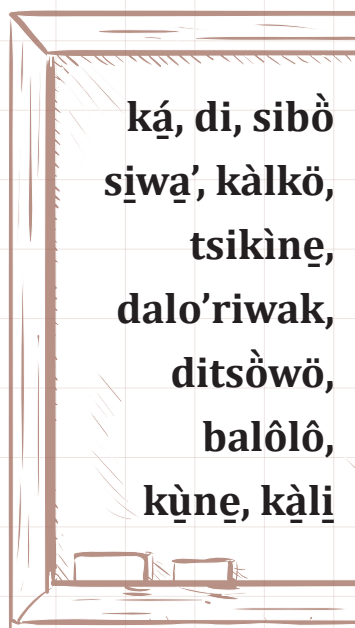
Mañàtk. Ujtè i chàkêkè swóulâuk wak dör ajkòkì ɛnɔ kítule e' iutó yêsyês è wès i pàkanɔ ês.

Tkél. S mì'kè bùl iklók (wépa mì'kè kéwe e' tsìkì alákòlpa mì'kè wépa ulà dikì, aláköl e'köl è ɔ alaála mì'kè tsìkì.

Skél. Se' mì'kè iúk, swóulâuk wak ɔ ajkó mì'kè, skótke ù, tsawì dióköl, ikuòwö wò a màtk, dalôlô, sarûrû, bachùchù, Sibò dióköl ɛnɔ sula'.

► Ujtè wòmule

Ujtè i' yuló:

t	ò	b	i	s	w	d	m	s
ô	i	ô	l	a	b	i	y	r
ɛ	n	ì	k	i	s	t	ó	ì
n	ñ	á	s	ò	i'	s	p	l
p	à	k	à	l	k	ö	a	à
d	a	i	ò	r	i	w	á	k
i'	t	s	ë'	ɛ	r	ö	w	ù
d	n	s	ì	h	á'	b	ë	n
m	w	á'	t	s	h	a	w	ɛ

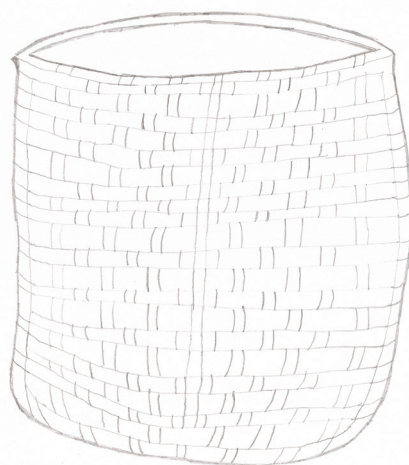

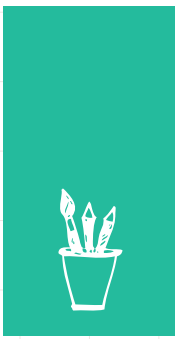
► I wà yawèkẹ

E'tk. Swóulâuk dör alâtsitsipa kẹmị yějkuö òritsök élke élke ańì i tòkj.

Bòtk. Swóulâuk dör alâtsitsipa a i pàkaną e' dióköl amẹ tè i ọ̀nẹ̀blòmị mańàl mańàl.

Mańàtk. Swóulâuk dör alâtsitsipa a yějkuö tak amẹmị êköl êköl às ie'pa dör ọ̀nẹ̀ kie i ulát wàiök e' wa.

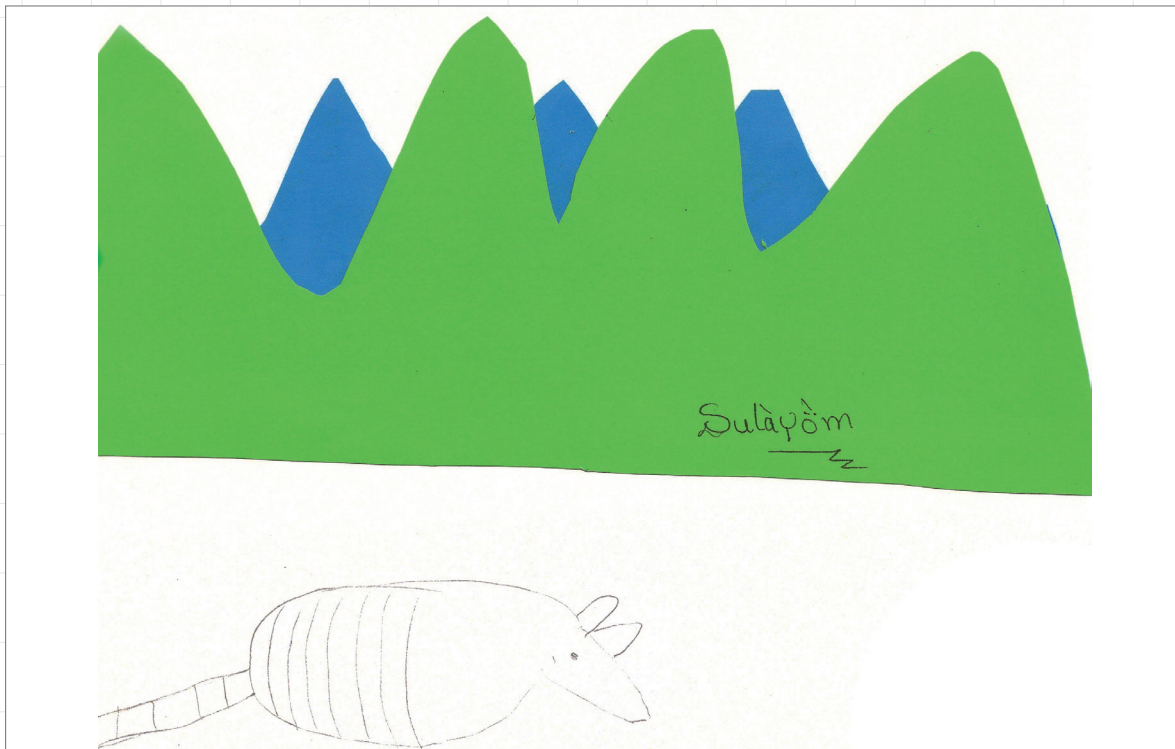
I wà kiar: I saúk tò wès se' ditsòwö tsikìne, ká i' kì, yì wà i dékà enà wès i blàtè'tso e' wà kanèwemì ie'pa dör ujtè ichàke wa, e' wà dör tò às alàtsítsipa dör se' ujtò klö'we yêsyês ë wès Sibò dör i améat ês.

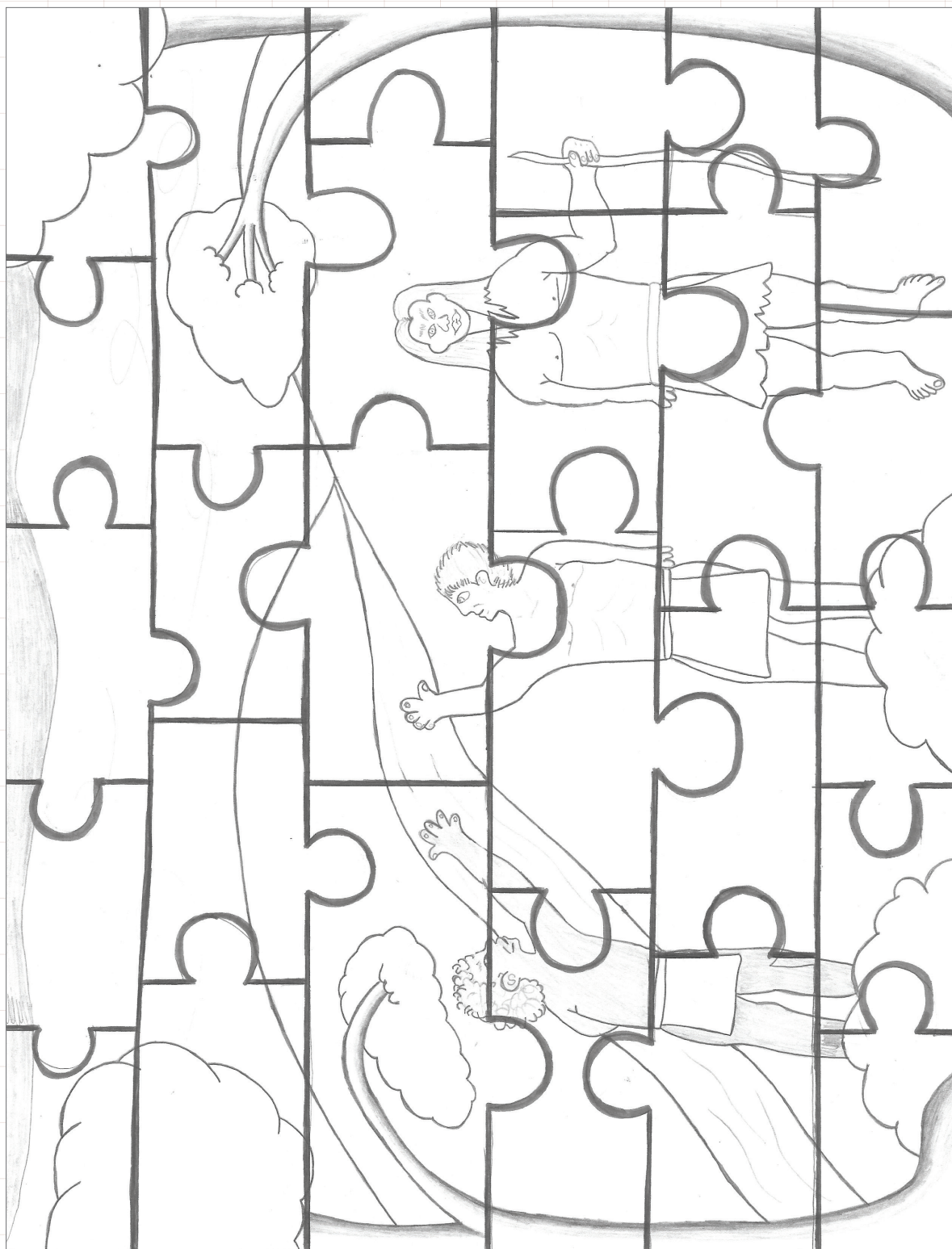
➤ **Wès i wà yawèke**

E'tk: S wóulâuk dör alàtsítsipa kèmj yéjkuö óritsök élke élke añì i tòkj.

Bòtk: S wóulâuk dör alàtsítsipa a ayéjkuö tak amèmj êköl êköl às ie'pa dör kanè kie i ulát wàiök e' wa.

Mañàtk: S wóulâuk dör alàtsítsipa a i pàkana e' dióköl amè tè, i kanèblömj mañal mənàt.

► I sauk tö wès se' ditsöwö tsikine, ká i' kī, yì wà i dēka ɛnà wès i blatë'tso, e' wa kanëwemī ie'pa dör ujtè i chakè wa, e' wà dör tö às alâtsítsipa dör se' ujtö klö'wë yêsyês ês wès sibò dör i amëat ês.

Kanë

E'tk. Alâtsítsipa dör i shtëmī yì è òritskë kápake a.

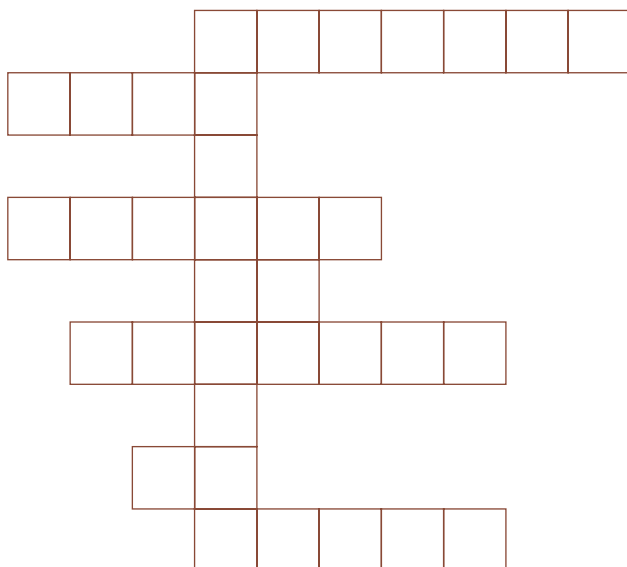
Bòtk. Alâtsítsipa dör wès ditsöwö tsikine e' òritse e' apakëmīne i yàmīpa a.

Mañàtk. Alâtsítsipa dör ditsöwö tsikine e' dióköl yawemī.

TkéI. Alâtsítsipa i nümī inè kie ulát e' wa.

Skél. Ujtè yuló

Tèröl. Kanë kiè i ulát wàiök ês e' wàiök.

Kipák

E'tk. Se' Bribriwak blatë'tso.

Bòtk. Apé dör íyi wakdël yö' e'.

Mañàtk. Ì dör se' wò a ká ñiwèke

TkéI. Ujtè kió ie dēka.

Skél. Se' ditsò sérkë.

Tèröl. I tsikirké i wák ɛn wa

WÁK

E'tk. Ì wa se' kuòkë

Bòtk. Ditsò tso' kiè dalóriwak

6. Ditsöwö tsikìné

Awá Ricardo Morales, Ibatà a

Ma ie' wak iwóike, wòbatso'kà ie' wak mía, kiàna yèno wòñanaka ta ie' i-yàmipa kòs kanèblè' a iche tö e' ulà mùke ie' dör. Wàro ì kuék ie' kị ikiòunà e's kanéwe wà che ie'rö tö ie' wò'wa tö dawé râtse taî e'rö ie' mäsopa ñe' ujtèmi wès iñe dawèrö e' yòkị ie' rö i-ña'ò, wàro tö às ùtkè'nik darêrê kè a iyi sulúsipa dòwà e' kuék. Kiàna yèno tö e' ukòkị ier e' kanëo séjna ta iwà rekà e' ukòkị mäsopa a icheketka masö i-buli iklèketke e'ta. E' yòkị tàyèpa tso' kòs e' a ie' dör iche a' klò'we yö ikuò chkala wòk e' a. E'r e'rpawè ie'rö shurûè mäsopa yòkị tàyèpa tso' e' kanéuk iwak a ta. E' ukòkị ie' blo' yawèkatke taî, se' icha wíse a e' chùli ténia se' rö.

Mà e' mịchô e' wé yawèketke ie'r, e' ukòkị ta Iriria dió débitu ie' wà e' che ie'r i-naù a tö barkó e' ók ñérpa ie' rátke iwéblök, ñérpa kòs ie'r ichèke ta ie' wà e' ujchérke sùrule e' ie' mäsopa pàtkèke. E' ie' mịchô e' tsuk ikáskane diàèkà, e' ukòkị ta inacì a ie' iche tö ie' rá iwéblök ta iblè'tènik inau a iche tö ie' tər pàkòlkuò se' ikie, e'ta ñe' wak se' ie e' mía iwéblök tö kè ie' ròmi, èri ie' rene ta iche tö kè iku, iche itso'sen kà pàkòlkuò mamía ák wòan a ta sö ichò mà ie' ujtò rotsà ies wíjkè jójkè e'rö wíerö ñérpa ie' alá iyok se' ikie íyök i' blè'tèr, se' ie e' ta kámîè i-amipawa.

a ta sö ichò mà ie' ujtò rotsà ies wíjkè jójkè e'rö wíerö ñérpa ie' alá iyok se' ikie íyök i' blè'tèr, se' ie e' ta kámîè i-amípa wà. Kiàna yèno ta e'ta ie' rene

ichók ie' wà iwàrebitu, e' tã sò ichèma iès skèkèpa ñe' a'nik tã ie' e'mueka
anik tsa'kicha kipò kichà rpò e' ie' e' mueka tã i'rò akkuö tã wì ie'rò alàla
kuebitu tã ie' isawe e' kika ta'tsikö wìsela tsikìna.

Mika ie' bòtò'kicha tã Sibò rö ie' a' iche a' naù icha ye' atã diò smirà ajkò
tsuléuk e' wa, che e' sawé yö to e'rò buàè ditsò e' alö'woie. Icha batà èjkè tã
iche tã ie' däre tkétòkicha tã ie'pa iyi muewa tã tsa'kicha se' ikie kapòk e'rò
ie' rèwa e' tã ie' ppeke, ie' ujtèkewa ie'rò ikuéwa mì'ke, o'kala mì'ke ie' wa,
e' tã ie'rò kapòk muewatke ie'rò e' tã ie' e'ppeu mì tkamì tã kapòk ie' kalöwe
ñétsa ie' shüwö a' ie'rò. Kóyök ie' tétsa ie' shüwö a' ie'rò. rpòk ie' tèttsa ie'
shüwö kì bùtsana tènìk tènà málís pemitse ie'pa púpu, ie'tkáska míchò ñe'
mìne tköumìne ie' remìne tkòro inaùpa bitámik ye' chòràè icha ye' ujtewarak
irir.

Ie' mìa ie' tär [shì, ie' retär iwònìk a.

E' ukòki tã icha naù ñe' mìa, ie' ikèka ie' mìa iwòkeka ie' tetsa irir dâaie,
ie' iwóikeka sanèñe ie' ñáù kibíla e' batsekã tabèchka dör, ukòkì ñéé' kèkè
ñe' ajkòã ie' e' icha elekã ikìka, itsã tsikìna sawíyök e' tsébitu irírì. Sibò mìa
e' wòbakewa bua'è wòtsìni patkewa ie' shüã, mìlìtsawã ie' ñátsela wóikêke
sanèñe, e' ukòki tã Sibò mìa ta'tsikö tsikìna tkërka i'es, e' batsée ie'rò wòlità,
e' tkewa ie' kalòkichala ie' bòt tsunùbaie, tsìrlala, ukò tèewa wì wé iwa'wöta
tkër e' shà itée, e' tulewa ie'rò sawiyök ñe'ã, e' wa imìlitsuwéwa, wòkêke
sanèñe, ie' sija' rèkanè, tã mìkã kèkèpa ie' a' iche, ie' iche, ie' mueka kipò
kicha íse rpò ie' wòratana wòwak kala'skuöla ñe' tarékane Sibòr, e' wa kã
kalöwe mọ'ar ie', kè ku'ia shkè'k tã ie' wókir pìtsunamì wòwakne e' kueki kã
i'kika tã se' wã isúrule tö dukúr sérke e' wòtserlonè wakne. E' ukòkì tã ñéé

icha ukòkì Sibò wak mǐ'tkenē tkòrōnē éērō wé íyök chkà ñē' e' wak tēr tsè'ka e' ie' mǐānē a' wakpa ā ichók tō e' amì e' wǐkela ichók tō mamì'ke ñawā ditsò e' wé yawé yō a ìùchök ye' tǎ ditsökata ie.

E' tǎ diák ìamì rö iche tō ye' alála, ye' wòche alàè kè röpamì, e'rö tǎ i-wǐkela è e' kǐ irekǎ, iche tǎ i-wǐkela kiémì bö tǎ e' tǎ sa? mǐkǎ. E'tǎ Sibò rö ie' iche be' mǐshka mamì kuēkì. Sibò māsopa pátke ikòkì itsuk tǎ ie' mǐa tkòrōka, dékǎ kǎ i' kǐkǎ, e'rö e'tǎ ye' ā úla yawök iulàwa mā e' ukòkì tǎ, e'rö olòwe yawekátke ñese ie' iyökikǎ, mā e' wé ie'rö kámuk, mǐkǎ sa' ikie se' ie' tō Kámuk ùyöm ì kuēk e' rö kǎ sésê. E'rö é e' mǐka irekǎ tkòrö kǎ i' kǐ ñēe. E'tǎ wé ie' blo' yō' kòs alákölpa tulétulur Sibò rö, alákölpa ñē' dapánatke séjkǎ mǐka ie' rékǎ tǎ iyi ulitānē tso'tke séjkǎ, tso'tke sérāā i-kanéwoie. E' che irir tō ye' ā tǎ ì-amì ñē' rö iche mǐkǎ ye' rekatke a' kutānu tǎ böñā i kie irir tō dakèk e' yulé böñā. Sibò iche bua', bö ye' kǐmē e' wa sō iweble, mǐka ie' rekǎ aìē alála ñē' tǐárar tǎ ie' iwé yawetke e' détkēr. E' ukòkì tǎ ie' kèkēpa e'kekǎ ibikéitsök chō bül iklök s-mǐ'ke. Tǎ ie' shekeñē sulitānē ā tǎ ie'rö tàyē ñē' ā iche tō be', alála tǐúkǎ tsíkì. Datsi' tak amé ie' ā ìmuēwǎ ie' darêrê iapàyawewǎ iwa' amǐk. E' iche tō ìmǎúwǎ darêrê iànā kè be' alà butsarwǎ, mǐkǎ ie' tkǎkǎ tǎ kèkēpa sibò mǐā ie'pa kòs alákölpa dē'rö yulár wök ie' ā e' tulúnìk ù mǐ'ka shkítkö e' ā ie' iche tō sa' bül ichémìtke tǎ a' tåtapa a' rkó sa' kǐmuk bül iklök.

E'tǎ i'rö íē tǎ e'pa tåtapa ñē' íē bukuē'la sérke tulúnìk, kǎse dalétsök e' wíköl se' ie. E' rö iche irir tō bül iklemìtke tǎ kèkē wak árke a' tåtapa ñák tali'talipa a' shkó wètsawök íē. E' daléwa itcha ràtē bül iklök íerö. Mǎ e' ràtse alákölpa ie' wépa ulà mǐk. Mǐkǎ e'tökicha itcha tǎ kè ibutsānē tǎ ierö

ichèkenē tō a' tātapa ñàk sulì'sulipa a' e' dapa'üne wîerö, ie'pa èrlùnaḳa e'peroyal dapànanē e' baléluyal ù wì a e' kuḳek bukuë'la e' wamblö e'blök ká katóla a e' wàrö e's, ie'pa èrlùnaḳa kéwe ie'pa tu' bêrie yèna, ukòkì ie'pa tu' suríla yèrlônē e' ie'pa aèwēka, ukòkì e's ie' ikanéone déka tkétökicha tã ialála ñē' túneka kékēpa Sibò iche iã tō bashkó tã a' tunú darêrême éjkē tã idíwö dé tã alála ñē' wòyēnaṣa ie' amì tsîwö kì érē iamotkēr darêrê, e' e' tkáshka íski tēna púkkā kīka bül túneka, ie' batsékéetke e' kuḳek ie'rö sulitane a iche tō a' tunú darêrê wârö e' wòshà ibutsátka tã se' dakéwa ie, ie' alála kì tabànaṣaie tawéwaie mā e' àṣe. Wé ie' suléwö, érwö e' àṣe i' se' Bribri wakpa tso' íerö. Se' káska íe e' kuḳekika se' ká íe tã se' ká ie'pa iche, ie'pa íyi tabèchka kapòli dió añies e' tso' idikíã íski, kiàna yéno tō mīka ie' érwö túnewa e' tã e' dió mīaie wòwakne dià, i' tã sö iche mā e' tsak se' tulúmīka kájke, a' a kapòli bua' bua' tso'.

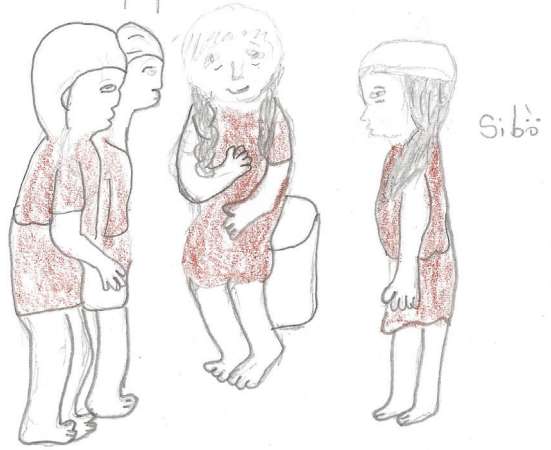
Kiàna yéno tō Sibò dör se' a iche mīka iaítkerketsa sö kájke e' tã kiàna yéno tō wès se' tée tabè dör i' tã se' pé mīa se' ulàkì bánēt. E' ukòkì ie'rö ditsò a ichene tō a' Kéne iajkónuk. iamì, iawíkela íe siàrē, Sibò dör ie' pablêke tō be' meät ye'r íerö, kè be' tkinuk ditsò rö be' alà, ajkónemì, ditsò ajkónuk be'ke, be' alà dör ditsò ajkónèke, ditsò rö iske ajkónèke, e' kuḳek i' es tã wès se' iapàkèke tã se' ichemì tō sa' kè kù íyi kiàne e's, iwamblē pē' dör e' tã i' tã sa'wa iujchen tō se' ká a íyi wamblërke tã ie' wíkela tkēr e' iùke siàrē wès kéwe e' sù iùke íéitsök tō ie' en a iàna diò ye' alà míu dawèè wak. E' wàrö tō ése kuḳek sa' ditsò rö ká ujtéchèke ká i' kì darêrê, sa' en a iànan íyi wamblërke tã ie' iwî ñē' e' iùke siàr ériarke. E' kuḳek wàrö tō íe' rö ká ujtéchèke darêrê e' kuḳekika wàrö tō sa' en a iàna sa' rö iujtéchèke e' mīka Sibò dör sa' kímèke tã e's a' ke íyi ajkónuk.

Sibö dör bö wöike

Täyëpa

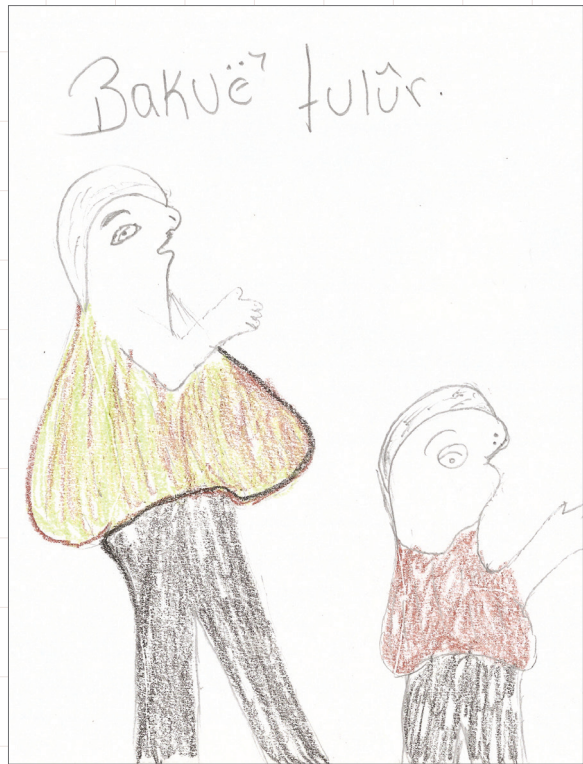
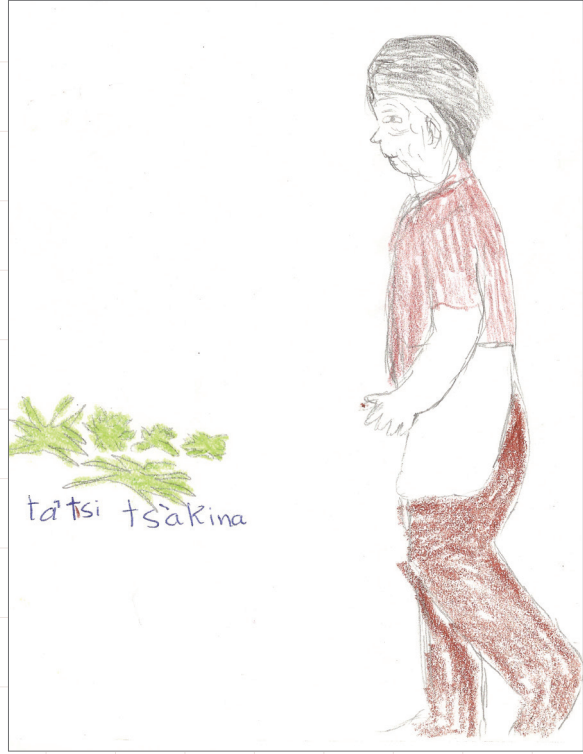

Sibö

Naü dakür kéköl

Dakür

bùl Kalè

Sibò

firia

42

I wà kiar: Wès ká yône e' bikéitsök tö ì kuékì tã bua' idir

Ujtè mènè: Wès ká yône

► **I wà kanéwo ie:**

Êtk. Ujtè àritsök

Bôtk. Kanè wa ì chàkırkè e' i ùtök.

Mañàtk. Sıwa' pàkanè e' ma'uk inè wa.

Tkél. Sıwa' pàkókne i dióköl tso' e' wa.

► **Ujtè i chàko**

Êtk. ¿ì kanè ame' Sibò dör tàyëpa a?

Bôtk. ¿wé aláala Irìria tso' kéwe?

Mañàtk. ¿kalkua wès e' tsikìne kéwe?

Tkél. ¿ì e Irìria Suléwö ena i énwö yònanè?

Skél. ¿ì dör tàta?

Tèröl. Ichó ena i pàkö tó dalò wès e' è tso' siwa' pàkàne e' a.

► **Ká bikéitsök**

Êtk. Kéwe ta i klò ta, dapók akéköl dör ie' ukò të' a. ¿Yi' i dir?

Bôtk. I chakà dör bêrië, kè dichéwö ta. ¿Yi' ie' dör?

Mañàtk. I wòà dör tsipàtsipa tsikìne kéwe. Buà idir íyiwak chkò'ie. ¿Ìma i kiè?

Tkél. Tsikìne mík ká i' yör ulitane e' ta. ¿Yi' i dir?

Skél. Sérke ù dikî a. Sibò dör i kìe tàta ñák talìtali. ¿Yi' i dir?

7. Dolóriwak

Awápa Ricardo Morales y Lizandro Méndez

Wé se' débitu diàe ie'rö se' kùrë, tã ie'pa éltë kùne kájke, e' kuëk e' ie'pa wì bua'ie tso'rö, kájke tã se' diàe íski, Wès iwakpa iche e's è se' wã iujchen tö iditséwö kè tã, yéno ie'pa a tö ie'pa dör wès itso' e's, itso' dakali'dakli' ie'pa, ie'pa tso' dalo'riwak, apà balôlô, suru'riwak e's ie'pa tso', ditsò kè àritse ie'pa a. E' shà tã míkã, e' ditséwö tso' kã ulitane ikua'ki, iku'aki tã sa' Brìbriwak a tã Sibò wã e' débitu sa' káki i' stso' i'e, e' tã ie' wã e' débitu kanéorule ajkáchèke é ie'rö i' tsakök ye' mija ñée e' tã ye' e' ajkáchöke i'es, ye' a' tsekêke ye' e' ajkáchêke se' wakpa ie. Bak se' ki, mã ie'rö, ìrö se' a ichök tö ìrö ie'pa, e' tã ie'pa mija pè' dalóriwak tã ie'pa tsakoḵ tã ie' e' ta'wée bet datse se' ditsò a ie' iajkache tö ye' mija ie'pa tsakök i'es, íes ye' wak dör, e' sù ukã'pa , e' míkã ie'r e' ajkache tã ie' e' ta'wéwã wès ie'pa wakpa ie. E' kuëkika se' ditsò dör e'kapë, ie'pa tsikir wòa ikua'ki ème.

Sibò icha tulúnik éri kè sùnewã se' a. E' kuëkika wí daloḷo' wí e' kè a sulitane dòpawã, e's Sibò dör sa' Brìbriwakpa a iye, dòka kájke, e' kuëk sö ichèke wí iwòñarke dalôlô e' kè a yi dòpawã, Sibò rö iyé uka' tö e' kè a yi dòpawã, Sibò rë ie' wéblök e' kuëk. E' wòet se' ditsöwö tã aie kè sulitane dòpawã e' wéblök tö se' wì bua'ie tkër ,se' tsikirke e' kè skà yi dë'wã. Ì kuëk ie' akékë wak iyéat tö kè ie' ki ikiàne ialár dör itsiríwe ö se' ulitane dör itsiríwe, e' se' tkami ö ialár mã e' ì sulù wamblërkenë se' tã i' kika e' kè kiàne

ie' kùékì ie'rö itsatë. E' wósuk ie'rö se' ulitane a iyéat tö ye' e' ajkáche. Ie' iche ie' iyawéne e' ta iyi ulitane ie, e' è kì se' wá iujchen tö ie' tso'sen tsînet se' o'mík éri kè se' ie' sawèpa yés, ie' e' yawéne di' ie. Se' isawène ta tö sija' bitsírke ká tì'wèke, kàlkö tì'wèke éri ta mùkà kàlì yérke ta be'iklö'we ulàjtö a ta iklóna ta irir di' ie, e's se'r ie' klö'wèwamì tö sú se'rö sija' klö'we e's.

I wà kiar: i sauk se' siwa' ujté a tö ì dör dalóriwak ena wès ie'pa bák senuk se' ta ká iaiâ, ena e' woulâuk senuk ká íjké ta.

► **Kanè i wòsdak. Alâtsítsipa tsítsi a**

Êtk. Se' ditsò ujté pàkòk, tö wès se' tsikìne ena i wòa pàkòk.

Bòtk. Ikuò diókòl ta'uk ena i tók.

Mañàtk. Alâtsítsipa mìr èrpa, e'pa ta ujtè wòshà pàkanè ditsò siwé a e' kanéuk.

Tkéì. Ie'pa a ujtè tsítsir kítule yéjkuò kì e' mèkè, às idir ujtè yawó, wès i pàkana ès.

Skéì. Alâtsítsipa a ikuòwò kírke kuátke s wólârke e' wé a.

Tèròì. Ie'pa káwõtá se' diókòl yawó ie i kuákì i kuákì kòs i tso' éjké ditsòpa, dalóriwak, pè' bánèt.

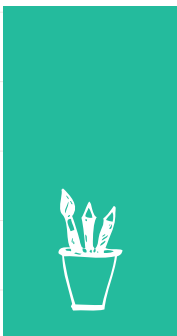
► **Kanè i wòsdak: taík taíkpa a**

Êtk. E' wólâyknámepa dör i pàkèke ie'pa wakpa i ujtè wa tö wès ie'pa én a iàna ès.

Bòtk. Ie'pa dör siwa' ujtè pàkana e' diókòl yawèke wòshà wòshà.

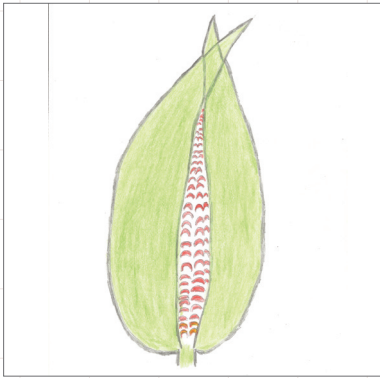
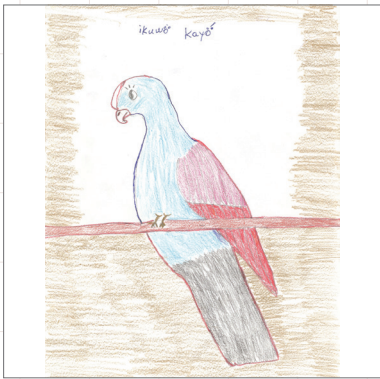
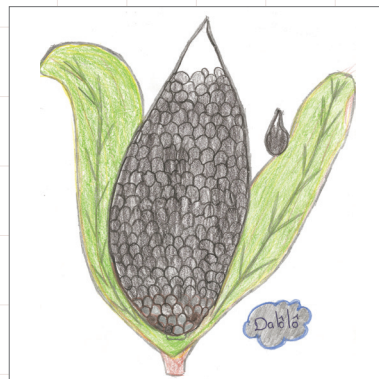
Mañàtk. ¿ì è wa se' e' wólârmì ujtè pàkana i' wa? Kanè yawók aña.

Tkéì. Itò yulók tö wès dalóriwak tsikìne; ena ì è débitu ie'pa wa se' ká kibí a ena se' ditsò a.

DOLOLO
SURURU
DU
KUWO

KOYO
TSKR
OS

8. Dìwö tsikìne

Awá Lizandro Méndez

I e' mîchô dìwö tsuk ká kámî, ká kie blé'kékëpa iche icha Nôparyök e'rö, e' dióshët, ká' dióshët. E'rö ie'rö isawë tã kékëpa âr e' köl. Ye' úla déka e' ìchàkòk ie' tò ye' úla dékã ditsóla e'ã ye' kíkã ditsò kî ká ñîwowa be' kiàna ye' kî e' kuëki ka ye' shkò be' pàyulök. E's ie'rö ibikéits mîkã ie' wã idébitu tã ie' wã idébitu se' tsekêke ie'rö e' wòã ká ñîwowa bö'wö tsakëkaie. E'köl ie' a iche e' ukòki kímëke ye' a be'rö ye' a ikéie. Ie' kî ikiàna chë ìã tò ie' kî tsiru' kiàna kièke ìã iwak dör dìwö wak dör tsiru' kièke. Ie'r ìute kè be' a e' kùnuk rèrè éri isùmã ikúrmî mîã wéjkealê wéjkêlê. E' kuëki tã ie' iché ìã tò e' kuëki tã ye' wã be' mîkã ditsò kã'kî. E' tã ye' ditsò sêmî kã' tsétsè kè ie'pa sènyuk ie' iche èkèkè e'tã ye'ën a ìana éri ñe' è ajkóte yö mîã. E' kuëki tã mîkã ìe kã' i' kî se' tso' tã blékëpa ìape tò íyi ulitãne kuatkëke se' rö ì kuëki se' rö ká tèke se'r ìña'wëke dìwö dör isî'wë se' a se' wã se'r ite se'r íyi kuatkëke às itsíkir se' a bua' ñãnoie kátanoie wës: àrros, chamù íyi ulitãne, ie' alówa. E' kuëke tã mîkã ie' rö tsiru' ki' e'yë ie'rö tò e' se' chòrà è ká wéjkealê e'tã e'köl tã se' ujtéwa dîba rö se' ujtéwa kã' bá rö se' iche kékè ñe' oló darêrê e' bá rö e'tã se' ujtéwa e'köl e'tã ìe' iamëna e'köl éri kè e' mîr tã ie' a kékkrá.

Enã añies mîkã se' dawówa ì alê wã sö ichò tò dawè wã ì alê wã ñalà kíkã di' wã alê tã s-yàmî se' kùwëwanë bétkã e' tã éri àknamã se' ujtéwa e's wãke' e' se' irir kanè e'tã dîba se' ñawëwã alê ñãnațsaie mîã wës kòchi ñãna'wa kukéwã ba' rö e's e'ta ie' di'ye i tã ie' tsiru' yé. E' kuëki ie' iyë tò e' kùna ye'ã e'tã ye' tso' iajkónuk kékkrã éjkè i'tã se' tso' se' ajkónuk ie' se' tsátkerâ ie'rö. E' wòet ie' wã kòs íyi ulitãne e' kî kã' dalò péé e' kè ro se' è a íyi ulitãne íyiwak ie' kòs íyiwak tso' shkòke ñîwe dòwa íyiwak ie' kàlwak sulúsi

ina iyiwak tse' ka dula ie ése ie kòs e'amêat wóblawa às ka' ñine e'ta ie'pa shkòke e' a añies iamêat. E' ie' wa añies dióek ajkòkonõie añies e' kè ta e'ta kè ie' senuk ka' rø tsétsè è añies ie' sétke se' kèita ka' ba'woie iba'woie ie' a iyi ba'ie e' mika ie' sérke e' olómika wès se' iyawe irir e' sù. E' kuëki ta e's ie' amêat tēr ijkè ta ie'pa bóll déka Iriria déka añies e' tulu'at sibò dör e' anik i'ta se' ditsò kè wa iujchen tö mük ta' ie' ìche tö kè ita'ia mük ta diò alõna mük diwö alõna. E' mika se' tso' wòet ta ie' ro se' kickà klòwèke kòs e' kuëk ie' kè kì ìkiànè Sibò wak dör iyé tö wès ialár se' itsèke tö ialár mïke ta ie' kókwà é ulàwa kè ie' ikièwà, ñe' akékè e'dalèr taì kè kì ìkiànè e' ta isulurkenè se' kì. E' wòet iyi ulitane dâtske se' kíkà siwà' dâtske iyök wõtirke iyi ulitane e' ajkónuk ie' tso' se' kì e' è kuëki se' a káñina muma ta ká tsétsè ta e'ta se' chówè iyi sulù e'dör sérâa. Chó irir tö diwö wak wëm diwö wak wèpa wès iyök wak aláköl e's.

E' rø ie'rø e' yèbitu se' a manetka ñé e' ie' wa dö ñéjke e' ie' se' a iyéat tö íe' ye' rø kà ñíwè atà a e' wòsuk ye' wak mîchôka ká a. Ie' ìche ia ye' mía e' ta kè iwà iyènè wérø ichòkle ye' mía éri kèiwa iyènè wé ìchòkle yésyès tö wé ye' mírø se' en a ìana tö wé ie' mîchô ká aishet ta ie' ìchetø ye' tso'sen a' wéblök tsînet a' wònìk ye' iamì wès se' tkòke ká wa'ñe e's ie' tso' se' wéblök ie' wak akékè tso' iweblök yéat tö wès ie' dör às tuléka kanèblöke tso' kanèblök e' kuëki kè rø tö ie' iamêat i'ta kè ku'ia iajkónuk ie' wak tso'sen isauk e' ie' tso'sen iyi ulitane kenéwè ie' e' sauk. E' kuëk ie'r iyéat se' a tö iyi ulitane déka se' ditsò a ena ie'pa añies éltè a iyéat añies ialárlar a irir eshà e' ta se' a bóltè se' a ie'pa a iyi ulitane déka ie'wa wès diwö dayè Iriria diókkè e' kuëk se' ké i-dalèitsök se' ke iajkónuk e' sauk ie' wak tso' i'ta tö se' tso' ibikéitsök ia tö diwö wéjkè ta wès se' tso' i-dawás wès se' tso' ìkie tsikiríska ì kie bèkska ì kie kua'ska e' diwö ìe, ìcha e' ujcherkeia se' ditsò wa. Se' ìkie bèk e' dör kàl kie e' wa se' mìnua tö wé s-mìr i'ta wéjkè ta se' rémi dawás e'k a.

Dìwö tsikìne

E' mîchô dìwö tsáka kámî, ká kie balë'kékëpa ichè icha Nôparyök e' dör, e' dióshet, ká dióshet. E' dör ie' dör i sawe ta kékëpa âr e'köl. E' a ie' ichè tö ye' ùla déka e' kiànga ye' kî tö ye' ùla e' déka ditsòla e' a ye' kîka ditsò kî ká ñiwowa be' kiànga ye' kî e' kuékika ye' shkô be' pàyulök.

Ês ie' dör i bikéits mîka ie' wa i débitu ta ie' wa i débitu se' tsakêke ie' rô e' wôa ká ñî' wowa bö'wö tsakëkanë. Êköl ie' a ichè e' ukòki ì wa be' dör ye' kímëke, ì mèke ye' a be' dör, ye' a i skéie. Ie' kî i kiànga chè ìa tö ie' kî tsiru' kiànga, kièke ìa i wak dör dìwö wák dör tsiru' kièke. Ie' i ùte kè be' a e' kùnuk êrë ì sùma i kúrmî mîa wéjkë alê wéjkë alê. E' kuékî ta ie' iché ìa tö e' kuékî ta ye' wa be' mîka ditsò ká kî. E' ta ye' ditsò sènmî ka' tsétsè e' kè a ie'pa sènuuk ie' ichè èkèkè e' ta ye' en a i àna êrë ñë' è ajkòte yö mîa.

E' kuékî ta mîka ìe ka' i' kî se' tso' e' ta balë'kékëpa i apàke tö ìyi ulitàne kuatkèke às e' rô ì kuékî se' dör ká tèke se'r i ña'wèke dìwö dör i sî'we se' a se' wa se'r i té se'r ìyi kuatkèke às i tsíkîr se' a bua' ñánoie kátanoie wès, àrros, chamù ìyi ulitàne, ie'ala wa. E' kuékî ta mîka ie' dör tsiru' ki' e' dör yè, ie' dör i yé tö mîk e' se' chôrâ è ká wéjke alê e' ta êköl ta se' ujtéwa dîba dör se' ujtéwa ka' bá dör, se' ichè kékë ñë' oló darêrê e' bá dör e' ta se' ujtéwa êköl e' ta ie' a i amëna êköl êrë kè e' mîn ta ie' a kékrâ è.

Ena añîes mîka se' dawówa ì alê wa sô ichö dawè wa ì alê wa ñalà kîka di' wa alê ta se' yàmî se' kùwëwanë bétka e' ta êrë àknama se' ujtéwa e' se' wake' ês e' ìrir kanè e' ta dîba se' ña'wëwa alê ñàna tsaië mîa wès kòchi ñànwawa kukéwa bá

dör ês e' tã ie' di' yè e' tã ie' tsiru' yè.

E' kuékì ie' i yè tō e' kùṅa ye' a e' tã ye' tso' iã i ajkónuk kékkrà éjkè i' tã ie' tso', se' ajkónuk ie' se' tsátkèrà ie' rō. E' wōet ie' wã kòs íyi ulitãṅ e' kíkã dalò péé e' kè dör se' è a íyi ulitãṅ íyiwak ie kòs íyiwak tso' shkòke ñîwe dòwã íyiwak ie kàlwak sulúsi ṅã íyiwak tsé'ka dúla ie kòs íyiwak tso' shkòke, ie' ês ie' kòs e' améat wòblawa às ká ñìṅe e' tã ie'pa shkòke e' a aṅìes i améat. E' ie' wã aṅìes dióshet ajkò ajkóno, ie' aṅìes e' kè tã e' tã kè ie' sèṅuk ká dör tsétsèè aṅìes ie' sérke e' kè i tã, ká bá wóie i bá wóie ie' a íyi bá e' míkã ie' sérke e' olómíkã wès se' i yawe irir e' sù. E' kuékítã ês ie' i améat tēr íjkè tã ie'pa ból dékã Iriria dékã aṅìes e' tulu'at Sibò dör e' àṅik i' tã se' ditsò kè wã i ujchèn tō mík tã ì dör ichè tō kè i tã'ia mík tã dió alôṅa mík dìwö alôṅa.

E' míkã se' tso' wōet tã ie' dör se' kichà klòwèke kòs e' ká e' kì ie' kè kì i kiàṅe. Sibò wák dör i yè tō wès i alàr se' i tsèke tō i alàr míkè tã ie' kókwã é ulà wa kè ie' i kièwa, ñṅ akékè e' dalër tã kè kì i kiàṅe.

► **Kanè i wòsdak ajkà**

I wà kiar: alâtsítsipa t̄a i saúk íyi dióköl, ɛna s̄iwa' àritse wa, kòs se' dióköl tso' dòkà ujtè apàkana e' wa.

E'tk. Swóulâuk dör s̄iwa' pàkêkè (diwö tsikìne).

Bòtk. Alâtsítsi dapâuk s̄iwa' apàkarke e' tsók.

Mañàtk. Kanè wà dèna

Tkél. S̄iwa' apakana e' ukòkì, alâtsítsipa a tò ì dióköl sawé e' apàkêkè i wákpa a.

Skél. Ukòkì alâtsítsipa a tò ì dióköl sawé e' ma'wèkè i yàmipa wò a.

Tèröl. Alâtsítsipa wákpa káwö t̄a añì kanè yòna e' ma'wo.

Kúl. Se' wé è tso' s̄iwa' pakana e' a, e' ajkàcheke.

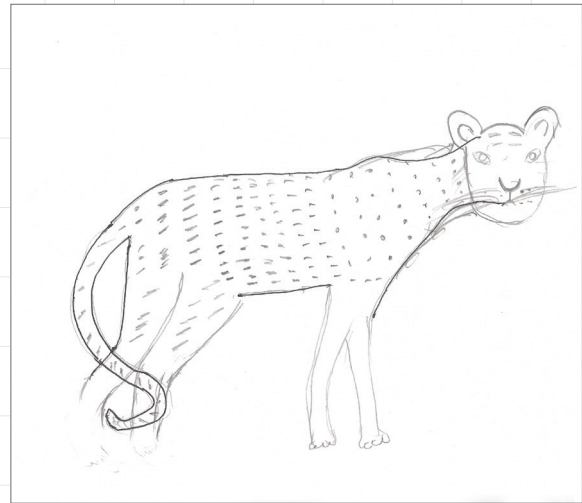
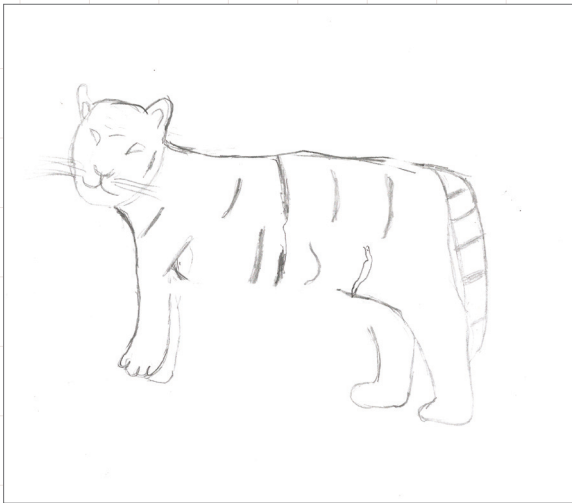
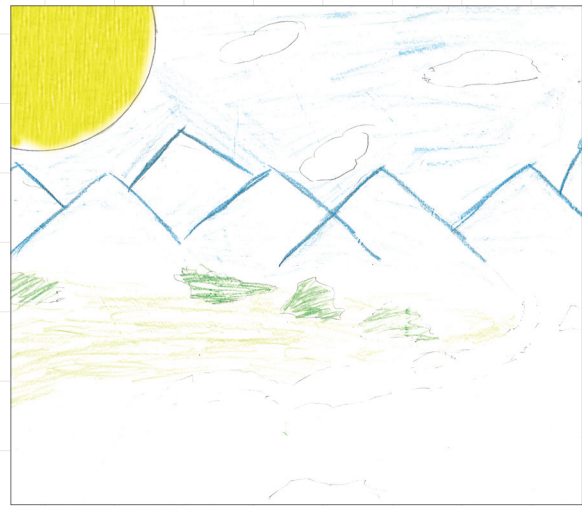
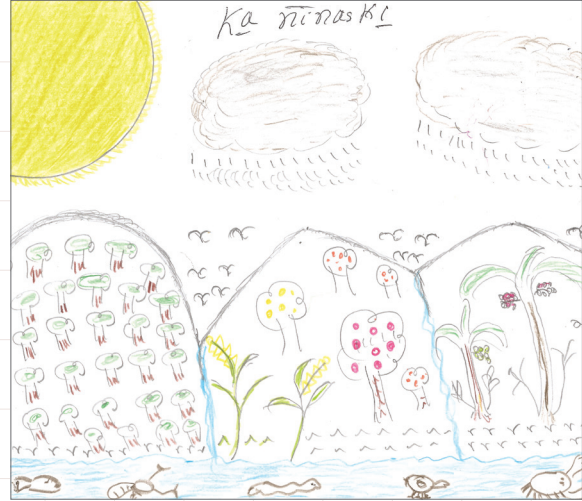
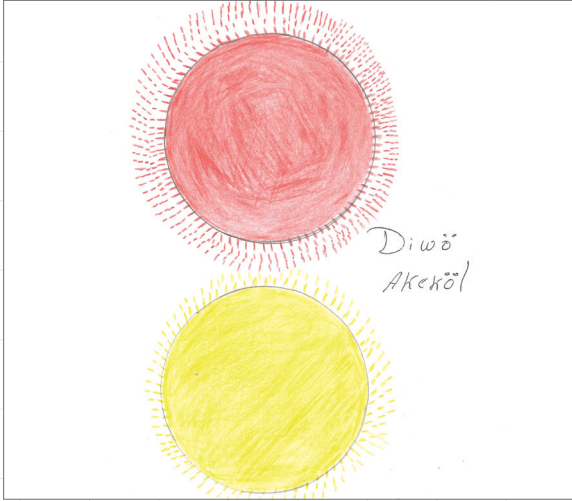
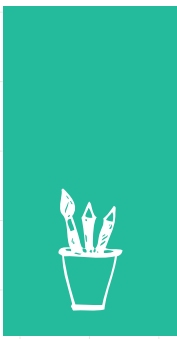
Pàköl. Kanè wò mamérmì, se' dióköl wa, ì wámbèna e', wé ì wámbèna ɛna ì káwö wa.

► **Kanè i' wa sa' k̄i i kiàna tò às alâtsítsipa k̄i e' yawö wès swóulâuk k̄i ikiàna ês, e' wâ dör se' w̄a tò às se' ujtò ɛna se' s̄iwa' kè chòwa.**

E'tk. Alâtsítsi tsè'uk bua'è i kanè yawè e' k̄i.

Bòtk. Añìes i wâ kiàna sa' k̄i tò às alâtsítsipa i saù wès se' s̄en.

9. Ká dióshet

Awá Lizandro Méndez

I skì diae ìbità ǵ shùtè mǵ e' ie' dè're dìwö tsuk, e'rö ie' wǵ idébitu e' köi aláköl, e' köi wém. E'rö ukòkì tǵ e' tsuk ie' rë, e' ukòkì tǵ kǵ ièt aikke skǵ e'rö e' tǵ e'rö i' se' iétet iki i' e'. E' tsuk ie' dèrö e'dör, e' ie' wǵ e' débitu e' kú ie'rö, ie' e' díbitu ie'wǵ kǵ e' kǵkǵ, e'rö ie'wa idéka tkòröka déká i' kǵ se' ǵ se' itò yawóie. E'rö ukókì ie' wǵ iska' mañet añies e'ème e'rö íma e'rö di' akéköl se' ie' icha wak se' ie' e' mañet ie'wǵ, bòt bòt ie'wa e' dâtsè kǵ e't, e' bòt kè, e' iètkwö ská è mañet è e'r dapàkla mer wǵ ù ñákǵ e' tsuk ie'rë. E' tsuk ie' dèrè e', e' ukókì tǵ ñé e' ie' iku e't e' ukòkì tǵ ie'wǵ idébitu ská ie'è, bòt bòt ie'r iyi klö'we, kòs e' ukòkì tǵ ie' wǵ idébitu e'rö se' tsátkököl ie' balè'kèkèpa sǵwǵ' wak akéköl se'ie, sǵwǵ' bìtsírke kòs e' se'ie, éri iök e'suk ie'dè e' me'at ie'r kǵ i' kǵkǵ se' ǵ. E' mañet ie'wa ñée rö.

E' ie'wǵ ímañet e'rö ibua' bua wârö tó se' ǵ sǵwǵ' dör tó wès se' sǵwǵ'tkömì ì ǵmìk se' sèrke kǵ i' kǵkǵ tǵ sǵwǵ' tso' kòs e' ǵmìk se' sérke, e' kètǵ' mǵ kè se' alónuk, kè se' sǵwǵ' iènyuk. E'tǵ ñé' e'tǵ itso' isulúsi e' èltè dör ikuǵkǵ e' dör se' chö'wèkewa dáǵie, tǵ ie' ñé rö ie' wǵ se' ajkóno kòs iyi ulitane àritsǵ ù ñekǵ ískǵbitu, e' tǵ e'dówǵ ie'wa e' iyi ulitane se' ajkónoie e' kè rö tó se' kató ie, e'tǵ isulú tso' e' wóbleke ie'rö e's. E' ie' dió ímèrkǵ dió dikǵ ichókke wé sò ìàritsè ke sula' kǵ'ska, e' se' ditséwö a.

E' bikéitse ie'rö tö se' bitéka ie'wá íerö ukòkì se' sèṅá ká î' kì tã ukòkì se' mýchòṅé i kíkane tã se' wimblu demìṅé dià ẹ. E'rö míkà ie' wa usékòlpa ditséwo débitu ǵñìes io'mìka e' tã idé bòt e' ditsòwö ẹṅá usékòlpa wârö tö e' déka se'ajkónuk ká i' kíkà e' kùkè tã e's iyawèke ie'rö. E' tã ie' mǵá ùyulé rée ie' ẹnbikö tö ie' mǵ'ke ie'pa éltè ditséwö yulêke ie'rö ká' wa'ñé kè kùṅé ie'wá ukókì tã ie' ibikéitse tö ye' ikùèmì ká aishet. Etã se' dékà ká tkélkì.

I wà kiàna e' wòulâuk: Ká dióshet siwé apàke ujchénuḱ: Í saḱ i diókòl wa, ì apàkèwa enà kítule yéjkuö kḱ. Às alâtsítsipa dör se' siwa' dalòio wès Sibò dör se' a ká amêat ês.

I wéblök, kanè yawó ie e' kḱ: I apàkêke idir tö wès i wà kanèwêke.

► **Wès i kanéwêke.**

Êtk. Yéjkuö tulèke swòulâuk wák dör alâtsítsipa wé dör ie'pa shkë'kḱ e' a.

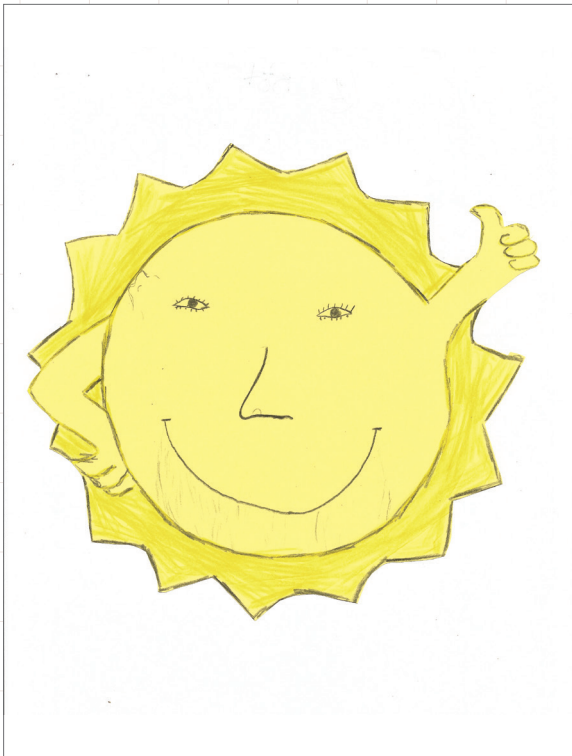
Bòtk. Kanèblo ie e' tulèke i yàmḱpa a.

Mañàtk. Alâtsítsipa dör ujtè kítule e' àritsök.

Tkél. Alâtsítsipa mḱke ujtè i ùtök.

Skél. Alâtsítsipa mḱke ulát wàiök.

Diwö dör
Pä' wäpa e' dëka
Sibö a ikimuk wakpa t9.

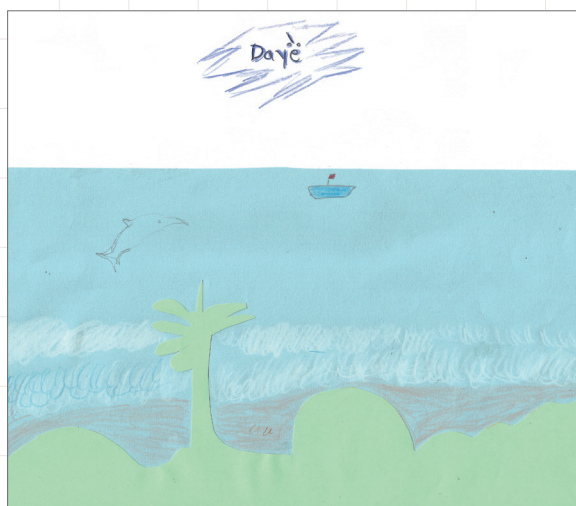

e' rö ie' wa
idébitu e'köl aläköl
e' dör siwö

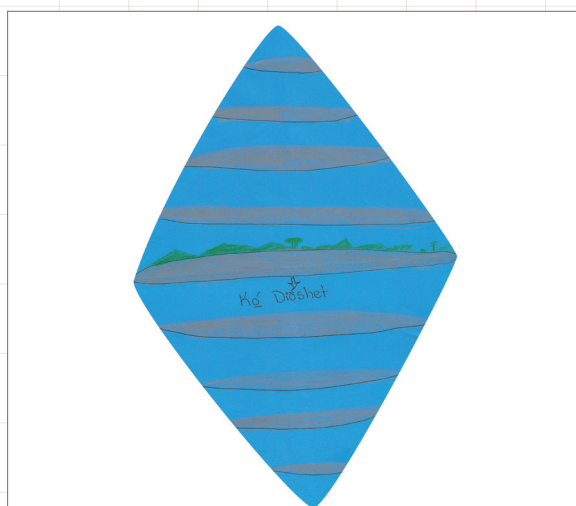

Se' siwa' dör
 I paxe tö sibö
 dör di' bikéits.
 di' xiè se' dör
 svà dipàkla.
 "se' kówöte
 di' gjkönuk"

sibö wa iska doka
 erö dapàkla, e' mër kà
 naka

"Ká Dióshet
 Sibö dërö Diwö
 Tsux I KímukarPa to
 eno e' se' sulé
 katablène'ot."

► Ujtè ichàkirke be' a, e' i ùtö yêsyês ë ímā i apake se' siwā' dör e' wa.

Êtk. ¿Yì dë'rö dìwö akéköl tsúk?

Bòtk. ¿Dìwö dör pë' wës e' dë'kà Sibò wā?

Mañàtk. ¿Si'wö dör pë' wës e' dë'kà Sibò wā?

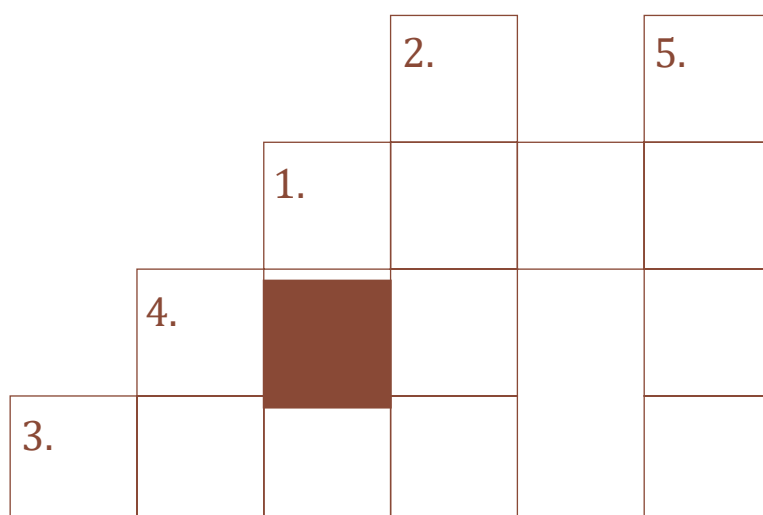
Tkél. ¿Ímā dì' kièke skà se' dör?

Skél. ¿Ímā dipàkla mèr kà ñák a e' kiè?

Tèröl. ¿Wës se' sulé katàblèñe?

► Ujtè i' shtòñe yějkuö ulát a, i wéblö wépa míke shkë'k, eñā wépa míke kipàk.

59

E'tk. Bità

Bòtk. Dìwö

Mañàtk. Si'wö

Tkél. Dì'

Skél. Dayè

10. Ká yòne

Awá Lizandro Méndez

K iana yéno tö Sibò dör se' a i apàka at mika ie'r ká yö' e' ta, ukòkika ie' rö mika ká yö', e' yöki ie'r se' a i apàka' tö wès ká dör kéwe, ká dör ká tsétsè è kè yì ku nàupa è tso', e' ajkónuk yì bák âr, i yé akékè bák âr kéwe e' ta kám ie' tsikir. E' ta mika e' bák âr e' ukòki ta ñe' e' ta, se' yàmipa tso'sen, nàupa tso', e' wókir ie' akékè tso' e' ta ká dör tsétsè, ák ajkuö è kè i ku, kè sija' ta i wakpa è.

E' ukò ska ta ñe' ká wéjke ta ñe', ie' rö akékèpa ñe' rö awá, Sibòkama dör awá. E' ta ukòska ta mika ie', ie' dali wö tsè wès sa' balè'képa ês, e' ta ie' wá i tso' wak e't alákolpa ena wépa, e't wéñe e't aláki. Ká e't ta ie' i sawè ta ie' ákuöla ñe' chówa, i wéñe èt e' chówa. Ie' wá e'köl alá búi tkè'nik e' dör ie' náyööm, e' ta mika ie' i sawè ká tkél ká àna i kika ta i chówa ñe' dòka ká tkél ta ie' i sawè ie' náyööm ñe' mí kirír è kirír è. Ukòki ta ie' i sawè skà ká dé tkél ta, ká tkél déka i kika ie' i sawè tö i kirírke tkè'nik sawéwa ie'rö tö ta i dékatke. Sibòkama míja i tótkök èk ie' s'iwö aláki èltè tso'ia e' wa tö i kuékika wé irir, wé ye' dali wö ñe' chéwa e'.

E' rö ie' i kuéwane ta sija' aláki ñe' ie' a ichè tö wé i wéñe èt e', e' muneá e' tsikinaka e' tsikirke e'. Dòka skà iéjke ta i tsikina ñe' ês, i wà tsikina. Míka ie' e' tsikina dé ká tkél ta ie' dé bêrie talár dó è bét bét, ie' ichè wé ye' yé, e' kiana ye' k i sawè, wé ye' yé e'r i yèke, e' ñèke ye' dör. E' rö ie' ichè tö ie' talár è ie' talár è déka dabòp èyök k i bòt ká dé. E' ta ie' dé duládula ta ñe' ie' diché tkákane ñe' e' i yé tsáká aishetka ie' e' alíka i yé kika, i yé wò shtiríwéwa ie' rö míane tsirlala, pàtkemí ie' rö nàupa ñe' wókir ie' ká bánèt, ká ièt kíkane ikuáki. E' ta ie' i bikéitse tö ma ie' àte ñe' e' ta, e' wókir ie, ma e' ie' ká

bikéitsök tká a tö ye' mítke íyi ulitane yawök. E' ta kè di' ta, ie' tso' én bikók kékrâ éjkè tö ì è yawèmi ye'r, ì è sawèmi ye'r, wé ye' ì kuèmi, wé ye' dòmì i tsúk íyi ulitane, tsaké ie'r se' a e', íe kòs, i' ta se' i sawè se' tso' i amíka e', se' sérke i dikíá e', diwö ie, dayè ie, íyi ulitane.

Má e' ie' i tkèwá bitu ñe' íyi ulitane ie' dáre Sula' ta ujtök, wé ye' dör ditsòwö kuèmi tsakè ká i' kì. Ie' mítke íyi ulitane ichàkòk, ie' mítke Iriria wíkela ichàkòk, ie' mítke dayè wíkela ichàkòk, ie' ká ulitane diwö wakpa ichàkòk, si'wö wakpa e' wókir e' wak ta e' ichàkòk ie' mítke ká wa'ñe. E' kuékíka ie' i bikéitse tö e' kanéwèke ye' rö, kué ie' dör séjka ta ie' bité e'r ie' a ichè tö èkèkè ye' wá i dâtse, ye' a bua' idir ye' dâtse i amuk wès be' kì i kiàna ês e' ta ie' e' mùwá, ñe' e' kanèblök ñe'. E' ie' rö i bikéitse i' ta ye' ulà dòmì íyi ulitane ska wès ye' kì ikiàna ês, ta ie'r i bikéitse tö ye' rö ù alá yawèke kéwe ena i', i' ché ie' rö tö e' tsúk ye' míke kéwe. Má e' ukòkì e' ta ñe' ie'r íyi ulitane dâtsetke e' wake' dótke ie' wá míká ie' ká i' yónatke séjka e' ta i yé akékè kè, e' pàtkèmi ká aishet, ékòltè ie'pa ñe' Òkama kaska, e'pa ajkónuk, e' kanèuk. E' kuékíka míká ie' dèrè Òkama kaska wé sikuá suléyibi tkè'nik e' rö, ta i yé akékè ñe' tso' i ajkónuk ta ie' e' ajkàyè i yé wónik a, kirèrma wókir ñe' ska ta wès ie'pa wakpa ês, sikuá sù. Ie' rö i yé a ichè tö ye' bité a akékèpa ñe' wókir a ichók tö ye' kíká ie'pa mulá' kiàna e' kimoie dayè ñoó.

E' rö ie'r i bikéits a, i yé wétsi Sibòkama ñe' wétsi tö míká ye' kì ká tkék ye' kíká Òkama mulé kiàna, ye' ditsò tsátkone aishet ta e' chéat ye'r i' ta, má e' wá íjkè ta se' dâmi. Ês ie' dör i wá yö', e' kuékíka e' kiè ká. Má e' kuékíka se' ajkò a iamèat ie' dör yéno kápakök, kápakök. Wès ie'r iamèat se' a, e' sù i' ie' wak a ta ie' se' ichà ajkòne, se' ditsò a ie' i amèat ajkòne, má e' kuékì i' ês ta se' wò katé irir, i' ta kòs se' brìbrìbata kòs se' ichók alê e' ta i tēr ja se' wò iâr wa ta i wak sù è, má e' kuék ie' se' i én i' amèat tö se' ké i tsátkök, e' ta kirèrma ká a kámîè ie'pa alôrke e' rö i e' ajkén tsírlala ù shù shà. Se' a kanè tso' e' rö wès ie' ichà bikéitse e' sù má e' kuékì e' àte se' a.

I wà kiar: Siwà' kiè ká yône e' ujtè apàkòk alâtsítsipa wé tsótke enà i dóia e'pa a, às ie'pa kè wò a se' siwà' kòs e' chòwa.

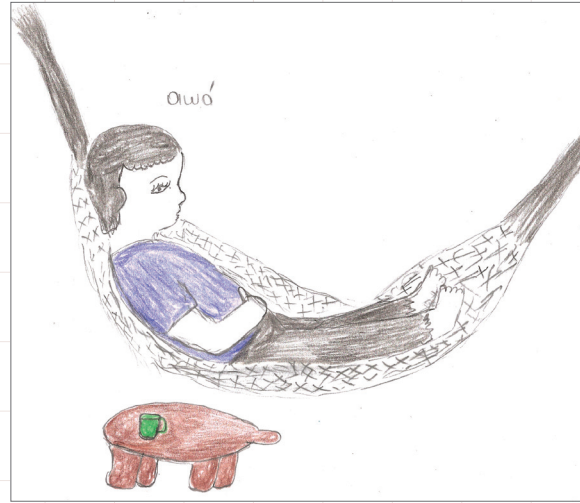
➤ **Wès i kanèweke**

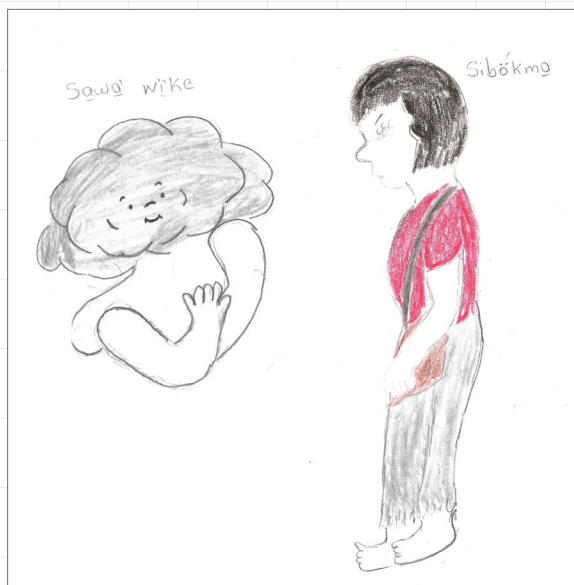
Kanè i' sawé sò alâtsítsipa wòs, wès i diókòl dapa'wèke, enà siwà' apàkana e' wa.

➤ **Wès sò i yawèke kéwe**

Siwà' àritsòk ańjkkè è se' wòulâuk wák ta, e' ukòkji i diókòl ajkáche e' wa ujtè e' shkòweke.

► **Síwá' àrìtsá e' wa ujtè i ùtök**

Êtk. ¿Ímá síwá' kiè?

Bòtk. ¿Yì è dör síwá' wákpa?

Mañàtk. ¿ìs ká dör kéwe tá?

Tkéì. ¿Bìt dalìwö dör, tá ì è i wák dör?

Skéì. ¿Dawás wéjké dé ie' kí tá ie' daché tkáka i yé icha tsáka?

Tèröl. ¿yì tá ie' dáre ujtök ditsöwö kuékì?

Kúl. ¿ì è yö' ie' dör e' késka?

Kanè yône

I wà kiar: Siwa' kiè ká yône e' ujtè apàkòk alàtsítsipa wé tsótke enà i dó ià e'pa a, às kè ie'pa wòa ichôwà.

► Wès i kanèweke

Kanè i' sawé sö alàtsítsipa wós e' dör i ujté i ùtök, wès siwa' kî ichè ês.

► Wès sö i yawèke kéwe

Siwa' àrìtsök ańjkkê se' wóulâuk wák ta enà alàtsítsipa ta. Alàtsítsipa dör ujté kità e' shtè, e' ukòkî ujté i ùtè irir.

I wà kiar: I sauk alàtsitsipa tö wés ujté bulár shtéke ena wés iaritseke as ie'pa éna ióno shté yësyës.

► Wès i kanèweke

E'tk. Ujté sawà' ká yöne páköl alàtsitsipa ta ñjke ë.

Bòtk. Euköki ujté tak tuéia kë ki ujté bular ku.

Mañàtk. Batáie alàtsitsipa dör ujte ki, ujte bulár shtéke ka.

11. Dawâlök

Awá Ricardo Morales

E' ajkòierule se' wak wà isurule, e' ajkòierule ák wa, ká tak bòtkë, eë sa' tsikine. Sa' wà iujcher tö e'erö, mıká ká tsikina diwö tsikine kam tsikir. E'rö Sibò rë' se' tã kápakök ká kie Sibò ká iaià e' rö.

E' këska tã ie' e' àritsö sa' a tö ye' rö Sibò, ye' rö a' bulú, ie' e' ajkáche sa' wakpa sù Kàlkj ie' e'eche tö ie'dör awá, bikâkla, óköl. Ie' ut sa' tã sa' wakpa ujtöwa wës ye' tso' ujtök i' es, ie' ut sa' káska. E'tã sa' e'yë ie'rö tö i' tsekëke ye'rö tã ikiàna tö diwö tsikirketke e' yökj tã ie' wà diwö tso'tke tuléka diwö, si'wö, bèkuö Dúla wak tso' se'ie che ie'r sa' a tö i' tulékeat sa'rö ká kie kàmuk tkòke aie tã kábata ie', éró ie' rö iche i' tulékeat ye' rö dúla ajkónuk a' wétsi. Aierö sa'a iche i' amëat sa' rö i-bulúie, e' kyeëkika dúla ajkónëke ie'rö a' a tã ditsò káwötã iajkónöie a wës ye' kija ikiana e's e' wak kie Dawâlök. I' sa' wà iujcher tö ie' rö wépa e'rsa' tso' dúla ajkónuk e' kyeëki tã sa' káska sa' dúla ujte chëke darêê wàrö Sibò rö sa' káska sa' rö dúla ujtéche, Sibò sa' a iyë tö e's a' ke hanëblök ierö. E' tã sa' rö dúla ujtéche darêê wës sa' wà di' tso' ië buaë i' s-ujtöke i' tã, kiàna yéno tö sa' tsë'na bua ése ajkónuk, sa' kanëblöke Sibó tã, imã Sibò kï ikiàna e' sù, sa' rö i-dalòieëke wës ie' kï ikiàna e's.

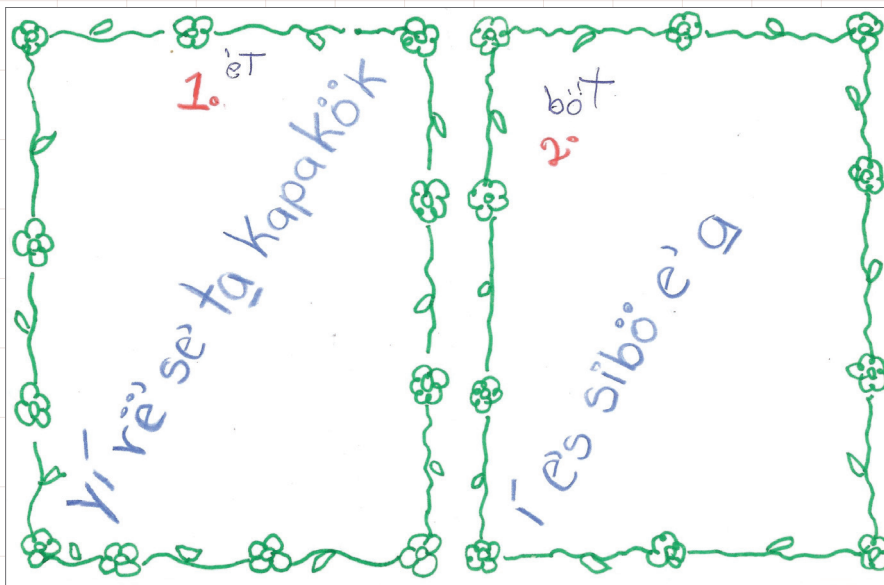
Ì kyeëk sa' rö iwà ujtécheke bérbër, mıká diwö tsikine e' tã blékëkëpa iajkónamj aish, aish, i' tã sa' tsítsir wà ujtè tso' iã wak sùë wës tsã iëtkuö bak ká tã e's. Ì rö sa' a ichök tö wës ie'pa wókir tã kie Dawâlök e' rö kəkëkuö

tà sa' yàmipa Sibò dör se' a iajkayë e's. Sulè wa, nai' itótiq, ma e' tke ie'r Sulèwa kè idu'wà túnemì e' itòkì se' i' mija, se' remì kàmuk ñe' dikîa tà se' i sawéwà tö ie' iwak dur se' sùë. E' tà ie'rö se' déwà e' icha tö a' shkó ye' tà kapàkòk, a' rö isaú sù a' rö ye' íyiwak weikêke a' kî ikiànà katè tà a'rö iujtówàie bua'ichök, wës kè kiànë Sibò kè kîka ikiànë e's. Yì mija e' sènânë kà tke'k, tà Dawâlök ie' a' iche be' rökómîne, kòs ye'r iapàke e' pàkòk éri ké iapà karkà îñë, kà' tke'k bö iapàke S-yàmipa a. Sa' ikièke nîmà wéblö se' ie sa' ikie nîmà mîkà se' demì Dawâlök sàk, ie' rö ikie ali', kàsir kie ie'rö buwë', ie' itulé ketsà tà se' wéblö tö éri mîkà ie' wak a e's. Irir se' ie en a iànà tà íyi dúla irir. E' ukòkì tà ñée tà sa' chéwa e' rene döka kà tke'k tà ie'rö sulitane a iapàkêke ie' rébitunë tà ie' yòne awá, ie' rö dúla ñe' ujté apàkêke sulitane, tso' e' a tà wës dùla ajkónëke ì kuëk iajkónëke, nîmà, íyi ulitane ajkónëke. Kiànà yéno tö kà ijkë tà kè se'r e' klö'wë tö e'rö kàche, Sibò rö sa' a iajkache yèsyès ë tö i' es íyi kanéuk a' ke. E' tà sa' kanèblöke e' kuëk kòs sa' akékëpa tso'ia e' kanèblöke Sibò tà. Sibò rö íyi ulitane bulú ie'rö kibíie, ie'rö se' bulú. Sö ichò ma wës se' ditsò, sa' ikie ditsòwö e'rö ditsò e'rö, kiànà yéno ñerö sa' mija íyiwak itòkì tà sa' rö ikie yèria e'rö pè' sulù, e'rö se' ské ujtèkewane, iské ujtèwane ikuà'kîne, e'rö se' tkeke kurule isulè wa, anies e's e' kuëkîha pè' wàrö i' es. Wàrö e' kuëkîka e's se' iujchën sa' wà kuëkì sa' rö iwà dalòieke wës ie' kî ikiànà e's. shùsauna.

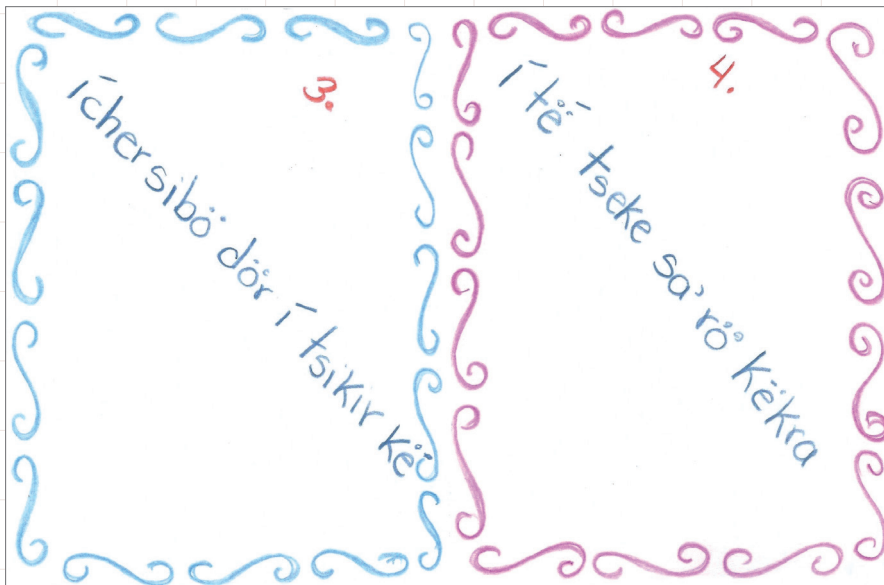
I wà kiar: Dawâlök klôuk mókí, súrúle, i nè wa, e' wa se' amì ká e' kí dalòiemì se' dör bua'ie.

➤ **Íyiwak ujtè wébalök, i dióköl kí enà i saúk. As se' dör i dalòio kòs íyi tso' kábata e' wa.**

Êtk. Sibö

Bötk. Awá ie,
bikâkla ie, enà
óköl ie.

Mañatk.

Dìwö, sí'wö
enà bèkuö.

TkéI. Naj',
kanö', nímà
enà kàsir.

Skél. Íyiwak
bulu' ta e'
kueki.

Tèröl.
Skámoköl ena
sulè.

Kúl. Kàmuk
ena Malèruk.

Pàköl.
Dawâlök.

Sulitu.

Kātkél.

Dabòp.

Dawâlök i
ajkõṅe ta ie'
kueki, Dawâlök
dōr ĩyi sulúsi
wamblēmĭ se'
ta.

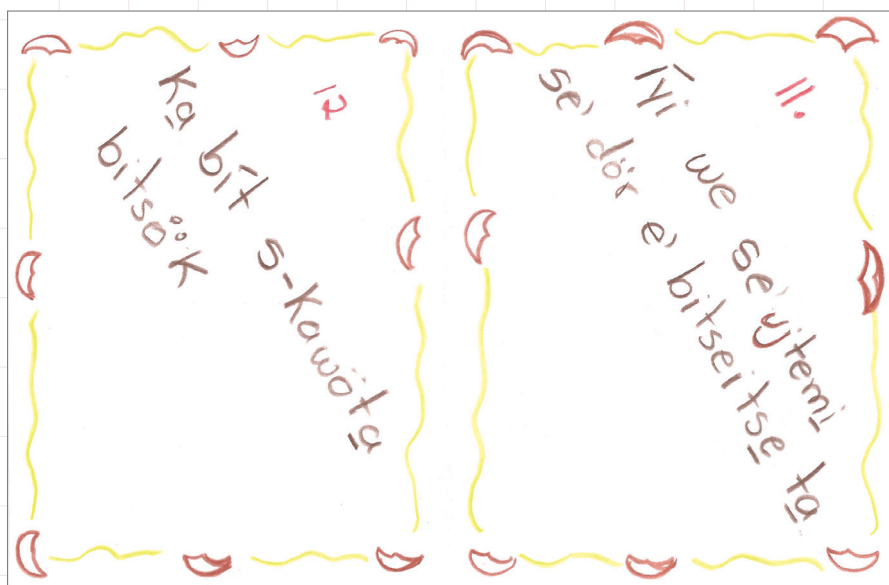
Dabòp kĭ êtk.

Nai'.

Dabòp kĭ

bôtk. Ká

pàköl.

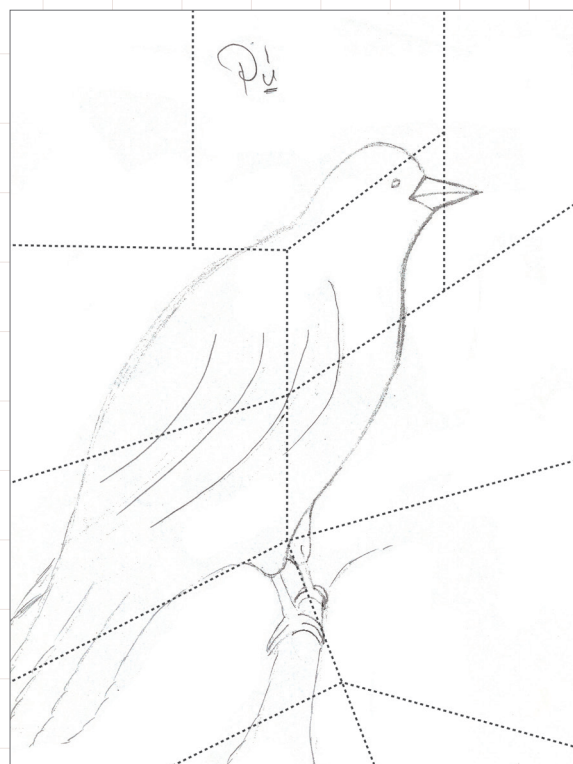
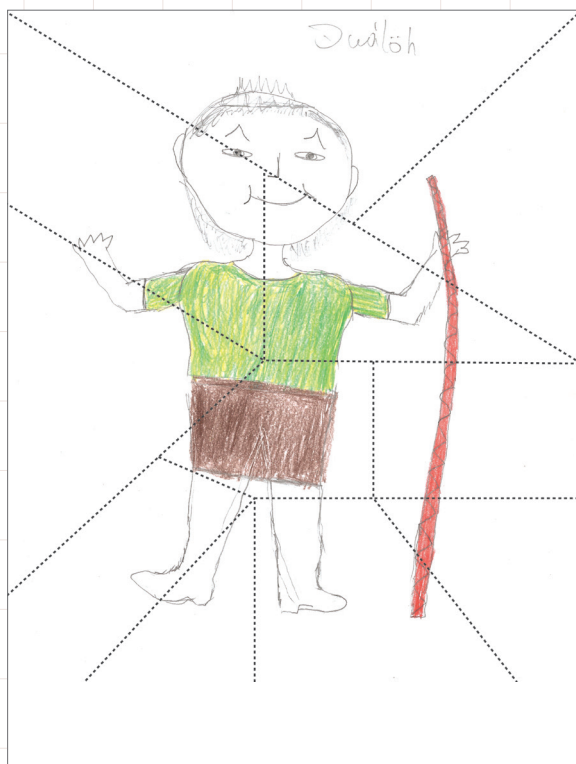
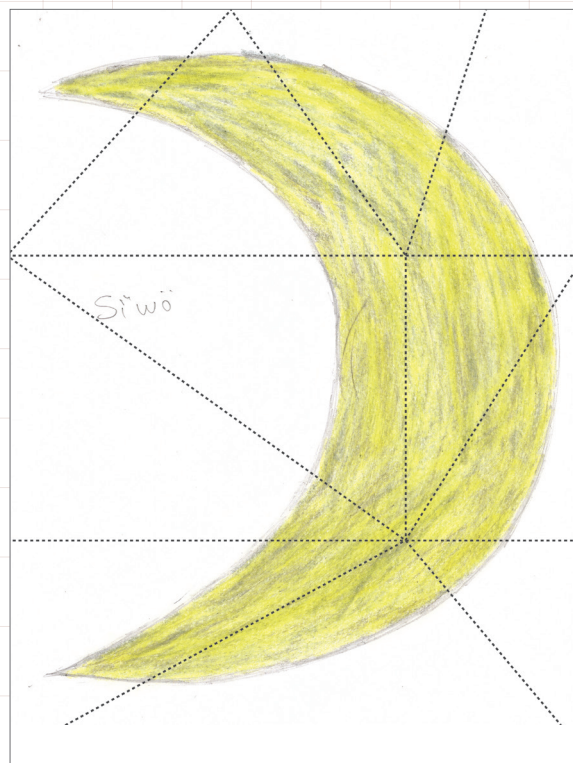
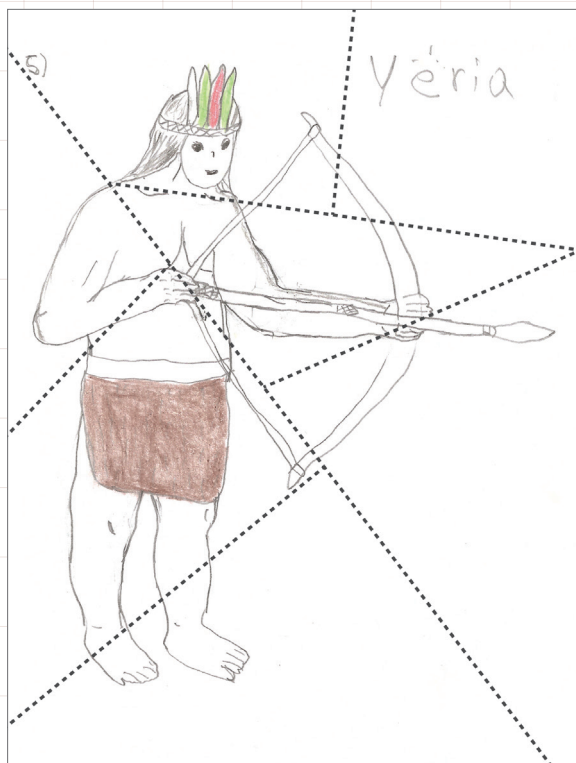
Dabòp kĭ êtk.

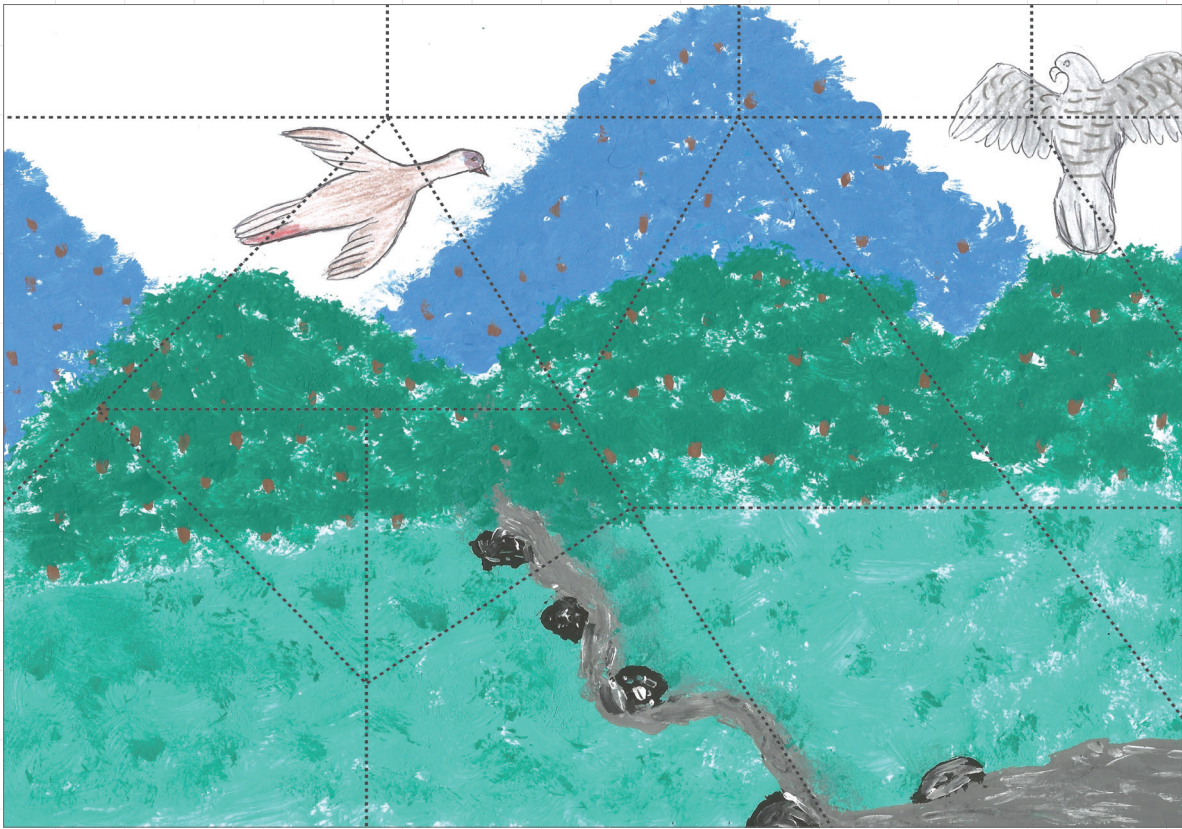
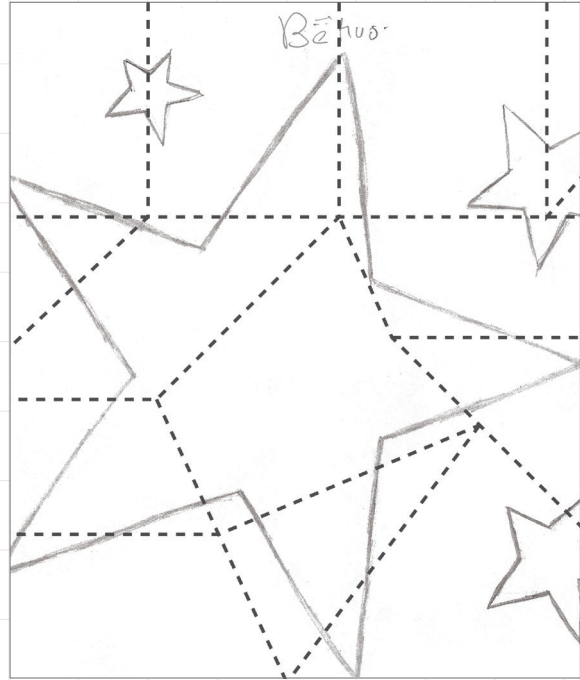
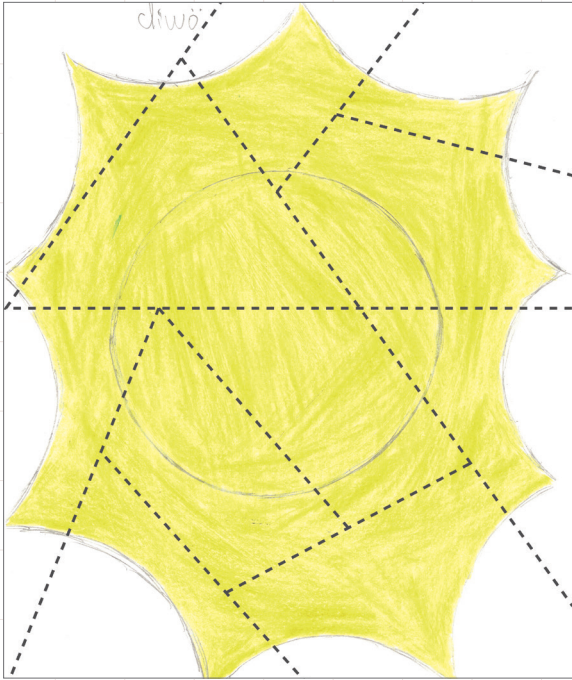
Nai'.

Dabòp kĭ

bôtk. Ká

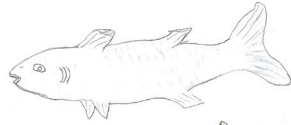
pàköl.

ujtē
wōrōh
ōñia

() ()

A. Nai'

B. Aliwö

() ()

C. Kanö

D. Nimá

E. Buë'

() ()

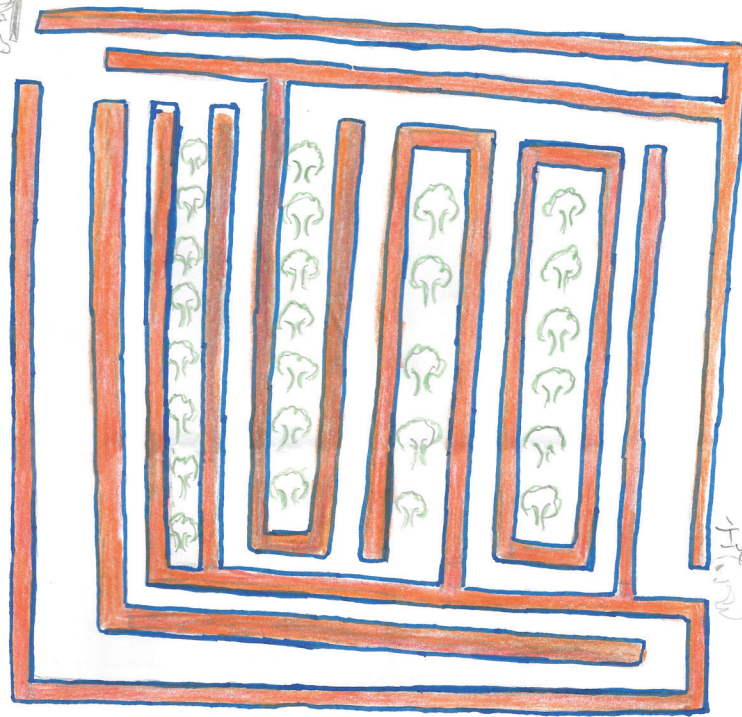
F. Apì

G. Kàoir

H. Yölwö

() ()

Iyiwah

Êtk. Yì dè' se' tã kã apàkòk.

Bòtk. Ì ès Sibò e' a.

Mañàtk. Ì yè Sibò dör tö ì tsikírke.

Tkél. Ì ujté tsèke sa' dör kékrâ.

Skél. Ì kuékj tã se' kãwöta kãbata dalöiök.

Tèröl. Ì wa ie'pa dör íyiwak tèke.

Kúl. Wé ie'pa dör íyiwak bulu' kuéwa.

Pàköl. Ímã íyiwak bulu' kiè se' dör.

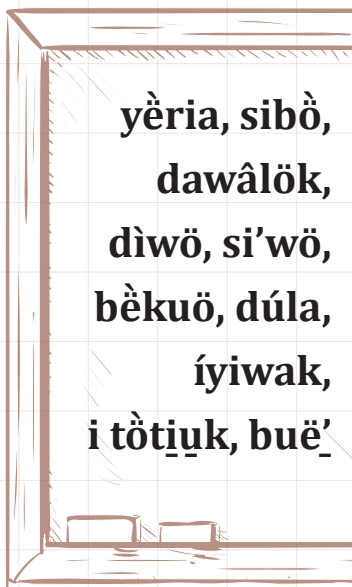
Sulitu. Kã bit tã ie'pa dör íyi bulu' kuéwa e' apàkêke.

Dabòp. Ì kuékj se' kè kãwöta íyiwak tók taî.

Dabòp. Kì e'tk. Íyi wès e' tèmj se' dör e' bitséitsè tã

Dabòp kì bòtk. Kã bit se' kãwöta bitsók.

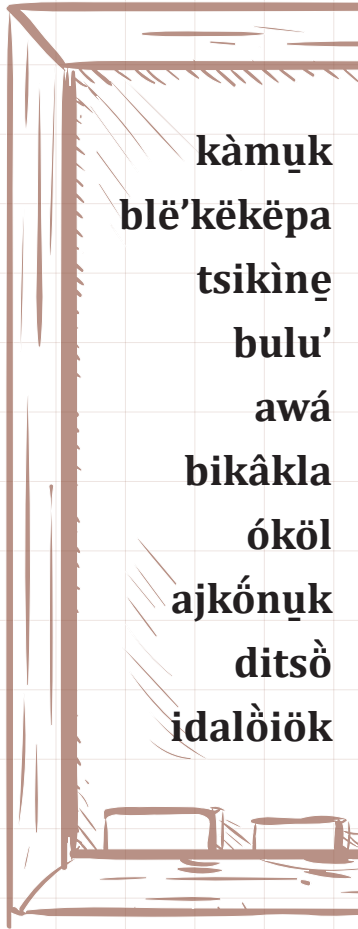
► **Dawâlök**

s	a'	ë	e	i	b	c	d	k
i	i	a	i	i'	f	g	ö	e
ö	o	b	a	o	n	i	i	k
l	m	n	ö	ñ	a	p	r	s
t	u	w	y	u	ö	ë	i	s
a	b	c	d	d	f	g	h	i
d	u	l	a	l	m	n	ö	w
i	i	m	n	i	d	i	w	ö
ñ	r	i	t	ö	t	i	u	k
b	ë	k	u	ö	s	ñ	r	l
p	m	o	i	y	i	w	a	l
n	i	n	r	o	s	e	m	i
o	s	u	e	y	ë	r	i	a

► Dawâlök

kàmuk
blë'këkëpa
tsikine
bulu'
awá
bikâkla
óköl
ajkónuk
ditsò
idalöiök

w	l	u	e	a	j	k	ö	n	ú	k	i	d	i'
ḁ	s	t	i	m	w	p	k	o	s	u	m	s	t
ö	b	l	s	p	u	i	t	s	i	k	i	n	e
y	s	e	i	y	m	d	p	w	b	ḁ	e	u	e'
d	w	p	j	t	s	a	s	ñ	ch	ö	l	r	l
i	k	ḁ	e	t	b	l	è	k	ë	k	ë	p	a
t	u	j	o	ë	k	ò	j	d	p	s	a	l	a
s	k	s	j	s	k	i	k	u	e	w	k	e	y
ò	p	s	ö	m	n	ö	t	s	r	a	p	ḁ	ó
ḁ	ö	o	p	s	ó	k	o	l	k	u	w	s	t
p	ch	w	s	t	i'	e	e	i	s	a	w	b	ch
a	w	a	p	l	l	a	b	y	w	ö	m	y	l
w	m	w	c	s	w	k	p	s	p	k	o	ù	p
t	i	s	b	u	l	u'	p	w	r	w	p	k	k

12. Wìm enà namù

Awá Lizandro Méndez

Mìkà Sibò ù yò' kamî kákölttö wérke se' tsákà wé a' tã Sibó wã màsopa débitu tãîë e' kie, e'köl ikie tã wìm, e' kie ta òk. Mìkà Sibò wã ie' màsopa wètsi kanèbloie wès îñe a' wã itso' tsîrlala bula'wèke a'rö küèkèkã e' sù Sibò rö ichà me'bita kie se' rödúk Sibòr iki' sa' wös. E' wã kanéuk ie' tso', mikã Sibò ù yò' tã ie' yàmipa wòkir ie' tso' tã mìtke kanèblök ie' bulárke, se' détkè ie' bulárke, kiànã yénõ tö wéshke.

Sö ichò namù a Sibò yòki kanè, mîshkanè e' bular bua' òk a iamèna, wim a iamèna, e' kè bular bua', namù a iamèna e' bular bua'. Mìkã ie'pa kanèona yéska, ie'pa ulúnakã ilúitsök añikika, i küek be' iamèna e' bular bua' e' tã ye' a iamèna sulù.

Ie' tso' ibikéitsök tö wès ie' iamane'wèmi a' isawè tö wim e' sérke kãã, namù sérke ískî. Mìkã ie' kanèona tã ukòkita ie'rö iche a' naù ye' a be' dúk peitö bula'wè, wim dör namù a iche Tö dúk péitó ye'a bula'wè, ¿ie be' kika i kiana mã yò mã iamé bula'wè?, ñée namù i e' a iamí, mã iwà bulawera ie'rö.

E' ñerpa tã wìm dör ibikertsemitke ie'r ye' a iamè tã ye' itsèkemi ie' yòkika. Mìkã wìm dör ibula'wè tã ie' bulàna kãmîe. Ie' iche mã iamè bula'wè ñée namù ie' a iamé, mã iwà bulawé ie'rö wã bulàna buàè añies.

E' n̄érpatā wim dör ibikeitsém̄itke tö m̄ik ye' ulà dé iska tā ye' wak ɛ̄ a
jànā tö ye' itsèkem̄i ie' yòk̄ika.

Mikā wim dör ibula'wē tā ie' bulàñā kām̄i è, ie' iche tö a' naù i-apéitöm̄iñā
ñam̄iā kájke ibula'uk kàl tsāk, e'wa ye' ronē m̄iā iam̄ukmē, nam̄ù k̄itō'wē ie'rō
nam̄ù iche èkèkè itsúmi, ie' icha sulúla che ie' rō i' tsúat be'rō, be'iche ye'icha
i'tsúat be'rō, be'icha m̄i'tser ye'wā bula'wē, ye' icha tsuātne be'rō bula'wē.

Mikā ie' rémi kájkeè kàl bulùbulu tsāk ie'r d̄iwö sawēke diàèkā e'èkā ie'r
dùk tkéka bula'wēke e'rō ināù ñē' a iche be' ye' icha bula'ù ie' bulárke tēr
íski, ie' tkèkā kájke bula'nuk, ie'rō e'köl a iche ye' icha sé tsútchö be'rō, kè
ye' be' a iam̄ēne kè ye' dē'ne íski, be' àtā íski.

E' k̄uek iwàrö tö m̄ik a' isawē tö m̄ikā kàl̄i dātse e' tā ie'rō kàl̄i sawé
bua'ë. Y ì ie' ujtéke, ie'pa se'a ibiyóchèke sulitane a, wim ár kām̄iè, enā
nam̄i tsír erë ie'r bèrie buluka. Mikā ie' tkaka kájke tā ie', kájke wim dör, íski
nam̄ù j̄eitsèke tā nam̄ù ulùñā sulüè, nam̄ù rō iche a' naù meòwa íski se' añ̄i
mawèkeka batà sé erö.

E' k̄uek sö ichò wès mā a' isawé tö m̄ikalê tā nam̄ù túrkeka dò kukúr ètā,
nam̄ù ɛ', bataréne, tā oie ie' tkáska m̄ichôka dúk e' i éwā ie' kuli' a. Mikā
ie' ulà ré iska tā sibò rene ie' ichàkök a' naù kè be' e'naù kè be' e'ökwa íski,
m̄ikā be' ɛ' ewa íski ie'rō be' ujtèwārâ è ie' dúk k̄uek.

Ujchénuk séjka: Se sɪwə' ujchénuk bua' ë tö wès wim ɛnə namù ké apàke dör.

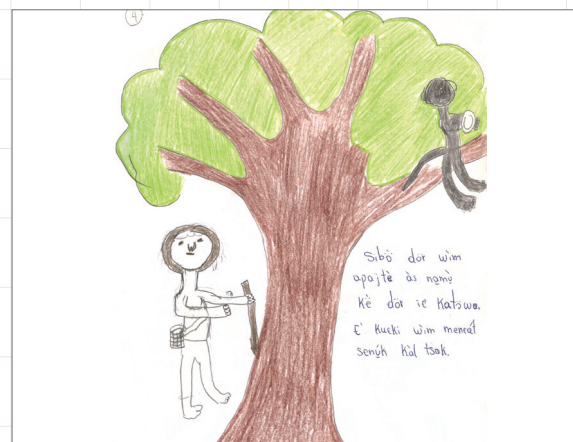
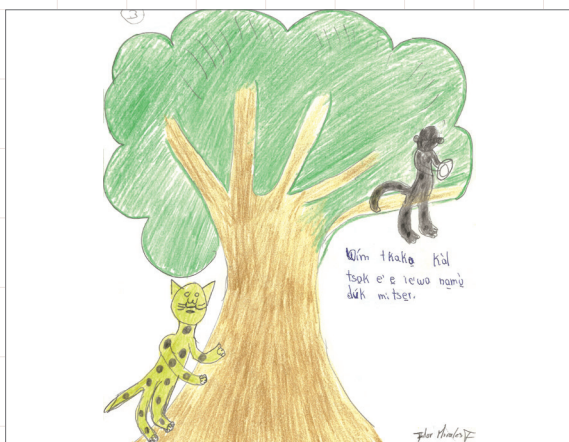
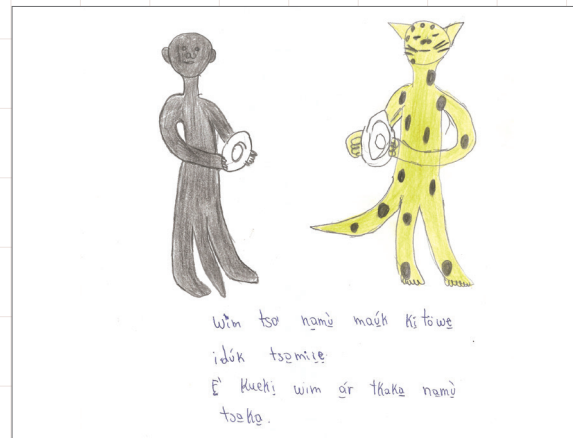
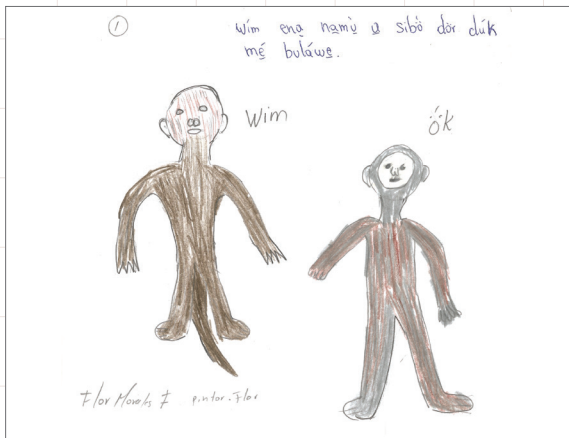
► Iwà apàko:

Êtk. Yéjkuö àritsök.

Bôtk. Ujtè ichàko e' wà ajkáchök.

- ¿Ímā kéwe Sibò kímē idir e' kiè?
- ¿Ì bák Sibò wā kanè shkéño ie?
- ¿Wès wim dör namù kítè?
- ¿Íyiwak wès e' dör kàlì biyóche?

Mañàtk. Sɪwə' apàkanə e' yawók i dióköl wa.

► **Ujtè ichàko.**

E'tk. ¿Íma kéwe Sibò kíme idir e' kiè?

Bòtk. ¿Ì bák Sibò wà kanè shkéño ie?

Mañàtk. ¿Wès wim dör namù kítè?

Tkél. ¿Íyiwak wès e' dör kàlì biyóche?

► **Tkél. Ulát wàio e' wàiök ujtè wö wa shkë'k ɛnà kipàk i dâtse bakalík ajkén ɛnà bua'ie ajkén.**

			3.			
1.						
	2.					
2.						
	1.					
3.						

Shkë'k

Êtk. Ì wa Sibò dör ù yö'

Bòtk. Íyiwak sérke íyök kì.

Mañàtk. Yì dör ù yö'.

Tkél. Wès namù dör wim ɔ'.

kipàk

Êtk. Íyiwak dör kàlì chèkè.

Bòtk. Íma Sibò dör ù yö' e' kiè.

Mañàtk. Namù wák dör.

13. Sulàyö̀m

Awá Ricardo Morales

Sa' ditsòwö dör ditsòie kéweta. Wés a' tsikine e' ká kie sa' kásha sulàyö̀m e'ró, e' èka. E'ró sa' sérke kacháblí tã ká e't añî dóka tsàlì shkók. Wé sa' wã isurule tö sa' ù tsikine ákkuio ténika ká bóttak e', e' sa' tsikine. É è sö ichò mã sa' rébitu sa' ikie Sibò e' rébitu sa' tchòke e' rö. A' wã iujchen sa' rö ikie Sibò e'ró sa' bulú kie sa'ró. E'ró sa' tsiki' ká kie ñéerö e'ró. E' e' ie'r íyi ulitãne paka' sa' wétsi ká ìàìà mika ká ìá tsétsè e' késka. Mika ie' rë sa' tã kápahök sa' tã ie' wak sa' Bribriwak sù è kál kika Sku'la ie' awá ier, ie'r bikâkla, ie'sa'sù, ie' ujtòke sa' wakpa tö ñé es sa' tã e' tã ie'ró iche tö ye' rö a' tsèke kùekj ye' rö iajkónêke bulékal tã ká i' kî. E' késka ie' rö iapàka'tö ì dióköl tso' dió e tã ie'ró sawétsi kákólttö wî e' yö' ie'ró, ie'ró iehe, tö ye' rö sawétsi kéwe. Mika ie' ù yõne tã ie'ró ibikeitse ie'ró se' alö'wèke éri ì katèmi se' rö. Wés se' sérmî, e' isawé ie'r tö se' ditsò tsikirke, se' ulitãne tsikirke e' tã, ì ñèke e'ró. Sö ichò mã ie' mija banet tã is se' káska is se' wã chkò tso' e' tsuk, kéwe ie' wã iéka ta'tsi se' ká iéwã, wã che ie'ró, e' àtã íyi ulitãne tsikineka e' rébitu tã e'ró ajkue térka e's. E'tã sa' a tã mîk iukòkika ìamêka e' kie ie'r sa'ã Iriria. E'ró ie' atã se' ie kéwe tã wake'. E' tso'ia ikáska tã sa' rö ikie dukúr a' wak se' ie. Sibò dör ie' pàtkemî e' kuókwa e' chkala débitu ie' ñáwemi e' tã e' kî ta'tsikö e' tsikinãkã kéwe. Sibò mija Iriria ñé' e'ã ichò tö mîshka ye' káska, ye' ù yawe e' a, e' yòkita ie' isawetke akuö ñé' kî ta'tsikö tsikinã tã ie' isawé tö e'ró bua' ie a se' alö'woie. Ie' rëka tã ie' rö iche tö sö

ìùchèke. Mìka ie'wà irébitù tã ie'alála sú bêriebulukã kê kèkã ì-àmì kì, yì kìkã idékã e'r iwìkela e'r ikekã. Tàyèla wak dör alákölpa, mìkã ie' rekã kã i' kì tã iyàmipa a iche tö kápi ba'ú, a' i-baú, ñerpa tã iyi kanéukpa wéblök. Mìka ie'rö e' késka tã ikie bül iklök, sbak bula'uk e' namépa kie ie'r. Tã bérbër tsàlì tã ie' wak tso' kanèblök tã kã tsétsè è. Ie'rö iche diwö tsikirke éri bérbërpa e' tsikirke. Diwö tsikirke, si'wö tsikirke, iyi bua' sawèrà sö kukurtã. E' ukòki tã ie'pa bül iéka alála ñe' ché ie'rö iwìkela a tö itúfka, itiúka. Mawewã ie' rö tsa' wa. Datsi'wã bua'è darêê e kèkèpa sibòr ie' a iche ìmaúwã bua' ichók, wàrö tö bül mìtke tã stúrke darêê, mìkã bül namépa tkakã tã alákiölpa a wépa a iche kéwe a' ukòki alákölpa a iche a' shkó, sa' kímuk. Kòs ù kanéuk ie' tã ibak kòs éjkè kiàna ie' kì serã a smì'ke. Mìkã ie'pa bül shkówe mìtke tã ie' ichèke a' tunú darêê ème, yì tso' e' wamblök Sibò, ie' tso' kanèblök e' rö mìkã ie'pa túnemítke shkalâlã tã ie' alála ñe' butsanã tènã íski búkka se' tso' kòs e' iènwã, ie' alála kìkã, ie' tuwewã yéska.

E'rö íyök e' kuék sa' rö ikie Iriria, e's a' a sa'rö itsá apàke, i'rö sö ichòmã kápake kã taïë, sa'r iapàke wòshäë, e' ànã a' itsè tö wès sa' tso, kápake tso'. E' ukòki iyi ulitãne chkòwö débitù, ie' wa kuatke ie' rö bututsekã buaë tã kã se' tsikirka. Ie' en a' ànã tö se' ditsò tsikir ketke tã iyiwak kòs tsikirkekãtke e'rö kàlwö, kàlwö katéke chkò tã è sérãã se' ie. Sö ichò mã e' kuék íjkè se' ulitãne wã isawë, tö se' kã ulitãne se' wã chkò tso', ie' rö sa' a iche tö a'rö ditsòwö e' ditséwö rebitù ye' wã kièke sula' káska e'rö. É erö iyi kuá ekòl kuá e' rebitù ie' wã sérãã. Mã sö ichò mã i' e's tã ie'rö se' a iyéat i' késka tã se' ke chkò ulitãne e' ajkónuk déme. E' yéat Sibò se' a tö a' ké iajkónuk e' tã i mìk a' sérmì a' ké iyi daléitsök, iyiwak tsé'ka kòs e' daléitsök wàrö tö añijkèè se' añì daléitsuke e' kuéki. Ie' kálkòla se' ulitãne wã

iujchən se' rebitu se' bulú Sibò wə, sö ichò mə e' tə wake' Sibò rö se'ə iyë tə ñe' alála butsanə ñe' tə sö itsekene tə ñe' a tə iamì e' iùke siàrè iwîkela tə tö bua' bua' a' naù bö ye' kítwəne icha ñawə ujcheunpa mə kè ye' rë, iwamblenatke Sibò ie' a iche kè mïuk ditsò dör iajkònèke bulékal tə be' alár ajkònèke, e' kuək sawə iujchən ká i' kíkə tə rö wa'nəmə íyök ajkònèke, e' kuək se' wə iujchən tö se' kè rö iajkònə wès a' icha ujtéchöke añìes kiàna yénö tö se' ká suluiwəwə tə iamì iùke sià tə kè ie'pa ku ye' alà ajkónuk wès sibò dör iyë e's.

Se' ulitəne káwötə ibikéiTsoie. Mìkə se' i' tso' ká i' kì, se' alála dawówa tə se' iùke, e' bikeitsö e' sù è, e' tə sö idaléritsèke e's. E' kuəki se' káwötə añíjkèè wánəma iajkónuk, e' tə Sibò tsə'nə bua', Iriria tsə'nə bua' è, iamì tsə'nə bua', ulitəne tsə'nə bua' è, kàlkö, íyiwak, kapóli watə se' ie tsə'nə bua' è tö Sibò dalòie se' rö bua'èmə wès ie' kì kiàna e's. Íyi wealè rö sa' a tsiru', dikó, mìkə sa' dawówa e' tə e'tso'ne sa' kímuk e' wak se' ie, sa' tsómì tkòrö sula' káska. Yì râtse sa' a e' kanéuk, e'r bihâ kla, óköl, tsiru' Tamì. Sö ichò mə i' taja ká kie kachabli sa' rö e' ajkònèkeia, ímə Sibò iyéat sa' a e' sùè. Sö ichò mə émə añíjkèè ká ajkónuk e' tə se' ulitəne wə iujchən tö Sibò tsə'nə. Sibò se' kì daléitséke aishet. Dikórpö e' wak sa' ie mìkə sa' èltè sawówa e' sa' tsíkemì tkòrö ikáskane. Kiàna yénö tö e' kuək, wàrö tsiru' wak se' ie dikó wak se' ie àtə se' añì daléirtsöke bua' è. E' kuəkikə e' sö iapàke tö ie's, e' wamblök kèkəpa Sibò də'ka' i' kì ká kie Sulàyöm e'. Mìk e' wamblè' ie'rö Sérâa tə kapóli a ie'rö iche ditsò rö be'' ajkònèke, ditsò alà dör be' ské ajkònèke, wès se' rö iajkònèke se' rö iapàtkèke, ikuátkeke. Sibò rö iche bérbër ye' mì'tke tə âr ye' sawəmì i' ukòkì, kè a'r ye' sawèpa, ie' mìchòkə

kajke aì, e' kujuk se' ulitane wà iujchen tö ie' tso' kajke aì, mika kàlkö íjké ta ie'rö iche bérbërpa tawír, ká ñírke, bérbër ta sa' ulitane wòà weè i' ká tawir i' sú káwërnawà, kàlköla, ulitane se' ulitane e' kiàna tö i' ta brö kè ká ñiwewà sa' káska, sa' kíkà, ká bikétsòke. Sibò mìchòka e' itò wéblök se' tso' séjka. Bulé bula'mé diwö tsikinà ta ie' pa tsé'na bua' se' ulitane ulà peloya tö Sibò iyèna tö ie' tso' se' kímuk.

Kiàna yèno tö éjké sò iapàkerö, sa' balènwà ta sa' wímbu mìchò dikó sak sula' káskane. E'rö sa' wà itso'sa' káska, sa' kòchi, sa' krò, tsiru' echè sö e' dikó, yì râtse e' bauk tàyëpa ése kie tsiru' Tamì, yòrule e' râtse ése kanéuk, e' kujkika sa' balènwà ta sa' wímbu mjàtkene sa' káskane mìchòka kéwe dòka sibò sa e'wa sibòr se' a ichèke tö be' rökòtkene wièka. Sa' káska diá e' ikie sula' káska, sa' ká íe ikie Suláyöm, sö ichòmà ká tso', ièka kékëpa sjà iapàke i' es, i kujk sa' wímbu tsátkök kòchi tso', i' èka se' tso' ká i'achikita se' e'wamblö se' yàmipa kì chkò ajkéwèke i ajkéwéke, mika se' sa' blènwàta e's se' wéirke chkòmetër bêrie se' tsírlala kè ñànwà e' ta irâtse iñúkwà e'r kòchi, tkakèie të' mík iwókir tkèwà i'es, kè a se' wímbu tkòmì krò wak dâtse sula' kíkà ie'r itkéke éri iakà e'r se' a ta itkéke iwókir kì. Iwókir skéie e' daléwa se' tkòke, e' wàrö tö sa' krò ichók tsójà sa' káska e' ajkónèke sa' rö bua' ie wès se' wà iujchen tö wès chíchila tké'ter se' wà e' èrö sa' tsátkèke e' kujk kè sa' wà iujchen tö kè se' ajkòwër chichi ta ie'pa rö se' wímbu tsátkèke darêê, i kujkì a' isawé tö ie' yíkla a di' yérke, mika se' dawòkewatke énsirwà ñàlà kì ta e'la mèke ie' sjà. E' kujkì sa' wakpa ta sa' e' yawòke íyi ése ujtéwà wàrö tö se' tsá wé s-yàmipa ujtókne i' se' tso' íe's tö weès se' sérke e' mènà Sibò kíkà bua'ë.

I wà kiar: Se' s̄iwa' apàkòk diókòl wa alàtsísi a às ie' i apàkò se' ujtò wa.

➤ **Kanè sawo:**

E'tk. S-wóulâuk dör alàtsísi wóulawèmi.

I wà kiar: Se' ditsò s̄iwa' daki'tkòk íyi diókòl wa, e' amik se' wóulâuk dör i wà sawe bua' ichók wósuk i sawèmi tò wéjkè se' s̄iwa' e' a iyi ujté tso.

➤ **Kanè sawo:**

E'tk. S-wóulâuk dör Sulâyòm s̄iwé apàke êrè i diókòl k̄i.

Bòtk. S-wóulâuk dör yi è kanèblè' e' diókòl ajkáche.

Mañatk. S-wóulâuk dör ujtè e' wà i chàkêke.

Tkél. S-wóulâuk dör ujtè ena i ajkà shte wòshà e' ajkáche i amawo.

➤ **Kanè sawo:**

Êtk. ¿Íma ká kiè se' ditsòwò tsikinè e' dör?

Bòtk. ¿Kéwe ta ì ie se' ditsòwò dör?

Mañatk. ¿Yi dör sibò se' a ta?

Tkél. ¿Íma kàlkò tsikinè kéwe ák ajkuò k̄i e' kiè?

Skél. ¿le kéwe ta íyök dör se' a ta?

Tèröl. ¿Mìkà ká mǐa sǐâ e' tǎ ímǎ e' wâ dör se' ǎ?

Kúl. ¿Wès sibò dör se' ka' Iriria ajkónuk?

Pàköl. ¿Ì kǔékǐ se' kǎwö tǎ chichi dalòìök?

Sulìtu. ¿Mìkà se' chôrâ tǎ wé se' wímbulula míkè?

Dabòp. ¿Tàyè dör tsiru' ba'wèke ímǎ e' kiè?

Bóltèpa ǎ:

I wà kiàna: kǎ apàke kiè sulàyöm e' ujté òritsök ɛnǎ i ujté tso' kítule e' i ùtök yéjkuö kǐ.

- **Wès i wà kiàna aláttstsipa dör siwǎ' kiè sulàyöm e' òritsemǐ dör siwǎ' kiè ie'pa dör dabòp ì ujté ichàkírke e' i ùtemǐ iǎ yéjkuö kǐ kítule.**

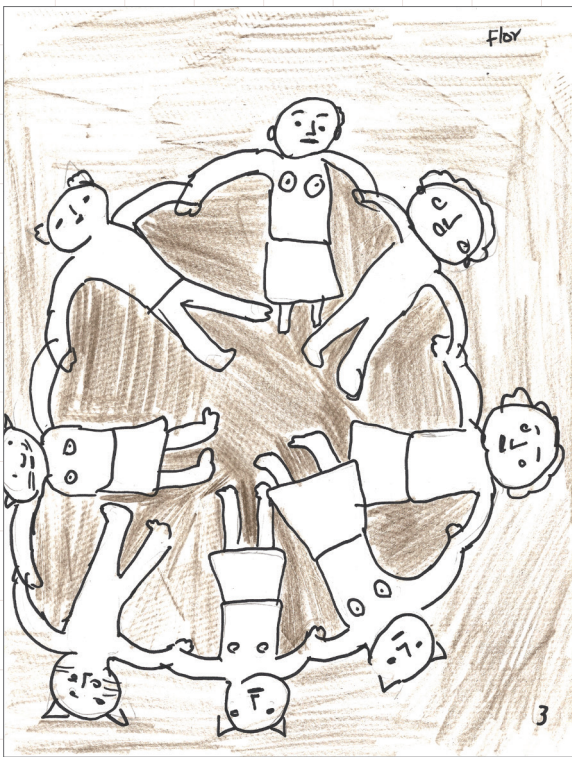
85

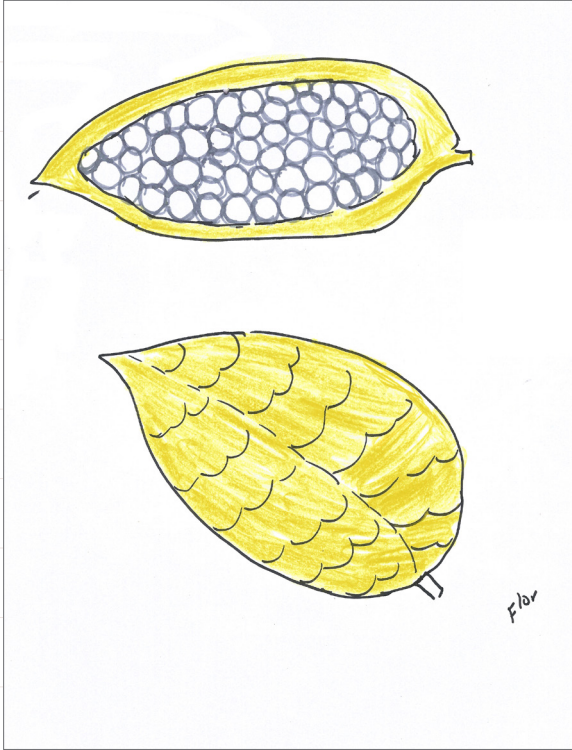
Kanèblo:

I wà kiar wòshà: sulàyöm siwé apàke e' ujté klòuk i àritsa e' kǐ. Ukòkǐ i wà kanéuk yéjkuö tak kǐ ulitànè ês e' kǐ

- **Sulàyöm siwé àritsök séjka.**

-
- **Alátsísipa ǎ yéjkuö tak tulök wǎ diàe e' ukòkǐ ie'pa wák dör i wà dapa'wé wósuk i wakpa dör i batse wès i apàke ês.**

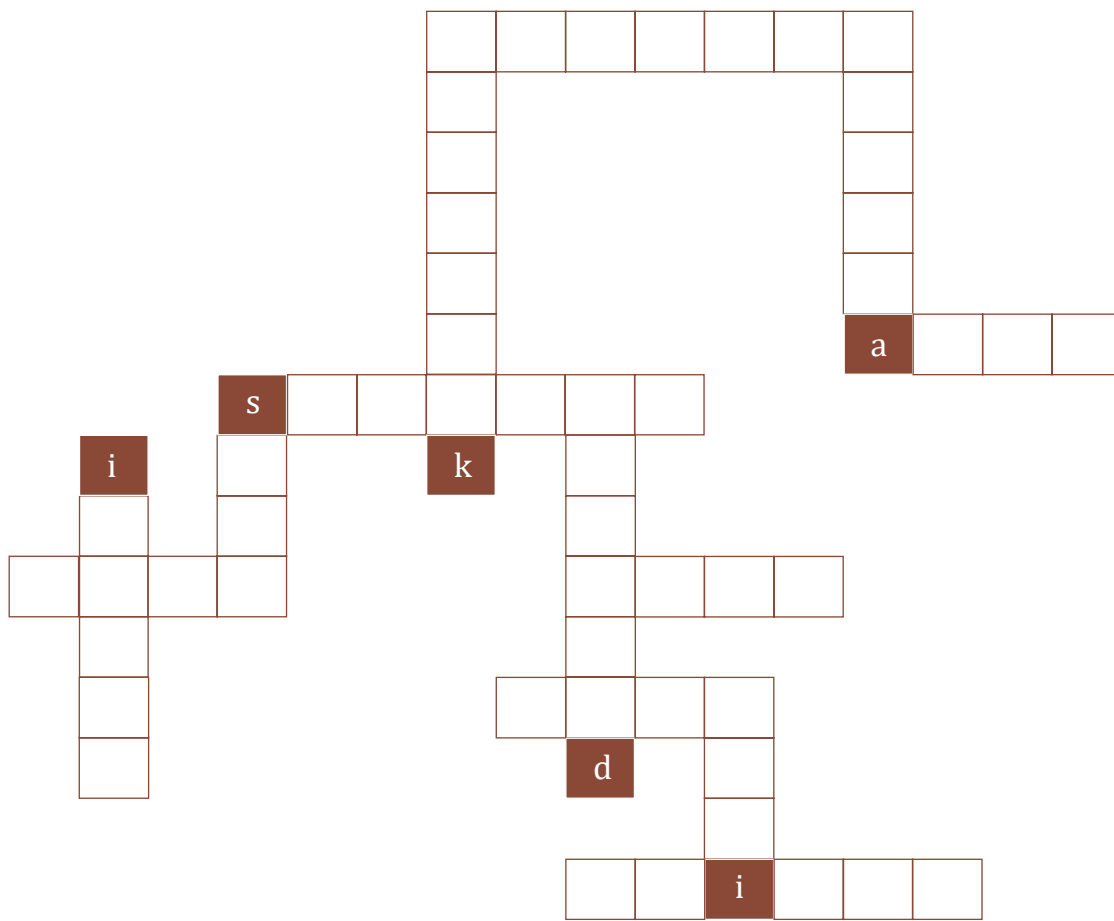

Kanèblo. # tkélpá a

➤ Suláyö siwé apàke wa i wóulârkepa dör ulát wàiêmi i àritsa e' wa.

Êtk. Suláyöm

Bôtk. Ditsòwö

Mañàtk. Kábata

Tkéi. Sibò

Skéi. Kápakök

Tèröl. Diwö

Kúl. Si'wö

Pàköi. Ská ù

Sulítu. Kanèblök

Dabòp. Ikuò

Dabòp kị êtk. Ajkó

Dabòp kị bôtk.
Iriia

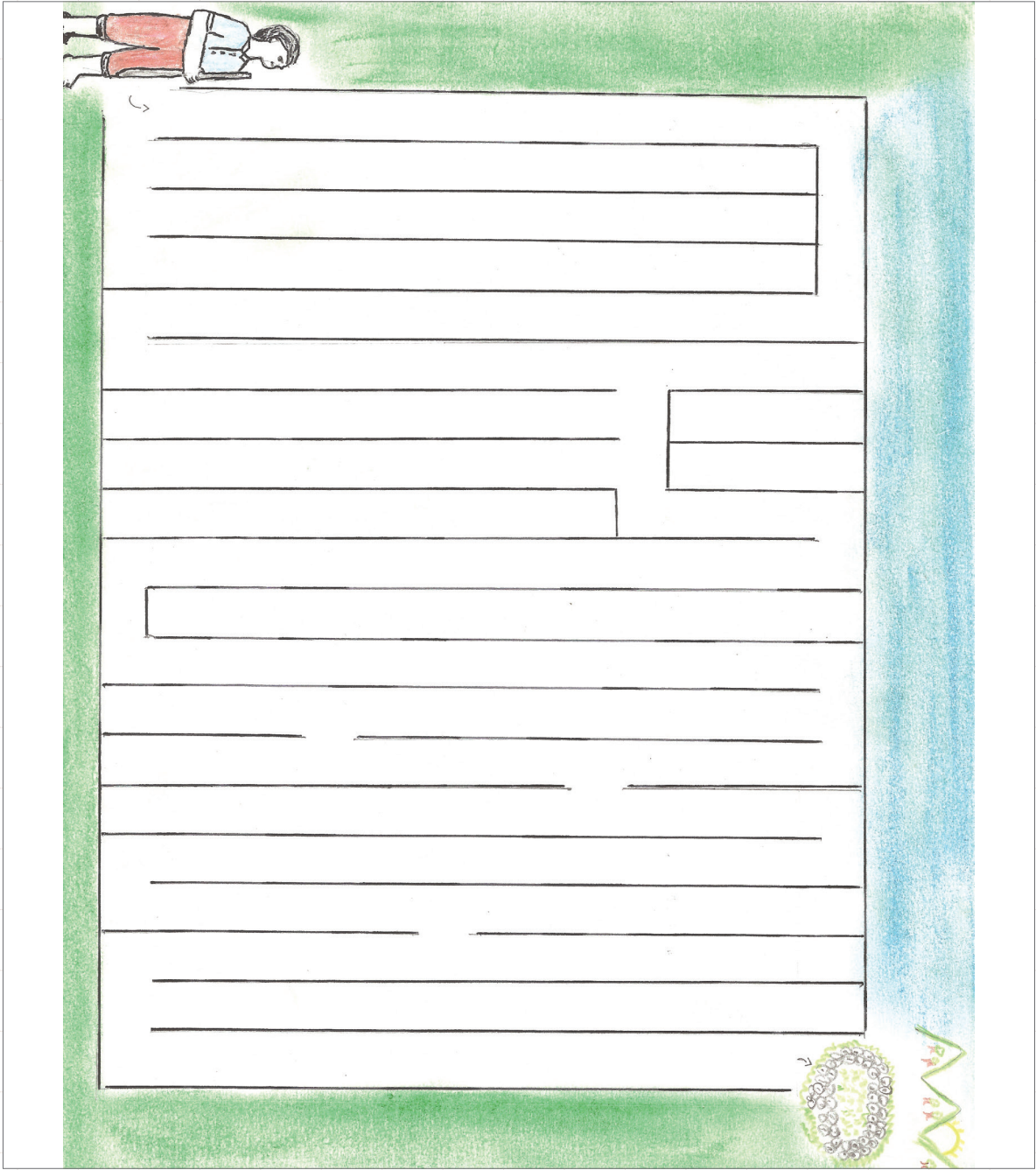
Dabòp kị mañàtk.
Íyiwak

Kanè # mañáltëpa a

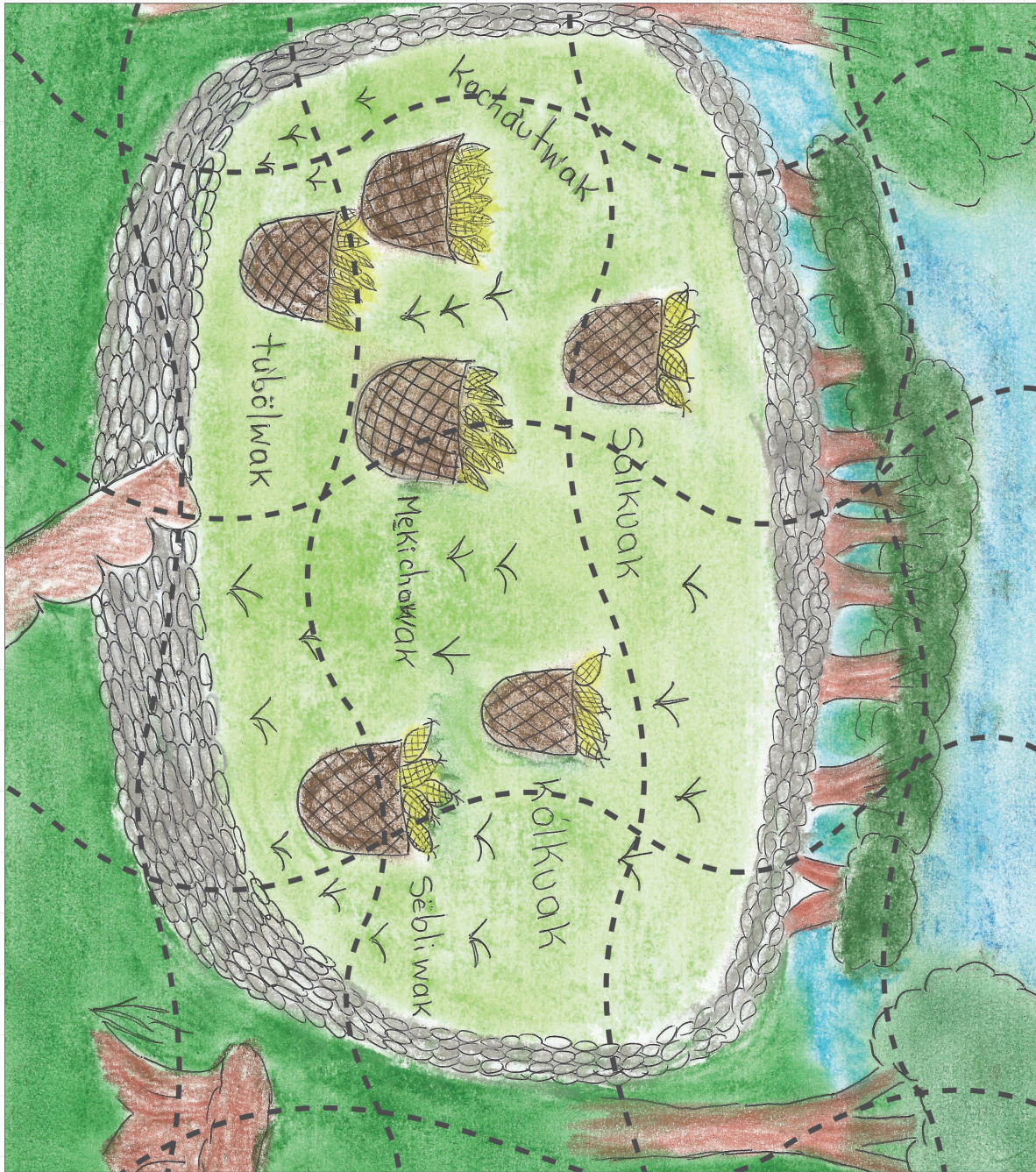
► I wóulârkepa dör yì dör Sibò kíme e' kíme ñalà ajkáchök.

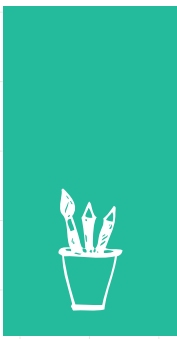

Kanè # bôltëpa a

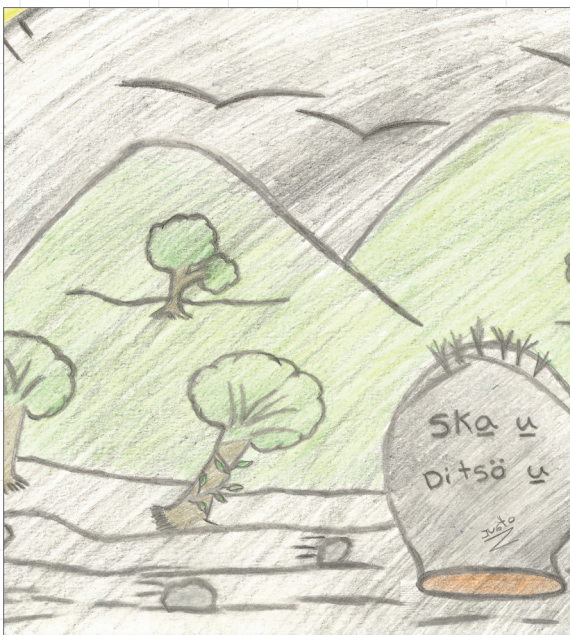
➤ Alâtsîsipa dör inè wa wókir bike yawèmi tsiní tsiní.

Kanèblo # êkòltè a

- S-wóulâuk dör sulâyöm ké apàke àritsèmi alâtsítsipa wòts, e' amíka i wà dapa'wè idir wès i kiànà ès.

Kiàna yēno tō éjkē sō iapàkerō, sa' balēnawā t̄a sa' wímbli mīchō dikó s̄ak sula' k̄áskanē. E'rō sa' w̄a itso'sa' k̄áska, sa' kōchi, sa' krò, tsiru' echè sō e' dikó, yì r̄atsē e' baúk t̄ayēpa ése kie tsiru' T̄amī, yōrule e' r̄atsē ése kanéuk, e' kuékik̄a sa' balēnawā t̄a sa' wímbli m̄iatkenē sa' k̄áskanē mīchōk̄a kéwe dōk̄a sibō s̄a e'wa sibōr se' a ichèke tō be' rōkōtkenē wiéka. Sa' k̄áska diá ē ikie sula' k̄áska, sa' k̄á íe ikie Suláyōm, sō ichōm̄a k̄á tso', iéka kékēpa s̄iā iapàke i' es, i kuék sa' wímbli ts̄átkōk kōchi tso', i' éka se' tso' k̄á i'achikit̄a se' e'wamblō se' yāmīpa k̄i ch̄kō ajkēwēke i ajkēwēke, m̄ik̄a se' sa' blēnawāta e's se' wéirke ch̄kōmēt̄er bērie se' ts̄irlala ké ñānēwā e' t̄a ir̄atsē in̄úkwa e'r kōchi, tkakēie tē' m̄ik̄ iwōkir tkēwā i'es, ké a se' wímbli tkōm̄i krò wak d̄atsē sule' k̄ik̄a ie'r itkēke éri iak̄a e'r se' a t̄a itkēke iwōkir k̄i. Iwōkir skéie e' daléwa se' tkōke, e' wārō tō sa' krò ichōk̄ tsōiā sa' k̄áska e' ajkōn̄kē sa' rō bua' ie wēs se' w̄a iujchen tō wēs ch̄ichila tkē'ter se' w̄a e' ērō sa' ts̄átkēke e' kuék ké sa' w̄a iujchen tō ké se' ajkōwēr ch̄ichi t̄a ie'pa rō se' wímbli ts̄átkēke darērē, ì kuék̄i a' is̄awē tō ie' ȳik̄la a' di' yērke, m̄ik̄a se' dawōkewatke énsirwā ñal̄à k̄i t̄a e'la mēke ie' s̄iā. E' kuék̄i sa' wakpa t̄a sa' e' yawōke íyi ése ujtēwā wārō tō se' ts̄á wē s-yāmīpa ujtōknē i' se' tso' íe's tō weēs se' s̄erke e' mēnā Sibō k̄ik̄a bua'ē.

Se' ulit̄anē k̄áwōt̄a ibikéi'Tsoie. M̄ik̄a se' i' tso' k̄á i' k̄i, se' alála dawówā t̄a se' īuke, e' bikeitsō e' s̄ū ē, e' t̄a sō idalēritsēke e's. E' kuék̄i se' k̄áwōt̄a añ̄ijkēē wánama iajkōn̄uk, e' t̄a Sibō tsē'n̄a bua', Ir̄iria tsē'n̄a bua' ē, iām̄i tsē'n̄a bua', ulit̄anē tsē'n̄a bua' ē, k̄alkō, íyiwak, kapōli wat̄a se' ie tsē'n̄a bua' ē tō Sibō dalōie se' rō bua'ēme wēs ie' k̄i ikiànā e's. Íyi wealē rō sa' a tsiru', dikó, m̄ik̄a sa' dawówā e' t̄a e'tso'ne sa' k̄im̄uk e' wak se' ie, sa' tsōm̄i tkōrō sula' k̄áska. Yì r̄atsē sa' a e' kanéuk, e'r bih̄a kla, ókōl, tsiru' T̄amī. Sō ichō m̄a i' t̄aiā k̄á kie kachabli sa' rō e' ajkōn̄kēiā, ím̄a Sibō iyēat sa' a e' s̄ūē. Sō ichō m̄a ēme añ̄ijkēē k̄á ajkōn̄uk e' t̄a se' ulit̄anē w̄a iujchen tō Sibō tsē'n̄a. Sibō se' k̄i daléitsēke aishēt. Dikórpō e' wak sa' ie m̄ik̄a sa' éltē sawówā e' sa' ts̄ikem̄i tkōrō ik̄áskanē. Kiàna yēno tō e' kuék, wārō tsiru' wak se' ie dikó wak se' ie àt̄a se' añ̄i dalērtsōke bua' ē. E' kuék̄ik̄a e' sō iapàke tō ie's, e' wamblōk kékēpa Sibō dē'ka' i' k̄i k̄á kie Suláyōm e'. M̄ik̄ e' wamblē' ie'rō Sérāā t̄a kapōli a' ie'rō iche ditsō rō be' ajkōn̄kē, ditsō alà dōr be' ské ajkōn̄kē, wēs se' rō iajkōn̄kē se' rō iapàtkēke, ikuátkeke. Sibō rō iche bērbēr ye' m̄i'tke t̄a ár ye' sawēm̄i i' ukōk̄i, ké a'r ye' s̄awēpa, ie' mīchōk̄a kaj̄kē ai, e' kuék se' ulit̄anē w̄a iujchen tō ie' tso' kaj̄kē ai, m̄ik̄a k̄alkō íjkē t̄a ie'rō iche bērbērpa tawir, k̄á ñ̄irke, bērbēr t̄a sa' ulit̄anē wōā wēē i' k̄á tawir i' s̄ú k̄áwērnawā, k̄alkōla, ulit̄anē se' ulit̄anē e' kiànā tō i' t̄a brō ké k̄á ñ̄iwewā sa' k̄áska, sa' k̄ik̄a, k̄á bikétsōke. Sibō mīchōka e' itō wéblōk se' tso' s̄éjka. Bulé bula'mē diwō tsikinā t̄a ie' pa tsē'na bua' se' ulit̄anē ulā peloya tō Sibō iyēnā tō ie' tso' se' k̄im̄uk.

Sibō dōr ie' p̄atkem̄i e' kuōkwā e' ch̄kala débit̄u ie' ñ̄áwemi e' t̄a e' k̄i ta'tsikō e' tsikināka kéwe. Sibō m̄iā Ir̄iria ñē' e' a' ichō tō m̄ishka ye' k̄áska, ye' ù yawe e' a, e' yōk̄it̄a ie' isawētke akuō ñē' k̄i ta'tsikō tsikinā t̄a ie' isawē tō e'rō bua' ie' a se' alō'woie. Ie' rēka t̄a ie' rō iche tō sō īuchēke. M̄ik̄a ie'wā irēbit̄u t̄a ie' alála s̄ú bēriebuluk̄a ké kēk̄a i-am̄i k̄i, yì k̄ik̄a idék̄a e' r̄iw̄ikela e' r̄ ikek̄a. T̄ayēla wak dōr alákōlpa, m̄ik̄a ie' rēka k̄á i' k̄i t̄a iyāmīpa a' iche tō k̄ápi ba'ú, a' i-ba'ú, ñerpa t̄a íyi kanéukpa wéblōk. M̄ik̄a ie'rō e' k̄éska t̄a ikie b̄ul iklōk, sbak bula'uk e' ñamēpa kie ie'r. T̄a bērbēr ts̄al̄i t̄a ie' wak tso' kanēblōk t̄a k̄á tsétsē ē. Ie'rō iche diwō tsikirke éri bērbērpa e' tsikirke. Diwō tsikirke, si'wō tsikirke, íyi bua' s̄awērā sō kukur̄t̄a. E' ukōki t̄a ie'pa b̄ul iéka alála ñē' ché ie'rō iw̄ikela a' tō it̄uf̄k̄a, it̄iúk̄a. M̄awewā ie' rō tsa' wa. Datsi'wā bua'ē darērē e' kékēpa sibōr ie' a' iche im̄aúwā bua' ichōk, wārō tō b̄ul m̄itke t̄a st̄úrke darērē, m̄ik̄a b̄ul ñamēpa tkak̄a t̄a alákiōlpa a' wēpa a' iche kéwe a' ukōk̄i alákōlpa a' iche a' shkō, sa' k̄im̄uk. Kōs ù kanéuk ie' t̄a ibak kōs éjkē kiànā ie' k̄i s̄erā a' sm̄i'ke. M̄ik̄a ie'pa b̄ul shkōwe m̄itke t̄a ie' ichèke a' t̄un̄ú darērē' ēme, yì tso' e' wamblōk Sibō, ie' tso' kanēblōk e' rō m̄ik̄a ie'pa t̄un̄em̄itke shk̄al̄al̄a t̄a ie' alála ñē' but̄sānā tēnā ísk̄i búk̄ka se' tso' kōs e' iēnawā, ie' alála k̄ik̄a, ie' tuwewā yēska.

E'rō iyōk e' kuɛk sa' rō ikie Iriria, e's a' a sa'rō itsá apàke, i'rō sō ichōmā kápake ká taíē, sa'r iapàke wōsháē, e' iàna a' itsè tò wēs sa' tso, kápake tso'. E' ukōkí iyi ulitāne chkōwō dēbitu, ie' wa kuatke ie' rō bututsekā buaē tā kán se'

ajkōneke, e' kuɛk se' wā iujchen tò se' kē rō iajkōne wēs a' icha ujtéchōke añles kiàna yēno tò se' ká suluiwewā tā iamì iùke sià tā kē ie'pa.ku ye' alà ajkōnuɛk wēs sibō dōr iyē e's.

tsikirka. Ie' en a iàna tò se' ditsō tsikir ketke tā iyiwak kōs tsikirkekātke e'rō kàlwō, kàlwō katéke chkō tā ē sérāā se' ie. Sō ichō mā e' kuɛk íjkē se' ulitāne wā isawē tò se' ká ulitāne se' wā chkō tso', ie' rō sa' a' ichē tò a'rō ditsōwō e' ditséwō rebitu ye' wā kièke sula' káska e'rō. É erō iyi kuá ekōl kuá e' rebitu ie' wā sérāā. Mā sō ichō mā i' e's tā ie'rō se' a' iyēat i' kēska tā se' ke chkō ulitāne e' ajkōnuɛk dēme. E' yēat Sibō se' a' tò a' kē iajkōnuɛk e' tā i mīk a' sérmj a' kē iyi dalēitsōk, iyiwak tsē'ka kōs e' dalēitsōk wārō tò añijikēē se' añi dalēitsuke e' kuɛkí. Ie' káikōla se' ulitāne wā iujchen se' rebitu se' bulú Sibō wā, sō ichō mā e' tā wake' Sibō rō se'a' iyē tā ñē' alála butsanē ñē' tā sō itsekenē tā ñē' a' tā iamì e' iùke siàrē iwíkela tā tò bua' bua' a' naù bō ye' kjtōwenē icha ñāwā ujcheunpa mā kē ye' rē, iwamblenatke Sibō ie' a' ichē kē mīyuk ditsō dōr iajkōneke bulékal tā be' alár ajkōneke, e' kuɛk sawā iujchen ká i' kíkā tā rō wa'namā iyōk

Sa' ditsōwō dōr ditsōie kéweta. Wēs a' tsikinē e' ká kie sa' káska sulayōm e'rō, e' éka. E'rō sa' sérke kacháblí tā ká e't añi dóka tsáli shkōk. Wé sa' wā isurule tò sa' ù tsikinē ákkuiō tēniika ká bōttak e', e' sa' tsikinē. É ē sō ichō mā sa' rēbitu sa' ikie Sibō e' rēbitu sa' tchōke e' rō. A' wā iujchen sa' rō ikie Sibō e'rō sa' bulú kie sa'rō. E'rō sa' tsiki' ká kie ñéerō e'rō. E' e' ie'r iyi ulitāne paka' sa' wētsi kaf iàà mīka ká iá tsétsè e' kēska. Mīka ie' rē sa' tā kápahōk sa' tā ie' wak sa' Bribriwak sù ē kál kíkā Sku'la ie' awá ier, ie'r bikákla, ie'sa'sù, ie' ujtōke sa' wakpa tò ñē es sa' tā e' tā ie'rō ichē tò ye' rō a' tsēke kuɛkí ye' rō iajkōneke bulékal tā ká i' kí. E' kēska ie' rō iapàka' tò ì diōkōl tso' diō e' tā ie'rō sawētsi kákölttō wí e' yō' ie'rō, ie'rō iehe, tò ye' rō sawētsi kéwe. Mīka ie' ù yōne tā ie'rō ibikeitse ie'rō se' alō'wēke éri ì katēmj se' rō. Wēs se' sérmj, e' isawē ie'r tò se' ditsō tsikirke, se' ulitāne tsikirke e' tā, ì ñēke e'rō. Sō ichō mā ie' mīā banet tā is se' káska is se' wā chkō tso' e' tsyuk, kéwe ie' wā iéka ta'tsi se' ká iéwā, wā che ie'rō, e' atā iyi ulitāne tsikinēka e' rēbitu tā e'rō ajkue térka e's. E'tā sa' a' tā mīk iukōkika iamēka e' kie ie'r sa'a' Iriria. E'rō ie' atā se' ie' kéwe tā wake'. E' tso'ia ikáska tā sa' rō ikie dukúr a' wak se' ie.

14. Nés Kápàke

Awá Ricardo Morales

Ye' iche kékèpa ulitane wés dió, sö ichò mà se' ditsò kie Bribriwakpa a ie' dör Sijwà' kie e' tã bua' ye' tsër kápakök. Ikie nésla se' rö ie'pa iche tsë'ka éri rãtse wïe dayè wíshet éri tã wès e' wamblène kéweta kékèpa sibò rö uka' imã'õ' e' yö'k, e' tã ie'rö màsopa tulúka ukáköl tsuk, e' rö nés. Tã kékèpa Sibò dör isawé tö kè itã tsînek kamî i-yawèmi iwak a tã i-tsuk. Màsopa tso' i-tsuk, se' wö'wa tã nimála rãtse, nésla rãtse tkóke di' ajkómik, di' ajkò wíshet íóshet éri tã Sibò a tã ie'rö màso pátke tã wïe ie'pa ukáköl pásiebitu, e' muë ie'pa e' pälör ie'pa wã di' ajkò mika wî, iwak a tã ñalà wî tã Sibò rö màso mèkã Sibò rö itók tkörö wïe e'rö ñalà e' kuëkj. Sö ichò e' amike blékèpa iche ie ichála, ie' tkër, ie' rö kékèpa icha, a' kékèpa ye' ròkã be' sak kãli yërke e' ye' kalò núwèkã sulú e' kuëkj ye' róka, kékèpa iche ye' mî'ke ùrikî kãlköwo kj, kékèpa a ie' iche be' kál sé múmîñã, kékèpa ie' a iche tö itsúmî éritã be' mîretke'nîk tã ikóyñã i'es tã e's iklòutké' ulàwa, kèiarwa, ie' wã imî'tser irîrî, ie' mî irîrî démi wïe wé ie' mirö e', ie' e'tkeser tã ie' itke táj i'es banet, ie' ibikéitse tö ì che kékèpa sú yö itkewã wès ië'ùke, ie' itkewã tã ie' kã òrwã tã ie'r isawètã kál mîtsewã ùùù ìskî tã'nîk, ie' tkër, ie' ònã ukòkj éjkèpata ie' mîã ì-yulók wé irir yulók ie' mîã kã sanãñã a, ie' iyulemi kalòwa ie' kã ikle mîr kã iklémîr kè iky, ie' itse ì mîlîtsèkã ie' mî'ka ie' kué páj. Ie' en a ìanã ie' sulunã, ie' ibikéitse ye' mîatkenë, ie' rebitu kékèpa wònîk detkenë tã icha a' kékèpa ñe' a tö e's wèsbrò ye' re wèsbrò kãk chówã kékèpa ie' a

iche e' kyeḡ ye'r be' ḡ iche kàl kè árwa, be'r itkewḡ tḡ be'r iklóutkèr e' kyeḡ.
le' retkèrneḡ tḡ ie' isawḡ tḡ kékèpa kipò ḡ ikichà ḡ iwéblök tó ie' wḡ kàl mi'tser
tḡ iàtḡ e' tḡ e'tóm è, wîèkḡ bòtóm, mḡ ie' tkè'njḡ iwéblök mḡ kàl détkèrneḡ.
Kékèpa ie' ḡ iche sé shà me' tkóser, kékèpa ie' ñe' kirir tás shùtèr è, ískjḡ ie'
kirînaḡ tḡi. le' kjḡ kḡ tká îñeḡ nañèè, bulé tḡ ie' dawówaḡ. le' dawówaḡ dawè ie,
wòshà Sibò dó klaj, sibò ḡ kékèpa iche tó e' kól ie' chòrà kie Dulùitamjḡ, Sibò
ie' ḡ iche tó diàshà sö ibalèkewa, sibò mjaḡ màsopa klö'weḡ itò bié irik irik,
ie' mjaḡ ia'pàbuturewḡ muḡusik wa skḡ datsi' wa, kè ie' wḡ ibalènewḡ íyök ḡ.
E' rö jamèkḡ kḡ kjaḡ, pàyawéwḡ métèr ie' rö. le'r jamèkatè è akḡ kjaḡ, ie'
jamèkḡ. Sibò rö kacha' bukue' tširlala shkòkḡ sulû kàl tsḡk, mjḡ Sibò rö ie ḡ
kàlkö tèe kjaḡ ie' tkèkḡ, ie' ḡ iche íe be' atḡ tkèr ye' sikkla wjḡ wéblök kè be'
wò skók, be' wò tkèr wîerö e' wḡ chkò ràtseḡ tḡ e' be' jñèke.

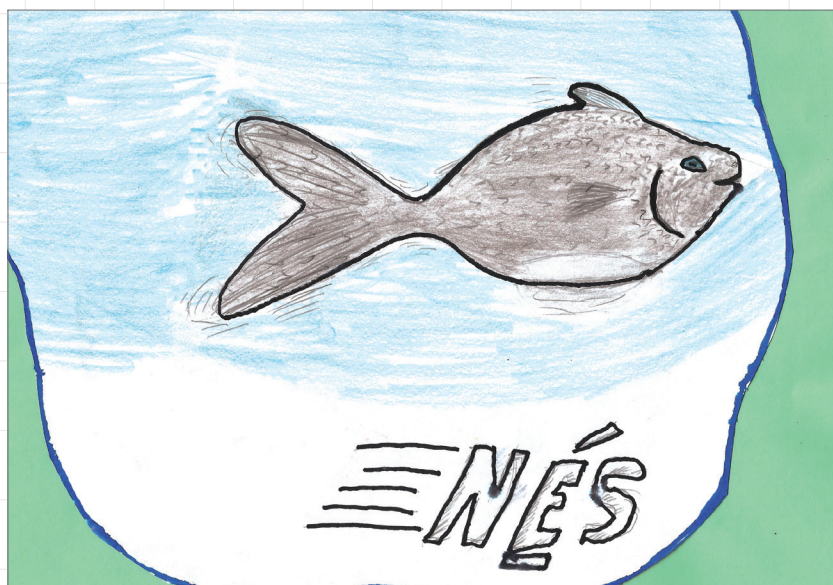
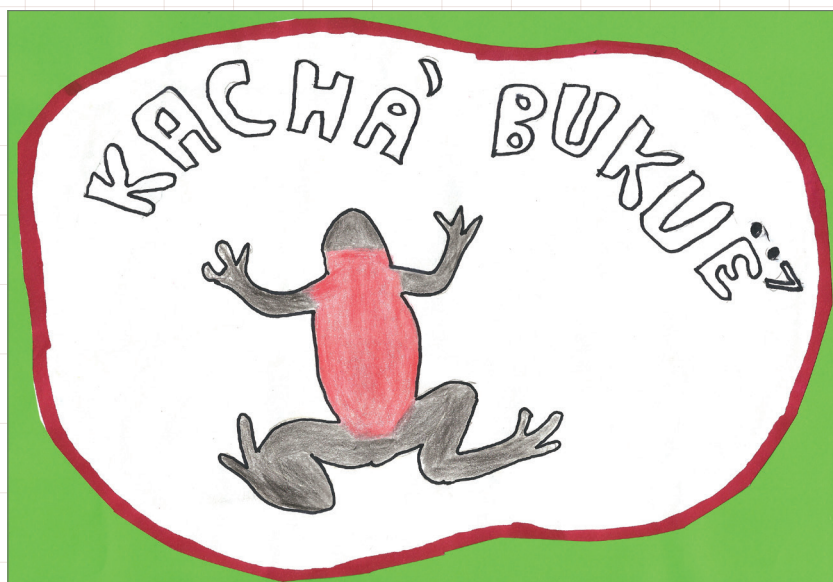

► **Añì daló dalòie.**

Se' íyi doló dalòie

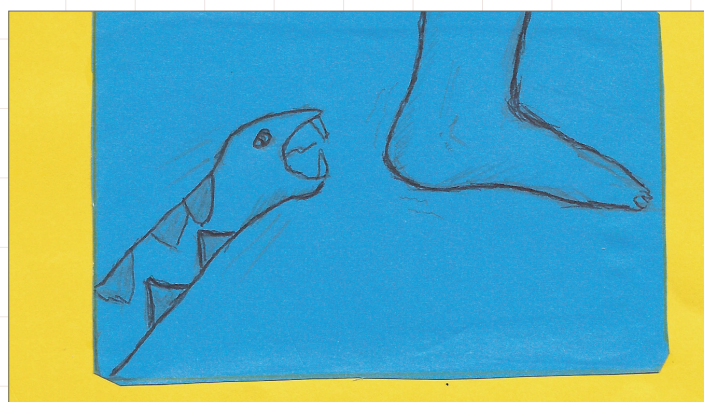
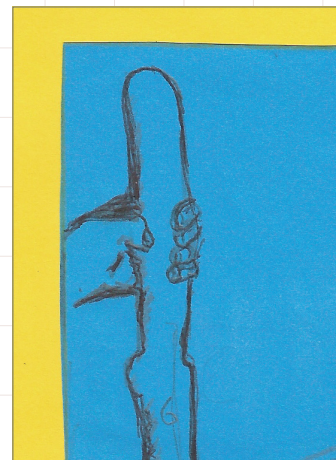
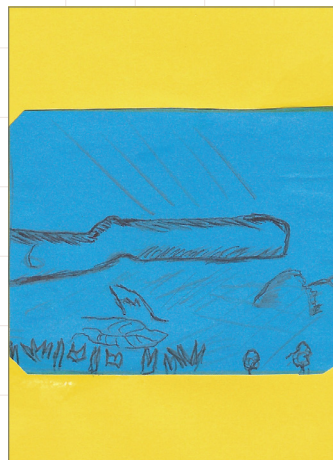
I apàkò ímà be' dör i bikéitse

¿Ì kùékì ie' wèinẹ?

Objetivo General:

Identificar los diferentes valores culturales presentes en la historia de NES. Para fortalecer las prácticas ancestrales.

¿E kwákol pasine?

Dí katáto

¿Wés kál dé?

Yonana Thabé ie'

¿Í dór tricha'bakve?

E' dór bakvé tsipátsipa
wá dolóto

¿Iwa iepa dór ipátréwa?

Shordatsi wa

¿Wés ie' dé kwóki?

Thabé dór ie'
kówa.

¿Wés kál kwóto
Théé?

Iyót a yésyer
e' skéha kolówehe
ulá wa

¿Wé nés dátse?

Dayé wíhek

¿Ima siwo kié?

Nés kápáte.

¿Esibó dór mosooa
Tuluká?

B:
kwa' pasíut.

¿Wes kál yónang?
P/ Trabé' ie.

¿Wé ie baleng?
kál katate e'hi

¿I wa ie dör kál yulé?
kaló wa.

¿Idör kicho' dulin?
E' dör Bakúe
wía máth dalótó

15. Se' wòularke

Awá Ricardo Morales

Sa' kɪ ikiàṅa tö sa' ujtò e' èrke, e' kè kiàṅe sa' kɪ iérwa iérwa e'kuɛk sa' kɪ ikiàṅa tö sa' yàmɪpa yórke sa' wóula'uk e'rö ta sa' kɪ ikiàṅe tö ie'pa mu sa' blè'kèkèpa a sibò dör sa' a ujtè amè' at e' sù sa' kɪ ikiàṅa tö sa' mú wòulàṅa, sa' e'yawò ke ichòwa, sa' kɪ ikiàṅa tö sa' e'yawö sa' icha ujchen kápake tso' taïë añies, e's sa' kɪ i kiàṅa àṅa e's sa' ujtò sa' wakpa ie' sa' e'yawe a' icha wa àṅa bua' sa' kɪ iàmèṅa. Sa' yàmɪpa kè a i yénuk tö sa' akékèpa kè ta'ia, e' tso'ia e' yulök ie'pa káwöta. Yi mú bitea emá sö ichèmi, e' se' wá ita' ajkàche.

100

Sa' ie'pa wóula'wè ujtók sa' ie , sa' chkò yawö ke ése sa' kápà kòke ése, sa' yàmɪpa dalòièreke ése, ö wès yàmɪpa dalòièreke, i kuɛk s-dalòièreke wa'ke sibò ichièmi sö tö ie' rö sa' ujtè yéat e' wà dalòièreke sa' rö dali kuatkök, chamù kuatkök, wès sa' e's. Sa' a sibò rö iàmè'at chamù kuatkök kè rö kapóli kika.

Wârö tö sa' rö isawé tö, sa' akékèpa isawé tö sa' alâttsitsi kè yò aènyuk wès a' yórke a' káska sérâ a sa' kɪ kiàṅa sa' icha wòblàṅa sa' wakpa ie' chkò kuatkèke wa wârö bulékal ta' ie'pa mäsopa ta kè ie'pa yòṅe a' ichà wa éri ie'pa wóblar kuatkök bulékal ta' wès chkò kuatkèke se' rö. Sö ichò ma' se' amì, se' yé se' kièkemì chkò kuatkök, krò tiök, kòchila tiók iyila tso' se' wá e' kuatkök, e' kànyuk wèjkèta sö ikuatkewa ena wès sö ikuatkewa, wàche

blë'këkëpa rö bulékal wòche màsoietà se' wà iujchen tö wès se' chkò
kuatkòke, e' ukòkì ìñetà sa' wòblö wésua a' rö enó a' ujté [e e' bitéa sa' kì, sa'
isawé s-wóula'uk dör sa' uñèkene alàttsitsi dóné tã kè ie' kãr ì sauk ie' tso'
yéjkuö sauk e' kuék, tsîr e' chówa sa' wòã. Bèrbër iskà tö ye' wò'wã iwéna
tö alàttsitsi tsá tsikìnatke tkátke s-wóula'uk, mìkã ie'pa kè e'yòné a' ichàwa
ie'pa kè e'yòné sa' ujtèwa, ie' mìa ie'pa mìa ñalà sulù e' èt kì kè amèné, Sibò
kè wã sa' kàné e' wamblök, sö ichò mã e' wéna bua' iame'na, wärö tã mú
icha kè alöné érè tã sa'r a' icha klöwé tã bua' irir. Sö ichò mã sa' wã se' icha
ujchen, a' icha iklö'wé sa'r kè e'rè wès Sa' blë' këkëpa a tã sa' wak kuék
sdékã tã kè se' dékã wès ie'pa e's, e' wak e' tã e' la wóina kã bikeitsekane
ikuã'kì. Se' ditsò kã atã se' mì'mì añies kàpàkòk mú e'wóbla'uk tso' éma.
Wé yòrule sa' wò'wa ése mì'ke sa' wóbla'uk kãñblök. Ie'pa a kãñé tso' añita
kãñblök, íyi pàkòk ése ujchenó ie'pa wã e'rö bua'. E'tã mìkã iyórkette iwà
wa ie e'tã e' költè kè yórkü óköl ie tã e' költè yörke sja'tamîie, e'sè e'rö e' tã
ulàwa ulàwa e' alákölpa yörke, e'se, tã kápi ba'uk, dakó alók...

Alâtsĩsi taĩk taĩk a:

I-wà kiar séjka: I apàkòk tò wès yésli dör Sibò kíme ditsò ajkónuk, às ie'pa dör se' síwà' dalòio.

I-wà: yésli ujté.

➤ I-kanè i wòsdak

Kanè tsá: Ditsò ujtè apàkòk. Tsawì dör ditsò ajkóna.

➤ Kanè sawó ie

E'tk. S- wóulâuk dör i apàkèmi alâtsĩsipa a tò wès Yésli dör Sibò kíme ditsò ajkónuk.

Bòtk. Alâtsĩsipa dör Yésli ujtè apàkana e' dióköl yawèmi yéjkuö tak kị, wès s-wóulâuk dör i àritse ie'pa kuka ês.

➤ Kanè batà

Alâtsĩsipa dör yórule i yawèmi Yésli ujtè wa, s-wóulâuk wák ta.

➤ Wès i ajkácho yórule yawêke

Êtk. Yésli ujté kítko yéjkuö tak kị tak ie a meke tër s-wóulâuk dör ískị.

Bòtk. E' ukòkị alâtsĩsir dör i shù shtèke e' dapa'wèke wès ia i apàkana ês.

Mañàtk. Alâtsĩsipa dör s-wóulâuk wák ta i dióköl yawèmi, e' bitsèwami i yórule kị.

Tkéltpa a:

I-wà kiar séjka: Daki'tkòk tò ì kuékì tã se' sɛn e' dalò tã, e' kanèúk stè yawè wã.

I-wà stè yawók.

► I-kanè i wósdak

Kanè tsá stè wa dulè, bül, ajkò yönuk

E'tk. Kanè shù saúk.

Bòtk. S-wóulâuk wák dör alâtsítsipa a i apàkemi tò ì kuékì tã se' sija' e' dalò tã tãîè stè a.

Mañatk. S-wóulâuk dör alâtsítsipa a se' stè dióköl ajkàchemi yéjkuö tak bulùbulu kì.

Tkél. Alâtsítsipa dör kanè ie yawèmi, stè yawók añitã íyi dé s-wóulâuk wak e' wã ɛnã yì dé ie' wã i ajkáchök e' tã.

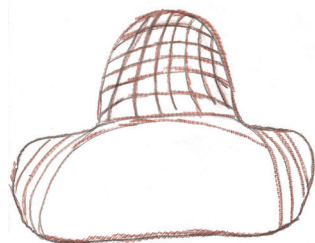
Skél. Alâtsítsipa a s-wóulâuk wák dör i apàkemi tò ì dör se' stè ɛnã ímã i ujtè dör.

Tèröl. Alâtsítsipa dör ujtèwö shto, e' kì stè ajkà yulêmi.

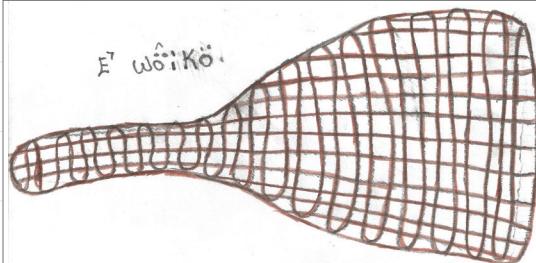
Kanè batà

E'tk. Alâtsítsipa dör kanè yawè idir añitã e' apàkêke i yàmipa a tò ì wa ie'pa ɛ' wóulânã stè yawók.

Bòtk. Alâtsítsipa dör kanè yawè séjka e' ajkàchemi yórule wa.

Tsajkuo

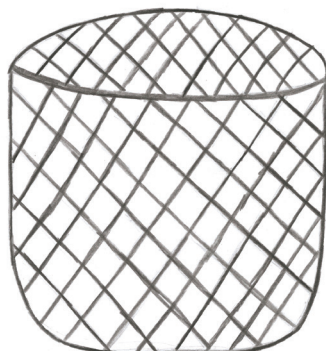

E' woi'ko

SKii

Ajkö

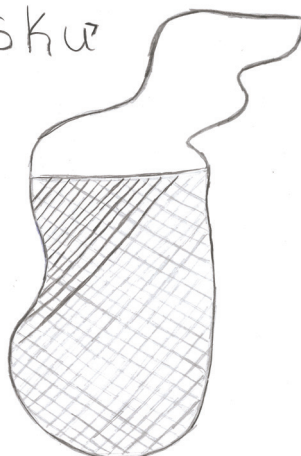
Pulishu

Bika'

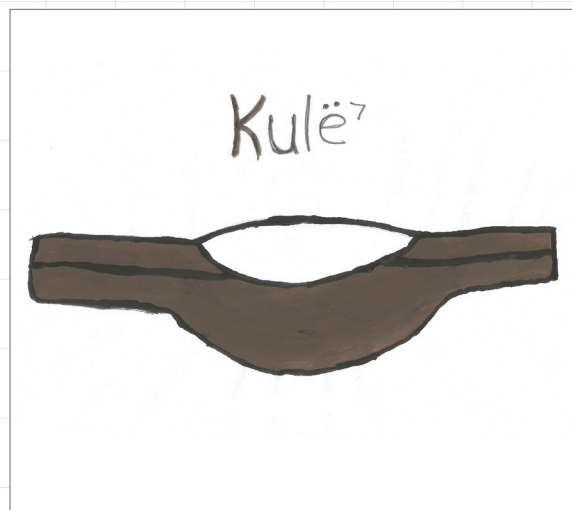
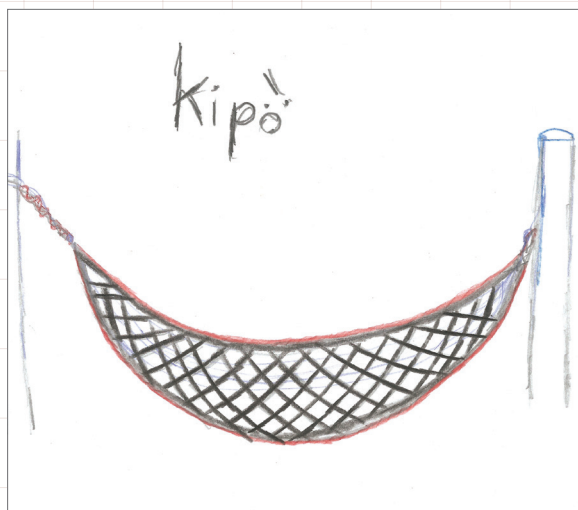

sku

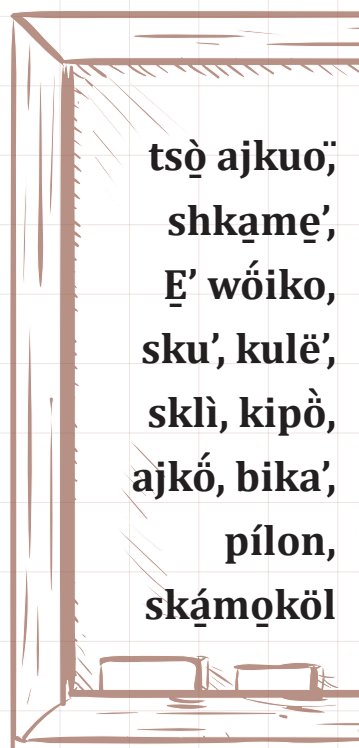

Pilon

► Dawâlök

t	k	k	i	p	õ	j	i	k	p	u	p	d	i	k	b
i	s	u	t	t	i	j	d	s	k	o	u	l	b	a	i
o	t	n	a	m	õ	b	s	a	v	p	ì	l	o	n	a'
b	k	õ	k	j	a	h	s	m	b	t	s	k	p	i	d
u	l	m	n	ñ	k	c	u	õ	s	k	h	õ	o	ú	e
l	u	a	ë	ì	p	u	p	k	t	p	ú	u	p	e'	s
l	k	s	t	b	a	k	ò	õ	p	e'	k	ñ	i'	k	k
m	l	h	u	l	t	p	p	l	ú	a	l	m	m	n	l
a	s	h	k	a	m	è	i	b	a	k	u	l	e'	d	ì
e	l	m	i	o	u	b	k	u	k	i	l	m	k	a	l
d	e'	w	õ	ì	k	ò	õ	à	s	k	u'	b	i	ú	k

16. Se' balérke

Awá Lizandro Méndez

E' pa dör kéwe éma bikâkala dâtse i kanëuk kéwe e' dör se' e' siwã' tulúrkã se' sulé kãska e', e' míke dör kéwe. E' itòkijã se' wòbla míke, e' míke bánet skà ês e' míkekã iëtkuö. Se' én e' míke rö tchörö se' sulé kãska. Se' én blu míke kéwe e' míke tchörö Sula' kãska. E' ukòkijã iàtã e' rö se' wòbla wímbu e' àtge kã i' kij kè mìneshka bet, e' ukòkijã iàte e' dör se' dichéwö wímbu, e' àte íe se' kã kij e' kè mìnë. E' kuékijã mijkã se' i tsèke tã pó ã mijkã se' i tso'sen tã se' wímbu tsèke, se' yàmij wé balènwã e' se' yàmij alárke se' ie i ujtòke e' rö se' dichéwö wímbu, e' tso'sen e' rö ie'pa tso'. E' kiãnwã yéno e' àte wé se' balènwã, e' tã se' dichéwö tso' wès se' tso' ês, ie'pa tulúnij apó ã tã ie'pa tulúnij añij wàpie, añij ajkónuk sö ichö échaka è e' ie'pa tulúnij ês. Se' én blu e' míke rö éma Sula' kãska o'mijã éré e' kè mìnë e' ichókale, e' míke kã iët skã tso'. E' tã, e' rö ñë' mijkã se' chôketke se' dichéwöla ñë' e' shtëke e' kuléitsök e' tã Tsóköl dâtske kéwe. E' dòkã kã si' e'tk, si' e'tk wa'ñë. Dawás ék kã dé tã dicháwö shtëkamij Ókölpa dör séjkã bitétser ie'pa wã biké ie'pa dör skã datsi' wa bua' tsírlala e' débitu tuléwã ù sulé awij e' tsíwöla katãble bua'. E' tã iyi ulitãne dâtse e' wósuk e' tã kòs ie' détke wérö e' kanëuk ie' rö se' dichéwö shtëk kèke, i kuëk i sérke si' e'tk e' tã se' dichéwö shtëk kèke ie' rö dòkã ì sùmã tèröl alê wák wa se' balènwã wák wa dòkã tèröl êse dichéwö dapa'wewã ie'r kanênê tö e' chèke ie' dör, e' ã ie' tkòketsã si' e'tk e' tã ie'r e' kuléitsetsã tkãtsã sérãã.

Kéwe e' tã se' balèṅawã e' tã ñe' se' yàmipa dör Tsóköl kièke Bikâkala kièke.
 E' Tsiṛu' Tãmî dâtsketke i kãnéuk e' dör i ñalà yawèktke e' tã dikó dapö
 dapáwèkë, kòchi kiàṅã, se' bulùbulu e' tã kòchi, krò íyi éjkë. Mã e' wa se'
 wímbly mítke e' tã ñe' ñalà yawók, míchôtke dìwö ñalà yawók e' ajkáyërke
 ie' ǎ, e' tã e' tã íyiwak kòs ñe' míke ie' wétsi ie' wàpie ie' muk dò míke ǎwì ǎ.
 Mã e' rö se' sjiwã' bua'ie tkër, e' manét Sibò wã wé Sula' kãska e' tkër se'
 ǎ, e' wa se' chkà ulitãṅ tso' e' míkã se' sjiwã' tkòke íyi ulitãṅ e' se' kichà
 kalóktër ǎ' rö míkã e' mítse tã e' tã i alòṅã, ma e' tã se' míatke. Mã e' kuékj
 se'r e' daléitsèke sö mã kè se'r i wéikèkũ dò wã ǎñies chichi ie' ìe sérãã,
 íyiwak ulitãṅ tso' se' wã daléitse, ie' míke se' ñalé yawók e' kuékjka. E' tã
 ie' kãṅèblöke e' dör i wã ichàkêketke se' iche satè yawèke e' ǎ, e' tã se'r i
 kãṅewë ìe se' dùr ìã kã i' kj i'ês tã kã tãî se' dé kéchke se' kibinã, kéchke
 ö alátsitsi se' balèṅawã tã ês i wã shta'wèke, wé rö kéchkepatke ése e' tã
 se' rö kã e'tk ñãñèè e' shta'wèke bulé kã ǎñinã, e' tã ìõṅã e' tã se' iche íyi
 ulitãṅ kãṅewë ie'r, kòs íyi kuátkë ie'r, ie'r íyi ulitãṅ, tè te, kòs çãmũ kuá
 kòs, kòs e' shta'wèke íyi ì è tórule ie' wã ì è bak ie' wã chichi bàk, bàka bàk,
 kòchi bàk. Èṅã ikuò wö sarûrû êse. I yàmipa dör ikj mèke e' bakèkewã e'
 míkë tkèkewã wé ie' baléwã sö íyök ǎ ǎ' e' tkèkewã muèkêkã ǎ' rö kálka kj.
 Tkèkêkã tsírlala ulà bua'ie ibakèkewã ês ièkewã e' wã rö ês ie' wã i dèkã e'
 mèkemĩṅ ie' ǎ i kibíie málè míkë e' tkèke sṅ wé ie' baléwã ǎ' rö. Míkã éta
 è ulà bua'ie, se' Bribriwak tã e' kuékj míkã alátsitsila tsikinã èrpa i tsikíndã tã
 ì kuékjka alátsitsila ula'tskala wòbruktër ǎ' ie' wã ulà ǎ e' kè shũ tsèkũ ie' dör
 dòkã si' e'tk, si' bòt ulát e' tã èrpa ie' ulátka shũ tsèkũ bêrè bêrè e' wã rö ie'
 wã íyi débitũ e' kè sũṅ se' wã. Kã kj ie'r íyi kuátke ǎ' ie' wã íyi ulitãṅ débitũ

yébalo ie íyi ulitàṅe, ulitàṅe, ulitàṅe. Nìmə kalíwo íyi ulitàṅe kòs e'. E' débitu se' wàpie mə wè ie'pa ichà tə ie'pa dâtse i yàmipa dâtse ie'pa ichà ujté tə ês se' wakpa a tə se' yàmipa sūrulé wè balèṅawə e' sūrulé se' wə e' sèn bua'ë e' ì alê bua' e' kuékika ie'pa dâtse i yàmipala wàpie i wàpióúk às míkə ie' síkla ñe' mìchô mìk e' tə e' ukòkì ie'pa i wàpiówèkeja dò ì sùmə ká e'tk, ká bòtk, ká tkél e' èrpa sulitàṅe pônəmì é bua' wa.

E' wake' dòka éjkè wàpiòuk, e' tə ie'pa dör iké mérkə wé rö kièke apó kì e' rö, e' rö tə ie'pa wə iké térkə kàl tak ie tsulé' tak e' kika ie'pa i tulèkekatke dapa'wəkə e' tə e' ialôṅə dé e' tə ñe', tsulé' tak kámîë kè ì dè'mì ése a. E' ukòkì tə ie' wə i mítkené apó kì e' dör kámîë e' ie' wə i mítser kè dé ja. E' wà ì kuékì, e' rö tö ì kuékikə e' wà dör tö Tsóköl dör i kuléitsèke wès Awá ês se' kanèwə ês, tə se' wímbulula mí íe irírî ñaléyòṅə íyi ulitàṅe wa e' rö se' amé dé tchörö Sula' káska tə ie'pa tə ie'pa démì tə ie'pa ulà dör ñá, ie'pa kè a chkò katàṅe ie'pa ulà wa ie'pa i ñèke síkla kì bêrè e' kuléitsök Tsóköl ñe' tso'sen i ulà bitséwone, às e' ukòkì tə ñe'e' tka e' tə ñè dià e' rö Sula' dör i sawè ie'pa balè' tulúr ñe' wə i ujchèṅə tö i' tə ye' ulà bitsèṅəṅe e' tə ie' ulà iéwəṅe i ajkò a chkó ie. Míkə ie' ñe' i diòyàṅə míkə i dichéwöla tulé dö Ókölpə awì e' apó kika e' tə ká tkél tə ie' ulà batséṅə.

Se' éṅ blu míke kéwe, ukòkì se' suléwö se' éṅ blu se' ikiè, e' dör se' wímbulula bua'ie e' míke tchörö se' Sulé káska kéwe êrè ie' kè mìneshka, kè ie' mìneshka bét íe rö ie' sèrke ká tkél se' ká a, ká i' kika e' tə ie' míatke, e' tə ie' wake' mítke tö se' éṅ blu ichökke e' dör se' suléwö e' e' dör, e' mítke ká tkél e' tə ie' míatke, e' mìchô Sula' káskae' tə se' wòbla mə dör wòbla bua'ie

wímbļu tkēr e' tso' se' ajkónyк Sibò dör ie' ǎméķǎ, e' mǐķe êrë e' ñǎlǎ dör
ikuǎķǐ e' kē dör ikuǎķǐ e' ie' mǐķe kē ie' mǐņe e'k tsǐņǐ ês ie'r, ęņǎ se' dichéwö
dicha'wö e' wímbļula ǎǎ e' mǐķe e' ǎǎ kǎ i' kǐķa e' ǎǎ e' kē mǐņeshķa ie' ǎǎ
ie' wé apó tso' e' rö ie'pa ǎǎ tulúr e' kē mǐņeshķa. E' ichǎ mǐķe êrë e' mǐķe
skǎ bǎņet, e kē mǐņe e'k tsǐņǐ, ukòķǐķa iǎǎ kǎ ǎ apó ǎ e' dör se' dichéwö e'
ǎǎ e' dör i batǎ ie. E' Mǐķe kē bét e' dör se' wòbla wímbļu.

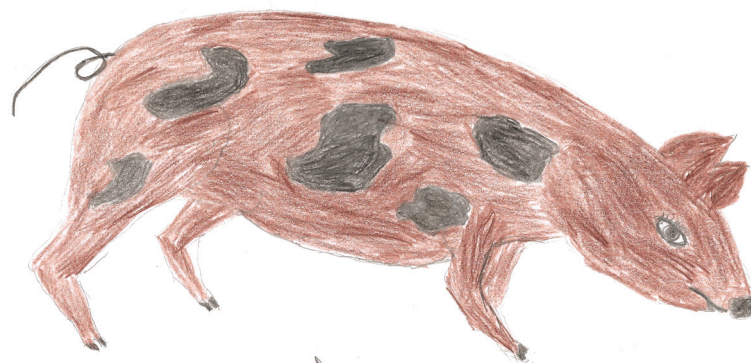
► **I wà kiar:**

Êtk. I apàkòk tò wès se' nù balèke e' tã íyiwak wé dawôke se' tsátko ie se' nù balók.

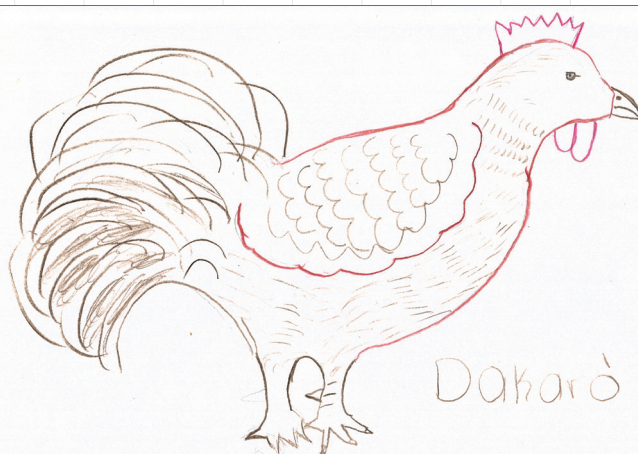
Bôtk. Yéjkuö tak kî íyiwak dióköl ajkáchêke ie'pa ă às ie'pa wôulâr tò wès kéképa bák dör íyi kak mēke i balàteke i mañē'wēke.

Mañàtk. Wès se' ă i ajkáche mîk se' tkö' o e' rö íyiwak ulitane bulu' e' dawè e' dòkene

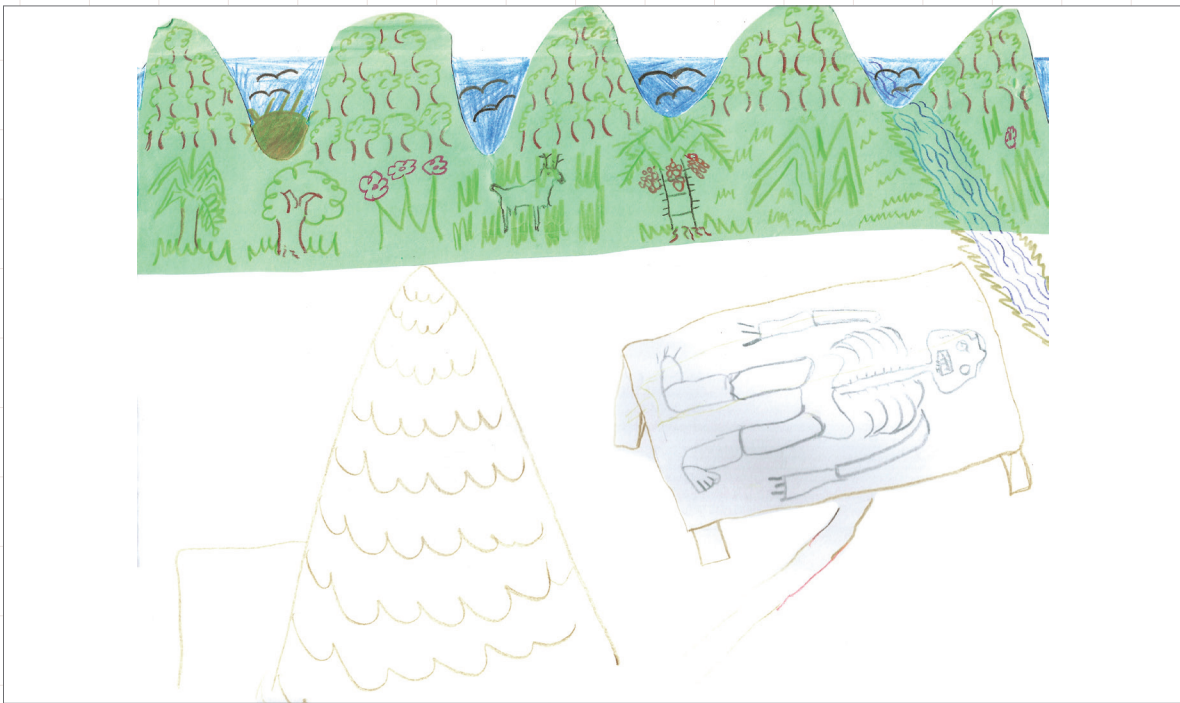
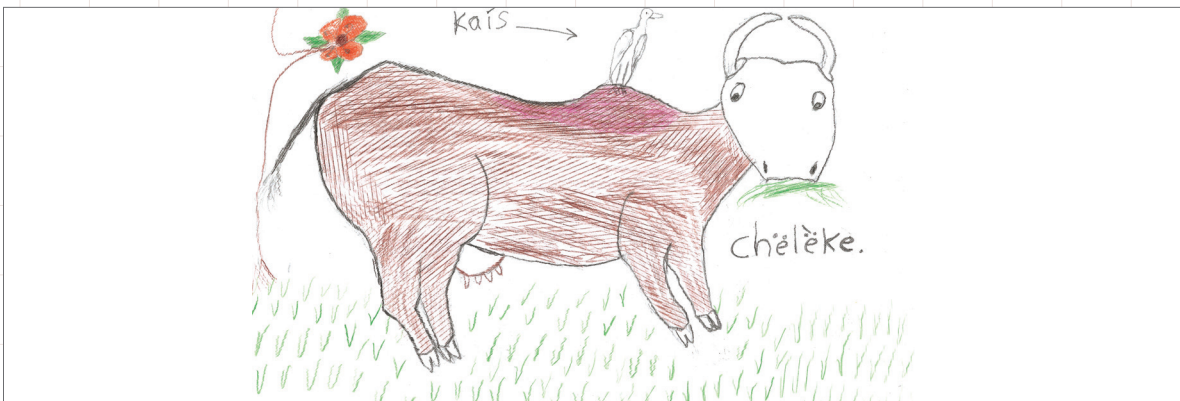
Tkél. I chàkemî alàtsítsipa ă tò ie'pa wă i yàmîpa sérke e' íyi kakmü tã.

Köchi

Dakarò

17. U Ká_pake

Ie' Sibò rö sa' tsiki', tã wès sa' tsikine, mika se' e' sawe tö se' tsikirmi e' Sibò rö isawe tö se' tsikirmi e' kuek Sibò wã se' ditsewö déka, tã e' ie' wã se' datse, e' kam dö, e' yokita ie' rö iche tö di' e' kiana kéwe. E' tã yi a ie' mja ichök tö di' e' tsybitu ye' a e' dör sjamna e' wak se' ie e' a ie' mja idiökö. Mik e' sawé ie'rö e' wã e' è wã kakö' tso' si' tsóbituie tã kè yi ulitane wã ése tã, di' tso, di' tsóbituie tã kè yi ulitane wã ése tã, di' tsébituie. Ie' mja e' a ichök a' naü ye' be' klö'we di' tsuk ditsò e' paskuö e' kanéwo sja. E' tã ie' mja iyulök chô tã ie' wã di' tso' e' dé ie' wã, i' tã se' wã wès iwèna mikalê tã kãli wóli klö'wèke ie' rö sjamna tkálor' akà kã e' rö di; e' tã ie'rö mäsopa méka Sibó rö ñe' kanéuk taïe skika i kiana kanëbloie e' kuek taï di' kiana kanëblo, taï di' kiana dapa'we. I-yãmipa dapana taï iwã kanéuk tã ie'pala è atã di' kanéuk kòs ie'pa dòka èjkè tsa'wak, bukula' kòs e' tso' di' kanéuk, e' tã ie'pa kipã tsirlala, tsrè, ie'pa èkekeka, e' tã Sibò rö tsa' tkéwa ie'pa kipã amik tã ie'r se' ie, e' wa ie' kanëblöke añië.

112

E' kuekika e' tso' kanëblök darêrême, e' kueki ie'pa dapana sēja ukòkita Sibò rö ie'pa a iche tö a' rkó àk shtók. Ie' wã iyi tsá déka ñe' e' dapa'we ie'rö skáu ukö a, e' tã e' skáu tsikinawa e' a ie' di' tkami mitsewa e' rö Taliri diã, e' kuekika tã mika e' yö'ki tã, e' a Sibò dör ák dapa'wewa e' yöki kéwe e' kika di' taréwemi ák tso'wã taï, e' ukòki tã tsa'wak ñe' e' a Sibò rö iche a' rkó ák shtók, e' tã ie' pa bitéa Taliri kã tso' se' shtéwa chô e' kuekika Taliri kè kã ák ku sö isawe e's, e' tã e' èke ie' pa rö tköröka aierö suláyöm. E' mine ie'pa wã aie, e' dapa'wewa ie'pa dör wã, chô, e' dapa'we ie' rö kula' ie' tké'ter, tké'ter e' tulóie mà' dapa'wewa émès Sibò kã ikiãna e's iche irir bua' iwã kanéwèke sö. Sibò wak dör Taliri kika, iwóike, ie'r tkél, e' ukòki ó i' tsítsirpa e' tsikina e' kuek se' rö isawe tö taï ák datse di' wã éri ujte i' détsa Taliri kika tã se' wöblö ichówa kè

i-dapànakà tãî, éri ì kùëk ie' wak iwóíkka tã e' ie' rö ì-ameat. E' kùëkika tã ñée tã ì-màsopa iwà dapàna i-kanéuk, idapàna sérâa tã ie' pa a Sibörö iyàmipa e'rö S-yà mipa ikua'ki e' a ie' iche tö barökó ù tsuk ye' a diae kékëpa yö ù péite e' tsuk, e' tsuk mäsö pàtkemì ie'rö diwö tsikírke e'rö. É erö kékëpa iche diwö débitu kã pàköl ie' míã, mäsopa míã e' tsuk. E' kùëkika kékëpa se' a iapàke e' kùëkika se' tsikìnë i' e's tã se' rö ùla péitöña e' kéwe e' wamblënë. E' minetser ie' wã àië iwak dör iche di'ba ba'woie wës e' tã kéwetã kékëpa ñë' ba'ùke mäsopa rö di' ba wöchka e' tã iékanë tka' tak e'ã di'ba tèkekã e' a tsiru' chkà iéka wówëke kúshki wa kè alêku'ka di'ba a e' tkabë di'ba è wöchka. E' téka e' Sibö rö se' wétsi e' kanéo idaléwa se' awá tsikírke, mika ikanéona séjka e' tã wéalë ie' rö iyàmipa kie sawé Sibö rö tö ie' rö pë' sulû, ie'pa kùëk kè se' ditsö alönuk e' kùëk e' a icheke sö ichò mã wì e'köl a tö be'rkö mã ye' ùla se' tsúmì di'ba ñakla tsúmì tóktsã wîshà ímã Sibö iche e's sö ida' dalóieke e' èkã s-mi'ke itóktsã. Íetã ie' démi mäsopa wíwã i-mi'tser iwak wa dòkã pàköl e' rö pë' sulû e' a ie' iche be' rkök iamuk, e'rö itsëmi dö ie'së icha kè itátsã ië itsúmì wîshà bö itétsã mika ie' itétsã tã Sibö bébitu ie' a ichók tö a' naupa mã íyi tsíwö wéblö ñã kèiã itsiwö kù, kèiã itsiwö kù e' tã ie'pa àknãmã sulû e'pa rö a Sibö rö iche b-wòtiuwã iwéblök tã ñér ù bérie a ie'pa wòtielur iwéblök e' daléwa Sibö wak dör ù ñë tkéka ie'pa kì túnãwa íski ie'pa àtã tular, i'tã ie'pa tulúnìk ù ài dikíã. E' ukòkika tã blékëpa dör iche kã àiã tã sa' ditsöwö dör sulû i-dalóie, i kùëk blékëpa tã i-wamblënë e' tsíjken i' se' tsikìnë e' ukòki e' tã di' a ie'pa e'pelormì tã ie'pa tkamì kã wòar a' tã wéshkë tã se' ie se' isawéwã tã ie'pa árke wì àknãmãpa ñë' tulúr e' árke se' ditsö sawéë tã icha tã se' ditsö sawéwã tã icha tã se' kie irir tö se' rö kirè, kirè rewã bukulú ulé wa se' kök, pekã ie' pa skalâlä ujtékewã ie'pa rö di' ñë' uyétsã Sibö bitámik tkáskami, e' apàkëkenë kã tkék tã se' rö tö ì kùëk ù dalóiekesö, sé súrulé ye' wã tö itso' ishüã wöblawa se' isawë, e' kùëkika e' yì tã e' míchô kã tãî kékkrâë. E's ike ye'rö s-yàmipa a kápakene ànã a' rö itsé tö wës sa' kápake, i' tã i'rö kã tãîë kã ét pàkanö éri kè iapàkanuk éri kè skãwö kúnuk éjkë ye'r a' a iapàke. Shüsaùna.

Ujtè:

Kákòltò yòné ditsòwo tsikìné kéwe

I apàkòk ichóie ì sàwẹ i wíkòl wa se' ujtè daché íóie

I apàkòkmi se' wóulâuk dör sịwạ' kiè kákòltò yòné e' diókòl mèmì alâtsítsipa ụ, às ie'pa dör i yawè e' wóulâuk wé ụ.

► I wà kanéuk:

E'tk. S-wóulâuk dör alâtsítsipa ụ se' sịwạ' kiè kákòltò yòné e' mèmì yéjkuò tak kị àritse.

Bòtk. S-wóulâuk dör alâtsítsipa ụ se' sịwạ' àritsemì ańíjkê è.

Mañàtk. Alâtsítsipa e' dapa'ụke ańíta kanèblòk sịwạ' kiè kákòltò yòné e' diókòl mèke, ukòkị ie'pa káwõtụ i shkóyuk i tòkị

Tkél. Alâtsítsipa dör i kanè pàkemì i yàmịpa kuka tò wès ie'pa i kanéwe.

I wà kiar: Ujtè yulók ujtè wòmule kī, às dulâdulapa ɛn ɔ ujtè tso' se' ujtò ie e' kiâr, klòna siwa' kiè kâkôltò yône

I apâkôkmi: Dulâdulapa ɔ ujtè wòmule mé, ujtè kítule kī se' ujtò wa e' yulèmi i wé ɔ.

► **Iwà kanéuk**

E'tk. S-wólâuk dör alâtsîtsipa ɔ ujtè wòmule mé

Bòtk. Alâtsîtsipa dör ujtè yulèmi e' i shtëmi idir i yéjkuö.

Mañatk. Alâtsîtsipa dör i àritsèmi tò ujtè wé e' kuɛ ie'pa dör.

I wà kiar: U kâ apâke e' ɔ yì kanèblè' e' àritsök tò wès è ie'pa kanèblè' èrè yéjkuö tak kī i yawók.

► **Kanè shkö'wo.**

Êtk. I wóulârkepa dör yéjkuö tak wà tièmi aṅi a tsiní tsiní.

Bôtk. Yéjkuö tak ká apàke kḷ yì kanèblè' e' dióköl yò' tkè'ter yórule e' wa.

Maṅàtk. Ulát wàio e' kḷ i wóulârkepa dör e' a i wàièmi i ajkà wa ɛnà i dióköl wa.

Tkéł. Tsiní tsiní i wóulârkepa dör i aléritsèmi tō ì kanéo ie'pa dör.

Skél. I kanè ɛnà e' ajkàche idir i yàmipa a.

I wà kiar: I saúk tō wès ie' siwa' apàke ɛnà i wákpa dör i kanéwêke idir i dióköl mèke s-wóulâuk dör yéjkuö ták kḷ.

► **Kanè i wósdak**

Êtk. Alâtsítsipa a aṅi a i dióköl wà tièmi.

Bôtk. Yéjkuö ták kḷ ù sawè i dióköl tkêten.

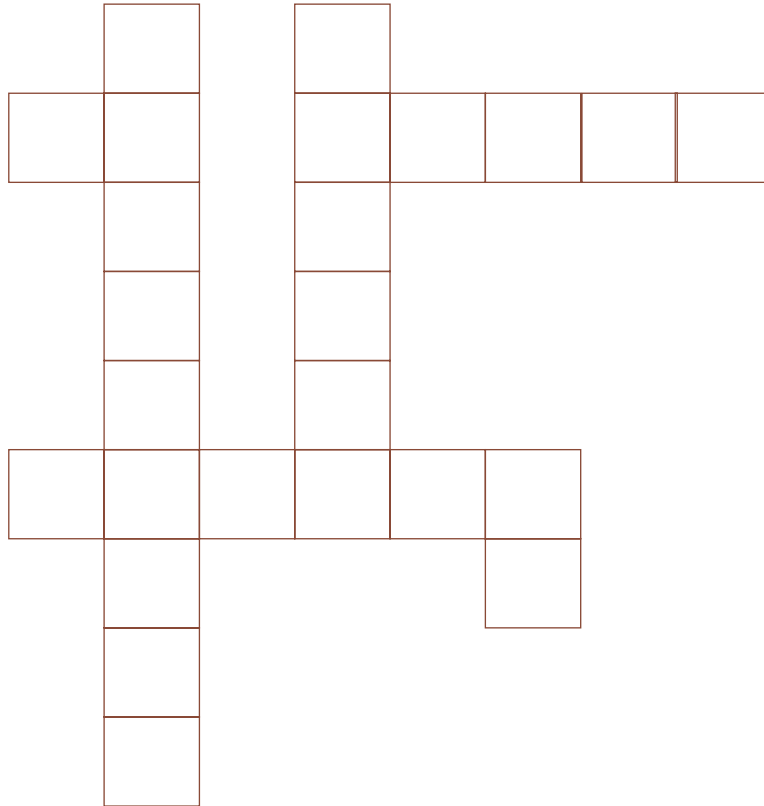
Maṅàtk. Ulát wàio kḷ se' wóulâuk i yawèmi e'wa alâtsítsipa kanèblömi.

Tkéł. Alâtsítsipa dör ja i apàkèmi tō i kanéo ù siwé wákpa dör.

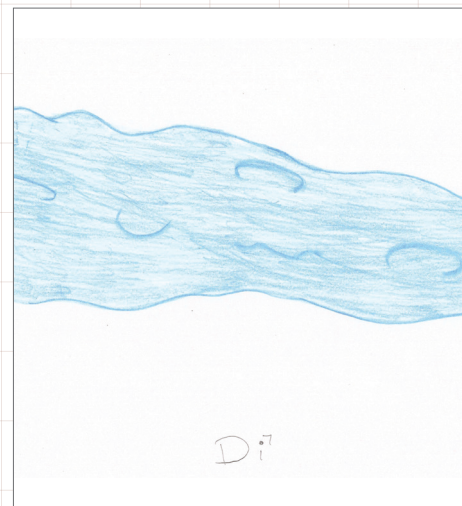
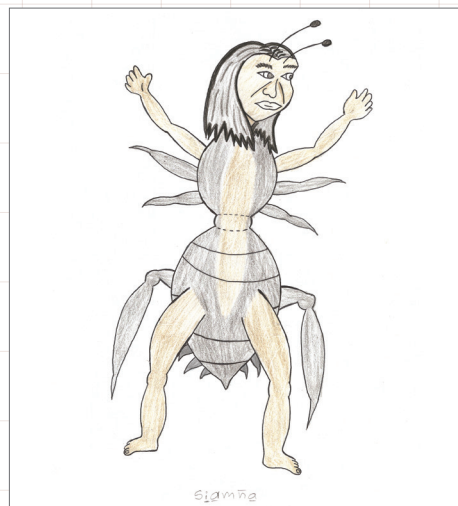
Kanè batà: Batà ie alâtsítsipa dör ká yawè, i e' ajkáchêke idir i yàmipa a.

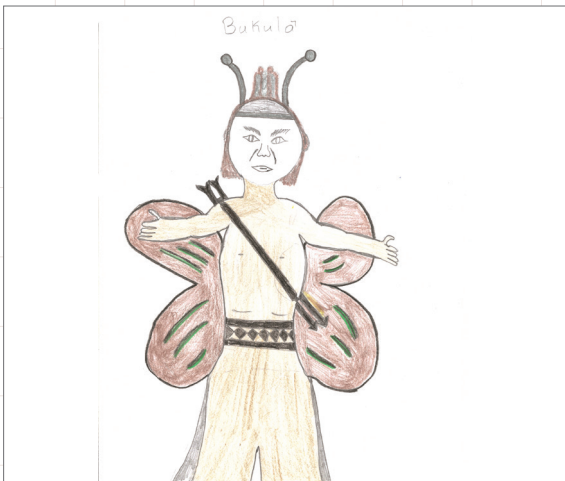
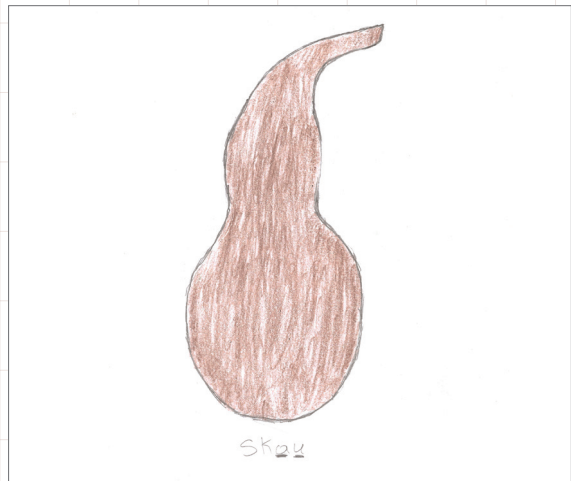
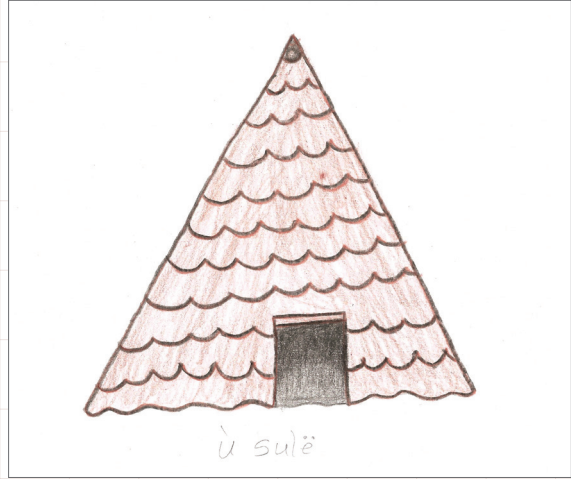
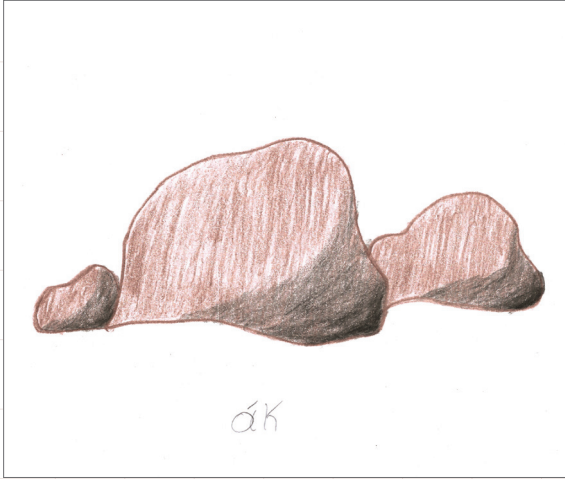
► **Ujtè tkêten e' shtò kipàk ɛnà shkè'ka wé i yèna yêsyês ês wès i yèna yêsyês ês.**

I ulát kè àte.

Dì'
Ù sulë
Ák
Bukula'
Tsa'wak
Siâmñã
Skáų

Tkêltëpa a

I-wà kiár: Û ká apàke e' àrĩtsa, e' wa i bikéitsök tō wès ujtè ichàkir tkêten e' tók às i én a énbikö àna.

Wès i wà kanèwêke: I -ujtè ichàkírke tkêten e' i ùtó yêsyês ë ù kapéble ujtè a be' én a iàna ês.

► Û kapéble

Êtk. ¿Ì kiè akékëpa dör dù?

Bôtk. Mìk akékëpa dör ie'pa yuwémì dù tók, tã ì kiè ie' dör dù?

Mañàtk. Mìka sibò dör se' tsakêketke tã, ì kiàna ie' kì kéwe?

Tkél. ¿Ìmã ie' dör i mäsopa kiè?

Skél. ¿Yì yuwémì ie' dör dù tók?

Tèröl. ¿Mìka dù dâtse tãîë, tã ìmã e' wã dör?

Kúl. ¿Ì këska nés dómì?

Pàköl. ¿Bitökicha ie' dör ichè tō tsa' wò maúwã?

Sulìtu. ¿lók kaè dë'rö Sibò ù ìùchök?

Dabòp. ¿Bitökicha Sibò dör sjàwã' wa i wóik?

Dabòp kì êtk. ¿Wé Sibò dör i mäsopa ké e' dapâyuk?

Alâtsĩsi tãík tãík a.

I-wà kiar: ujtè kítso, ù kapéble wa e' ajkáchök ulát wàiök e' a, kítso ujtè wé kítso yêsyês, às ie' én a i shtè àna.

➤ Wès i wà kanèwêkè: Ujtè kítso ù kapéble e' wa be' ké ujtè

Dawâlök

d	i	p	a'	r	d	ì	k	n	l	â	ì	y
r	ô	ñ	ö	p	y	a	m	i	p	a	ä	à
d	r	m	à	b	s	h	u	s	h	a	ì	m
i	ô	ù	h	m	u	l	ù	s	i	k	o	ì
p	r	l	s	w	t	r	ô	e	ë	h	ì	p
a	a	ú	ù	ì	j	ô	a	ö	e	m	â	à
ì	p	s	h	r	y	p	j	s	ä	ì	ë	t
â	u	i	s	o	ù	ì	é	ö	â	k	j	n
h	a	k	ì	ä	ñ	n	h	ì	o	ä	ö	e
w	n	t	n	ì	w	m	i	k	a	ë	e	s

dipa'
yàmipa
mùlùsik
mìka
shùshà
nès

Alâtsítsi taík taík a

I-wà kiàr: Ujtè kítso e' ajkáchök ulát wàio ä kj, e' wâ dör às se' ujtò kè wòblèrwà.

➤ Wès i wà kanèwêkè: Ujtè kítso ù kapéble e' wa be' ké ujtè yulók, ta i ta'uka.

Alâtsítsi tsítsirpa a

➤ Dawâlök

m	u	l	ù	s	i	k	s	d	a	w	t	n
y	w	r	j	m	l	t	m	k	p	s	y	é
b	r	h	k	l	r	d	s	t	i	l	p	s
r	u	a'	a	p	y	m	h	ñ	ô	y	s	t
i	s	p	i	ú	d	r	ù	w	á	m	r	k
b	â	i	ö	i	p	o	s	p	y	l	e	t
r	l	d	w	o	i	a	h	b	h	k	l	r
i	y	m	p	i	ë	o	à	i	e	y	d	ë
r	k	á	m	u	k	â	ê	p	ù	r	t	â
t	r	b	k	l	e	ô	à	ê	s	i	b	ò

Alâtsísi tsítsirpa

I wà kiar: Ù kápáble ujté àritsök alâtsísi kuka e' ajkáchemi dióköl wa, às ie'pa ɛn ɔ i wà ân.

- **Wès i wà kanéwèke:** Alâtsísi dör dióköl yóna e' tawèke wès i wóulâuk dör ichèmi ià ès.

18. Tsawì

Awá Lizandro Méndez

Tsawì wak se' ie kéwe ɬə, wak wɪkela ie, ɬə Sibò rö mə ie' ditsòwö dékə ikuòwöie, ukòkɪ ɬə ñée e'köl idûr kieke ɭəblu, e' rö ie' ditsòwö balə'wamɪ ajkó ə ia'nɪk bêrie balə'wamɪ, mɪ'tsɛr ie' wə, mɪ'tsɛr ie' wə iù ə, ie's ɬə , ɬə ie'rö wɪkelapa ñe' tulúnɪk tsèè ból mañal e' ə ie' iche tö ditsòwö se' kukóñə . E' mɪnɛtsɛr ie' wə, kən Sibò rö itsákòkə ikənɛy, tsakòkə e' daléwa e' kata'wamɪ ie'rö, éjkə ɬə wɪkepala ñe' ə ie' iche tö tkə'tak kɪ e' ukòkɪ ie' ikukêke alèn, alèn, alèn, icheɪə tö iba'y. E' katùnə ɬə ɭəblu débitɪ ie' ə ichók tö ɪamɪ ye' ə sawè, klö'wəwə ie'r ulàwa katé ie'r tkèrlâ kué ie'r plus, plus, ɬə wɪkela iklö'wə kué ie'r plu's, plu's, éri kè ie'rö ikèkə tkérɫa kué ie'rö plu's, plu's wɪkela dör ie' akà ɬə, akàkichala wa, ie' ikué, kè ie' ə ialórlur. Ukòkɪ ɬə ñée mə ie' iwà yèke ie'r iyàmɪpa ɬə, e' ie' iwà ɬə iba'wə irir ɬə iyèke irir, ukòkɪ ie' wak e'kòkekə iwàtiök e' ukòkɪ ɬə Sibò dör itötke tö wé ye' ditsòwö chówa kə wa'ñe. Sibò tso' iyulök, ɬə tsawì dáre, ɪute ie'rö tö ye' dáre wɪkela apàkòk, Sibò ie' ə ichàke ì yeət be' dör e', ie' ajkòàñə tö ie' ye' ə tsiru' amɛ tsiru' yé yö e' ie' ichene tö ése yé ye'r. Sibò ibikeitse èk tö ye' mɪtke iwéblök wé itso'sɛn e' wé ye' ditsòwö tso'sɛn e', ie' wə iujchɛn tö wé wɪkela ñe' tso'sɛn, Sibò rewə wɪkela ñe' sək, wɪkela kuéwa ie'rö iùə, tulúr, wɪkela wə ù tak tkè'tɛn bök, wɪkela ñe' ichàke ie'rö ɔ iók a' tulúnɪk? Sa' tso' icha ikuòwö kukök sa' tulúr, Sibò ie'pa ə iche ikukó sɪə yè wɪkela ñe' mɪə wé iamo'ar e', Sibò tso' iwéblök tö ààà e' téar ajkó mɔ'ar, e' ye' ditsòwö mɔ'ar e' tsɪk ie'pa wɪ úrke,

às irir itsu. Kuké ie'r irika, irik kanéwē ie'r iwé yàṅawā Sibò dö iwàtienē ie'pa
a. Ie' wak kékè dör iwàtie olōṅā yés e' tã ñée tã Sibò rö ie'pa a iche tö itchéla
skuólorya séjka. Mìkã balé ie'pa dör yéska tã ie' isawè tö ditsòwö âr sawétke
ie'r tö ie' ditsòwö âr skà ie' ulà ròmĭ , tã ie' ró wĭkela a iche tö be' sérö ye'
ditsòwö kata'wa , a' sé wã ye' ditsò tēr ĩerö, be' sé woblàṅā, e' kuęk wĭkela
ñē' klö'wewā ie'r pée puk, puk , puk klö'wewā ie'rö kàltak wa tkewā ie'rö
ĩñak kĭ , ĩù tak klö'wewā ie'r tkókã ie' wókir kĭ , tkókã itsĭwö kĭ , klö'wewā ñalà
kĭ kãuk tēr ĩski , wĭkela ajkóchekã tö kè batarârar di' kĭ , ye' balówã ĩyök a
Sibò wak dör itòbie úyewã ĩyök a , e' Sibò ibikéitse e's mã ye' a iche irir .

E' kuęk ie'pa sérke ĩyök a. Sibò rö ie' akà peloya yéska kàltak ñē' wa e'
kuękĭ tsawi kè akà tã'ia, Sibò rö iche tö Iriria a ì àtã ĩñēie e' katök be' ke, be'
kè kàṅē ĩyi ulitãṅē kàlwö katök, ie' akà kè tãĭ.a, ie' woblàṅã ditsòwö katök
akà kè tã'ia sanênêla wèsbrö.

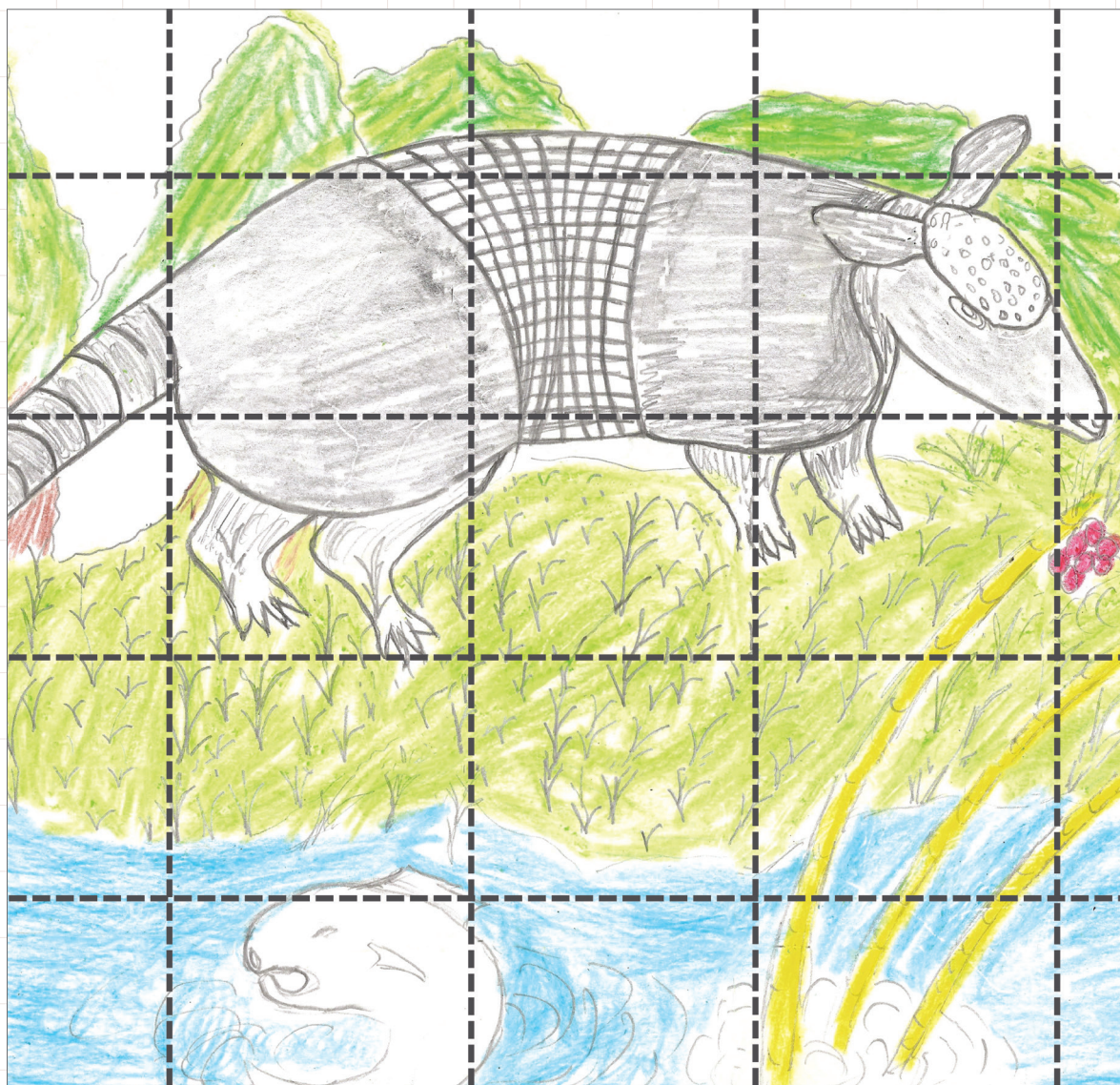

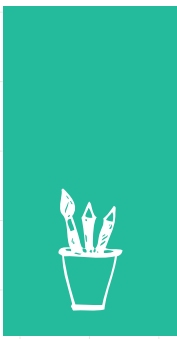
Bóltëpa a

I wà kiar séjka: Tsawì siwé apàkana e' bua'úk i dióköl wa wósuk i ujté kị yulók ískîë wès i déka se' ditsöwö a ɓa.

I wà kiar wòshà. Alâtsítsipa tsítsirpa ɓa i bikéitsök tö wès tsawì ké apàke dör.

I nè wa: wókir batsè wa.

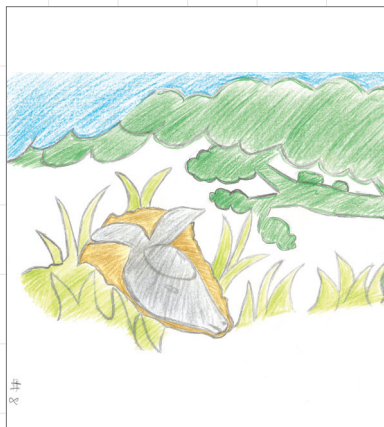
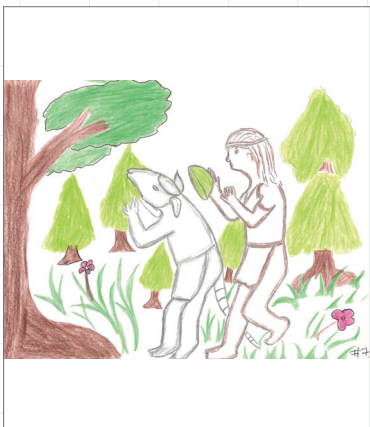
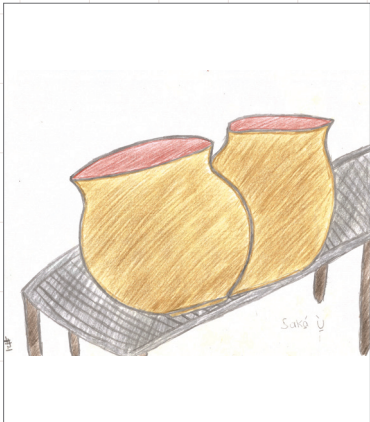
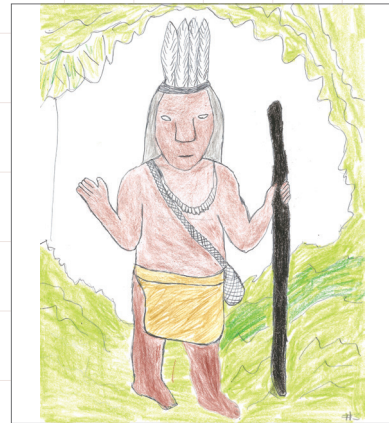

➤ **Ká apàke àritsök alâtsíspa tą.**

Tsawì ké apàke e' ichàkòk wòshà.

Tkél. I diókòl dapa'uk wès tsawì ké apàke dör ichè se' a e' wa.

19. Se' wímbļu

Awá Ricardo Morales

Se' tulúnik se' ditsò e' tã ãñies às se' ujtò kápake wès Sibò se' a ìamèat ês. E' kuékika tã ye' tso' kápakök ie'pa wétsi tó wè sa' tsikìne e' kuékika a' káwötã sa' dalòio ie wès sa' tsikìna, e' kuék i wà apàke ja íes, mika sa' ditsòpa déka ká i' kì, mika sa' balènaḡa e' tã sa' wòbla wímbļu enã sa' én blu e' míchô sa' káska Sula' káska e' e dör ie'pa ból e' míke.

E' ukòkì tã se' dichéwöpa kòs se' tsàköla tso' kòs e' wímbļu tso' ká i' kika àtã ká i' kika. Mã e'pa ból e' míchô diàe Sula' káska. Wès íe tã se' ditsòpa ḡa i ujchën Sibò dör se' ditsò améat se' Bribipa mika se' déka tã ie' ḡa se' déka aláköl ö wém kanèblö tã wépa mã ikuò kuátkö tã, ése kiè ie' dör Sibò wak tó ie' mija ditsò ajkónuk, ditsò katà kika e' kuékika e' wébla e' déka ká i' kì tã ie' kanèblö darêrê sulitane míke ie' a iyi kak kiök, e' tã ie' én dör bua'ë, ie' sulitane sũ bua'ë tã ie'r iyi tulèke ja, kak amèke ja élke, élke, e' wa ie' ichèke tó kè be' ñàne kòs dör ye' ñáwe, tã kè be' ñàne wéjkè alê ye' ské ajkò chòmì be' ska e' kuék é i tsúmì e' rö se' déka Sibò ḡa wak e'köl wém ö aláköl dör bua'. E' ukòkì tã e' wébla e' wak aláköl, wém e' balènaḡa tã Sibò dör ie' kímèke bua' shkókmìne i káska e' tã ie' diché ekla kòs e' dichéwö e' wímblula àtã ká i' kika.

Se' wòbla e' bua'ie míchô diàe, ièköl e' àtã íe, i yàmipa ñe' wókir ie àtã, ie' àtã ká i' kì, se' ikiè apó tso'e' tã, mika se' yàmipa e' àtã kanèblök, kè ie'pa

àtà éme, míkà i ditséwöpa wé se' yàmipa balérketke tà ie'pa i biyóchèke
ìs irir ma ñañéwe se' dómì tà apó kì se' iche wáyök ie ì tso'bö'wöla ñáke ì
alê bulárke kó,kó, ì alê wa kiàna yéno tö ie' tso' i yàmipa a i biyóchèk tö se'
yàmipa e' mítke sulé kaska Sula' kaska e'pa àtà kanèblök tulúnìk, e' ie'pa
kanèblök wóchka e'. Míkà ie', se' tà íe rö, tà se' mítke aláköl ö wém, alátsitsi
e' tà diàè éltè a ie' dör i biyóchèke tö se' yàmipa dâtse a' kija, ése kanèuk ie'
tso', íe se' diàè ie' i biyóchèke e' éltè a tö se' yàmipa dótke a' kija.

Iwà kiar: Se' apà dióköl wòie alâtsísirpa dör e' kị ie'pa i sawèmị tō se' apà wé è wíköl t̄a.

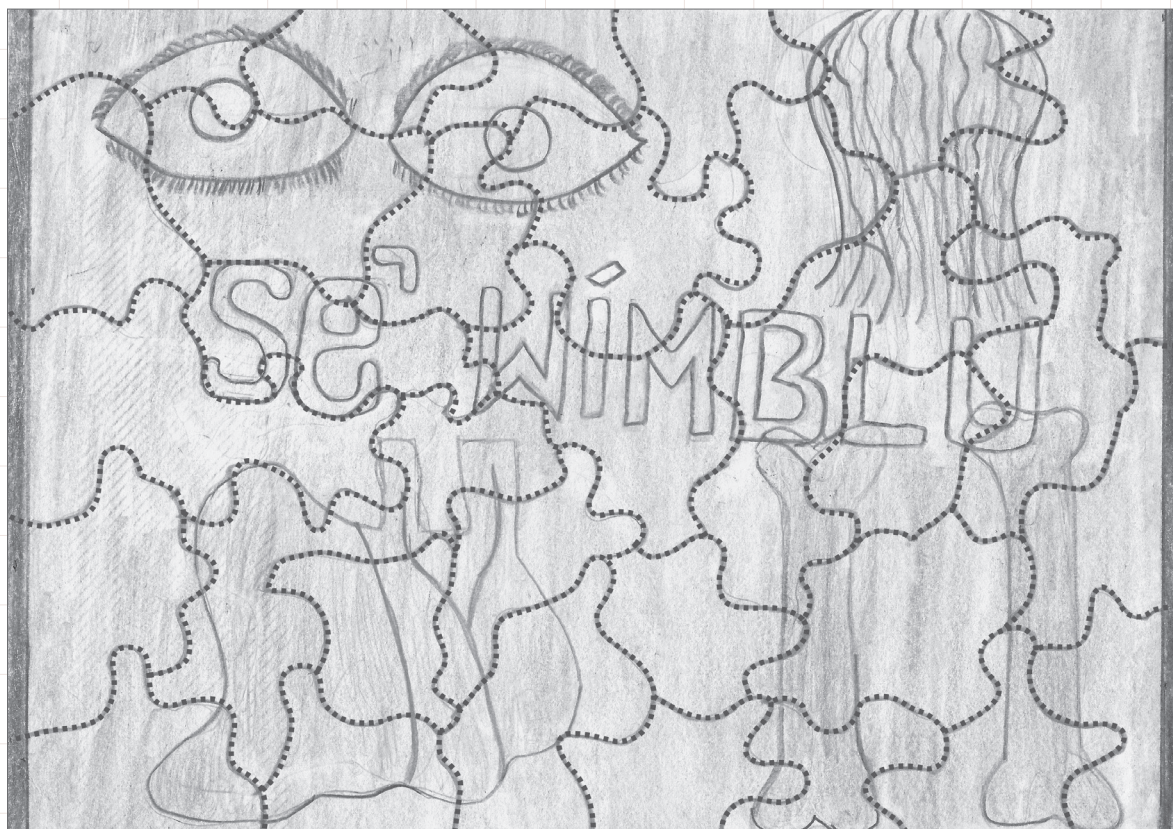
➤ **Kanè shkō'wo:**

Êtk. Sịwạ' apàke kiè se' wímblu e' amèke alâtsísirpa ̄a, e' ukòkị i àrtsêke ie'pa wóts.

Bôtk. Alâtsísirpa dör se' apà yawé wímblu t̄a e' ajkà yulêmị en̄a i àrtsemị i sịwé kiè se' wímblu e' kị.

Mañàtk. S-wóulâyuk wák dör se' apà dióköl mèkẹ alâtsísirpa ̄a às ie'pa i wòie sunojie tō wé è se' wíköl.

Tkél. Alâtsísirpa i àrtsemị añit̄a se' wíköl wé è kụe ie'pa dör i dióköl wòie idir e' ̄a.

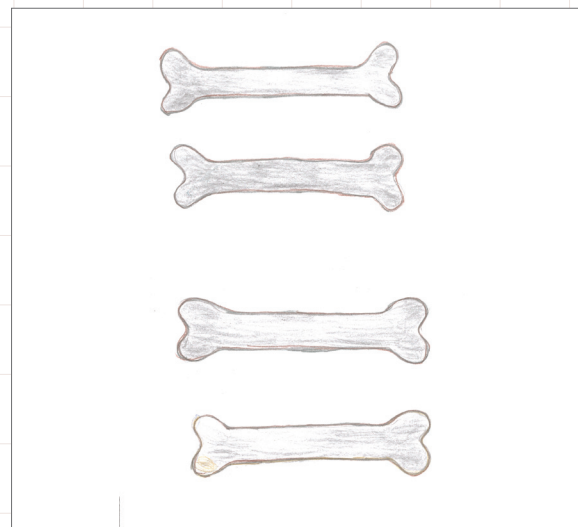
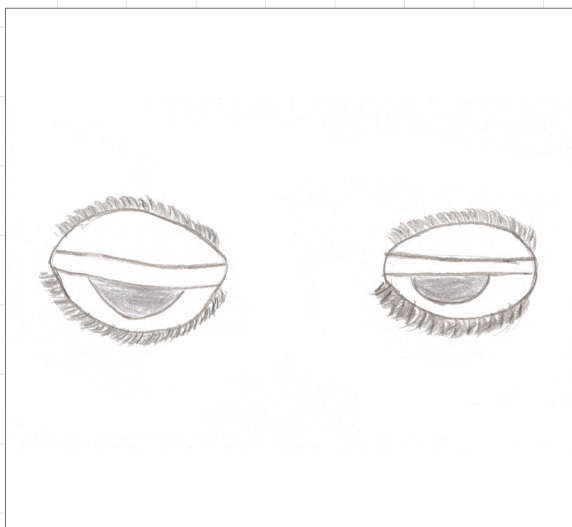
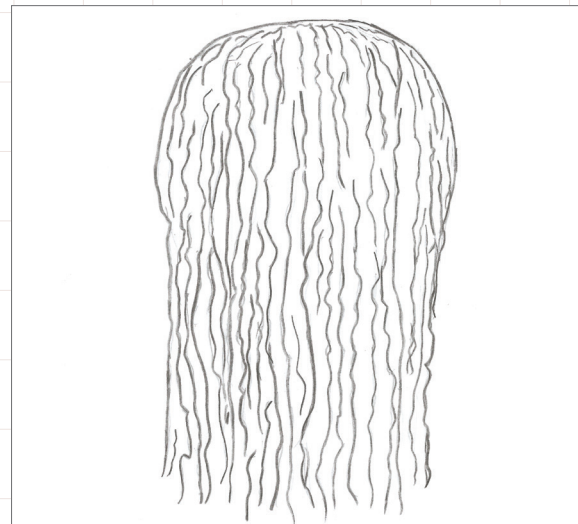
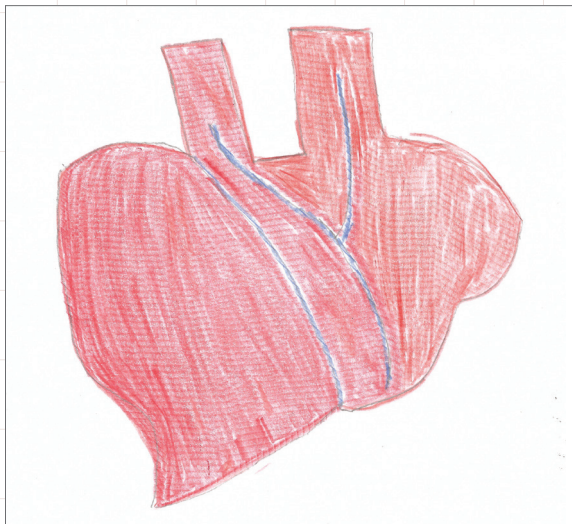
I wà kiar: Ujtè wòìök i siwé apàkana e' wa ulá wa amêna ia e' ki às ie' én a ian yêsyês se' ujtò wa.

➤ **Kanè shkô'wo:**

Êtk. Ujtè amêmj alâtsîtsipa a às e' wa ie'pa dör ulá wà iö.

Bôtk. Ulát wà ie e' amé ia às ie'pa dör e' wàiö.

Mañatk. Ie'pa i oritsêmj tö ujté wé è kué idir.

Se' apà wímblu wé è m̄ike sula' káska?.

Se' apà wé è wímblu ta?.

Wé'ró se' wòbla bakalík wímblu àtə?.

Ì k̄ek̄i se' ch̄ôrà e' wímblu e' ajkàcho ö e' saté e' dör?.

Yì dör se' a s̄iwé a i' amêat?.

20. Di' yòne

Awá Lizandro Méndez

Mìkà ie' débitu Sibò wà tã Sibò dör ie' ichàki tã ie' wak dör se' ie wépa. E' tã ie' rö ichè tö ye' i kiàna, ye' ditsò tsakêke e' a ye' ki ikiàna, e' tsátkoköl ie, e' ajkóno ie. E' kuékì ie' wak wà i débitu, icha tã mìkà ie' rö i tsiki' olò wé amérka ai e' rö, e' ie' wà i amanet, e'kîa ie' rö se' a icha i tsaké wâ rô tö ie' rö mìkà i chè e' rö i aménik, ká shùshà e' tã ie' ù sulè shùshà e' tã ie' ichè mìkà ie' i tsakêke e' röe' tã i mía se' a di' ie ne, e' tã e' yawè diàe diwö dótsa e' ajken, diwö míkewà e' ajken ie' i tréu wíjkè jójkè, wà rö ká wà iéwà ká wa'ñe. Se' ulítane a sènoie, yànoie. E' wà rö tö mìk se' ditsòwöala tsikirlùna tã i kèkèkà se' rö yànoie se' a e' kúwo ie, kéwe e' rö di'. E' tã mìk uka' i wà débitu tã akékè ñe' ie' iùte, icha bua' irir êre ye' rö be' a nawî kiè i ajkónoie. Mìkà ie' rö ichè tö wès be' kiàna akékè wak a, ie'r iùte, ye' ki i kiàna tsiru' ie.

Sibò ie' a ichè tö, kè ye' a be' a kúnuk kékrâ, mík alê tã yö ma i kuèmi. E' kuékì se' rö i sawè íjkè tã di' rö se' i kalêke tã di' wak è wà se' mítsen, se' ujtéwà, se' sîwà' mía, e' tã ie' rö i yéwa. E' kuékika tã ie'r i yéat ie' akékè wak i yéat tö wès se' tsátkermi, se' ké e' ajkónuk, se' ké e' tsátkök kè se' kàne shkók sklì a, shkók nañè è, shkók nañéwe tã ie' tër tsè'ka, ie' ulà i òwà se' a, ie' tsè'ka. Ena añies se' a tã tö mìkà se' i sawè tö kàlì tsórke tã, sîwà' bitsírke tã, di' dâtse tã, tã se' kè kàne shkóktö di' a awíshet jóshet, wàro éjkè tã ie'pa dâmi, ie' rö yulêketke nawî ñe' pàtawóie.

Se' i tsé se' ditsò wa tã, mĩkã se' i tsé di' dãtsẽ tãĩẽ tã ák bulàwèke irir kàl uŋ dãmĩ ì dãmĩ, íyi ulitãŋe, e' tã ie' dãmĩ, e'r íyi i kalèke e' ǎ mĩkã ie' ulà ànã se' ska tã ie' wã se' mĩtser, tso' e' yéwa ie'r. Ês ie'rö se' ǎ i yéat tã e' kuékĩ ie' wã i dékã se' ǎ íyi bua'è kéwe, se' tsátkoie e' mĩkã íjkẽ se' wósuk se' ké ie' ajkónuk. Añĩes êrẽ ie' Sula' ǎ nãwĩ kiè, ie'rö se' ké e' ajkónuk, añĩes wàrö e' mĩkã se' tso', eŋã e' mĩk ie' tso' se' ske añĩes ajkónuk wĩjkẽ íójkẽ. E' kuékĩka tã se' wã i ujchẽn tã balè'kèkèpa dör ichè tã di' dör se' tsátkèke, e' ukòkĩ ièt dör kéwe i tsá tsikĩŋe, kéwe e' rö se' i kiè tũn, e'rö di' tsá tsikĩŋe kéwe kéwe i akékè ie kéwe, e' ukòkĩ ie' i kibí bêrie tkẽ'ter ǎwĩ e' débitũŋe e' ukòkĩ e'r i tsĩtsir i wak ǎ i kékè dör tũn, e' rö se' ǎ dalì diöie, yãŋo se' yãmĩpa kúwõ bua'wõŋe se' ichè dawè kuékĩ. E' ǎmèat Sibò dör se' ǎ íyi ulitãŋe ǎ, mĩkã se' alàala tsikíndã ǎ ǎwĩẽ èrpãla tã e' tsèke balè'kèkèpa dör i kúwõie, mĩkã se' ichè i sawé pèke irir, e' rö tã di' pèke i kĩka, e' rö wès se' íti ês. E' kuékĩ tã e' rö se' ǎ íyi ulitãŋe ǎ se' tsátkoie, se' páikloie. Mĩkã wès se' dé e' tã balè'kèkèpa mĩtke i wã kuléitsök ǎwĩ e'rö se' chkà i' rö chkà ie icha Sula' rö i apãtkèbitũ kòs e' apáiklotsã kéwe dalì diö ñẽ' wa, tũn ñẽ' wa, wàrö tã se' sɿwã' déŋe, se' chkà wòĩèŋãwã, wès íyi olõũŋã ês. E' sũ se' dichéwõ wòĩèke di' wa balè'kèkè dör. E' kuékĩ se' wã i ujchẽn tã se' Bribriwak wã se' ditsòwõ ulitãŋe ǎ di' ǎmèat se' ǎ. Se' ulitãŋe ǎ, kè rö êrẽ sã ichö se' è ǎ, e' dékã se' ulitãŋe ǎ, kè rö se' ditsòpa Bribriwak è ǎ, e' rö ditsò ulitãŋe ǎ, wòet tã wé rö kirèrmã e' añĩes séjka.

E' kuékĩ tã ie' wã e' wìwõ wókir tkẽ'nĩk Kãmuk e' dikĩã, ie' ù yókã, olõwe i kutã ǎ, e' dikĩã ískĩ ie' wã i tso'sen e' ie' dör i ñãlé iéulur tkótsã kã wa'ñe, e'

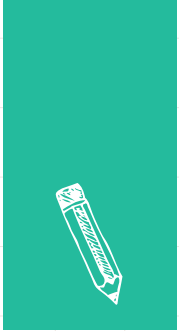

rö kòs ká tkòke shkít e'. E' rö i détsanę wé dapàkla kibí mérkà wòratwà ie' rö awîe rö e' a i dâtse irîrîrî dárke kòs awîe rö séjka tã i mîke e' rö, e' kakéjtö wa kè ölrkà suwîmî, kéwe kè i ölrkà tã ì wã e' wamblë, ie' wak dör e', ie' rö i ñák dâwe kòs e' wòstirîwewã ie'r i kibí bêrie wa chówã e'ala è a, bérbërla i ajkónuk tã kè se' ichè i ölrnekã tajë. Wósuk ie'r di' e' dikîã íyiwak ulitãnelã amèat se' a katãnoie yãnoie. Íyiwak ulitãne tso'ia, e'rö nimã, só íyi ulitãne e' o'mîka, e' amèat ie'rö se' a, se' ditsöwö tã se' a, e' tsã kòat ie'rö katãnoie. E' amik se' tkòkeshka, i bák tajë, wòet tã e' wósuk tã ie'r e' tsátkök amèat añles di' a. Añles se' ñî i tsiríwe tã e'rö se' skékétsã, ikuékî i nawî pãtawoie, iók se' íyila ñe' wak tã e' tsiríwe e' kuęk.

E' kuękîka tã ie'rö i kibíie e' pãtkëmî dayè dikîã awî e'rö séjka, e' íyi kibíie tso' e' kuęk nimã ie, íyi ulitãne tso' tkòkanę di' tsítsirlã e' tsákã aishętkã, wãrö ie' enã ie'rö íyi kibíie katãblëmî e' ie'rö. E' kuékî tã mîk alê tã ie'pa mîchô tã dayè kîka íyi kalö'uk, nimã kalö'uk, mîk alê tã ie'pa chówã, e' rö ie'pa tkènãtsã, ie'pa dawóulùya, tabèchka taj, kanò taj e' kîka tkènãtsã chówã kè kùnêne, mîk alê tã i bulú wakpa wã i mîtsę, i ské yéwa ie'pa dör e'rö. E' rö se' di' ñák awî téã awî tã e' kuékî. E' sù è i kibí a i déne, e' tã ês ie' i wamblë kirèrmã sulûnã ie' yòkî, ì e' ñî ie' tsiríwe ie' íyi wa e' kuékî. E' wém mîkeshka di' kòs e' àrits ie' tö wès, ímã di' kiè ês, e' tké'ten. Íyi ulitãne e' amèat Sibò dör se' a êrë iók e' àrits ie' rö Sulàyöm se' a, e' a mèat ie' wak dör. Ì rö se' a ichók tö ì kiè tün, ì se' a ichók tö di' kiè Talì di', tö ikè Alà di', di' kiè Kuéj, di' kiè Ulé, di' kiè Ichóli ì kuęk di' skà dâtse bábã kiè Yèri, ì e' àritse séjka, e'r di' ème, êrë e'r íyi i kuákî wã kanéwe.

► Ujtè yuló ulát tkë'ten e' a

Dawâlök	c	o	k	a	m	u	k	a	w	i	r	b	i	r	b	t	x
	b	t	v	l	s	z	t	m	n	r	t	v	m	m	p	c	l
dì'	a	c	o	a	p	c	a	ì	c	h	o	l	i	a	u	z	y
ulé	r	p	d	d	i	z	b	k	u	e	i	z	r	a	t	p	b
tùn	m	ñ	q	i	q	m	d	p	e	m	m	s	p	b	a	m	w
sibò	t	a	m	s	t	r	e	t	a	l	i	d	i	p	m	u	t
kueí	z	d	a	z	w	u	z	s	o	d	u	o	z	q	o	a	s
kàmuk	p	m	a	y	y	q	j	ì	z	y	p	o	ñ	y	z	r	t
brìbriwak	m	t	k	t	z	l	d	r	m	o	r	s	i	b	o	d	o
tsiru'	h	p	i	s	u	s	w	u	s	p	u	v	m	i	s	a	s
ditsò	p	l	y	z	l	n	x	t	m	r	r	c	ñ	u	k	p	t
alà dì'	u	r	t	w	e	x	p	p	i	l	ñ	n	k	c	q	t	i
talì dì'	t	s	w	a	t	b	y	a	u	o	p	a	d	t	s	l	d
ichóli																	

I wà kiar

► Alâtsítsipa dör sɪwə' àritsèke e' wa ie'pa dör ujtè ìùtêke

Êtk: ¿ká ìà'chki tã wès di' dör?

Bôtk: ¿Di' wé yô' sibò dör kéwe?

Mañàtk: ¿Ì e tùn dör se' a?

Tkél: Ujtè àritsè di' yône. ¿Di' bulu' dör i kiè sibò a?

Skél: ¿Wé di' bulùbulu tsikírke enã wé i wòierke?

Tèröl: ¿Ishtó wé íyiwak kibí ie a?

Kúl: ¿Ishtó kôs ìàritsè sɪwə' di' yône e' a?

21. Iyök

Awá Ricardo Morales

Ma sö ichö se' íe ká kiè Kachabri e'. Íe ká kiè e' rö sa' wá ù sulë tulúník e' wà apàke se' dör. Se' yàmipa tsítsir wétsi e' kuékika sö ma ye' tsër bua' ujtè e' apàkòk sulitane wétsi tö ì kuékika tã Sibò dör se' a ká tër bua', ujtè amé bua' e' kè ché se' dör, e' wéikèke se' dör. Sö ichèmi míkã sa' a i apàkane e' tã míkã sa' e' yawòke Awá ie tã sa' tö ie' ie ichàkòk tö wès ì dör se' tsake wé se' débitu ö wès ká dör kéwe tã, e' tã kéwe tã kékèpa Sibò ìñe tã se' ikiè Sibò e' yé tã ie' kiè Òkamã e' wake' tso' ká dikî ètkuö ñe' ês e', balè'kèpa dör ichè ká ìà tsétsè e' tã tãí i yàmipa tso' e' rö ie' kalépa , e' rö ie' yàmipa e' rö ie' kímèke éré ie' pala ièten ká tsétsè a, e' ukòkì tã ma, e' ukòkì i yàmipa ñe' rö ie' a ichène tö ì kuék be' è rö íe tã kékèpa ie wá ká ujchen, e' tã sulitane kè wá i ujchen ês.

Ukòkì tã ie' yêar e' kanéyuk chô è ká wáñe, e' ukòkì tã ie' rö ichè bulékal tã ye' kè kúia e' kuékì yò siwã' e' kak mékeat e' bulé éré kè se' wá i ujchen i' tã bét dâtsé tö yì a yò iamèke ês. E' tã ukòkì tã ie' mía ák íse dió mer ák ajkue è, e' a ie' tso' e'yòkì kéwe ñe' sö ichè e' dikî yòkì tã ie' ichè ie' mía tã ie' wá ák e' pé e' ie'rö, e' kanèblöke ie' ichè e' r i tsá chewã, e' kuékika míkã ie' a détkene kanèble mítkené ká tãí tã e' chowa ie' ukömik, e' ukòkì i amì e' a ie' ichàkèke Sibò amì tã e' a ie' ichàkèke kè be' ériânuk ì alê bua' e' sawèmi sö bulékal tã éré kè se' wá i ujchen i' tã tö míkã ö ì sawèmi bua', ês e' tã ie' pa kabérke ká ìà tsétsè e' tã.

M̄a e' ukòkì t̄a i wà, m̄ik̄a e' ukòkì t̄a k̄á i' k̄ika ie' s̄ià' ñe' chówá t̄a ukòkì iwà tsikìnene k̄anéwène ie' rō se' íyi wa e' rō se' wì tē kéwe ie'r se' wétsi, m̄a e' ukòkì t̄a ie' ichèke tō ichèke tō ike bö i sawé tō sé t̄a yō m̄a ichè tō sé tsikíndâ sé dör íyi bua' yawèrà k̄á i' k̄ika, m̄ik̄a ie'r ie' dé t̄aík alê, e' t̄a ie' ìà tsîr e' t̄a ie' k̄á bikéitse m̄ítke i yé mú dör i bikéitse ês, m̄ik̄a ie' demítke b̄êrie t̄a ie'r íyi wamblêke íyi ulitane tsakêke è ie' dör, e' kuëk iyè kékè ñe' rō ichè tō ie'la sé dör ye' alà, e' amèkeat dö ye' kè kúia wéjkè t̄a ie' àt̄a ye' skéie ye' tsák̄a kibíie aíshet. M̄a ukòkì ie'r íyi k̄anéwèke t̄a k̄á tsétsè a, i yé dör ie' a ichè e' t̄a yō be' a s̄ià' tso' ye' w̄a kòs e' amèke yō be' a, e' tsé ie' dör séjka i yé dör ichè be'r íyi bua' sawèmi, be' i k̄anéu ye' bák k̄á tsétsè a t̄a ie' rō ichè ye' i yawèmi, ye' w̄a i tso', ye' k̄á añì wèke k̄á i' k̄i, e' t̄a ie'pa iëten ák ajkuö darêê k̄ika kè ì ku, e' ukòkì t̄a m̄ik̄a ie' dé b̄êrie ie'r e' k̄anéwe m̄ítke k̄á tsétsè a, êrè t̄a ie'r dör ichè ye'r íyi k̄anéwe k̄á ìà tsétsè e' t̄a, kè rō k̄á añì wèkuw̄a bét, k̄á ìà tsétsè e' dale ye' k̄anèblöke kèwe ês ie' tso' i k̄anéuk. T̄a ukòkì t̄a ie' m̄ià kòs ñe'pa yulók ie' dátke tulútke ie' pánuk, e' kuékì m̄ik̄a ie' i k̄anéwe m̄ítke e' tsú ie' m̄ià, e' tsúk ie' m̄ià dapàna séjka, e' ñerpa t̄a m̄ik̄a ie' ìà tsîr e' t̄a ie' k̄anèblè bák, e' wamblök ie'pa pájtök e' wak e' ö ñe' rō, ñéjkè t̄a ie' rō k̄á añì wèketke ie' rō k̄á añì ulitane, wé se' ditséwö détsa se' sulé k̄aska e' ie' i yé a ie' ichè tō e' tsúk ye' m̄ike, e' tsúk ie' m̄ià e' dapawèke ie'r k̄á i' k̄ika ukòkì ie' íyök dió e' tsúk wak se' ie' e' tsúk ie' m̄ià, ês tsótke ie' w̄a e' chè ie'r e' sawé ie'rō tō ie' i tötkeke i yé ie' t̄a ie' i sawè tō m̄ik e' yōna e' ukòkì t̄a se' e' alõrmi i k̄ika.

M̄ik̄a Sibò ñe' t̄a i yé rō ie' a ichè êrè t̄a wès be' rō ditsò dâtse e' tsakêke be'r sé ês ye' iamétèr t̄a i sinaw̄a ák k̄ika ie' rō ichè ye' ikuèmi êrè t̄a bö ye' i

ajkáchö tö wès irir, e' tã ie' yàmj tã', e' a ie' dör ichè a naù icha be' dakö awìe i tsúk tã ie' mĩa dòkã kã kièke pàkölkuö e' a, se' ie' e' a ichók be' dakö awìe, êrë ie' wak dukúr ie, êla mĩa i tsúk se' wake' mĩa tchòrö pàkölkuö, e' ie' tkámj ujkö sé a, ák ajkuö ñe' a, dòkã pàkölkuö e' tã ie' i yé wétsi i ajkáchèke wã i'ês ye' i tsakêke ñe' íyök dió tso' ja se' e' kué mijísule dakúr ñe' rö, e' bitétser ie' wã, ie' e' muéka ie' déwã tã ie' mã ñáwòke se' ikiè, êla kíkã bulékal tã ie' rö ikuò kuála tkewã tã i tsikìna, ta'tsi kuála tsikìna añìes e' ie' i yé a ichè tö be' shkó i wébalök, tö saùne dió ês i kibìie dâtse ye' wã tã dió ês se' tsikírke kíkã ièten.

Akéképa ñe' i yé dör ichè bua', e' tã yö i sawé tö be' kanèblöke, bö i kanéu wès be' kì ikiàna ês, êrë tã sö i batà amèke erö tã iêla ñe' úrke kékrâë dòkã tkétökicha tã ie'pa ie' pé éwa mã kál wa ì wa, ie' tcháshka siã dòkã tkétökicha, tkétökicha tã kàlkö kièke mã kapók, e' wa àknãmapa ñe' amì tã' íyök amìpa rö ie' pé ie' ñétsã ie' kipà kì, ie' uñla déne sawéwã Sibò dör tã Sibò a ie' dör ichè tö i' bö ye' yawémj diàe rö i' tã ye' dékã tkétökicha tã ie'pa ye' shù téé wa ñé wa wès ye' e' úke, Sibò dör ie' a ichè kè be' tkìnuk, ye' be' siwã' ièmjne, mĩa ta'tsi köla tsikìna tsìr ñe' yéuluya Sibò dör, e' wóike sanênê tã tër ískj ie' tër, ñe'ala mã sawíyök êla wò batà tréwã tsìrlala tiéwã mí ie' ñátsela a, e' ukòkj tã yàlila ñe' tuléwã ie' kalò kicha ie, kè ie' kànekã, e' tã Sibò kalö'we batséka muéka môar kál awí e' dapómik mík ie' wò pìtsàna e' kuék dukúr e' àte e' késka i' tã kã ulitàne tã ês ie' tso', êrë tã ie' dúwã se' batámik.

Alâtsîtsipa taïk taïk a

► Íyök ujté. Kanè wak yawè.

Êtk. Kó bîtkuö Iriria mañète

- () Kó tkétkuo () Kóskétkuö
() Kópàkölkuö () Kóe'tkuö

Bôtk. Bîtökicha dukúr suléyibi dè'rö Iriria katök

- () êtökicha () tkêtökicha
() bôtökicha () mañàtökicha

Mañàtk. Íma kàlkö kiè e' dör dakúr tè' a i shù shò.

- () ta'tsiko () kólkö
() kápök () Ikuò

TkéI. Í wa' sibö dör dukur kalátsaka yöné

- () kapök () sawíyök
() ta'tsikö () uka'kö

Skél. Yi du'wà se' batamîk mîkà ditsö tsikinè e'ta.

- () së'yala () dakúr
() mók () aló

Tèröl. Mîk dakúr du'wà e' ta ì yö' sibö dör ie' ñátse ie.

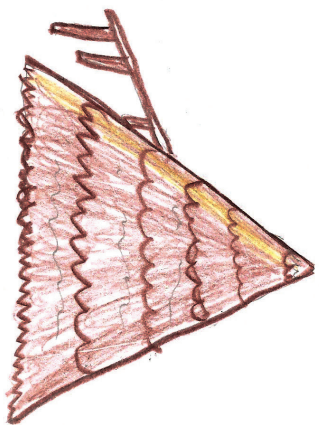
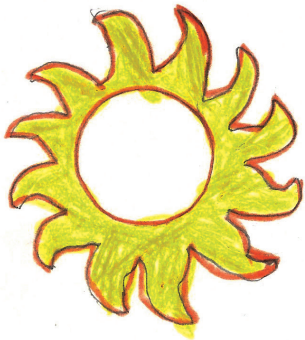
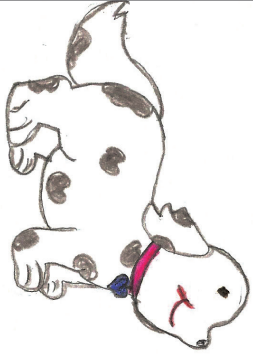
- () kápök () ta'tsikö
() kákö () sawíyök

► **İski ujtè wò tkè'ter dakalîlî e' shù a ujtè batsıbatsı yuló: kipàk, shkë'k, ót.**

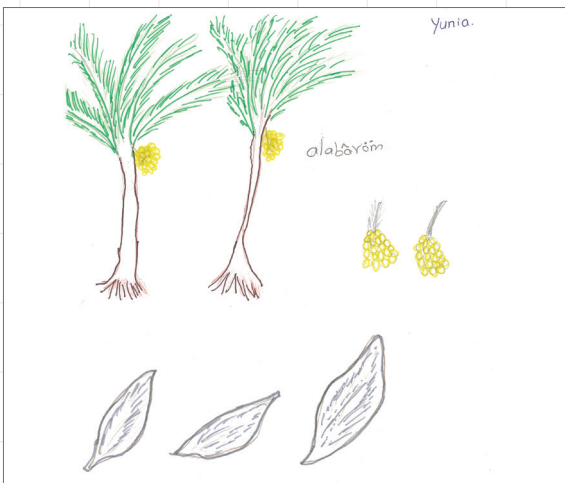
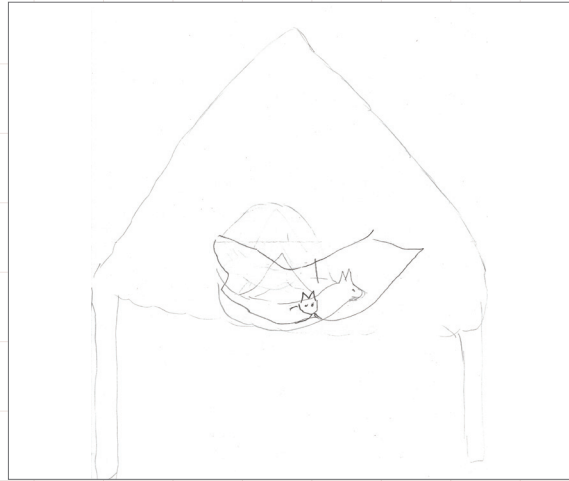
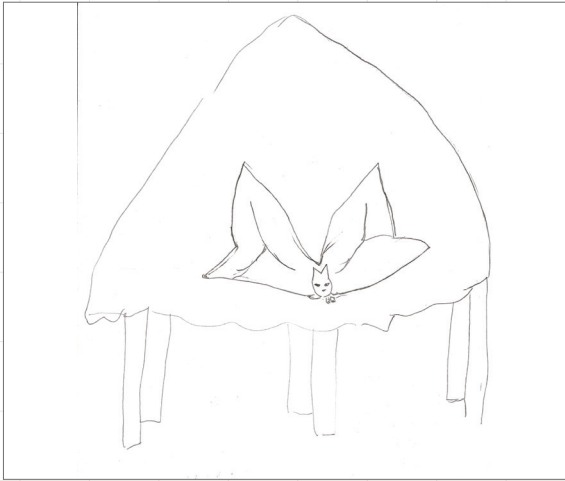
Ujtè i' dör:	r	b	d	i	t	s	ö	e	c	h	m
	p	ú	s	c	h	ì	c	h	i	ö	e
sibò	q	j	k	l	i	m	e	t	y	a	o
sulàyöm	v	t	w	a	r	s	z	à	i	á	k
iriria	x	a'	í	p	d	i'	l	k	m	i	á
dakúr											
chìchi	i	t	k	q	b	u	c	e	d	m	k
kàl	r	s	e	e	s	i	b	ò	p	q	ö
káköłttö	i	i	l	r	u	s	t	w	e	p	i
dìwö	r	k	a	m	l	p	a	ì	r	t	t
sula'	ï	ö	s	a	a'	r	i	d	p	e	t
dì'											
ditsò	a	o	p	m	e	o	c	d	j	k	ö
ta'tsikö											
wîkela											

Iski tyi diököl kēiten e ajkō shtār: Sibō, diwō, šsule,
tōtsikō, Iriria, Ohichi

Maria

22. Yésili

Awá Lizandro Méndez

Yésili wak se' ie, ie' mîkâ bak se' kâ îâîâ mîkâ Sibò tã ie' bak kanèblök tã ie' wak se' ie. Sibò rö ie' a ichè tö ichà ye' ditsòwö dâtske ye' wã, ye' ditsòwö dâtske ye' wã Sula' kâska e' dâtsekã e' dâtse ye' wã kâ i' kî, e' tã ye' be' kalö'wë e' ajkónuk. Yésili ie' a ichè èkèkè, bua', ie' mîã i tsúk ie' ichè îñë tkék ye' wã i dâtse, ie'pa mîã i tsúk i amàsopa mîã i tsúk ikuákîpa mî ie' wã, ie' mîã ditsòwö tsúk, ajkó a ie' wã i dâtse, e' ie' wã i bité irîrî màsopa wã bité kâ dióshet Sula' kâska. Tkákã bitü ie' wã chô ie' wã, dëkã kâ i' kî. Tã ie' ù sulè dëkã bak e' shù shà ie' wã tsa' môtartke bö' tsák i kukulé môtartke. E' rö tã ie' wã bö' tétke dikîã ie', ie' i müéka ù shù shà wà rö tö kè, kè àknãmapa dör i katèwa e' kuékî.

E' rö tã ñë' e', àknãmapã kièke làbulu e' rö añî i amãñèitsêke kékrã. Sibò dör ie' ichè tö icha a naü be' ké ye' a i ajkónuk. Ie' ichè èkèkè, ie' tkè'nik i ajkónuk, añî ie' tso' i ajkónuk, wòbla tkérie wé i amôar e' rö. Be' ké bö' iók dikîã às i sîr, e' tã ie' a ichè irir tö be' ké i wébalök , îñë ie' wã i dëkã tso'sen kâ e'tk, kâ bòtk, kâ mañà, kâ tkél, tkél tã ñë' ie' mîã wèbrö daléwa tã yésili i bikéitse tö sú ye' mîpa bêrër tsîrpa kañîk a awî e' bánet, ye' bétkanë, mîkã ie' mîy daléwa tã ie' i tsè ditsòwö butswã púk, téunã ie' icha kèrwa dió kîka i téunã púk tkòtsean ie' i sawè tã, mîkã ie' túneia i dalémî tã ie' i sawè tã i tsé batà è kukulé è mînuã ia kalö'wë ie' rö ténia diàe ie' i kalö'wë tèn. Ie' âr taî icha Sibò icha be' shkó, be' ditsòwö tká âr mî wè, ditsòwö tká âr mî wè.

Sibò kè rö bâba daléwa ie' mōn ǫ i ulà e'tk è dapö i ǫmōkǫ i ulà bua'ie ajken, ie' ulà i kalö'wē ǫǫ, i kalö'wē ǫǫ kukúr daléwa ie' ulà yènǫtsǫ irikka ñē' e' e'tökicha è kànùnǫ tēn alà ǫskǫ, ditsöwö mǫtkö dióshet. Ie' siwǫ' tköke tēr mōs, mōs, Sibò débitǫ ie' ǫ ichók tö wēs i dé a nǫù, ie' ichè ǫǫ ditsö wö tká ǫn, mǫ ichè ye' ulà yènǫtsǫ i kalö'uk. Sibò túnemǫ mǫ ta'tsi wö tso' ǫwǫ ujkö ǫ ǫwǫ e' wa'chikila ǫ yétǫ êse e' wö kóyökla batsé e' wa, ulátskala batséulor ie'r i'es tkéwǫ Sibò r ie' ǫ, wöike, ie' ulátska shù yènǫtsǫ be' e' kòkǫne shkéka, be' ulà bua'nǫ. Ie' e' dawékǫne shkék, ie' Sibò ǫ ichè, be' kuékǫ a nǫù ye' dawówatke ì e'. Ie' ichè ǫǫ lǫbulu wǫ ditsöwö mǫtsen tso'sen ie' ulà ǫ. Sibò ichè ǫs i tso' yö itö yulêke.

E' ǫ lǫbulu dör mǫkǫ ie' wǫ i mǫtsen ǫǫ ñē' ie' dör i mulēmǫ ajkó è, iēs. E' ie' wǫ i balé âr, lǫbulu kǫkǫ kǫ ǫnǫ dé kǫ e'tk, kǫ bōtk ǫǫ lǫbulu tsēr sulüē ie' kapǫkǫ, ie' kapǫkǫ kipö ǫ, ì brö ie' yēke siǫ lǫbulu mǫǫ ichók shapó wak se' ie' e' ǫ tö be' kiè ye' rö e' wóikök. Ie' débitǫ aikö dapànǫ, ie' ǫ aikö ǫmēnǫ, ie' i wóike chô, ukökǫ ie' rö ditsöwö ñē' tsǫ yétsǫ kukè ie'r alên, alên, i namépa ké ie' i kukök e' ba'wē ie'r e' ter. Ie' i ǫmé ǫǫ ǫ e' yēke ie'r i tióie, e' ǫ ie'e awá e' ǫ ichè tö icha a nǫù icha yi dör be' kué ñǫlǫ kǫ ǫǫ ichó, be' ichákēke tö ì yè bö, ichó ǫǫ tö kè ye' wǫ ì yànē, ulùmǫn wö è yè yö.

Ês ie' wǫ awá skà débitǫ e'köl, awá skà débitǫ e'köl dékǫ tkél awà débitǫ ie' wǫ. ǫǫ ês ichèke ǫǫ tö kè ichârǫ tö tsiru' yè yö, awá batà dâre e'r shè ñē ye' tso' ǫǫtsök e' shè débitǫ e' ǫ ie' dör ichè tö icha a nǫù, be' mǫǫ ǫǫ be' ké ichók shiôkuö yè yö êrē mǫkǫ ie' démǫ ñǫlǫ ska ǫǫ Sibò tkēr èk ie' ǫ ichók ichà a nǫù wé be' dâre, ichè icha ye' dâre lǫbulu sǫ, iök be' dâre, ye' dâre i wóikök, wēs i dé, i tsérke sulü, kapǫkǫ è, ì kuékǫ, shè ie' ǫ ichè tö icha, ie'

dör ditsöwö katáwa, e' tso'sen, e' ie' yèke, ì yè bö i sa, tsiru' yè yö i sa, ie' ichèkane. Sibò ie' a ichè àà èkèkè, ye' é a ìana, Sibò dör i yàmipa a ichè, i amàsopa malê a ie' ichè ja tö e' ye' ditsöwö tso'sen. Sibò dör i amàsopa a ichè tö be' dakó ye' a ye' mía ìabulu pàkòk, ie' mía, Sibò rö e'köl i yàmipa a ichè tö be' mía ichè ìabulu pàkòk, ie' mía irîrî détker i' ês, dó e'tkòka ìabulu ânîk kipò a ìabulu butù a ie' tabèchka ta, iók be' shkò a naù, é ye' shkò be' pàkòk àà be' sé tso' i alê yö be' ujtèkewa. Ie' iùte kè ye' dör Sibò, i'ês Sibò wak dör, Sibò dör pe' bua'ë, kè i'ês ye' rö sjàrla, dawòkewatke i'ês. Nê' ta ie' i kíse tkêr èk, i yàmipa a ie' ichè, tsiru' bàu se' a sée. Ie'pa mía tsiru' bàuk irík irík, té amé ja yè, wé dâre i apàkòk e' wém mía e' yétsa e' mía irîrî, dé ñalà kî ta Sibò tkêr èk i apánuk, e' ché ì yè bö.

150

Ìabulu sa, tsiru' yè yö, skà mía ês, ichàke ie' dör, skà mía ês ichàke ie' dör, batà ie' iët mía e'rö tsiru' tkabè, wak se' ie, tsiru' tkabè. I déwa diàe e' rö ta, e' r ie' a ichè tö ye' rö tsiru' yè, e' ské ie' daléwa ñe' ta e' mía ské ie' Sibò déwa ie' ñe' sù, dé tkêr èk alê e', e' a ie' tö be' sé dör Sibò e' dótker, ie' ichè kè ye' dör Sibò. Sjàrè kirírke tulúnîk sulû uñnawa, ìabulu dör ie' a ichè tö icha ma sé shà Sula' dör i tké' e' yú batsókòk se' a, e' rö mèwö bêrie, e' ie'r ák tak wa i ñé irík, irík, ñá yé ie' irík, irík tké e' ie' shù shà, ñá yé ie'r irík, irík tò iklêe bua'ë, tò skué e', tká' tak bêrie bulúka.

Amé ie' dör aì e' kájke tsiru' bàu wânama tàyèpa tulúr e' a ichè icha sé e' ye' a tsiru' bàu i' a, ie'pa tsiru' améka, e' a ichè i tó ye' a, ichè íke i bâná be' shkó. Ie' mía i téka bêrie tsébitu amé ie'r akékèla ñe' ie' a ichè a naù icha be' tèná i wa, Sibò ichè ja tö kalò'we ìabulu dör, mí e' iòka kipò a, kipò ie' e' iéka, ie' mía i ské tsúkne, ie' e' tsébitu ichè i' mú e' ie' a, ie' dawòkewa ñe'

uńla dör i tkèkà alâlâ,ie' i sawè tã i yèwa, tkè amète ichè i' be' tkà'la, ukòkì ie' mǐa i skà tsú e', ie' Sibò té i wa, ské dé e' ie' wã, ukòkì ie' dá i skà tsúk wa ie' skà té, ukòkì ie' i ské yéwanè, tkétökicha tã ie' mǐa i skà tsúk, ìàbulu icha yéwa, ie' icha yéwa, i dékà tkél tã, dékà tkétökicha, tkétökicha tã ìàbulu kipò àr bêrie tã ìàbulu ichè ye' e' iòkapa ényuk bêrè tsîr è ie' e' iéka, wésawa ìàbulu kapówa àr èk, ìàbulu ñá alônaka, mã ie' Sibò tkérka i tsök è tã ie' i sawè alônaka tã i kapówa ànik daléwa tã i shù bulárke kukulùlùlù, ie' tkérka i tsök, kámî tã ie' i tse tö ìàbulu biro' bulândakã irîrîrî, irîrîrî, kapówa tã, kí alônakabitù kipò táka i tkákã tã.

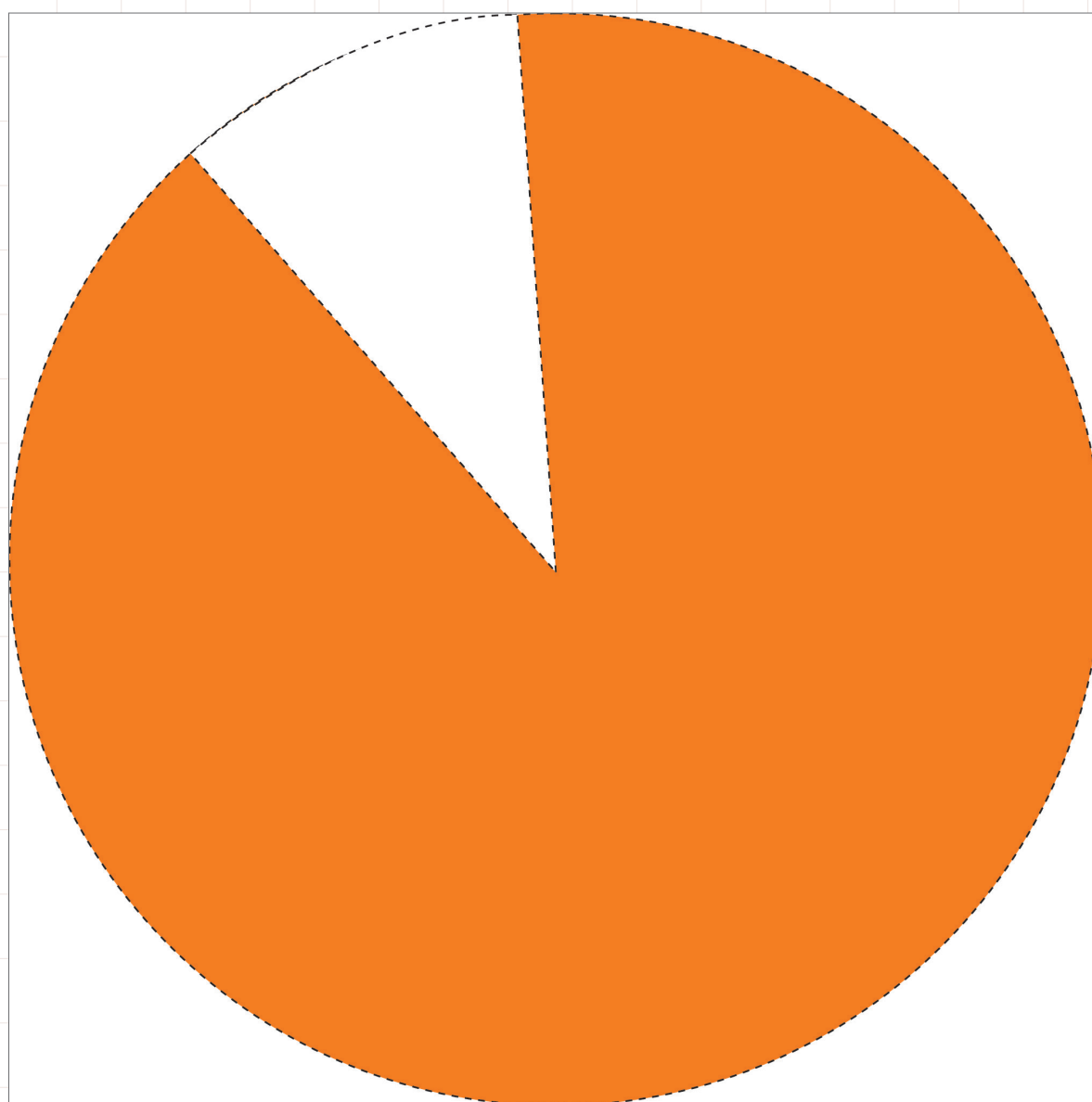
Kukúr tã ie' i sawè ìàbulu ñá tsikínua pú kipò a, ie' i sawè tã mã ie' ditsòwö dó yétsã ìàbulu ñá ù kibí a, ajkó tã dó yétsã, ie' àr tã i kaléipa dé iëtetke ie' wã awì rö, kalö'wè ie'r tkésen ie'r bét ie'r i wébale tã ye' ditsòwö ènawátke, dâwátke tsîrlala wésawa, yéwamítke yàmipa ie' dör ichè a' tsumì, àknãmãpa mãlè tso'ai e tã ditsòwö ñe' pánuk, e'köl méka i shkóuk e' mìn kéwe e' dör ie' dékã ài e' rö tã àknãmã tkér e'köl ichè, ì dóka be' wã, ichè ditsòwö dóka, wèk i mîchô, ie' ichè ìã tö awì è kã i mîchô, ie' dé awì è kã i mîchô, ie' dé tã awì è kã mîchô, ie' dé awì è kã i mîchô, ñérpa ñalã bua'ie kè ajkáche, ñérpa e' kí i mîke ie' wã. Wé yèyè e' kí ie' wã i mîke, bitéka irîrîrî mã e' dòka ìe se' kã a, dó muèkane ie'rö wé i bùtsàne e' rö, e' ñákla tsîr éla síwèke ajkóneke ie', e' kuék mîkã ie' i diòya Sulàyöm tã ie' ditsòwöla tsîrla e' kuék se' ditséwö dör tsîr kè se' alônèka bétka, i' tã èrpa se' alôrke bêrè bêrè, ìàbulu dör i sawè tã i yéwa tã kè ie' wã i yànewã.

► Ì kanè wa yawók

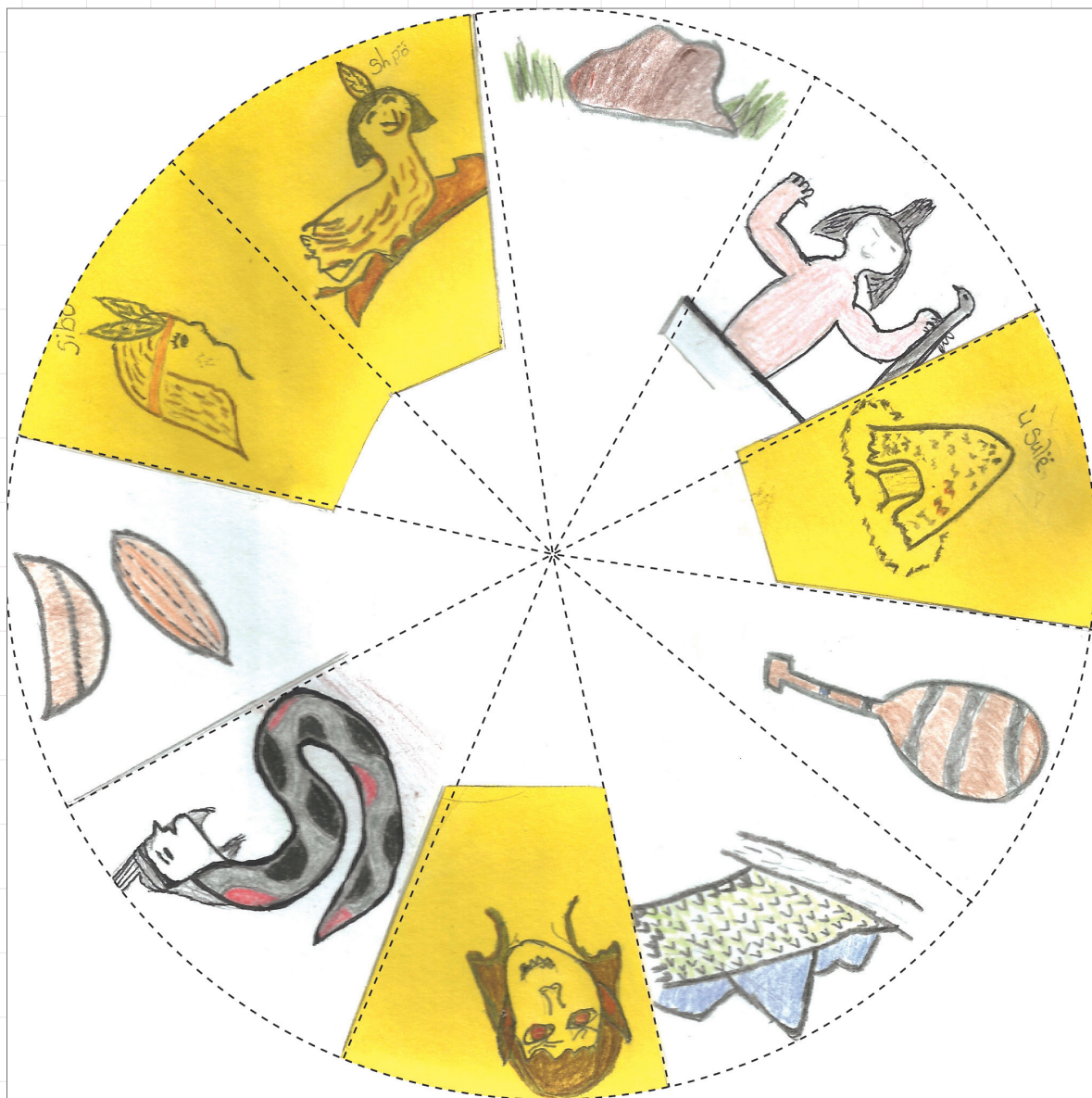
E'tk. S-wóulâuk dör alâtsítsipa a i amèkè bòt e'tk dò i dióköl ie, e'tk dör ujtè ie.

Bòtk. Alâtsítsipa dör i wòratke trèkè e' ukòkj i o'tak shtèkè sija' ie.

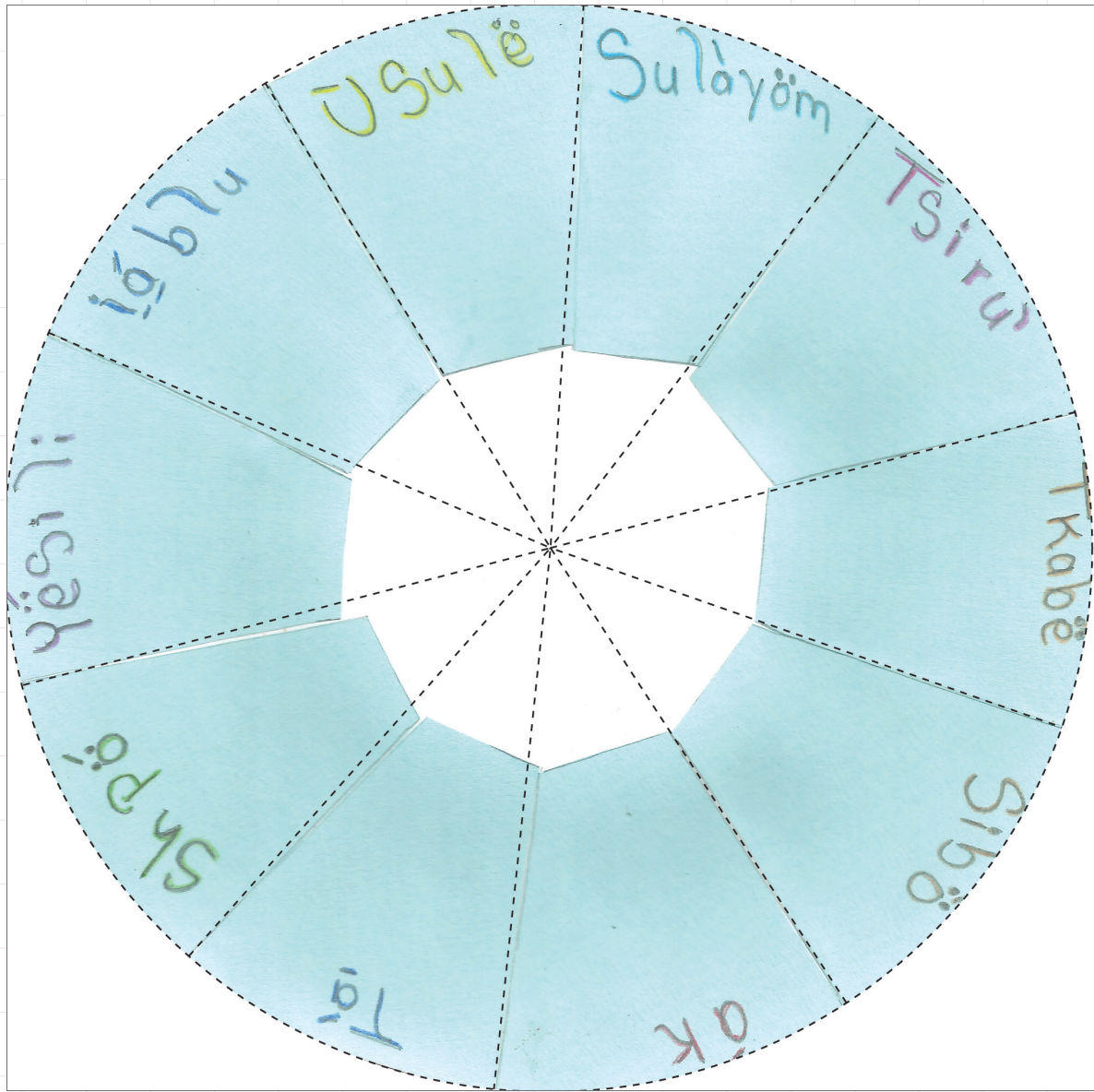

Mañàtk. Alâtsítsipa dör sɿ'wɔ shtèke wès idir ês.

TkéI. Alâtsítsipa dör kès i dióköl kóyèngà e' wa sɿwà' shtèkè.

23. Bribriwak

Awá Ricardo Morales

Sö ichò ì kùèkìka se' rö Brìbri, se' ditsòwö e' kè tsikìne se' wà se' wak wókir wa e' tsaki' Sibò se' a, m̀kuke sö i apàkeie wé se' ditséwö, ù i' yòne, e' tã ie' m̀ja ditsòwö yulók tö ì tsakêke ie'r í e, kè i tã wé kã wa'ñe, e' tã ie' m̀ja i yulók kã wa'ñe, kã wa'ñe, kè kùnè, kúwã ie'r íski dià e'rö, e' tã e' se' dióköl tso' se', sö ichò m̀, íe se' tso' e' bua'ie tso' rö e' rö , e' ie' se' kuéwã tã ie' i sãwé tö e' rö bua' ye' a, e' kùèk e' ditséwö manét ie' wã íe irírfí dòkã kã i' k̀.

156

Sö ichò m̀ ikúáki ì kùèkìka, wàrö tö ñe' shà sú sö ichò se' tsikìnakã kã i' k̀, ie' wã se' ie', wã se' manét, e' tã se' kã kiè diàe wé se' manét e' kã kiè Sula' kãska, tã ie' rö ichè e' rö e' rö kã rö sö m̀ Brìbri. Se' Brìbriwak, chè ie'r ditsò Brìbri, m̀kã ie' dékã kã i' k̀ awíe rö, diàe ikiè se' Suléyibi, se' Sulé kãska, aìe ie' i tsakêkekãtke tã ie'r e' ajkàla múkã dià e' se' a Sulàyòm, Brìbri, íe ditsò Brìbri ése tsikírke, ditsò tsikírke e' kiè Brìbri. Sö ichò m̀ kãbata kòs, se' kãbata aì kiè Brìbri, e' se' tsikírke.

Wà rö tö, ichó ie'pa tö sa' éltè ditsòwö a tã, Sibò rö sa' a kã amèat sa' tsikìne tã sa' a i yè tö i ajkónuk a' rö, a' kè kàne i wéikök, e' rö a' a, e' rö kòs chkò tso' kòs e' tsikírke e' rö a' a.

I' tã dawás tãî ë, Sibò kã tsiki' e' tã ie' se' a íyi kuatkè'at chkò wö ie sö ichò m̀, íjkè tã se' tsísir i wébale tã chò wö wórke i wak sù ë, kè se' wã i

kapéyètá ujchən,tö ì ǵ se' i kapéye, e' ch̀ balë'këkëpa dör, tö m̀kǵ se' rö e' kéwö ǵmëtsǵ ie'pa éltë ǵ, e' tǵ ie'pa dör i dikîǵ bö'wö diò se' ikè se' ujtò wa biétsǵ séjǵ.

Balë'këkëpa i kiè kǵ tkék tǵ ie'pa m̀yatke, wé i bulú bua'ie tkérǵ ǵwì, ie'pa tsènǵ bua', ie' wǵ i a íyi m̀tsen sö ichò mǵ ie' tö ye' ichà ie i dé, ye' inúköl. E' se' kòs íǵ se' ditsò katà k̀ íǵ rö. Íyök i' sulûnǵtsǵ séjǵ di' è ì è serâ ǵ, e' tǵ balë'këkëpa dör ichè tǵ e' m̀ǵ wès palë' ù bulùbulu yawèǵ ǵwìe rö. E' tǵ m̀kǵ bulékal tǵ alá dör ie' tè e', tǵ ie' m̀ǵ i wak tkáshkal, e' tǵ be' dakónǵ balë'këkëpa ichè palë' rö kǵ té tǵî è, e' k̀ǵ íyi kuátkök tǵ ì tsikírke i k̀ǵ. Íyi ulitǵnǵ kè tsikìnǵ íǵ yés kǵ e' k̀ǵ, e' kuèk̀ǵ se' ǵ tǵ kèr bua'.

le'pa wakpa tǵ, ie'pa dör ichè tö kè íǵ i sulûnǵwǵ, e' tǵ kapóli diò k̀ ie'pa i kuátkêkenǵ, êrè tǵ sǵwè ǵ' sö tö e' kè rö bua'.

I wà kiar: I saṁkne tō wès se' ditsò tsikik Sibò dör.

► **I wà kaṁèblo:**

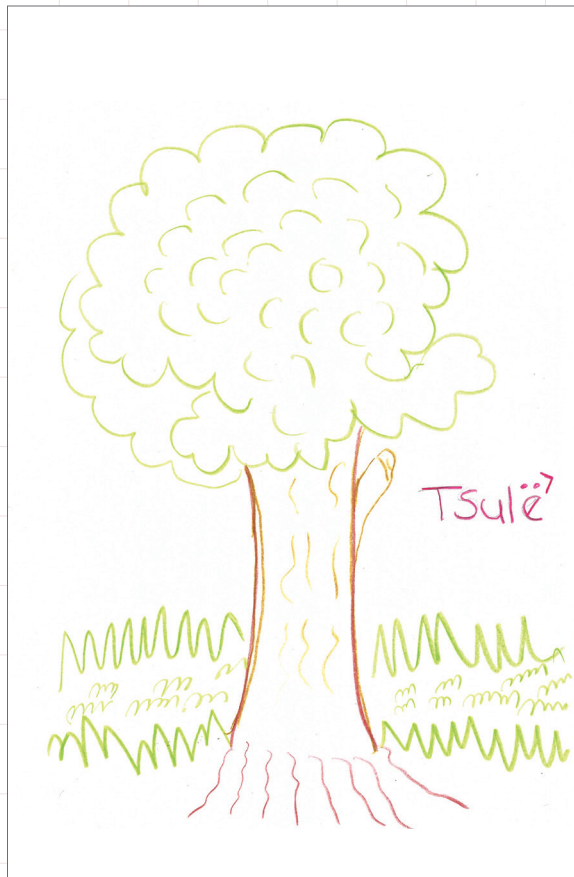
Êtk. Se' stsómj stse kiè se' bribriwàk.

Bôtk. Swóulâuk enā alâtsítsipa dör siwá' wès se' ditsò tsikinē e' àritsèmj.

Maṅàtk. Siwá' wès se' ditsò yõṅ e' apàkèmj i dióköl wa yêsýês.

Tkél. Alâtsítsipa a dör yéjkuö mèmj e' kṁ ie'pa dör kábata sulâyöm dióköl yawèmj enā íyi wé e'.

Skél. Alâtsítsipa dör i kaṁè yawè e' àritsèmj se' ujtòwa i yàmjpa kukua.

► Dawälök

kapóli	b	p	d	i	t	s	ö	w	ö
ditsöwö	r	a'	l	u	s	i	s	k	d
ditsö	i	j	o	i	i	b	u	l	ú
tskine	b	a	i	y	k	ö	l	i	l
sibö	r	w	l	b	i	d	a	l	d
sula'	i	d	o	m	n	n	y	o	i
kábata	w	ñ	p	w	e	j	ö	u	t
kékë a	a	k	a	o	ö	w	m	e	s
bulu'	k	é	k	ë	p	a	t	i	ö

24. Kábata

Awápa Lizandro Méndez, Kéwe

Ye' a' a i apàkêke tō kábata kè apàkêku sō ì e rō, se' i apàkêke ù sulè apàkêke e'rō kábata tso'sen, kòs ìñe e' dòka skél, e' ujté tã', e' wak tã', enã Sibò dör e' amèat sa' Bribri a tã e' apàke tã', êrè kè irir sa' è a, se' ulitane kábata a apàmik se' ulitane tso' e' kuëkika. Se' káwötã i dalòioök, ì kuëkika e' wà apàkêke sō.

Kéwe mïk a ie' ká yō', ài sië i tkérka se' tsákã ài yō' ie' rō, tã e' ukòkj tã ie' ñalà yō' wèk ie' rō ichè wèk diwö dótã e' ajken, e' rō ie' ù ajkò dótã wès dià se' ichà tkër ês. E' kuëkika ie' rō i bikéits kéwe i wí e' rō tō ì yórmjie' a kábata ie' ù ie, e' kuëk ie' déro Iriria tsúk kéwe wà rō tō mã e' yawè ie' rō ká wa'ñe, e' yawèulor ie' rō ù ie, ù ie, wé ie' ù yawè e' rō. le' wak a tã ù ie irir i' ês. êrè se' ditsò a tã i miane kábata ie' ö ák ie' i miane, êr ie' ù.

E' ukòkj tã ie' rō ichè tō mïkã ie' débitu tã ká ìã, ie' i yō' ká ìã tsétsè, mïkã ie' débitu i ajkáchók i kanèuk e' tã ie' i wà kanèu tã diwö tsikírkette e' yòkika ie' débitu awíe wòioök ká apàkök, e' tã ie' rō i yè awíe ie' bitéshka kéwe ie' ù ajkò a awíe e' rō wé diwö tsikírke e' rō, e' ie' bite irírír e' ie' tsá ù yawè awíshetka ñe' kábata tkër kiè Sibò wé, e' ie' ù alà yawè i wak a tã tsírlala ie' i yawè, i kaléripa a ie' ichè tō i' shà se' ù alà yawò tsírlala ká apàko ie. E' tã mïkã e' ie' dé, tã ie' ànã i yàmipa a ichók tō íe. Se' sérke ìã ká e'tk, ká e'tkla è ie' sènaia ká apàkök, e' tã ie' dör íyi ulitane ie' i bikéitse tō íe se' e' tsükéat ká apàkök e'tk è, e' tã ie' ù alà ñe' yawèkã, e' tã ie' rō ie'pa a ichè, i yàmipa, i kaléripa a ie'r ichè tō íe rō se' e' tsükéat, tã kè i yàmipa én a ìane ì kanéwèke ie' rō. le'

wak wā i ujchēn tō ì kǎnéwēke ie' rō.

Ɛ rō tǎ ie' i bikéitse mǐk ie' dé tǎ ie' ànǎ i bikéitsök, íē se' kǎ apàkòke, ie' wā mǐkǎ wēs sa' balè'kèkèpa yórke awá ie, mǐkǎ e' tsǎ dǎtske ie' wā kéwe e' chèrâ ie'rō ye' rō ditsò tsakêke e' ì amèkeat ye' ie'pa tsátko ie, e' kuèkǐka íē ye' kǎ apàkòke íē rō e' rō ye' kǎ apàkòke e'tk e' rō di' wé icha, e' rō Ʋíē kǐ, dí' tsake ie' rō, e' kǐka se' alòrketke e' ǎ sǐwǎ' amèat ie' rō, e' rō e'tk, e' ukòkǐ tǎ ie' skà apàkenē iètt apàkók se' amǐke dò ñē' e' rō, e' tǎ sō i amèkeat e'rō Alari kǐka ditsò tsikìnǎ e' icha, e' sō i skà apàkèke e' rō iètt wa e' rō Kuéí icha, e' dòtsǎnē iètt Talìdi kǐ tkétökicha.

E' tǎ e' ie' kǎ apàke, kǎ e'tk nañè i wak ǎ tǎ ie' kǎ apàke, tkòtsǎ bulé tǎ ie' kǎ apàkana ònǎ e' dí' e'tökicha amèat ie'r è dör se' ulitǎnē ǎ séjka kǎnéwē wà kǎnéwē wēs ie' i amèat íyi ulitǎnē amèat ie'r ajkàchéat ie'r kapóli íyi kòs, kòs, kòs, wòet tǎ ie' rō kòs se' ujtèke dawè dör, dawè kòs e' rō e' bulúpa tso', e' wókirpa, e' wímblypa tso' kòs, e' wòbalewǎ ie' rō kéwebitu e' rō wà, rō tō ie' wǎ i ujchēn tō ditsò tsakèketke kǎ i' kǐka, e' tǎ kè ie' ǎ wēs e' alònu k bua'è e', e' ujtéulurmǐ e' rō, íyi chò sō, e' ujtéulurmǐ, e' katélòrmǐ e'pa dör, e' kuèk ie' e' wòbaléwǎ, ie' e' wòbaléwǎ séjka i yàmǐ , èrè e' kè yènèkǎ i kaléripa ñē' ǎ, ie' ichè tō se' kǎ apàkòke ñérpa tǎ ie' tso' e' wà kǎnéuk, ie' tkér se'. Ɛ' rō ie' i wà apàke, e' ukòkǐ tǎ ñē' e' ie', kǎ añìnǎ tǎ ie' ànǎ kǎpi yök i yàmǐ wétsi, e' tǎ ie' ichè ìñē se' mǐtke, e' ukòkǐ tǎ tō ichè tō, ie' e' batsòkǎbitu e' irîrîrî ie' bité i yàmǐ tǎ, e' amèat ie' rō, ie' rō e'köl i yawèat e' àtē awíē rō, ù ñē' ǎ, e' ǎ ie' ichè tō, íē be' àtē ye' ù i' ajkónuk, ye' ǎ, ye' ù nùnuyǎ e' kuékǐ i ajkónuk ye' ǎ i sawèke yö, be' ké i ajkónuk, kè yì kànē i tsiríuk, ie'pa éltè diàpa, e' chèat e' wòbalèat, ie' rō kè e' kànē i tsiríuk, wémǎ se' ulitǎnē kè kànē i tsiríuk, ì tso' i apámik, ì tso' wēs ès se' ké i ajkónuk bua'è.

I wà kiar: Kábata ujté apàkêkẹ tō wès i yône ẹnà ì e i dalò ẹ.

► **I ajkácho:**

E'tk. Swóulâuk dör sịwà' kábata apakêke ẹnà i àritséke ẹ' yawókpa ẹ.

Bòtk. Yéjkuò ták kị sịwà' kábata mèmị s-wóulâuk dör alâtsítsipa ẹ.

Mañàtk. Ujtè ichàkirke e' i ụtèmị alâtsítsipa dör sịwà' kábata àritsẹ e' wa.

Tkél. Alâtsítsipa dör i apàkèmị sịwà' kábata tō wé dör.

Skél. Swóulâuk dör ẹ' i dapa'wẹkẹ añità kábata ujtè apàkók i dióköl wa.

162

► **Ujtè kítsök ískì e' ìütök sịwà' kábata wa**

Êtk. ¿ì dör kábata?

Bòtk. ¿yì tō kábata payö'?

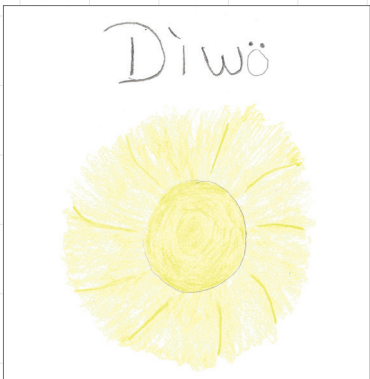
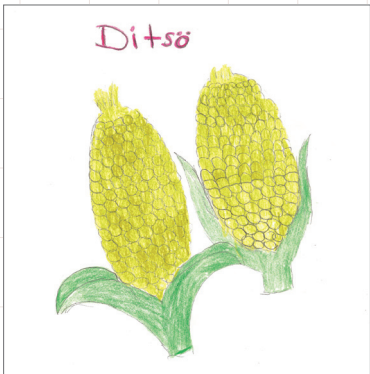
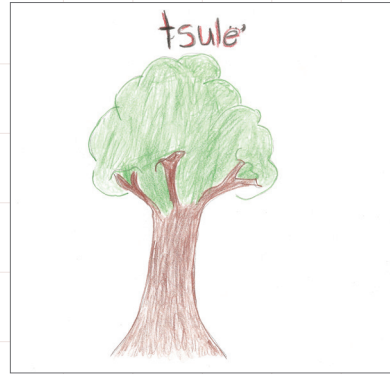
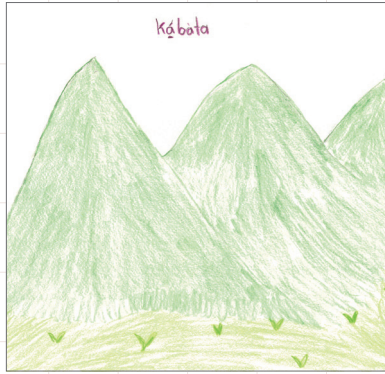
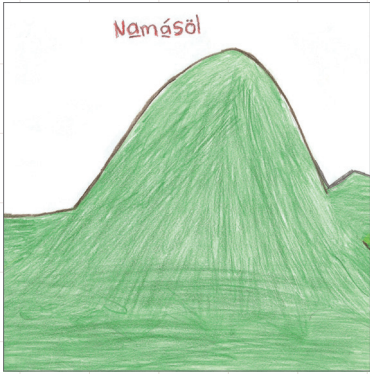
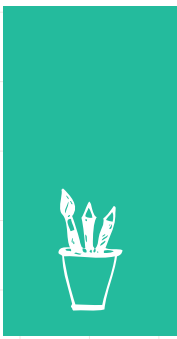
Mañàtk. Bìk i yèná tō kábata tso' se' ká ẹ.

Tkél. ¿ímá è kábata e' kiè?

Skél. ¿ì è tso' kábata shùẹ?

Tèröl. kapóli wès e' è tso' kábata ẹ.

25. Kábata

Awápa Lizandro Méndez, Shùshà

E'rö ie' rö íyiwak ulítanë ajkónuk, se' ké i kanéyuk katè, êrë tã se' ké i daléitsök ajkónuk êrë tã ièt, e'rö tö e' rö íke ie' ichè, e' tã ñë e' a ie' ichèat, ie' kè ìàrtsèkã ímã ikiè, i wak a, ie' ìàrtsèke tö naùpa, naù wé e'köl kalö'wëat ie' rö, e' a ie' ichèat tö, à naù be' améat ye' dör ië i ajkónuk, ês ìàrtsèke irir. Tã e' a i yènatke, e' én a ìana tö ye' àtã i' ajkónuk, e' tso'sen i' tã ie' wã, e' tkénja i wak sù ì kërwa e' wë. E' wósuk tã i sawè tö kábata Namásöl sù e' rö Sibò we.

164

le'pa i ajkónë ke ì amèat ie'r e' wa, e' kuëk kòs ie'r ì amèat kábata e' wòbata kì mụ mã yéstyès mã se' i dalòie mã, e' kè tsiríyuk se' kànë e' kuëkika, kàl kòs tso' ì tso' e' kè tók se' kànë wanamã kòs kábata tkòke éjkë e' kè tsiríwèky wà rö e'r ie' ajkóno ie, sö ichò tö kòs e' kóyök tã', e' dárke kòs mã e' rö e' rö ie' ù apábako ie mã ie' wak tso' kanèblök, se' kè wã wòbla wa i sùnëwã tö wès ie' i yö', tã ie' kã kì, iyi ulítanë kã dör íyök diö kímuk, e' kuëki e' dárke e' wa ie' kika e' wa ie' tkë'nìk, e' wa ie' daché wa ie' tkë'nìk, e' kuëk kè se' kànë i tsiríyuk ñë' ês.

E' rö tã ñë' mã e' se' i amèrö sö ichè ìa, sö i shkòwé, e' rö ie' rö e' i apàkëat, wà rö ie' ichè i' ye' i apàkëat i' e' àtã di' wé kiè, di' kièke Ulé e' kì ditsò tsikirke, e' a ye'r sija' améat, i' ês ye' a' a i apàkëat, e' tã ye' mítke i skà apàkòk di' ièt.

E' rö tã ie' bitùtse ike, ie' shkò ñalà kị, débitu irîrîrî dò ñe' e', tã ie' àna, tã íe' se' ù yawòke, íe se' dére, íe se' ká apàkòke skà e' tã ie' àna, íe ká ù yawè ie'r rè, ù alà skà yawè tsîr i wak ês katàblekã ie'r, ie' ichè íe se' sérke ía ká e'tk îñe se' kapòkèwã, e' tã ie' àna ká apàkòk, e' tã e' àritse ie' rö Malèruk, Mùlèruk wà kiàna yéno tò àknãma mùlé kòs ulitàne e' wò baléwã ie' rö, e' kuëk ie' rö e' yò e' rö wãnaã, e' kuëk i kiè Malèruk kè i kiè Malèruk se' i kiè bua'ie balè'kèkèpa Mùlürö, íyi mùlé kòs, àknãma mùlé kòs, ulitàne e' wòbaléwã ie' rö, tkòtsã dayè a awî, e' kuëk ie'r i tkè'kã i shù shà wà rö tò e' àta, e' yì tkè'r e' àta se' tsátkók se' a i saúk, e' e' améat ie' rö ù e' ajkónuk. Wà rö tò se' alòrkêtkè i'e ês e' apámik a tã se' yòki àknãma ulitàne e' wòbaléwã ie'r séjka, e' àna kèr se' tsiríwë, irir aish tã, e' kanéuk ie' tkè'nik, êrè tã iók e'pa wémpa e' wémpa tã ie' débitu ká apàkòk én bua' wa kéwe tã se' ká apàkòke e' dapa'wë ie'r ká apàkòk, wétsi ie' àna ù yawók.

E' yawèkã ie'r tsîrlala ie' ká apàke nañè, tkòtã bulé, bulé tã ie' skà skà mítke. Ie' wã ù ñák a awî e' rö, màsopa bité mã kukulè wétsi tsulè' tak wétsi, bité irîrîrî ie' wã dò awîe rö, dé wé kábata e' ñe' e' rö tã e' àna dé pú tèt ìskì tkè'ter ìskì, e' ie' i wò shtiríwëwa wà rö tò e' tkákã íe wòwò se' ká a e' tã ie'pa e' alòkarã se' chòwë ie', e' kuëk ie' i amàso e' a ichè awîe i tsúbitu irîrîrî dòkã ñe' e' rö tã ie' wak i bikéitse tò mú àna dé, ie'pa kànùnã i wétsi púk a tã kàl ñe' dör bêrie dò awîe tã mãsopa tulúrka, tã mã kuli' kị wè ák pèkã.

E' àna dé e' rö, tã ie' wak tso'sen e' rö tã ie' détsã tã ie' dör i wóike sanênênè wò shtiríwëwa ie'r yés, e' mĩa se' a se' ditsò a tã e'r ák tkè'ter. lòiò tã balè'kèkèpa wébrò dör i súwã wã'yòk ie tã icha tkè'ter dió ês tã ànãre se' ie' i tkè'ter êrè i apà salabé iela êrè i wak wîwî kè kalòio tã, kè apàio tã, e'

tkë'ter. Ì kuëkija ma i ké batà a ta ijke se' alôrmj i apámik kuékj wésawa ie' wak dör e' wöyilitawä e' wöbalë'wä ie' rö e' súwä balë'kekëpa ká îâîâ mîkâ kè yì ku kábata diàë e' ta yébane kuékj, se' kiríwewä dawówä e' wak dawówä bóì, mañàì sö i sawéwä ta e'köl dawòwârâë wake', balë'kekëpa én a îàna ujtéwä ì kuékja i' yéat Sibò dör se' a tö wès se' ké i ajkónuk se' ké i dalòìök.

Ma e' rö ñë' e' ta ie' wä skà, e' ie' ká apàke améat ie' dör e' ukòkj ta ie' rö ma e' e' ie' siwä' batà apàke skà apàkênene siwä' améat skà apàkêne se' a, e' ta ie' ichè tö i' ye' ichéat i' i' rö Alári, di' kièke Alari e' kíkâ ditsò tsikîna e' icha, e' a ye'r e' améat e' kuékj ês irir. E' ukòkj ta e' ie' skà mîchô buléñak kj, e' mîtse irîrîrî e' dé mîke awîe Nimàie, e' ie'rö kábata skà, ie' skà démi kábata a, e' ta i tò ês e', se' chôke e' kuékj ta kè ie' wä i yènekâ tö ì ie sö i yawè rè, kábata yawè ie'r, ù yawè ie'rö, kàl dióköl ie, sö i sawë, êrë e'r kábata daló bêrie e' wa'chiki ta yawè ie'rö, ie' wak én a îàna ì ie ie' i yawè, màsopa tso' kalö'wë ie' kanèblök, yawéka ie' rö e' améat ie' rö, e' ñërpa ta e' ie' rö i wà wò baléat añîes ù e' a tö ì wambalërmj se' ta ñë' ês, i tò ês e', bulékal ta se' a ì wambalërmj ujchën ie' wak wä, e' wò balóie e' rö, ta kábata e' améat ie'r kéwe ta iyi sulú e' a se' dapa'woie, ukòkj ta e' kébata améat e' i wò balómj ie wès balë'kekëpa dë'rë i wà wò balók ês. E' ñërpa ta ñë' se' ta ì wamblërke iyi ñë' se'katèkêtkë mîka e' wä se' mîke wé ie' se' suwîmj se' ká kj i'se kîka ta chô ta se' batsèkêkâ irîrîrî ie'r amèka e' rö, kéwe i mîkeka irir aì erö Ulùki e' skà batsèkêka irir amé rö ñë' e', i wé bua'ie, e' ie' se' dapàwèke wà kanéwë, e' kuékija e' rö se' katêke e' mîke ie' wä wè dùla kalö'we iyi dör mîtser amèkâ kàl ulà kj, e' sù ie'r e' i tòkj, ñërpa ta ie' dali yawè ulà wa.

► **I saúk tò wès se' dör ká apàke kébata e' wa e' wóulâuk ujtè ichàkirke e' iütök yêsyês se' ujtöwa. Às ie'pa dör se' kápake e' kí àritsö kékrâ ë.**

Êtk. ¿Íma kábata òritsa e' kiè e' shtó yéjkuö kí?

Bôtk. ¿Í kyéki kábata kiè maìèruk?

Mañàtk. ¿I apàkòk tò ì kyéki kábata kiè namásöl?

Tkéì. ¿Í kyéki se' káwötá kábata òte e' dalòìök?

Skéì. ¿Yì kiè sibò dör naù?

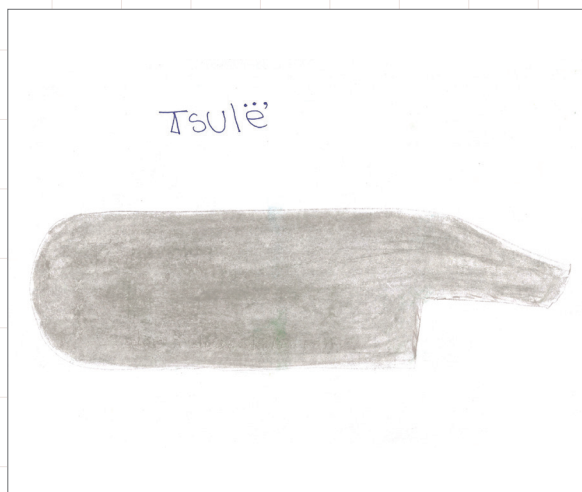
► **I Saúk to wès se' dör ká apàke e' ajkàchèmi alâtsítsipa a i dióköl wa, às ie'pa dör se' kápake e' kí keka.**

Kanè wà yawèke.

Êtk. Swóulâuk dör alâtsítsipa a kábata dióköl yôno e' mêmì, e' tawèmìrak i dir.

Bôtk. Alâtsítsipa dör swóulâuk tã ká apàke kébata àritsèmi yêsyês.

Mañàtk. Alâtsítsipa añitã kábata dióköl yôno e' apàkemì idir i kiàna yéno i kí.

► Ujtè wö wàie

Êtk. Sibò

Bòtk. Naù

Mañàtk. Namasöl

Tkél. Malèruk

Skél. Tsulë'

Tèröl. Kábata

Kúl. Awá

Pàköl. Kál

Sulìtu. Kàlkö

Dabòp. Urén

Dabòp kì e'tk. Alàri

Dabòp kì bòtk.

Ditsòwö

Dabòp kì mañàtk.

Dalòìök

Dabòp kì tkél.

Ajkónyuk

26. Kábata

Awápa Lizandro Méndez, Ibatà a

E' rö e' ukòkì tã, e' e' wamblènë e' tã ñë' e' míkã ie' ká apàkeat tã ie' ichè íë ye' ujtè sîwã' skà amèat e' rö di' awíshet Taliri kî se' yàmîpa a. E' ie' i apàkaat kiànaia kuékì e' tã e' yòkì aì wa, e' wà tã aì, e' rö a ie'r e' amèat ukòkì ie'r e' apàkeat tö íë ye' sîwã' amèat e' rö ñë' ês, e' kuékì tã ie'pa sîwã' dakalîlî ñë' yò ichè íã e'r ês e', e' tã e' rö ie'r i wò shtiriwë se' wós tã ie' ichè wës se' káwötã aîsh tã i wébaloie se' ditsò a ie' ichè tö i' ês a' ké i kanèyuk, ñë' ês, ñë' ês, a' wókir bakó, a' i bikéitsö a' rö, e' yawè ie'r se' wétsi.

170

Ukòkì tã se' én a ìana tö wës se' e' tsátkömi, se' mîã i kanèyuk tã se' káwöta ie' tsiríyuk, e' ie' alàala tsikírke, éjkë, éjkë kanèwetsã kòs pé bûbuka se' dör kàl wólö wa e'r i tkòweyâlmî se' wòblö, ñërpa e' wòblök ie'r amèatke ie'r wòblékule, e' wak kanèyuk se' tso', e' wã i mîtser e'tk mîã diàë, e'tk mîã aìèka, e' ñàùat awîë rö kábata ñë' kî mîk dîba tso' tã i wérke sarûrû, mîk ká bua'è dîba késka tã , e' kè rö yòl ukö e'rö ie' ñë' ñàùat e'r ák ta'òat sarûrû.

Ie'pa wã tsa' mî, wës dòkene kámî aìë dòtsanë, ie'pa wã tsa' mîtke yórule e' wòtkewã, ie'pa rö aìë ì amîk ie'pa e' yéulor bitu irîrîrî dòtsã kábat ñë' kulî' a ískî tkayâlmî dià i yòkì mîchô. E' yòkì kéwe tã míkã ie'pa, ie'pala ñë' mîtser i wã tã se' yàmîpa i bkéitse tö ie'pa mîã dawókkua, kè ie'pa dúwã, ie'pa chówa ñë' tã ká tkél i wà sènare i wétsi e' tã éjkë tã ie'pa ulà dé i ska, éjkë tã ie'pa i bikéitse i' e' tã kè i déiã, i yàmîpala àtã wéshkë, kè ì déiã, ñë' tã i dawólúya katelôya, kè ì tã íã, éjkëpa ie'pa dótsanë ie'pa wòkì.

E' kuɛkɛkɛ tɔ e'tɔkɛkɛ sɔ wɔ i ujchɛn tɔ kɔ kuɛk sɔ wakpa i dalɔieke nɛ' sɔ wɔ i ujchɛn tɔ kɔ jɛiɛ ɛ, mɔ kirɛmɔpa dɛbitɔ e' mɛkɛka kɔbata nɛ' wa'wɔ ɔ oro biɔk ulɔya e' yɛwɔbitɔ namɔ nɛ' ɛse dɔr, ɔtu wɔ nɛ' ɛs dɔr, bɔkshka sɛɔrɛ, kɛ i tkɔpashka tɔ naɛɛwe ie' katɔwa idir, i baksha s yɛkal ujtɔ wa, dɔtsɔ Shirɔli.

E' ukɔkɛ tɔ ɛ' rɔ sɔ i ɔmɛɔt, ukɔkɛ se' bitɔke irɛrɛrɛ, e' dɔtske mɔ ɛ' se' tsikɛnɛ, se' dɛtsɔnɛ e'tɔkɛkɛ Sulɔyɔm ɛnɔ Namɔsɔl, ɔwɛi i kiɛ Namɔie aɛɛ ikiɛ Namɔsɔl. E' ukɔkɛ ie' kɔ apɔkenɛ skɔ ie aɛɛ mɛk ie' dɛ se' diɔyɔk batɔ ie, e' tɔ, e' tɔ ie'rɔ Namɔsɔl ɔ i apɔkɔtsɔ e'tɔkɛkɛ ɛ, e' skɔ wɛ yawɛ ie'r kɛwe, tkɛkatke ie'r ie' wɔ i ujchɛn tɔ i kuɛkɛ Namɔsɔl i' wɛ yawɛ yɔ, ie' wak ɛn ɔ jɛnɔ, mɛkɛ ie'r se' diɔ yɛketke aɛɛ rɔ.

Se' tsikɛrɛkɛtke sɔ ichɔ Sulɔyɔm, e' tɔ kɔbata e' tkɛkɔ ie' tsɛnɛtkla ɔwɛ shɔ e' sulɛ ɔ ɔwɛshɛt ie' tso' se' kɔnɛɔk, ɛ' ie'rɔ akɔ'la yawɛtke bua' wɛs a' dɔr i sawɛke ɛs, ɛ' ɔ ie'rɔ i kɔnɛwɛ kɔs mɛk e' tsikɛnɔ tɔ ie' wɔ i ujchɛn tɔ i wɛ yawɛ ye' rɔ, ɛnɔyɛ ɔmɛkɛɔt i ajkɔnɔk, e' ɔ ie' rɔ ichɔ a nɔyɛ ye' rɔ be' ɔmɛkɛɔt ye' sulɛwɔla ajkɔnɔk.

Wès iwà yawèkẹ.

➤ **Swóulâuk dör alâtsítsi kẹmị síwạ' kiè kábata e' òritsòk e' ukòkị ujtè ichàkẹmị kítule e' iùtemị idir e'kòl e'kòl.**

E'tk. Pú bák se' katók e' ñàùat kábata a ịlma e' kábata kiè?

Bòtk. ịKáwö wéjkẹ tạ bua'è pú ñàùat kábata kị e' wër bua'è?

Mañàtk. Kábata yò'at Sibò dör se' ká a dalò ta ịlma è e' kiè?

Tkél. Sibò dör se' ditsò diò yèketke e' tạ kéwe i yò' idir e' yòkị.

- () namù () kábata
- () pú () di'

Skél. Mịka sikua dẹ'rò kábata wa'wö a tạù biók e' tạ i tôte idir, e' dör.

- () àknama () namù
- () pú () yawi'

Tèröl. Namù dör sikuapa yẹ'wabatụ tạù bie kuékị détsa

- () sös () shiröli
- () amùbli () tsulè'tkò

Kúl. Sibò dör ie' suléwöla ajkönuk ameat e' kie

- () namù () se' ditsewö
- () naù () Kábata

➤ **Ujtè iùto:**

E'tk. E' kábata kiè namàìè.

Bòtk. Dawás kẹska.

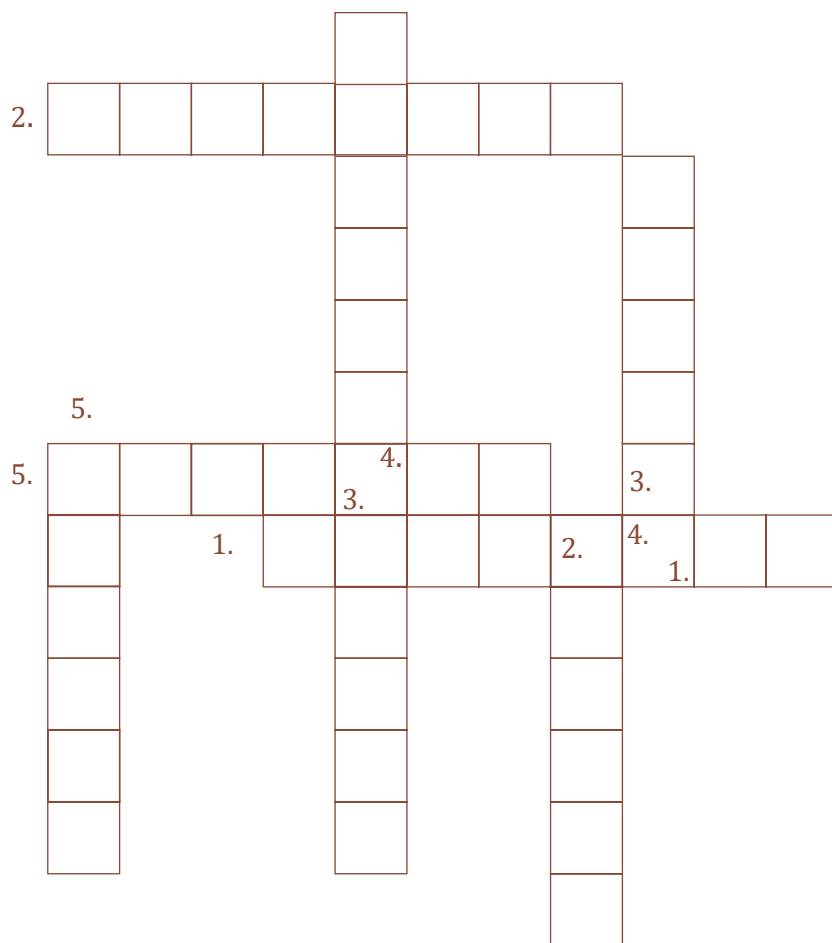
Mañàtk. Kábata dalòtá se' a tã e' kie. / Námásöl ęnã / namàię.

Tkél. Kábata

Skél. Namù

Tèröl. Shiröli

Kúl. Naù

Shkë'k

Êtk. E' rö i wámbłëņę

Bôtk. E' kĭ jńáùat.

Mañàtk. Dawás ska i wòa wërke

Tkél. E'rö se' tsikĭņę

Skél. E's ąwĭę è i kiè

kipàk

Êtk. E' bák se' katók

Bôtk. E' wa pŭ bŭņę.

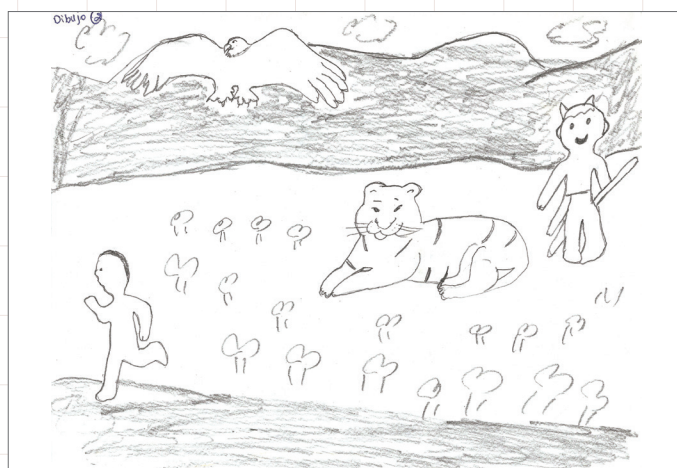
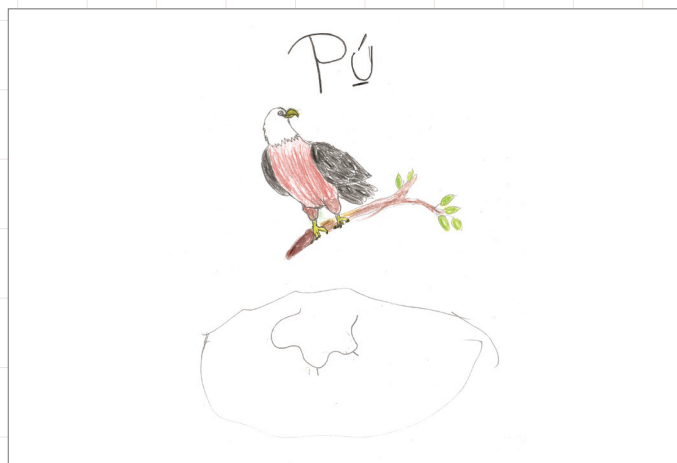
Mañàtk. E' wa ie'pa e' yêar.

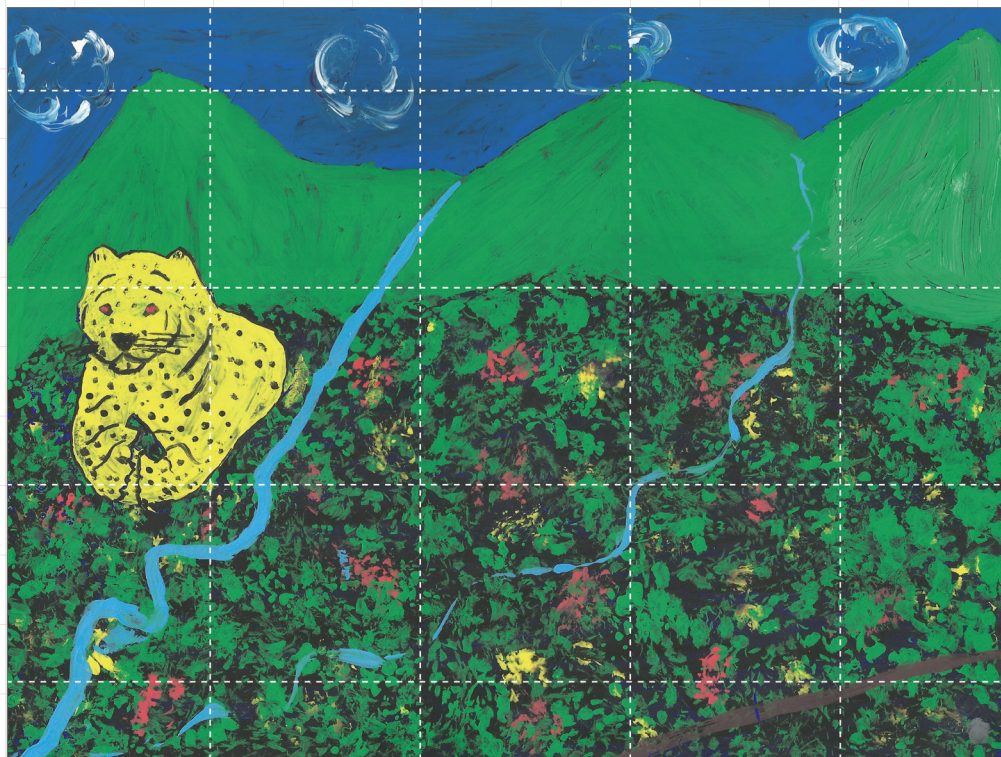
Tkél. Kájëkë ie'pa chéwa.

Skél. Áie kiè.

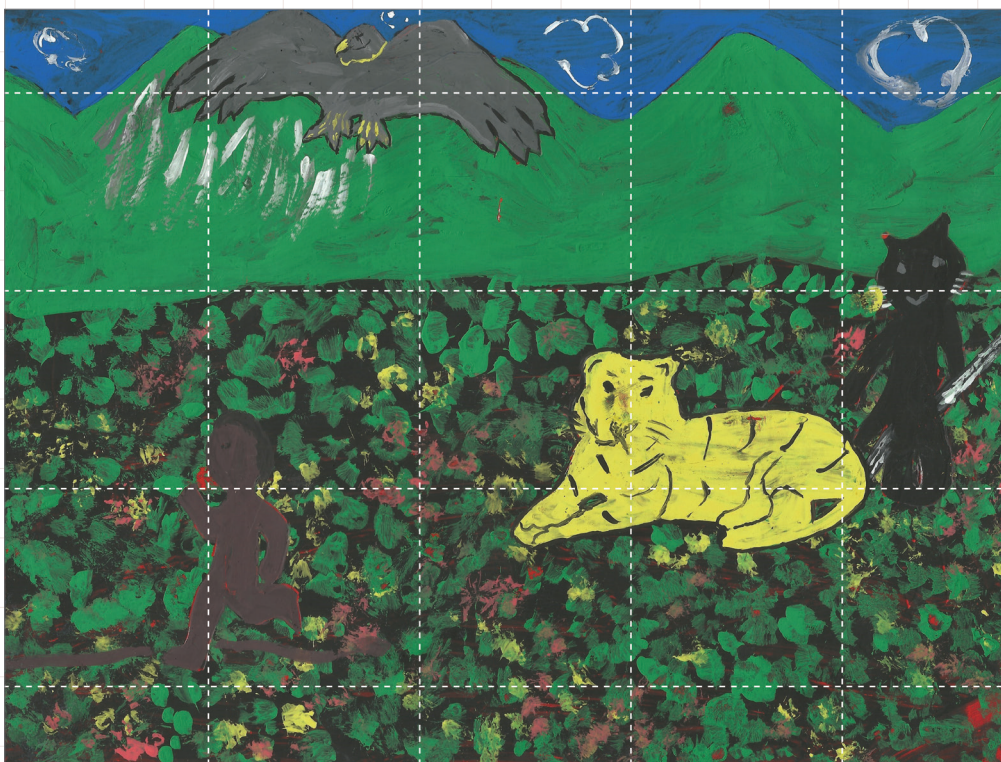

► I ulát wàio:

175

27. Ù Sulë

Awápa Lizandro Médez, Kéwe

Ú sulë apàke sö, i apàke sö tö chè Sibò dör se' a i yéat, i amèat i bikéitsa ujchènòie ì kuèkì ie'r i yö', ì kuèk i kiè ù sulë, ie' wak dör i kiè ù sulë, yì icha kiè ù sulë, ie' icha yö' e' kiè ù sulë, e' ajké wa se' ichala kiè ù sulë.

Mìkà ie' kà bikéits, kà ìà kà tsétsè è késka, e' tã ie' tso' i bikéitsök tö ì tsakêke ye' rö, wès e' alôwèmi ye' rö, ì a i tsikírmì wès bua' tã ialôrmì sérmì, e' kuèkì ie' i bikéitse sú ye' mì, ì yawè yö kéwe, i wé tkèkà kéwe. E' rö tã ie' i bikéitse tö ye' míke ditsòwö tsúk wé rö ye' ù tkòkà wà rö tö e' dikîa ye' i tsakêke wòet tã ye' míke ì yulók kéwe skà, ì amìk ie'pa sérmì wès ie'pa, ì kùrmì ñànòie.

E' bòt yulè ie' rö, wà rö tö ie' wà icha e' è e' tã, ie' i sawé tö ye' ù dékà i tò kùnà dió e, e' tã m̀a ye' íyi, ì kanèwèke ye' rö e' alôrmì e' tsikírmì, e' talármì, bua'è, ukò ska tã ie' i bikéitse tö ye' rö i yawèke wès ye' wà i bitè ì rö ye' wà i tkòkà wès, m̀a e' rö i sé tulúwà ie'rö pàkòl se' ichè sé, e' yulók ie' dérè. E' rö se' ichè ie'rö ditsòwö íyi kanéò, yéat se' a débitù ie' wà, e' rö ditsòwö e' pa, e' kuèk ie' ujchèn tö, ditsòwö pàkòl kiànà yéngó íyi kanè pàkòl tso' se' wà, e' míka e' kíkà i tkérka wès sé sé ès, e' kuèkì pàkòl sé ditséwö kiè tã' èmè. Ès ie' icha tkè'kà e' kuèk ie'r se' a i yè a' icha yòna tã a' icha sé rö pàkòl kè wò siènantà skérìla, è tkérìla è, ö kúrìla è.

Mìkà ie' i bikéitse skà tö ye' míke akékëpa Dalâbulu wö awî, e' wak se' ie, wak wépa, e' ichàkók ie' mîa tkörö ká iétkuö ì wa ye' ditsò tsikírmî e' a ye' a ká dalô pèmi, bö'wö müèkà ie, e' mîka ie'pa sérmî, e' kè tã e' tã ká tsétsè kè a ie'pa alôrpa, kè a ie'pa sènyuk talànyuk. Ukòkî ie' i skà bikéitse tö ye' míke i skà yulók e'köl e' rö ië' e'ró ye' ù suléla i' ñák ajkòiwamî awîë rö, wà tã' ie' wã ì kùékîka, ie' bö'wö tsakêketke, ie' se' tsikírkêkatke e' bikéitse tö e' tã kòs naùpa kanèble ie' a ù i' shù a, e' wò batà tèkêtké ie' rö, tã wé ie'r i balêke e' yòkîka ie' rö ie' déré e' tsúk irîrîrî, e' méwã ie' dör i yòkîka amèkêwã ie'rö, i wòbalôwã ie awîshetka, i wòbalôwã bichi' kî, mîchô ká aîë, wà rö se' amèat ie'r i' ètkuö dikîa, se' a iàtë e' rö épa òjö êse kè a se' irìnetsã e'tökicha è êse.

Ditsòwö amèat ie' rö sé tulúnîk awî wòshkila wébalö âr, e' shù shàla dió ká tër, e' ie'rö Iriria amétër e' ala wa ie'rö, e' ie' se' ajkónë, e' tsákã ie' mîa i skà iè yulók e'köl wak aláköl e' kiè icha Si'wö. E' débitü ie' wã se' è kùék séjka, mã e' ukòkî mã e' rö di' mã e' rö i bua'ie mã e' débitü ie' wã. E' ukòkîka tã ie' mîa i skà yulók e'köl ì amîk se' sîwã' tkòke, kè se' a se' alônük ie' ditsò kùé ie'r ì wa ie'pa sîwã' tkòke, ì wa wès ie'pa sérmî, e' wak se' ie, e' ichàkók ie' mîa, ye' kî be' kiàna ñë' e' kùék ye' ditsò tsátkök mã e' wa ie'r i sîwã' ièkêkã, mã e' amîk se' tso' i' tã, kè sîwã' tã' mã se' kè alônë.

Ukòkî ie' mîa awî i tër awî wak wépa, bö' e' tsúk ie' mîa e' ichàkók ie' mîa ye' biteã be' e' iéitsök añîes tö ye' kî i kiàna tö be' shkókã ye' a, kè ie' wã i akékë wak kìnëkã ie' ichè iã tö be' wã i tso' sé dapö e' akák mùmî ye' a, ye' ditsòwö tsátkoie, ì kùékî ie' i wò tsakékã e' amîka se' chkò alômî, e' amîk se' sérmî se' kapóli alômî enã ie' kî ie' kèrwa tkékã e' síwoie shkálé kiàna ie' kîka i wak iã kéwe ukò amèat ie'r se' ditsò a.

Mìkà ie' icha yawè tkènakà tà ie'rö mà ie' dérö kékèpa ók wak ñá se' ie e' a rö ichè ye' kì ikiàna ye' a, be' wà tsa' tso' ie' kékè è wà i tso', bé shkó ye' a ye' ù suléala yawókkà e' ukòkì tà mìk ie'r e' muḗlôya, muḗlôya séjka kòs aìerö e' ukòala wò tsakéulor ie' rö, mía tsékà íyi ie, bèkuö ie e' wà rö tö mìkà dìba kì dawás késka tà iéala wòtsikírlûna séjka ie' tso' se' ajkónuk ie' tso' se' wébalök se' sa ditsò améat ie'rö e' tsátkök kè ie'r ì sulû wambalèky se' tà ie' tso' se' kì ká dalô e' wòet si'wö wà rö tà nañéwe tà ká dalô tà ñîwe tà dîwö dalô. Ie' mía i yulók ùkö sé e' wak tso' se' ie e' a ie' mía ichók tö ye' rö be' a e'ala kak kiékà kéwe tà i wà yawókà e' rö wé, ù chané awî, awî dör tsé'ka wak se' ie, e' a ie' shkòke i kiók añies, e' kiékà ie'rö e' rö nîmála kièke nés, se' ikèke dù shkâl dâtse muḗlù dù, wék e'rö bala' dù, ì dù séjka e' dâtse shkâl añità e' wak tsé'ka, ñe' ie' wak a tà ie' júye sé ês êrè, ie' wak a tà e'rö sé ês, se' ditsò a tà dù ie irir íyi katáno êrè mìkà ie' a tà irir sé ês ie' a tà ie' ù chané dâtse, ie' íyi dâtse, e' katéulôr se'r ñalà kì.

► **Kanèbloië alâtsítsi ɔ**

Êtk. S-wóulâuk dör alâtsítsi ɔ, ù sulë sɔwé apàkêke.

Bôtk. Yéjkuö àritsök se' ie ɛɔ.

Mañàtk. Alâtsítsipa dör i wà apàkemɔ ɛɔ i wà klòɔ, wɛ klòɔ, wé kèi amêɛ i kɔ.

Tkél. S-wóulâuk dör yéjkuö ták amêmɔ alâtsítsi ɔ.

Skél. Yéjkuö ták kɔ ù sulë dióköl yawemɔ íyiwak ɛɔ bíl i dè'rè, ù sulë yawók.

Tèröl. I yòɔ e' ukòkɔ iɔ ichèmɔ. ɔ̀ sùɔɔ, ímɔ i wà bikéitsèmɔ, ɔ̀ s ká sawè be' dör?

Kúl. Yéjkuö ták kɔ ujtè wé wɔ i wòbatse kibí ie e' dióköl yawemɔ idir.

Pàköl. Ujtè shtèmi idir.

Sulìtu. Iwá aritsemir idir wakua, wakua.

Dabòp. S-wóulâuk dör ujtè kɔɔ sawè, i wéblo ie tò bua' i kɔɔ.

180

► **Alâtsítsipa tsítsir ɔ kanè sawo:**

Êtk. E' yòkɔ s-wóulâuk dör alâtsítsipa ɔ ù sulë kanè amɛ yéjkuö tak kɔ.

Bôtk. Alâtsítsipa dör i apàkêke tò wès ie'pa i àritse ês. S-wóulâuk dör i apàke alâtsítsipa ɔ wès idir ês.

Mañàtk. Ie'pa dör yéjkuö yawèke ujtè kè àɛɛ ie'pa ɛɔ ɔ shtè ês e', ie'pa yéjkuö kɔ. Kanè ù ɔ: yéjkuö dióköl.

Tkél. Yéjkuö àritse e' shtók bêrbêr.

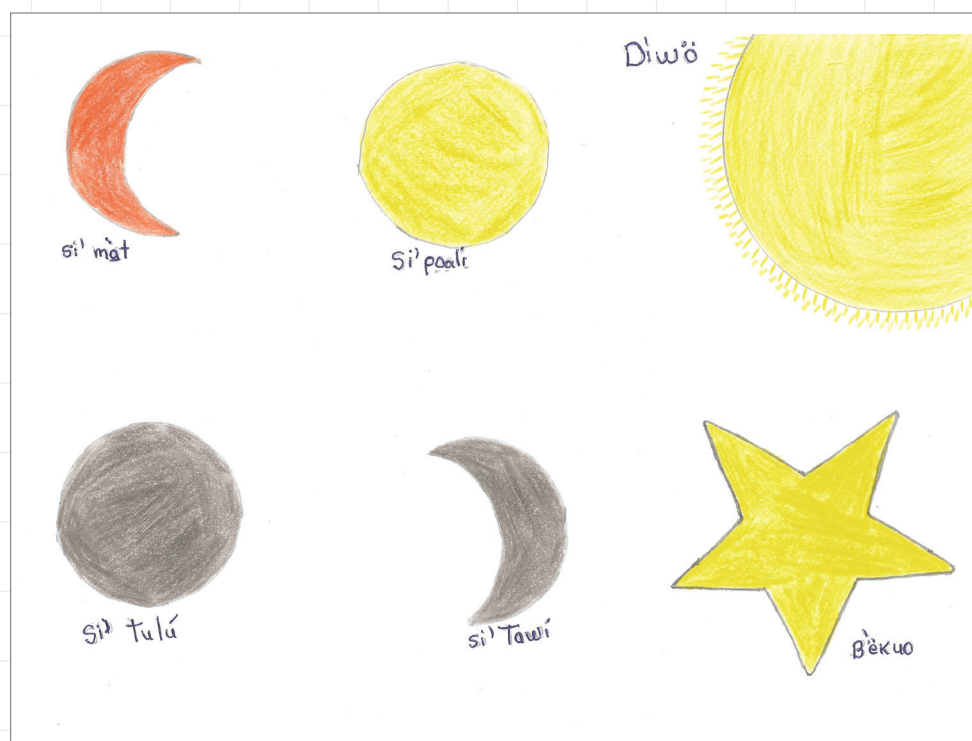
Skél. I tòyulök tabèchka kî yéjkuö bulùbulu enà balë'këkëpa tã, ujtè apàkanë e' wa, i ajkà ichókale, íyi tso' se' kã kî e', wé i sérke enà ujtè siwã' kî.

Tèröl. Ie'pa kanë yõnã e' ajkàchöke i yàmipa enã s-wóulâuk a. Alâtsítsi dör i kî ichàkêke.

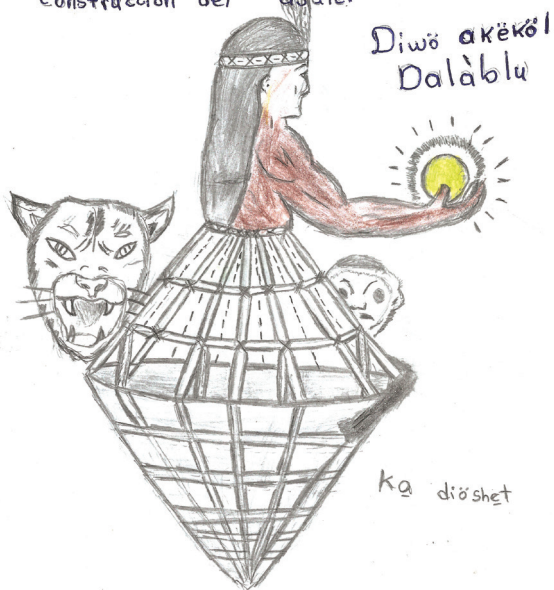
Kúl. E' ukòkî ie'pa kanèblöke añîta, i bikéitse ie'pa dör tö wès se' siwã' dör.

Pàköl. Alâtsítsipa dör ujtè apàkanë e' shtènë yéjkuö bêrie kî.

Sulîtu. I wà ajkàchök e' wa.

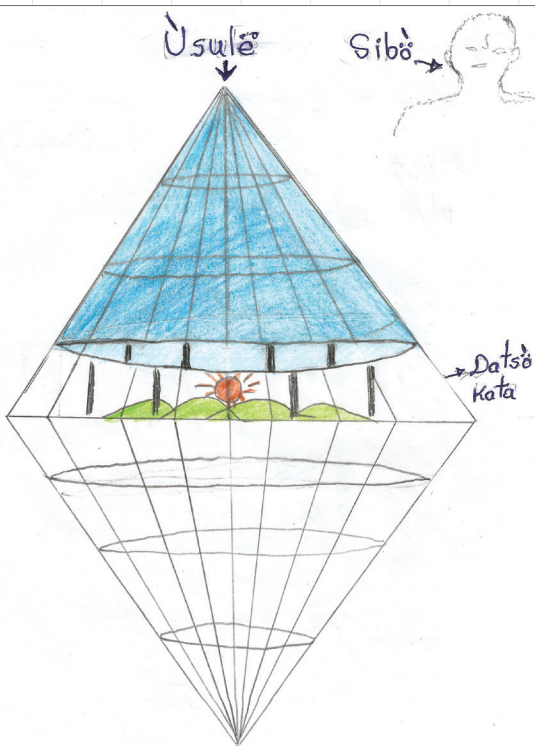

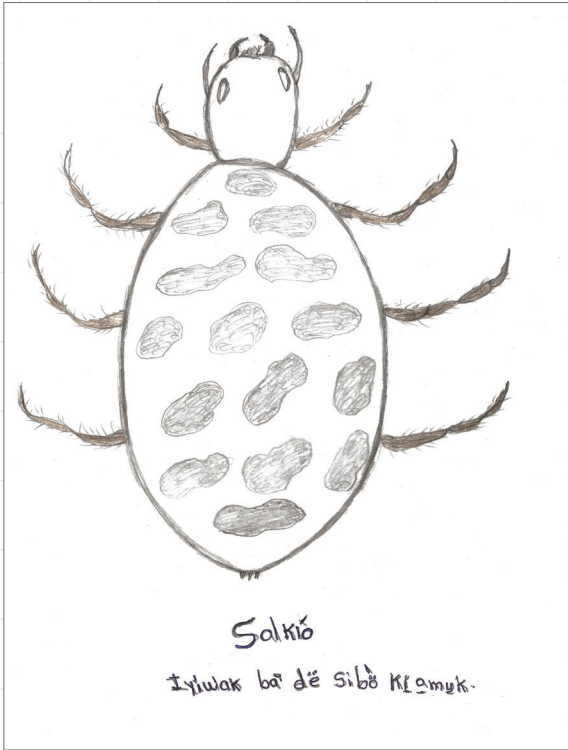
Íyiwau kanèblé' sibò ta' ùsule yawàk yuók
Animales que ayudaron a Sibò en la construcción del ùsule.

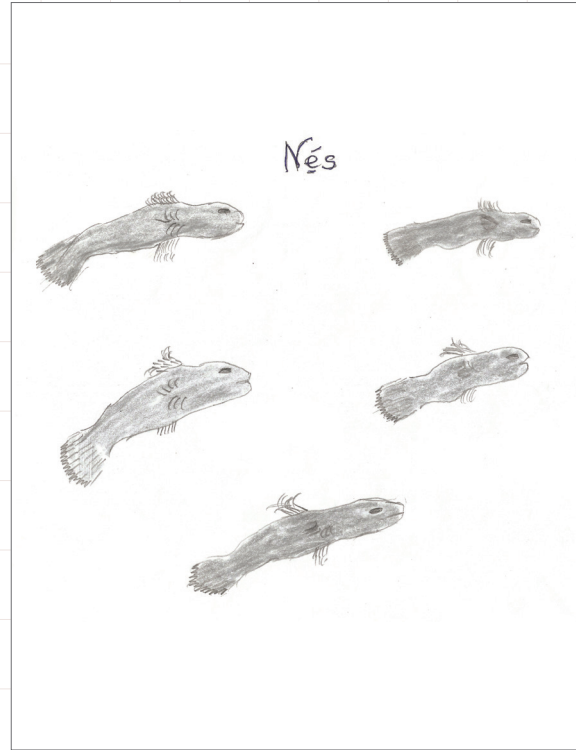
Ùsule

Sibò

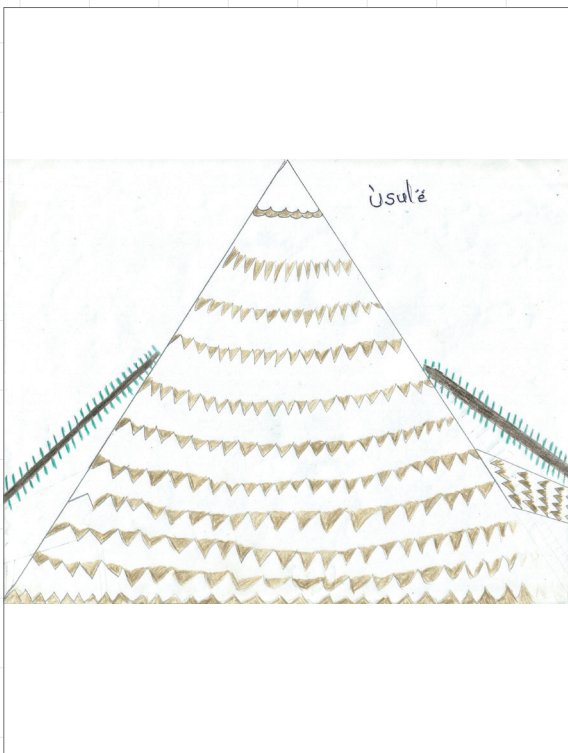

Salkiö
Iyiwak ba' de Sibö Kiemyk.

Nés

Usulë

Wék

28. Û Sulë

Awápa Lizandro Médez, Ibatà a

E'amèat ie' dör se' a ie' i amèbitu ta ie' ùkò irir êrè se' ditsò tsikìnátke e' amèat ie'rö se' a, a' ké i kakla apàtsök, a' a ìàte, ta a' i ujté i ujtèmi katèwa se'r, nìmà, nés ma se' mǐa i kalǐuk sku' wa ùùù, ma e' dör i kalö'we taì, se' i katè se' a chkò ie ie' i amèat aǎies êrè e'rè e'r ie' iyi aǎies.

Wòet ta wès yö i tsá ché ês bichi' awǐ e' ta ie' rö ichè tò kòs naùpa tso' ie' ta kanèblök ká tsétsè a e' ta mǐka ie' rö bö'wöala wò tsakêkekátke se' tsáká e' yòkǐ ie' rö naùpa e' wòbaléwa séjka, katà baléwa ie' rö ù ñák a awǐe, katà baléwa ie' rö bichi' kǐ aǐe e'rö, wès e' katà balé ie'r aǐe, wès e' katà balé aǐe i batà a séjka wà rö se' pè e' se' tsikírketke, kròala tsakèie se' wakpaala wòchka è a kè a ì sulúsi àte.

E' wòet mǐk i yòna ta ie' rö i wé ajkò yétsá ù ñák a diàèkà icha, e' ta ì wa se'r i sawèke ie'r, ie' mǐa ñe' akékè ichàkòk, dìwö e' ichàke ie'rö e' ta ie' dé e' a ichè tò wès be' a ñalà ukò àte, e' shà è ie' dòka, e' rö icha ie' ù ajkò yawè àna shkówa akékè ñe' a dâtsewa ie' ù a ìerö, ká dalô pókòk i' rö tsétsè e' a, e' kuékǐ se' ditsò a i amèneat i tò ês e' tò wèk dìwö dótsá e' ajken ù sulé wé ajkò yawèke, e' ajken olòwe wé ajkò yawèke, ês Sibò dör i ujté amèat.

Ês ie' rö se' e' apàat, e' ta ñe' e' ta ñe'yö i apàketke e' tò naùpa kòs wò baléka ie'r, e' wà rö tò se' pé e' ie'r, se' wakpala è, mǐka e' tsikírketke e' ta ñe' e', se' tsikìna e' ukòkǐ ta ñe' e' ie'pa éltè mùlé débitu i wa tsikìna aǎies, tsikìna awǐe i dapé ajkómǐk a awǐe, e' ie'pa katà balè'at kéwe i yé akékè dör, mùla' ie dayè ajkómǐk.

Akéké aló, e' dè' icha mǐka i déka ukòkǐ ta akékèpa ichè ìa icha be' kiàna ye' kǐ icha a naù ma ye' ù ìuchök, sakák a ena bùl a, ma ês i dâtse, ie' akékè dör i bua'ie, e' kuékǐ icha ie' akké mìnetsèr Sibò wa, wake' wa tkòrö ká ajkónè aǐe i wak òmǐk tsìnet. E' kuékǐ mǐka ie'pa dâtse, ukòkǐ ta ie'rö nawǐ ki'

à ańìes, akékè ie' ichè tò ye' dá be' kímyk i tsà batà maúk ɛnà wòet ye' dá re i búl iklök ìùchök ukòkì tǎ ie' akékè à ichè tò icha êrè yò be' à tsiru' e' kak kiè nǎwì kiè, êrè tǎ akékèpa ie' à ichè, kè be' à e' kúnuk, êrè ì sùma yò be' amèkèka yò ù shkalök, ye' ù dió páiklök ye' be' amèkeat kékra, e' tǎ e' bö tsiru' ù ajkuö kué e' tǎ i kúrmì, e' tǎ se' ichè ie' améat ù shkalök ñe' e' ie' à tǎ, mǐka se' ditsò wéjkè alê tǎ, ie' ì alê tǎ se' yàmipa se' balènaǎwǎ kábata dì' bata, wé alê tǎ kè se' kùne se' yàmipa wǎ, yì rø i katéwa ie' détsǎ ie' katéwa, e' chè ìǎ tò i ù ajkuö, wà yéwatke àknama malè rø e' ù ajkuöala è wa ie' kirinaǎwǎ, kúyewa ie'r, katéwa ie'r, kè ì wǎ i katàneǎwǎ êrè ie' tso' i kalótsǎ às i mǐa ês.

E' kuékì mǐka ie' balè'kèpa i wà apàke tò icha mǐka, se' uula kuéwǎ wé ie'pa dør, di' ajkómìk alê, wé alê, tǎ ie'pa kèr e' kué mìlísule wès ìma íyiwak é ànaş ês, wé alê tǎ kám ialà búrkǎ bua'ie tǎ ie'pa détsatke òtkök kó kó i katèkewa ie'par, ie'pa e' sawèia mǐk se' ichè i bulú akékè aìe détsǎ i tsǎ kuökök ie' à e' tǎ ie' èrpa i kaléripa i katèke, e' tǎ ie' bulú akékè wak détsǎ i tsǎ kuökök e' tǎ, icha ie' tǎ ie' dé i tsǎ kuök e' tǎ i yàmì à ie', ichè ike a' iklø.

E' ukòkì tǎ ma balè'kèpa i yéat Sibò wake' dør se' tsikina tǎ, se awépa débitu, tsikinaǎkǎ é e', wébla i kéala ditsòwø tsikina dør Awá ditséwø, ie' ichèbitu i sulé káska ie' à tò kòs ye' kanèble ì àtǎ, ì wø batà balé ye' wès, mǐka dawè tsórke wé i tsórke tǎ a' mǐa e' rø tkørø ujtók e'paala tǎ, ìma iyéno, se' ichè Awápa à i kanèormì dò wé i wø balè' tso' e' rø i wø balèke, ù ñák à awíe bichì' kì aìe, aìe dòtsǎ i tsà batà à awí kiè tǎ è balè'kèkèpa séjka i wà kachîri wa, e' kuékì balè'kèkèpa se' ditsòpaala sjà êrè se' wǎ i sùrule tkørø wès ie' kanèblè' e' yéat ie wak se' à én bike wa tò ñe' ajké ye'r ì amèat e' kanèuk a' ké ye' dør.

E' amèat ie' rø se' à ie' ù sulè yò' ês, i' se' ichàala i' ês tǎ e' shù balàala kòs e' à ie'r se' à i ajkàyéat wès tséskuwa, balè'kèkèpa i apàke tǎ tséskuwa wès wø sawó wa sò íyi sawè tǎ be' i sawétsǎ ká wa'ñe, ês tséskuakâl ie'pa à i ajkàyèna, êrè ie'pa kè à i ajkàyène, e' wa ème ká apàke è wa, sǐwǎ è wa ie'pa à.

I wà kiar séjka: I saúk enà i apàkòk tò wès sibò dör kàlì diò ulà bòtòm, ì e ùkò tso' se' wà. Às ie'pa a se' ujtò enà se' siwà' ar yêsýês.

► **I yawèkè**

Êtk. S-wóulâuk dör ujtè apàkêke alâtsítsipa a kéwe.

Bòtk. Alâtsítsipa dör i apàkèminè.

Mañàtk. ¿ie ùkò tso' se' wà ì'ne tã?

Tkéì. ¿Bìt bìt, ùkò kòlòwèke bakè?

Skél. ¿Bìtòkicha ùkò dòka?

Tèröl. ¿yì dör Sibò kíme?

Kúl. Yì Sibò kíme ù sulè tsàbata apàbakòk.

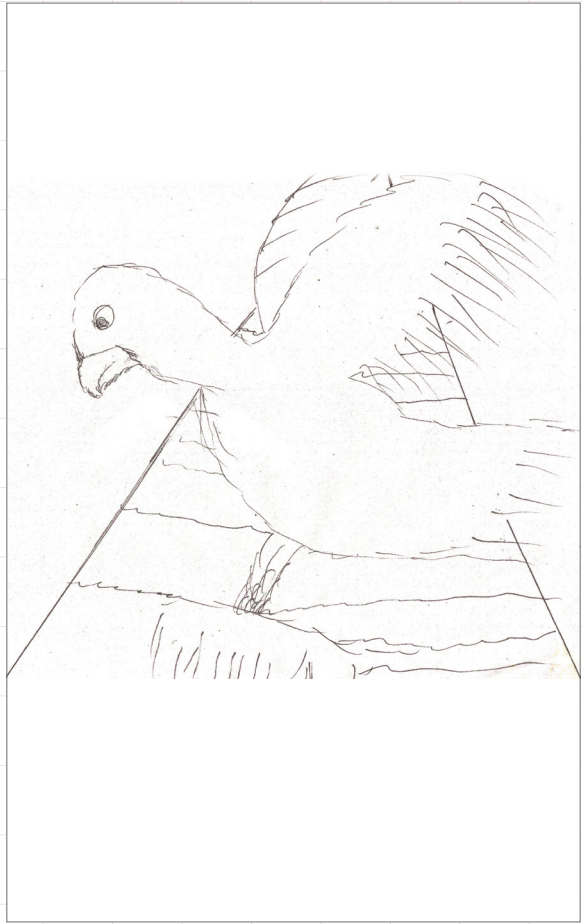
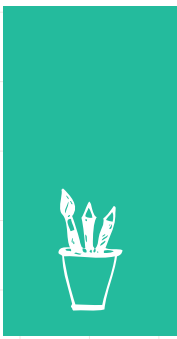
Pàköl. Ujtè e' dióköl yawók.

Ùkò

Ìâîâ butu ùkò amanêat, se' Bribriwak a ù yawo êrè dòka tsè ë.

Ùkò, dó kö e' mík i tso' pò kö, tsàr kö, kua'kö abù kö.

Êrè i ù a i apàkêkè tò, mík ùkò ichók tèkè e'ta i sawé i apàke tò iulé dapé ta' i si'wö ta', i bakó ie diwö ta'.

29. Ù sulë

Awá Ricardo Morales

I'ês sa' ù dör, i' kiè sa' dör sa' wakpa ujtò wa ù sulë, a'rö i wéblö, i' ês sa' ù yawö êrë kè ǵ tabèchka ku'ia yéskǵ. Sa' icha è. A' siwé tö sa' wǵ kàl tso' sé kiè ujchën ímǵ è kiè. E' tǵ kǵ îâchili tǵ i' ês sa' ù bák balë'këkëpa wǵ, kiànǵ yéno tö Sibò icha. Tkë'kǵ dalôîô kiè ie' wak dör ù sulë, e' kuëk ie' sa' ǵ ichè, a' icha yawéka kiè ês e' kuékǵ. E' wa sa' rö Sibò ujtò dalôîèke wès ie' i yè ês, e' kè sa' rö i tsêke tǵ sa' wakpa wókir wa tö sö ia maútsǵ ímǵ. Sa' wǵ i ujchën tö i sé dör pàköl, kǵ dikìetkuö kǵ îâ tsétsè tǵ Sibò dör sa' ǵ i yè tö ês ie' icha sé tǵ dayè ajkómǵ kè se' wǵ e' sùnèwǵ. Wà rö ì kuëk ǵwǵ i sé tulúr e' ǵwǵshet e' rö dayè. Ì kuëk ie' rö dayè e' ǵme'wǵ, wà rö tö ie' i sawé tǵ se' i mǵ'mǵ kǵ tkék tǵ ie' tsiríuk ie' ù tò wa, e' kuëkǵkǵ ie'rö e' iéwǵ se' yòkǵ, e' kuëk se' ulitǵnè kè dòwǵ ie' ù tò ǵ.

A' wǵ i ujchën tö dayè ǵme'wǵ ie' wak dör e' rö se' ie, sa' ǵ tǵ e' rö se' ie, e' wak alákölpa. I ǵmèǵt sibò rö se' wòklö'woie. E' kuëk a' kè wǵ i ujchën tö bit dayè a i wòa tso'. Sa' wǵ i ujchën ǵñies tö yì rö se' ǵ ichè Sibò wak dör, e' rö sa' ǵ i yè tö wès i tkë'ten wà shta'wè se' wò ǵ bit se' ajkuólit, se' pé, se' dichéwö, dòkǵ Sibò rö sa' ǵ tkë'tökicha e' tkë'nǵk ǵwǵrö tsë'ka. E' wak tsë'ka ǵwǵ i tkë'ten e' kuëk sa' ǵ i ta'rule, yì rö sa' ǵ e' apàka' Sibò rö sa' ǵ e' chè kǵ îâ tsétsè kéwe e' tǵ, e' wà rö tö e' kuëk kè yì dò pa'wǵ ǵwǵrö ie' ù tò ǵwǵse tsiríuk, e' kuëk i' se' tso' e' rö kǵ shúshà è, sa' ǵ tǵ diàè i skà mǵchôwǵ

i ulàwa e't m̀tseka aìe. Sö ichò ma dià dör i dikìetkuö e' e' sa' ditséwö débitu e' ká kiè sula' káska.

E' e' rö e' tso' étkuö, ukòki i skà tso' e' kuék awìes i tkòke.

Sa' a ta íski diàerö, e' ukòki e' sa' i kiè bö'wö diò tso' tsèke íski a' yàmipa. E' wak ta se' ie, e' tulu'at se' ajkónuk êrè ta ie' kanèblöke bö' ña'we se' rö íyi, ù si' wö wès sa' i sawè ês sù ie'pa tso' kanèblök, e' kè kiàn Sibò ki tö se' i yétsa ká i' batàki.

E' shkalé tso' e' wa se' kanèblöke bêrè, ês ie' ki i kiàn wa'nama Sö ichö ma íyök dió wà rö ukòki se' déka dióe ta íyök, dió wak dör aláköl añìes, sa' ie wak kiè Iriria, ie' dör se' ajkónèke kiàn yéno Sibò dör ie' amè'at se' ajkónuk, ì kuék se'r íyi kuátkêke i kika e' kuékika e' kuék. Mìka Sibò wa ie' débitu ie e' yòkika ta ák chakà è amérka, ta Sibò wa ie' débitu ká i' kika.

I kuék i wìla è e' dör iéla bêrie chkà bêriebuluka e' kuék i wìla è e' dör ikéka. Mìka ie' déka íe ta Sibò icha awì iuyérketke ta ie'rö taí se' dapàna Sibò mäsopa ie' ichè tö wé i amì a ie'rö ichè tö be' alà tíúka íe be' ki i dòkamì. Ma e' ikuòki ta mìka Sibò ichè yö be' àritse ta be' dawóká i wétsi. Mìka ie'pa bùl i kalémítke, a' túnu darêrê ème, e' wòshà ta ie' alàala ñe' yènaṣa tènà búkka, kíká se' tso' taíe e' túneka ie' taba'wetsa.

Yì iùke i amì, i wìkela iùke ie' íéitsök, Sibò mía ie' a ichók kè miyuk kè ie' du'wa.

¿Sibò a ie' rö ichè i kuékika ta kè ie' du'wa?

Ukòkì Sibò rö ie' a ichè tö ì kùkè kè ie' du'wà bulékal tã be'r íyi bua'ë sawèrà i batàkì tulúrkã e' rö se' ulitãne i' ché ie' rö. Ie' ìùke sjãrè e' yì tã Sibò rö ie' a ichè e' wa sö i ajkónè, èrè tã i wìkela ichè tö çwès i ajkónèke? Ie' rö ichè ditsò amè'keat be' ajkónuk, ie'rö Sibò ìùte tö bö ñã ichè ês e' tã kè ye' i ù èrè tã ye' kíkã i wà sawè i yèna be' ujtòke yésyè è.

Mìka e' kùkèkã sa' Brìbripa wã ês e' ujchèn bua' è, e' kùkè sa' kè kì ñè'se kiànè e' tã i wìkela a tã wès se' tàyèpa alàala dawówa tã yì ìùka kibíie, kè i amípa ìùke kibíie. E' kùkèkã tã mìka sa' káska tã sa' wã i ujchèn tö íyök a ie'pa bö'wö diò bíetsã e'rö kã sulúwewã kiànã yéno tö i amì, i wìkela ìùke sjãrè tso' Sibò a ichók tö sé tã bö ichè ie'pa iajkónèke, kè se' kù iajkónuk.

190

Kiànã yéno tö kã i' kíkã kájjkè e' tènãne kiànã yéno tö i amì ñè' a tã wès se' téé tabè rö tã se' apà tiékã taïè se' pé rö e' sùè, e' tã yì mìk i dalèna i amì ìùke jéitsök, i' ta, ês se' ìùke jéitsök, wà rö ì kùkè awíe a' yàmípa rö èse bikéitso bié e' tã ie'pa wã i ujchènãtke tö ye' alà kíkã íyi sulú dâtse.

E' Kùkèkã tã sa' Brìbriwak tã sa' rö darêrê kã ujté chèke, wà rö tö ñè' ujchèn sa' wã, ñè' wa sa' e' yawè tö wès Sibò kíkã i kiànã. Wé kè wã i ujchèn ie'pa e' yawè èrè tã ie'pa dör bö'wö diò yèketsã, e' tã yì rö e' yétsã e' kè kù bua' ie' i bikéitsök ie'pa tso' a' wakpa tã a' iuñköl è bikéitsök ie' tso', e' tã sa' éltè tso' diàè icha bikéitsök Sibò míkã ìmã Sibò rö i yè ês.

Sö ichò mã ìe sa' Brìbriwak wókir bikö, èrè a' wã i ujchèn ñè'ês sa' kanèblö. Wès sa' káska tã ìe rö sa' wã kapóli tso' kábata bikéewa sa' yàmípa dör kapóli tso' kábata bikéewa sa' yàmípa dör kapóli pékã sa' én ìànã tö wès,

sa' yàmipa i ñáwewa bö' wa sa' éñ a ìàṅa kapóli kòs e' wakla tã se' ie awi
tã ie'pa tso' sjàrè wès se' kija íyi sulúsi árke tã se' ulitãṅe iùke ês sùè ie'pa
iùke êrè yi tso' e' wambalök kè ie'pa ku e' bikéitsök êrè sa' tso' ichà bikéitsök
ñe' ês. Mä e'küekija mija diàṅ tã kòs íyi wak tã se' ie e' tso' se' wéblêke
wòwò awi ês mije e' tã tã kòs Sibò dör i tulu'at se' ajkònuk e' ie'pa tso' se'
wébalök wòwò, e' shù shà se' iétṅ, kiàṅa yéṅ tö a' e'wòulawò diàṅ, a'
e'wòulâwò se' kã íṅ, a' e' wòulâwè íṅ.

Kiàṅa yéṅ tö íṅ se' tso' íyi ulitãṅ ame'at Sibò rö se' ajkònṅ, wa se
káwötã kã bikéitsök tö wès se' ké Sibò rö sèunṅ e' tã se' wã kã bikéitser
ujchet bua' è. Mä e' küek sa' dör i tétse a' kãska tã sa' dör i tétse tö a' yàmipa
ichè tö akékèpa ù nùṅawã aiṅ, kãjke êrè tã sa' a tã kèr ês.

► **I apàke wès i wà i kanèwèke**

Êtk. Ù sulè ujtè àritsèke s-wóulâyuk dör alâtsísi wóts.

Bôtk. Ujtè ichàkirke kítule e' i ùtök.

Mañàtk. Ù sulè dióköl yórule e' ma'uk.

Tkéł. Dióköl wa ù sulè sĭwé apàkøkne tšr.

Skél. Yéjkuö ulát tkêter barârâ e' wàiök ujtè tso' e' wa.

Tèröl. Ù sulè ajkà shtók.

► **Ujtè ichàkirke e' i ùtök, wès ù sulè apakana e' wa.**

Êtk. Bîtöm ù sulè sé dòka.

Bôtk. Ujtè apakana íma e' kiè.

Mañàtk. Ì è wa se' ù yawèke.

Tkéł. Yì dör i én bike ù yawó ie ês.

Skél. Wès Sibò ù dör.

Tèröl. Ì wa Sibò ù ajkò iétker.

Kúl. Mìka Sibò kán dör ká yawö e' ta ìs idir

Pàköl. Ì wa Sibò dör ká yö' se' a.

Sulítu. Se' sĭwá' wa ta wès íyök dör.

Dabòp. Wès be' dör Iriria ajkónèke.

► **S-wóulâuk a i wà kanéwó ie. Ujtè ichàkina e' i ùte.**

Êtk. Ù sulè sé dòka pàköl.

Bôtk. E' kiè ù sulè.

Mañàtk. Se' ù yawèke kàl wa enà ùkò wa.

TkéI. Sibò dör se' a én i' amé.

SkéI. Siwà' dör i apàke tö Sibò ù dör ù sulè ie.

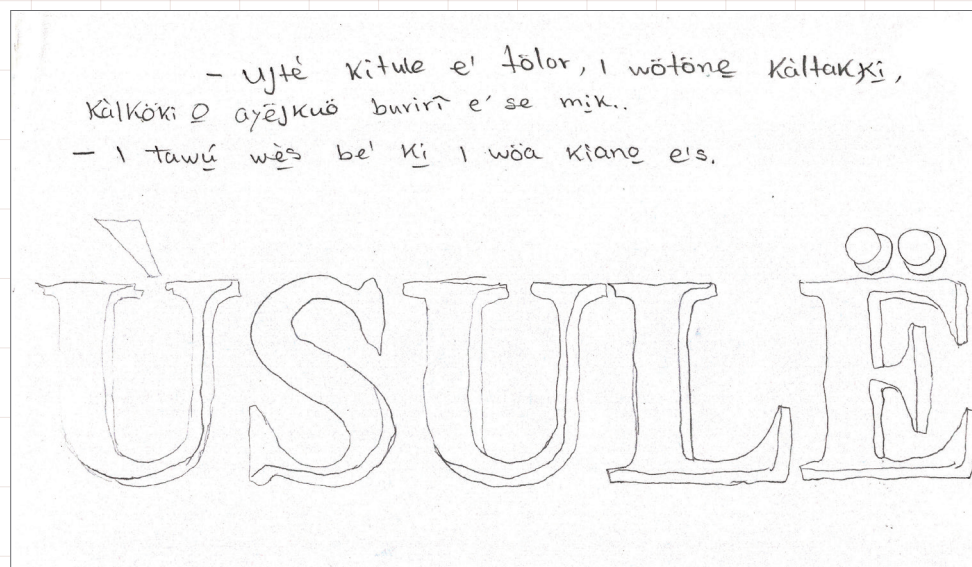
Tèröl. Siwà' dör i apàke tö Sibò ù ajkò iétker dayè wa.

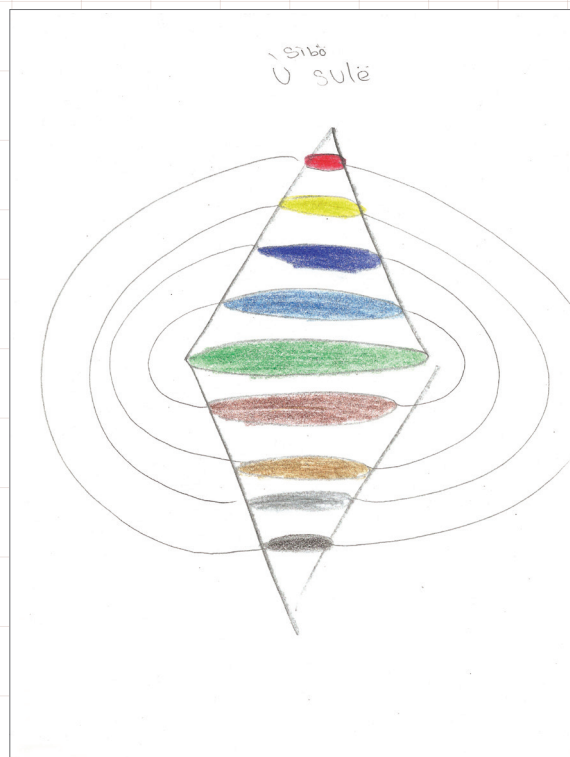
Kúl. E' ta ká dör tsétsè è.

Pàköl. Sibò dör ká yö' se' a alaála kiè Iriria e' wa.

Sulitu. Se' siwà' wà ta íyök dör tsé'ka

Dabòp. Be' wák dör e' i ütö.

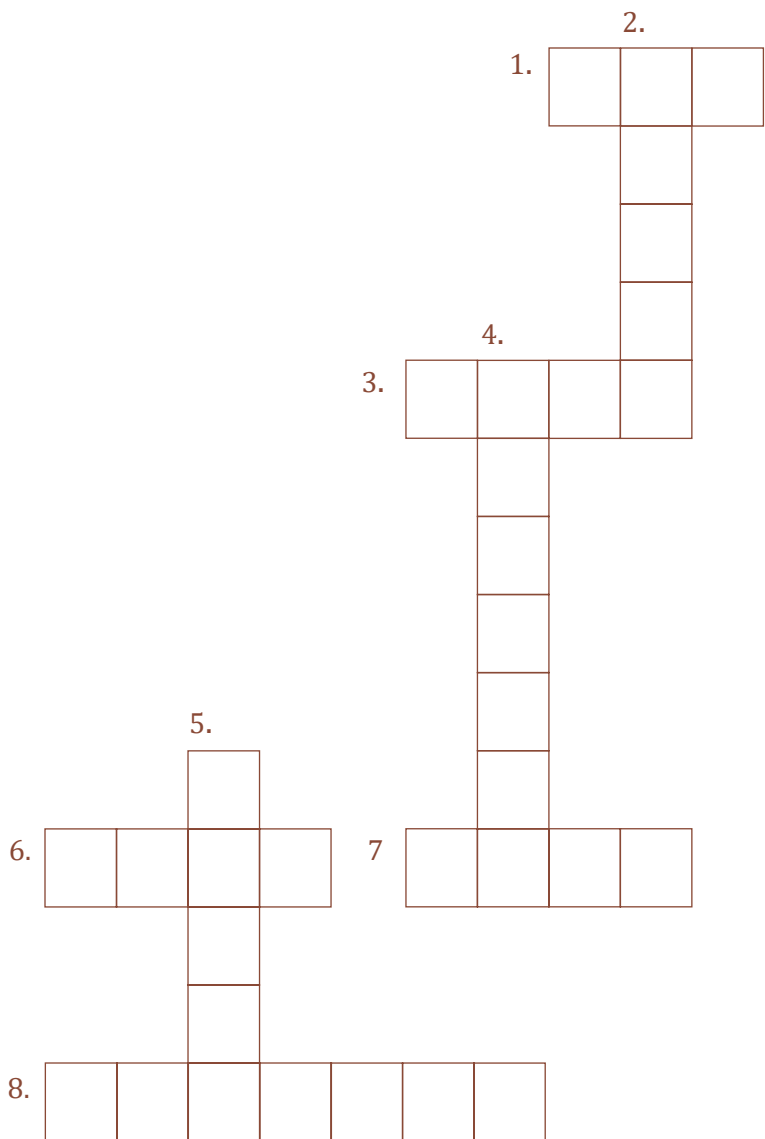

Ujtè kítule e' tók, i wòtone kàl tak kị, kàlkö kị yéjkuö burîrî ês e' mịk.

I ta'úk wès be' kị i wòa kiàne ês.

► Yéjkuö ulát tkêten barârâ e' waiö ujtè tso' e' wa.

SHKË'K

Bôtk. E'r Iriria dör kéwe

Tkêl. Aláala wa íyök yône e' kie.

Skél. Pàköl. Ês se' ù kie.

KIPÀK

Êtk. ì tso' ù yawo

Mañatk. Íyi ulitane bikéits.

Tèröl. Ù apà yano.

Kúl. Dó wólöm sje ë

Pàköl. Ês kó dör kéwe shkó

30. Tkabèköl tsikìņę

Awá Lizandro Méndez

I wî maņét wā i tsikìņę bõt, bõtka è aņìta e', e' wî maņét wā kéwe balè'kèkèpa ichè Sibò dör se' sulé tē kéwe se' ditsò, ditsò e' tsá tsiki' ie'r kéwe, e' tã àknama alà ka'ka kéwe, e' tsikìņę bórla, êrè iók ie' ichà rö e'köl wém e'köl aláköl, e' rö ditsòwö kièke tkabèriwak e' tsikìņę, e' tã àknama alà ka'ka e' se' wî tēa ie' rö tō às se' ditsò aish tã se' ditsòpa tsikírkêtkē i', e' rö alár kuèràè ñe' ból bórla êse, e' rö ñe' bö ìàritse êse kuékì, eņa wé alé ditséwö débitu wake', ñe' ês kuékì, kéwe i wî amèat ñe' kuékì, ajkàyēņo se' a apàkano.

196

Ukòkì tã ìma ditsòwö wa tã, e' éltè àte amèat ês, kè se' aņì dalòio e' kuékì, e' yèna, e' yèna. Se' a Sibò dör i ujté amèat, ês e' rö aņì dalòioök ñe' se' wakpa ujté bata e' káwöta, e' ujté tã ìachiki tã balè'kèkèpa wā, e' kè tsénuā, e' kè tã se' alà kòka, wà rö tō, ñe' bö i tsá chétke ês e', tō mìk alé tã e' tsikìna, e' kuékìka bórla, mìk alé tã e' tsikìna sulûala se' ichè, ma e' rö e' kuékì, ma e' ujté tã ìachiki tã bulu'pa wā, ma bulu'pa rö e' kuékì se' kuli' skêke ìa tã, ma ês e' tã', êrè tã se' bulúnu e' ujtò wa tã ìñe tã kirèmapa kám dör ês e' kùwā se' ditsòpa ì ulitane, e' ké e' mú kùnawā ma e' rö wès e'tk è ma bö i tsö tō wès.

Ês e' wòet e' rö, êrè iök i' tã e' ujté tēr se' icha tē'ņik i bukuléjkuö kì se' wā, amèat Sibò dör e' kè chēwa e' tē'ņik, êrè tã bulu'pa kè kúia se' ñákök ìñe, ìate kirèmapa è a, e' tã e' èt yéjkuö barô tēr ie'pa wā ö kam kúwā ie'pa barô bö wès.

I wà kiar: I saúk tò wès se' siwà e' dalò tã se' Bribriwak a, e' ajkà yèna dióköl wa às i én a iar yêsyes se' ujtò wa.

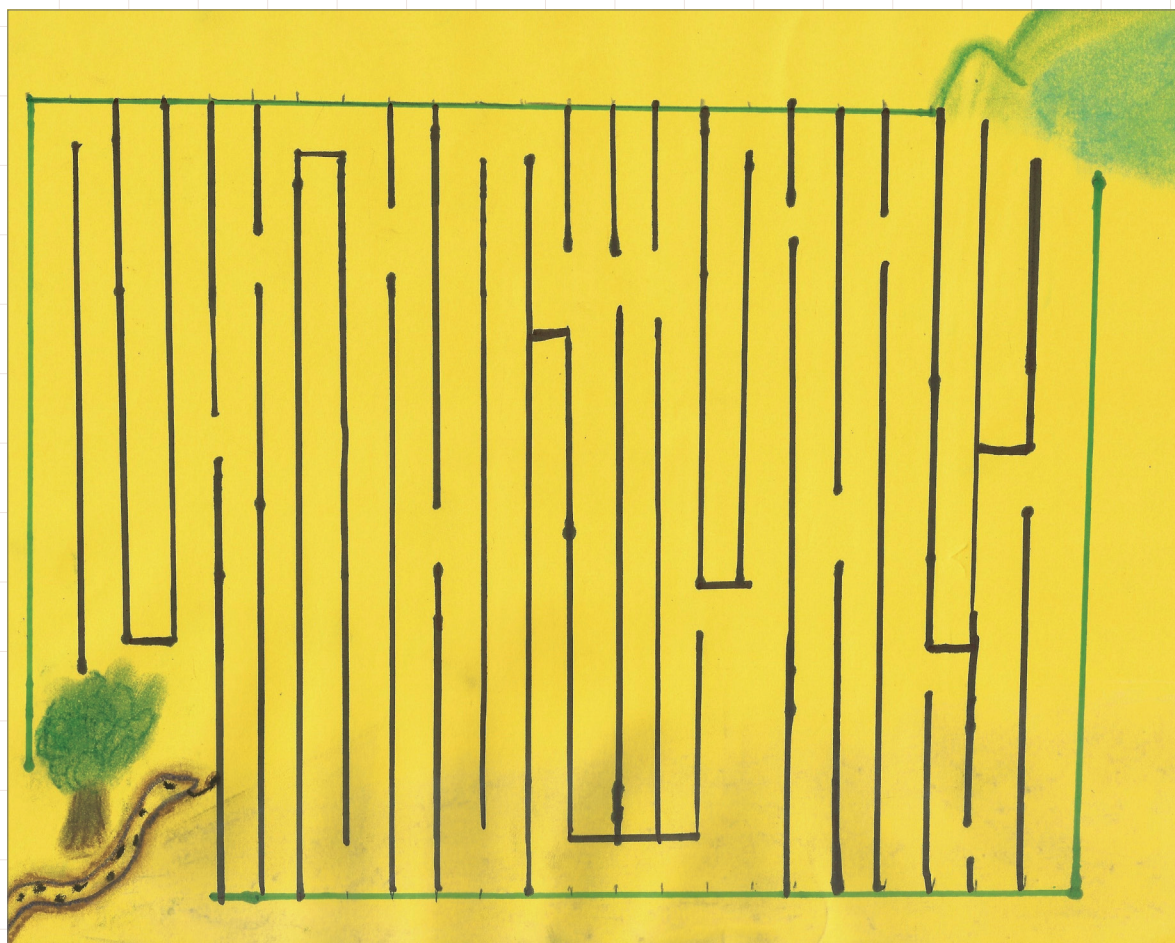
Ujtè: Tkabèköl tsikìne

➤ I ajkáchóie.

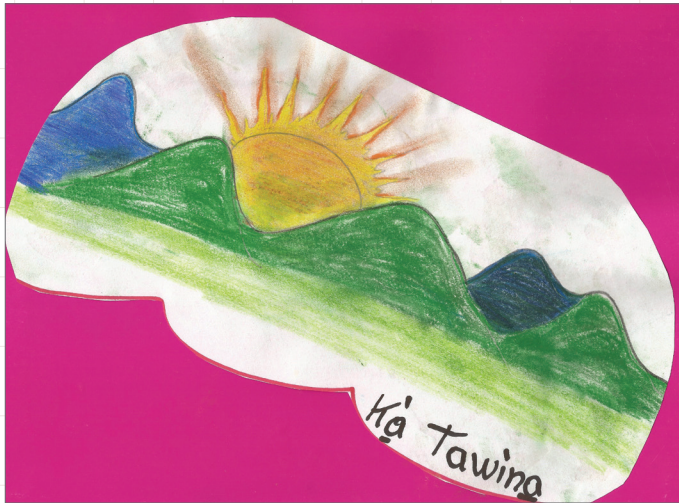
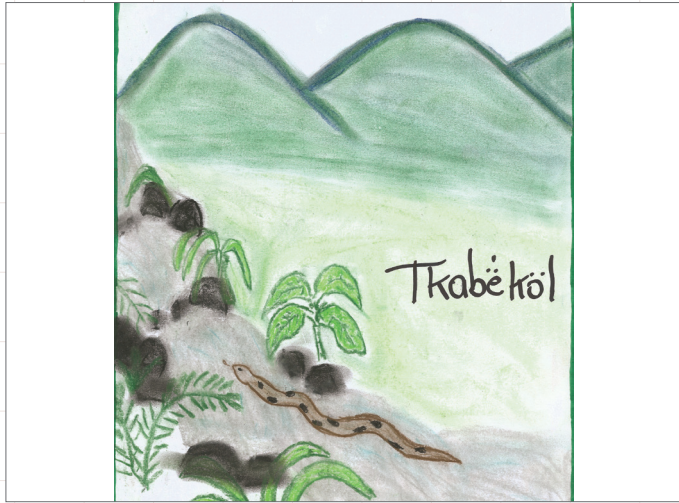
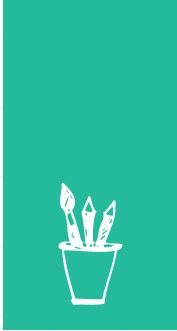
E'tk. Dióköl ulitane amé alátsítsipa a

Bòtk. E' ukòki s-wóulâuk dör siwà' ujtè apàkêke ie'pa a s-wóulâuk dör.

Mañatk. Alátsítsipa a siwà' ujtè ichàkêke êköl êköl ie'pa a.

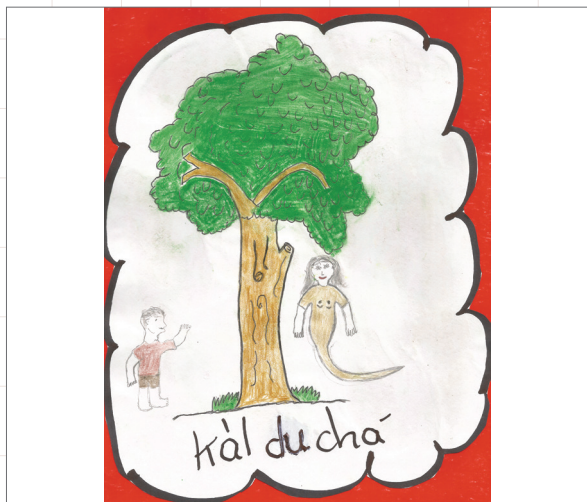
sku⁷

sku⁷

ōsla

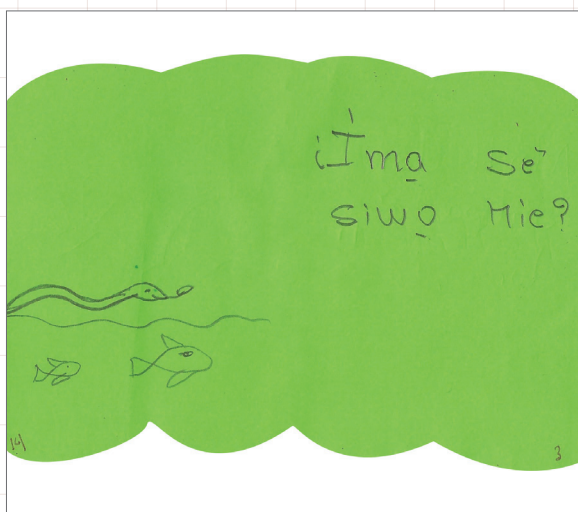
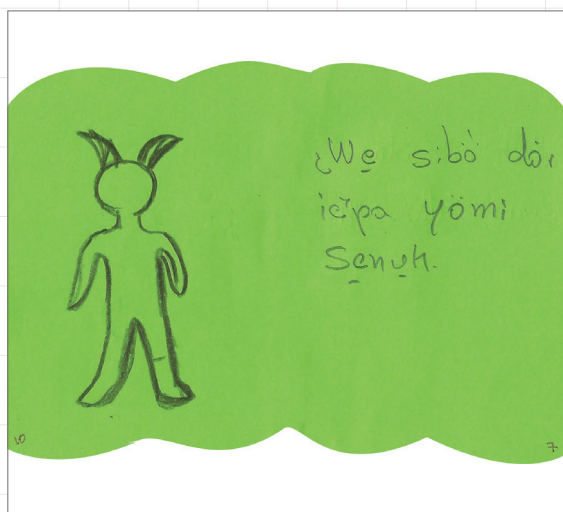
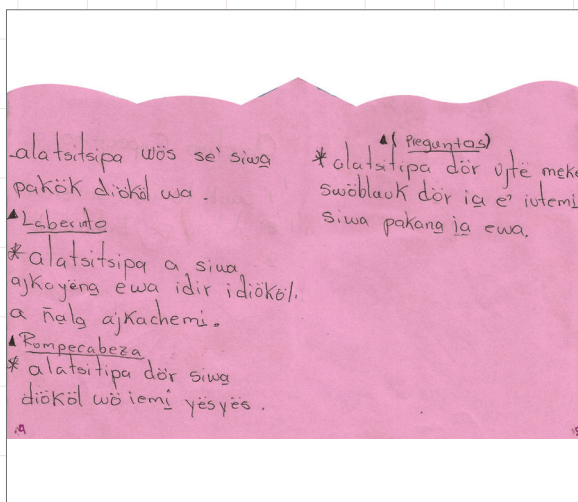
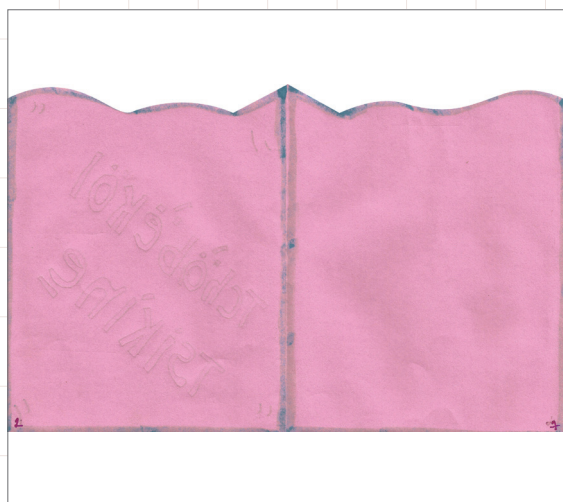
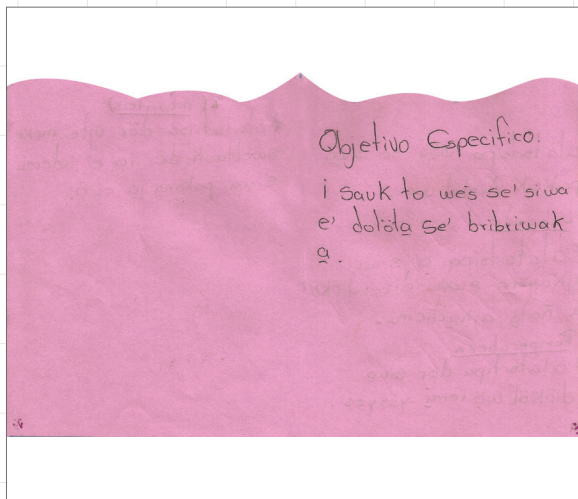
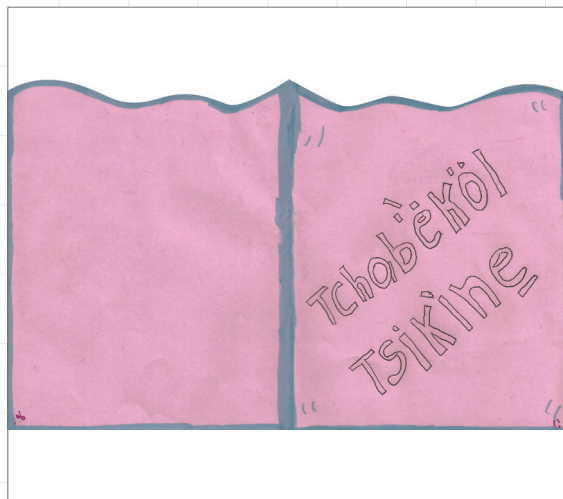
kàl du chāi

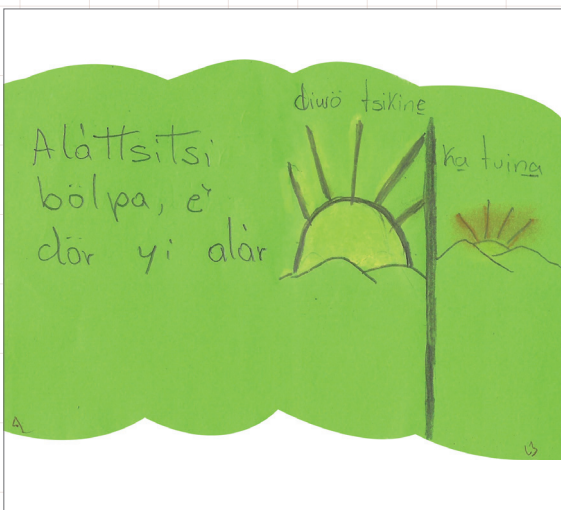
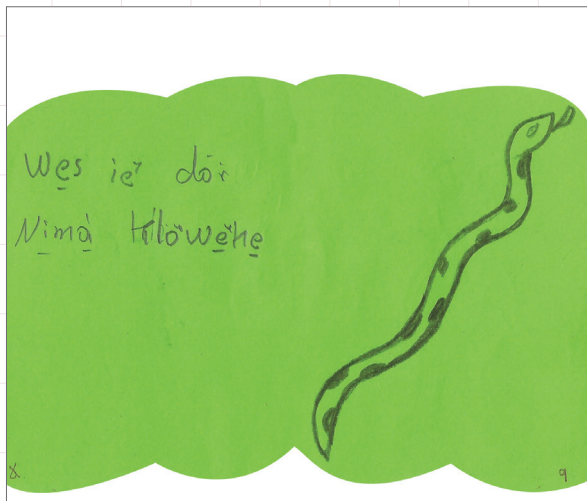
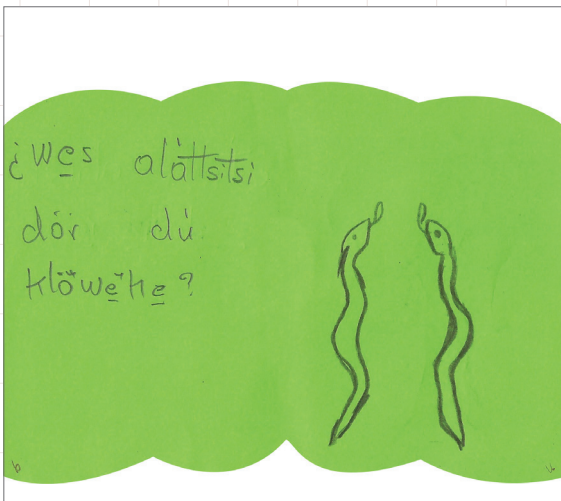
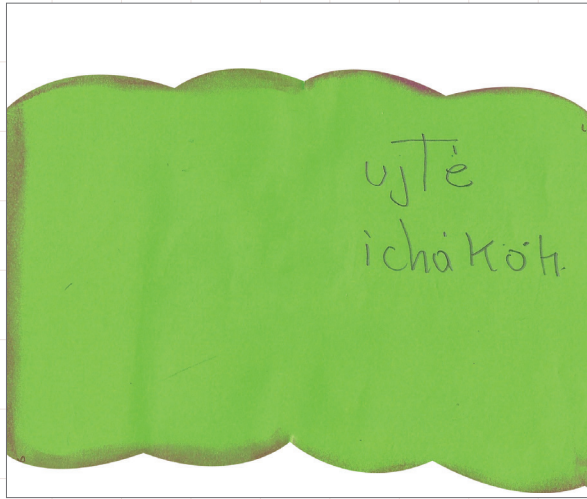
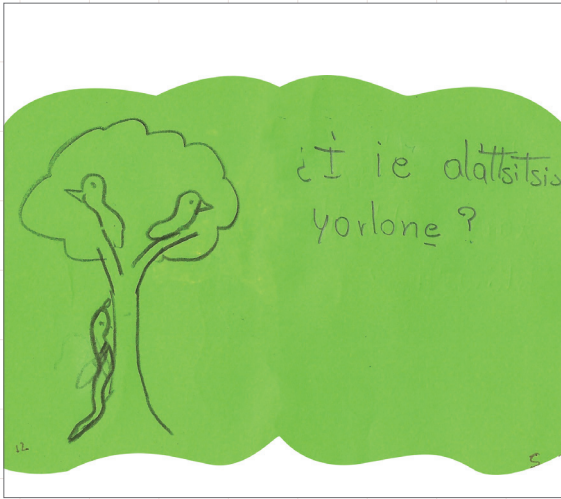

wi⁷ke

diwō tsiking

31. Tsulë' siwé

Awá Lizandro Méndez

Tsulë' débitu Sibò wà m̀kà i m̀sopa bák kanéblök ie' tã, m̀kà kãm diwö tsikír e' yòkì, e' tã ie' wà Tsulë' tso' kãmî icha ù ñák a i wak a, ie' én a ìàna tò kè i uúnua tã, e' bikéitse ie'r i m̀sopa a se' m̀ ye' a e' tsúk, ie' m̀ja wé m̀sopa tuléka ie' rö itkók ì wa, i apà kiúk i' ês wès kál tak të'rkã i' ês, bitsî, bitsî i' ês shô, e' ché ie'r i' m̀'kekã se' wã, kã i' àritse ie'rö ditsò katà kì se' wã i m̀'ke, bité ie' wã wé dià diwö tsikírke e' rö, i m̀sopa dâtse i wétsi, wòbake ie'pa dör kukulè kíkã shurû ë dòkã dabòp alê e' dâtse ie'pa wã.

E' tã ie' bitéka i wétsi, diwö tsikírke e' rö m̀sopa e' dâtse irîrîrî, e' ie' bité i wétsi irîrîrî déka kã i' kì tã se' kã ìe i' ditsò katà kì tã ie' wã i bitütse dò kã kiè Sibò wé, kábata tkérka e' ie' dé tã i m̀sopa dör i kièwã e' rö sö i dapàwé sé e se' e' shtirîwé.

Ie' ichè ìa tò se' ù alà yawò m̀ja ìe kapówaie, e' rö Sibò wé ñe', e' rö kábata tãîë, e' ie' kì bulé kã añîna tã iskà tkèwã irîrîrî, tkátsã dò kábata tkérka kièke Malèruk, e' rö tã ie' ichè ìa tò ìe se' ényùke sö i kiéwã ìe skà yawòke, e' kábata yawè ie' rö dià, bêrie dià e' ie'r, kiè ajkã améka ie'rö Malèruk, e' ie' wã i skà m̀tsen irîrîrî wòwone bitütsekã ie' wã, bitütse ie' wã tkòkené ie' wã di' ajkò ìóshet dió se' tkòketsã kã kiè Suretka e' kiè Tsulë'tkö, e' rö ie'pa dé tã dià awî se shà se' tkòketsã tã i' ês kábataala amérka, kábata kòwö tkè'rkã sö i sawè tã tsînet di' tsákã.

E' rö tã di' bák ânìk e' shà tã, e' ie'pa dé tã ie'pa i kiéwã tã ie'pa ànare púk kál tak ñe' wétsi shtirîna wã tkè'ten, ês ie' wã i manét e' rö tã i déka se' kã a ìèkã ìe i' kì, e' tã ñe' e' ie' i wà ichè tò icha se' wã i m̀'ke se' wã apó wé yawó ie, e' kye'kika m̀kã kã ìaiâ tã se' Bribriwak balérke tã, e' yawèke se' rö i' ês,

apó wé ie, kàl tak ñe' e' kièke ulà wa, e' yawèke ànà kè i uúnua tà, mìka kàl e', e' kuèkika mà kábata awî kábata Tsulè'tkò kébata awî, awî kòs mà Tsulè'tkò kébata e' rō, mà ês e' kalò wöchka è taïè iâiâ tà, e' i kaléwami sō ñne tà se' rō wàtawè ì e, taïè.

E' tà ichè irir tò se' ké i bitséitsuk, kàl e' kè ñáñan tà se' Bribri a é ànas, e' ñuk Ókölpa mì'ke ì e i kiàna mìk wòbla wa. Ì kuèkika, mìka se' é i ñé, se' és tà kè Óköl, se' akà katé olôya taï ulé rō, enà i bua'ie darêrê e' dör mìka, se' màso kirírketkër tà kàl e' kè o' tèn tà, kè i búrkà tà éme kuli' wa é, e' dawè shkérke alátsitsi tsikírke e' a mìk a.

Kéwe tà ñe' mú se' wà i sùrule, kábata a, mìka e' kuéki tsulè' e' uñnawà, kànùnà ö se' i ñé e', dawás taïè se' i améat tēr i uñnawà tà i uñnawà shalêê wès iyi wésawa i katélôya, e' ie' wak a tsé'ka, e' rō se', mìka se' bitsé iéwà tà se' akà katèke ie'r.

E' kuéki tà Sibò se' a i yéat tò e' bitséitsuk a' ké, a' kè kàne iyi ulitane ie, wa'nama ie' kanéuk kè kàne, iyi ês e' ie rō, ñe' ês wöchka è kanéuk ie' déka se' a. E' kuéki ñne tà balè'kekèpa batà chùli tso' ià Awápa, e' rō i sawé tò ì kuèk taïè se' a dawè tsikìna, ñne tà inúköl kuèkika se' rō tsulè' tso' wé rō kábata kal'wè e' a, i ká tso' e' a, wà taùwa inúköl ie, ie' mija i biké irík, irík siétsa ie' wak dör wès, pékamì ie' rō, wà tawélôya inúköl ské ie, kè e' yèneat Sibò wà.

E' kuéki tà wa'nama, emà se' a i yèneat tò se' kè kàne, e' ajkónuk se' ké éme, mìka i kiàna ñe' ês wòbla wa apó wé ie, e' tà balè'kekèpa Ókölpa mì'ke e' kuéki, i bikók ulà wa, ie'pa ulà dör bua'è. Ie' wà i wà mì'kekà dòka aie rō Kàmuk a wa'nama e' àne rō tèn ñalà kì. Ie' wà i sé débitu bòt mañat e' è débitu e' àte tè'nik aie Sulàyöm tà aish, e' iéjkè bòt ulát ö mà wòwò aì e' shà i tèn sé sù, wès se' sé. E' rō, ike i bák tkè'ten ànare tà kanêne i' ês shô è, êrè e'r ák tkè'ten, se' a tà se' ditsò i sawè ák, ie' a tà ie' wà bitéka se' wétsi. E' wíköl àte e' kàl ie se' a súnò è.

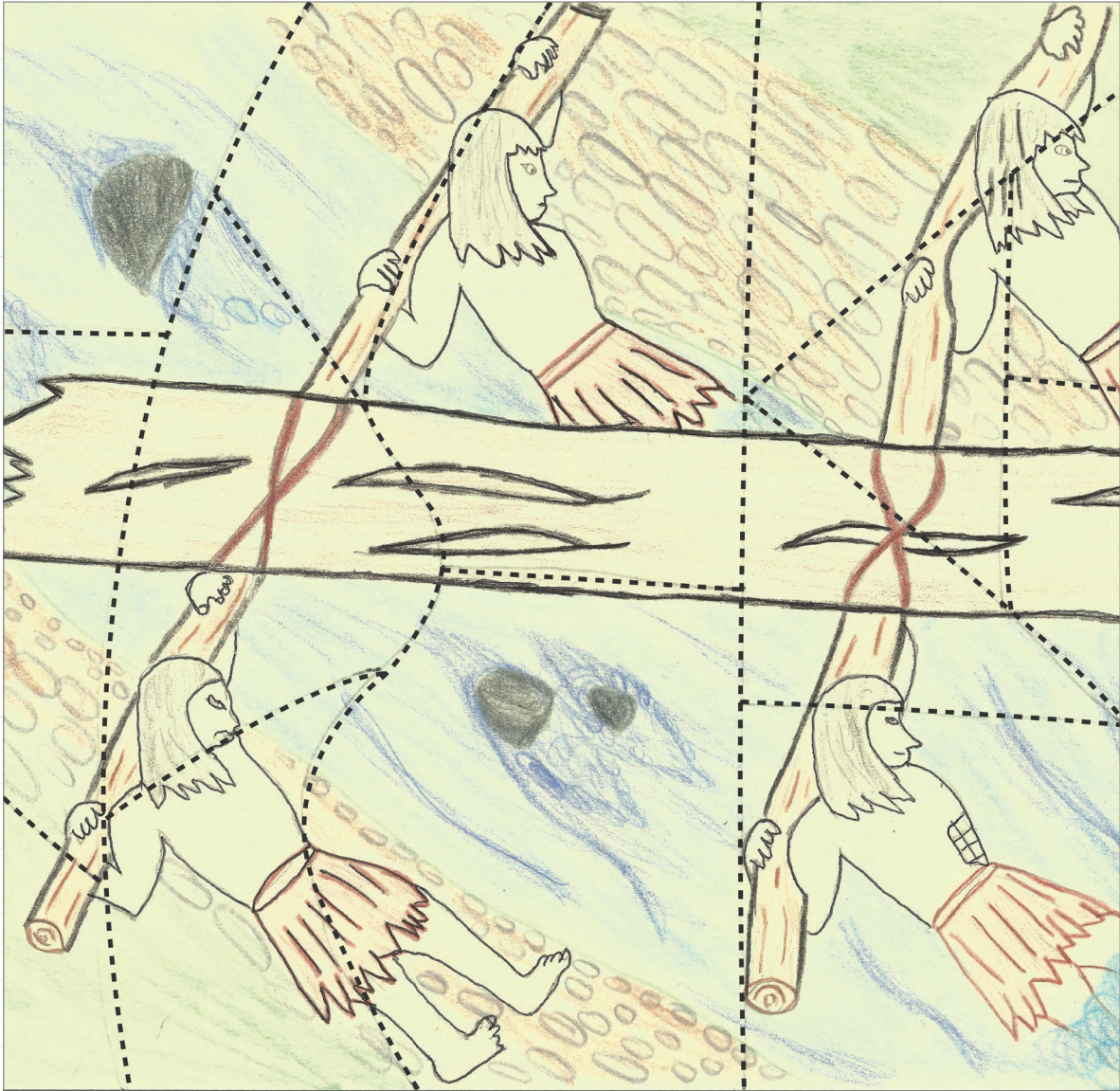
► Wókir bakók

Êtk. Alâtsítsipa dör i dióköl kiè siwá' tsulë' e' dapa'wẹ. Kè wès i dir ês.

Bôtk. Alâtsítsipa ƙanèblöke mañal mañal wókir bakók wa, e' dapa'uk.

Mañatk. Mík alâtsítsipa ƙanè yawé ƙanè e' ukòki ƙanèblöke yéjkuö tak wa wá.

► **Yéjkuö tak**

Êtk. Alâtsitsipa e' dapa'uk mañál, mañál kañèblök.

Bôtk. Siwá' kiè tsulë', e' a yi kañèblë ɛna. Ì kañèò, ie'pa dör e' wòièke wès idir ichè ês.

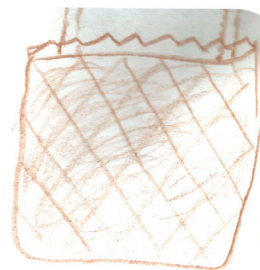
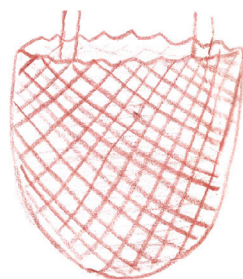
► **Ujtépa Sibò, tsulë' dìwö, kábata, Suretka, ókölpa, mañèruk, kàmuk kàl, ák.**

Mañatk. Alâtsítsipa dör ujtépa balà tè'tso e' yulók ukòkì i wòièke wès idir yéstyês ês.

Tkél. E' ta ujtè e' àritsèke idir êköl êköl i yàmipa kuka.

Tsulë

Siwé

Si	bö	Tsu
le'	Di	wö
Ka	ba	ta
Su	ret	ka

ö	kol	pa
kál	àk	ka
myk	Ma	le
ruk		

.....

**Maestros de Lengua y Cultura Bribri de la Región Sulá, MEP,
colaboradores en la creación de actividades didácticas, durante
el 2017 y 2018**

- Odilio Aguilar Jiménez
- Cristian Aguilar Luna
- Anyerin Aguirre
- Silena Aguirre Urumo
- Delgadina Almengar Gabb
- Mairon Arce Fernández
- Benito Fernández Morales
- Zenobia Fernández Solís
- Francella Gabb Vargas
- Judith Guzmán Torres
- Elsa Hernández López
- Rosa Herrera Morales
- Erlin Iglesias Morales
- Carlos Jackson López
- Aureliano Leiva López
- Dionisia López García
- Lino López Sánchez
- Lino López Vargas
- Hannia Méndez Hernández
- María Morales
- Ortiliano Morales Aguirre
- Eliseo Morales Chump
- Guido Morales Díaz
- Flor Morales F.

- Delgadina Morales Gabb
- Minta Morales López
- Uriel Morales López
- Sofonías Morales Mora
- Elizabeth Morales Morales
- Francisco Morales Morales
- Taurino Morales Segura
- Denis Morales Sánchez
- Hernán Morales Sánchez
- Bladimir Morales Rojas
- Felipe Páez
- Evila Páez Lupario
- Jaikel Peñaranda S.
- Fernando Pereira Buitriago
- Genaro Pereira Mora
- Abel Pereira Pereira
- Luis Ramírez García
- Jerónima Ramos Pitar
- Nemesio Reyes Reyes
- Lorena Reyes Zúñiga
- Yunia Sánchez Saéñz
- Imelda Segura Almengar
- Eugenio Segura Almengar
- Tony Stewart Marín
- Baudilio Selles Sánchez
- Justo Torres Layan
- Priscilla Torres Pereira
- Rita Torres Segura
- Anyerin Urumo
- Lino Vargas
- Esequiel Vargas Buitriago

**Lista de Estudiantes Asistentes del Proyecto Alfabetización
Crítica de Educología/CIDE/UNA y Redes Epistemológicas del
Sur/UNA que colaboraron en distintos procesos de elaboración
del presente libro, 2016 al 2019**

- María José Murillo Chaves
- Sara Vives Duarte
- Mariel Quesada Chacón
- Omar Ureña Soto
- Adrián Mata Calderón
- Esteban Barrientos Martínez

Este libro se imprimió en el Programa de
Publicaciones e Impresiones de la Universidad
Nacional en el 2024, consta de un tiraje de 500
ejemplares, en papel couché y cartulina barnizable.

4782-24-P.UNA